

ISBN 9986-577-19-5

*Tada, kai žuom dël
Tevynės...*

**LIETUVOS POLITINIŲ KALINIŲ IR TREMTINIŲ SĄJUNGA
ISTORIJS SEKCIJA**

Tada, kai žuvom dėl Tėvynės...

*(Partizanų Audrelės, Povo, Oželio, Valstiečio,
Balandžio, Brūklio dienoraščiai)*

Kaunas, 1996

Ta-19

Viršelyje Tauro apygardos Žalgirio rinktinės partizanai - iš kairės
V.Vitkauskas-Saidokas, A.Povilaitis-Riešutas, F.Žindžius-Tigras,
Pr.Bastys-Dūmas

ĮVADAS

Vėl į skaitytojus savo gyvu žodžiu, savo dvasia kreipiasi Lietuvos laisvės kovotojai - partizanai. Šioje knygoje publikuojami Audrelės- A.Klimavičiūtės, Oželio-Albino Ratkelio, Povo-H.Rosseemann (Tauro apygarda), Vlado Krikščiūno-Balandžio ir Mykolo Krikščiūno-Valstiečio (Vyties apygarda), partizano Brūklio-? (Kęstučio apygarda) dienoraščiai.

Išleisti šiuos tekstus, kai kuriuos iš jų tik sąlygiškai vadinamus dienoraščiais, vienoje atskiroje knygelėje, paskatino kelios priežastys - būtent šio tipo dokumentai padeda suvokti dalykus, kurių kiti dokumentai dėl savo specifikos neatspindi, t.y. dvasinių nuostatų, potyrių analizės, pagaliau partizanų kasdienybės, kurie čia dar be laiko apnašų, be perspektyvos suponuoto ne visada objektyvaus požiūrio. Kita vertus, įdomus pasirodė ir geografinis principas, t.y. kad tekstai rašyti skirtingų apygardų, atitinkamai skirtingų Lietuvos etnografinių dalių atstovų.

Bent kiek susipažinusiam su Lietuvos pokario istorija, jos šaltiniais, yra žinoma, kad didelių išorinių - karinės struktūros prasme - skirtumų tarp šių dalių nebuvo.

Tam tikrus skirtingus niuansus matome kiek subtilesniame lygmenyje. Būtent skaitydami tokio specifinio žanro tekstus, kaip dienoraščiai ar tiesiog to meto atsiminimai - impresijos, galime pajusti ne tik autoriams būdingą dvasinių emocinių akcentų sistemą, būdingą vienai ar kitai etnografiniai daliai (atitinkamai apygardai). Tai tarsi tam tikrų subjektų charakterio ypatumų ir apygardos susiorganizavimo, jos vadovybės nuostatų samplaika. Tad skaitant dienoraščius ar publicistinius - literatūrinius veiksmo metu rašytus tekstus turime žinoti kontekstą, kuris, savo ruožtu, pripildo mas esmės šiais teksta.

Kaip jau minėta, kai kurie publikuojami tekstai tik sąlyginai vadinami dienoraščiais: tai Audrelės, Valstiečio, Balandžio raštai. Pirmiausiai - jų forma neatitinka klasikinio dienoraščio formos reikalavimų, kai tekstas skirstomas dienomis. Minėti tekstai greičiausiai vadintini pasakojimais - impresijomis, rašytais vykstant veiksmui, ar tik jam pasibaigus apie ypač autoriui įsiminusius ar svarbius dalykus.

Kalbant apie dienoraščių kalbą, svarbu tai, kad du iš jų - Oželio ir Povo, versti iš rusų kalbos, be to, archyvuose rasti tik jų fragmentai. Tai reiškia, kad KGB buvo atrinkti tie fragmentai, kurie turėjo operatyvinį reikšmingumą.

Žinoma, po tokio dvigubo (Povo dienoraštį KGB vertė iš vokiečių kalbos) vertimo, nėra ko kalbėti apie kokias nors teksto ypatybes. Kiek kitaip vertiname Brūklio dienoraštį, esantį privačiame archyve. Tai originalus tekstas, kuris publikuojant neredaguotas, išlaikant net tarmines ypatybes. Ištaisytos tik elementarios rašybos ir skyrybos klaidos. Tas pats pasakytina ir apie Valstiečio bei Balandžio tekstus.

Visuose dienoraščiuose trūkstamos ar neįskaitomos teksto vietos žymimos tritaškiu skliausteliuose.

Kiekvieno dienoraščio pabaigoje nurodyta jų saugojimo vieta, originalo kalba, parengėjas.

Knygos gale - abėcėlinė pavardžių - slapyvardžių rodyklė, neišskiriant dalimis pagal tekstus.

TAURO APYGARDOS VYTAUTO RINKTINĖS ŽVALGYBOS SKYRIAUS VIRŠININKO ALBINO RATKELIO-OŽELIO DIENORAŠTIS

Vytauto rinktinės, veikusios pietinėje ir vakarinėje Marijampolės apskrities dalyje, žvalgybos skyriaus viršininko A. Ratkelio-Oželio dienoraštis apima tik 1947m. gegužės mėnesį. Jame atsispindi kasdieninė partizanų veikla ir jų rūpesčiai. Veiksmas vyksta Lenkijos pasienio zonoje. Gegužės mėnesį buvo organizuotas BDPS atstovų J. Lukšos-Skirmanto ir J. Krikščiono-Rimvydo išvykimas į Vakarus. Vienas svarbiausių šio išvykimo etapų buvo stipriai saugomos valstybinės sienos su Lenkija perėjimas. Pereiti sieną buvo pasirinkta Tauro apygardos Vytauto rinktinės ketvirtos kuopos teritorijoje. Oželis, kaip rinktinės štabo žvalgybos skyriaus viršininkas, buvo tiesiogiai atsakingas už perėjimo sėkmę. Atlydėjęs pasiuntinius į pasienio teritoriją ir perdavęs juos vedliams, Oželis rūpinosi žvalgybinio darbo šiame rajone organizavimu ir stiprinimu. Visa tai atsispindi jo dienoraštyje.

Vytauto rinktinės štabo pareigūnai. Iš kairės Albinas Ratkelis-Oželis, Vytautas Gavėnas-Vampyras, Bronius Kavaliauskas-Karijotas

1947 05 01, ketvirtadienis

Labai šviesios naktys, todėl turime laikytis vietoje. Negalime nieko veikti. Aplinkui siaučia bolševikai - MGB. Esame trise kovotojas Vyturys, kuris atėjo 1947 04 30, delegacijos į užsienį atstovas Rimvydas ir aš.

1947 05 06, antradienis

Nuo gegužės pirmosios niekur neišeiname. Aplinkui ramu, nieko įtartina nepastebime. Šiandien gavome korespondenciją; keletą asmeninių laiškų, rinktinės įsakymą ir žvalgybos surinktą medžiagą.

1947 05 07, trečiadienis

Šiandien turi ateiti II žvalgybos rajono viršininkas Spindulys. Į sutartą vietą turime atvykti 23.00. Kadangi gana šviesu, reikia eiti atsargiai Pakeliui

1947m. birželio mėn. susitikimas grįžus iš Lenkijos; sėdi iš kairės: Jonas Aleščikas-Rymantas, Vytautas Gavėnas-Vampyras; stovi: Kazimieras Greblikas-Sakalas, Juozas Lukša-Skirmantas, Jurgis Krikščiūnas-Rimvydas

Vytauto rinktinės 2 kuopos būrio vadas Bronius Janušaitis-Jaunius

užename pas "X" ir teiraujamės, kas nauja. Sužinojė, kad dieną kaime nebuvo nei istrebitelių, nei MGB dalinių, jau ramiau žengiame toliau.

Spindulys į sutartą vietą neatėjo. Bekalbant su šeimininku, pasirodė antros kuopos būrio vadas Jaunius ir jo būrio kovotojai Genys ir Pinavijas. Trumpai pasikalbėję, paliekame korespondenciją ir žygiuojame atgal. Į vietą atėjome kaip tik laiku, nes mėnulis pakilo jau gana aukštai ir pasidarė labai šviesu.

**1947 05 08,
ketvirtadienis**

Šiandien laisva diena, todėl, išvalę ginklus, ima-

mės "darbo" - lošti kortomis. Rimvydas lošia puikiai, todėl Vyturyš dažniausiai lieka "durniumi".

Vakare atėjo rinktinės vadas Vampyras, delegacijos į užsienį atstovas Skirmantas ir 2-os kuopos vadas Vytis. Susitarus dėl susitikimo vietos, jie visi išeina, išsivesdami su savimi ir Rimvydą.

Apeiname visus trobesius ir, įsitikinę, kad aplinkui ramu, gulame miegoti

1947 05 09, penktadienis

Kadangi numatyta, kad delegacijos atstovą turėsiu lydėti iki 4-os kuo-

Jonas Pupka - bunkerio "Baltieji rūmai"
- laikytojas

pos, ruošiuosi persivelku naujais apatiniais baltiniais, prisisiuvu baltą poapykaklę, nusivalau aulinius batus ir temstant išeinu.

Sutartoje vietoje jau radau ūkio dalies viršininką Plunksną, 1-os kuopos vadą Dragūną ir kitus kovotojus. Netrukus ateina ir rinktinės vadas Vampyras, kuriam visi prisistatome. Trumpai pasikalbėję, išsiskirstome į dienojimo vietas. Aš išėjau su rinktinės vadu, 1-os kuopos vadas — su Plunksna. Savo pareigūną Vyturį palikau 1-os kuopos vado žinioje. Nakvotimu su rinktinės vadu nuėjome pas Naktibalda. Pakeliui girdime kaimyniniame kaime lojant šunis. Tikriausiai ten naršo kareiviai Dienojimo vietą pasiekiame be nuotykių.

1947 05 10, šeštadienis

Atsikėlę ruošiamės, nes vakare aš, Vampyras ir Vytis lydėsime delegatus užsieniui - Skirmantą ir Rimvydą.

Pritemus paliekame Naktibalda ir skubiai išeiname, nes iki 4-os kuopos, kur mūsų turi laukti kuopos vadas Špokas ir Ateitis, yra 15-18 kilometrų. Juos susitikę, einame dar 6 kilometrus iki "Baltųjų rūmų" kur, pastatę sargybinius, sumingame.

1947 05 11, sekmadienis

Miegojome iki 7 valandos ryto. Papusryčiavome. Rinktinės vadas Vampyras, 2-os kuopos vadas Vytis, kovotojai Nykštukas ir Tigras ruošiasi lydėti delegaciją per sieną į užsienį. Vakare, atsisveikinę ir palinkėję jiems sėkmės, su kuopos vadu Špoku einame pas ryšininkus, norėdami susitikti su specialiu žvalgybos agentu Vovere ir II būrio vadu Karveliu. Viską atlikę, grįžome į

"Baltuosius rūmus" ir sugulėme miegoti

1947 05 12, pirmadienis

Visą dieną kalbėjomės apie tolimesnį darbą. Vakare aš ir kuopos vadas Špokas išėjome į susitikimą su specagentu Vovere. Susitikę aptarėme tarnybinius reikalus ir grįžome į "Baltuosius rūmus". Paryčiais grįžo rinktinės vadas Vampyras.

1947 05 13, antradienis

Dieną, kaip paprastai, kalbėjomės tarnybiniais klausimais. Su kovotoju Ateitimi ruošėmės vakare eiti į II būrį. Temstant išėjome. Nei aš, nei jis nežinojome tiksliai kelio, tačiau paryčiui "Jeruzalę" suradome.

1947 05 14, trečiadienis

St. Kubelda-Pasienietis, Liubavo milicininkas, partizanų užverbuotas specagentu

Diena praėjo įprastai. Vakare pasiuntėme kovotojus Genį ir Algirdą išskviesti vakarui į susitikimą vieną MGB darbuotoją. Grįžę Genys ir Algirdas raportavo, kad tiesiogiai išskviesti dėl susiklosčiusių aplinkybių nebuvo galima. Kvietimą perdavė per kitus, ir reikia laukti, nes turėtų ateiti

1947 05 15, ketvirtadienis

Šiandien Šeštinės. Papsusryčiavę su II būrio vadu Karveliu, apsvaistėme, kaip geriausiai nueiti į III būrį. Po to lošėme kortomis. Vakare einame į susitikimą su MGB darbuotoju. Einame penkiese: aš, Ateitis, Algirdas, Grenadierius ir Vyturėlis. Susitikimo vietoje MGB darbuotojas jau mūsų laukė. Kalbėjomės ilgai, ir aš įsitikinau, kad jis sutinka nuoširdžiai mums dirbti ir

perduoti visas mus dominančias žinias. Nustatę ryšius, parolį, davę jam slapyvardį Šešupė, atsisveikinome. Aš, Ateitis ir Algirdas nuėjome į III būrį, o Grenadierius ir Vyturėlis grįžo atgal. Laimingai pasiekėme III būrio bunkerį "Rambyną". Čia radome būrio vadą Pempe, taip pat kovotojus Lubiną, Vidginą, Kelmą.

1947 05 16, penktadienis

Į III būrį atvykau pirmą kartą ir susidariau gerą įspūdį. Diena praėjo bekalbant su būrio vadu Pempe apie jo rajono žvalgybos reikalus ir apsirūpinimo klausimais. Vakare einame į susitikimą su MGB specagentu Kaštonu. Atėję į vietą, MGB pareigūną jau randame belaukiantį. Pasikalbėję

Vytauto rinktinės partizanai. Iš kairės: 4 kuopos būrio vadas Sigitas Kajokas-Kovas, 4 kuopos būrio vadas Vytautas Matulevičius-Pempė, 4 kuopos eilinis Juozas Milinkevičius-Kelmas, Vytauto rinktinės žvalgybos skyriaus viršininkas Albinas Ratkelis-Oželis

tarnybiniais reikalais ir užsirašę vieno vertimo tekstą, išsiskiriame. Einame į "Pelių karalystę", kur praleisime dieną. Čia susirenkame šešiese aš, Pempė, Lubinas, Zylė, Algirdas ir Ateitis. Būdami nuvargę, greitai užmiegame.

1947 05 17, šeštadienis

Dieną praleidžiame įprastai. Sulaukę vakaro, einame sutikti vieną MGB pareigūną, kurį norime užverbuoti Labai atsargiai prisėlinę prie susitikimo vietos, randame jį mūsų belaukiantį. Jis daro protingo žmogaus įspūdį, todėl pirmas pokalbis gana sausas ir oficialus. Mums dirbti jis sutinka. Pareikalavę kai kurių žinių, susitariame dėl slapyvardžio, ryšių ir išsiskiriame. Slapyvardį jam davėme - Pasienietis. Dieną praleisti einame į III būrio bunkerį "Rambyną". Kelionė pavyksta, ir susitvarkę greitai užmiegame.

1947 05 18, sekmadienis

Dieną praleidžiame šventiškai Vakare einu į susitikimą su dvylikto žvalgybos rajono viršininku Linu. Susitikęs su Linu, nurodęs kaip dirbti ir "paspaudęs", kad būtų paslankesnis savo darbe, išeinu į antrą būrį. Būrio bunkerį "Jeruzalę" pasiekiamo prieš švintant ir jame praleidžiame dieną.

1947 05 19, pirmadienis

Diena pračina be nuotykių. Vakare mudu su būrio vadu Karveliu einame iškvieisti asmenį, kuriam tarpininkaujant, numatyta užverbuoti vieną MGB pareigūną. Atvykę į vietą, susitariame, kada bus iškvieistas reikiamas žmogus ir, neturėdami kitų tarnybinių reikalų, grįžtame į "Jeruzalę" dienoti

1947 05 20, antradienis

Dieną leidžiame be ypatingų įvykių. Išsiėmęs bloknotą, rašau dienoraštį. Vakare einu sutikti numatytą asmenį, bet jis neatvyko. Susitikimą atidedame rytojaus vakarui

1947 05 21, trečiadienis

Visą dieną apie tarnybinius reikalus neužsimename. Laukiame vakaro, nes norime nueiti į susitikimą, o iš ten į "Baltuosius rūmus". Atėję į sutartą vietą, nieko nerandame. Paskyręs susitikimą kitoje vietoje, su kovotoju

Ateitimi einame į "Baltuosius rūmuose". Atvykstame laimingai "Baltuosiuose rūmuose" randame apygardos rikiuotės skyriaus viršininką Skydą. Trumpai pasikalbėję, užmiegame.

1947 05 22, ketvirtadienis

Po kelionės gerai išsimiegoję, papusryčiavę, leidžiame laiką kaip kas išmano: vieni valo ginklus, kiti rašo dainas, tretį dalijasi išpūdžiais. Vakare aš, kuopos vadas Špokas ir abu rikiuotės skyriaus viršininkai einame į "Panerius", nes ponai viršininkai nori rašomąją mašinėlę spausdinti puskarininkių kursų programą, o aš noriu susitvarkyti su Kalvarijos rajono agentu ir dar vienu. Kelionė vyksta laimingai Pirmoje pasitaikiusioje vietoje pavakariniaujame ir žygiuojame toliau. Prieš pat brėkstant pradeda loti viso kaimo šunys, bet Panerius pasiekiamo laimingai Bunkeryje uždegame primusinę lempą ir, išgėrę vaistų nuo visų ligų - spirito, jausdamiesi labai pavargę, sumingame.

1947 05 23, penktadienis

Dieną kuopos vadas Špokas spausdino rinktinei raštus, o mes leidžiame laiką kalbėdamiesi rimtomis ir ne visai rimtomis temomis. Taip ir prabėgo dienele. Vakare su kuopos vadu Špoku einame į "Ukrainą", kur esame numatę išsikviesti pas kaimyną mums reikalingą specagentą. Pakeliui užėję pas jį, liepiame kitą dieną iškviešti numatytą Kalvarijos rajono žvalgybos viršininką.

"Ukrainoje" seniai nesame buvę, todėl šeimininkai labai mūsų pasiilę. Susėdę kalbame įvairias nesąmones. Išsikalbėję einame gulti

1947 05 24, šeštadienis

Apie vienuoliktą valandą mus prikėlė. Papusryčiavome. Kreipiamės į žmogų dėl specagento iškvietimo, bet pasirodo, kad mūsų pastangos bergždžios. Toje apylinkėje daug žmonių serga dėmėtąja šiltine, todėl susisiekti su specagentu nėra galimybės.

Diena bėga kaip visada: kalbamės su šeimininkais, dalijamės išpūdžiais - ir saulė jau leidžiasi Kadangi šeštadienio vakaras, o rytoj Sekminės, skutame barzdas kaip geraisiais laikais prieš didelę šventę. Vakare iš bunkerio su-

Vytauto rinktinės vadas Vytautas Gavėnas-Vampyras (kairėje) su Tauro apygardos štabo rikiuotės skyriaus viršininku Jonu Aleščiku-Rymantu

jis gali ateiti tik antrą Sekminių dieną. Anksčiau neleisdžia aplinkybės.

Dienoti einame į "Panerius". Atėję randame beužmiegančius ponus Rymantą ir Skydą. Nedelsdami gulame ir mudu su Špoku ir tuoju pat užmiegame.

1947 05 25, sekmadienis

Sekminės. Keliamės, nes šeimininkė pažadino pusryčių. Diena praeina visai nešventiškai, visų kažkodėl bloga nuotaika. Špokas, grodamas cim-

einame į kambarį vakarienei. Šeimininkas kažkur suradęs pavaišino mus "vaistais" nuo šiltinės. Pavalgę einame į susitikimą su Kalvarijos miesto žvalgybos darbuotoja. Pakeliui užeiname pas ūkininką, žadėjusį duoti mums bulvių. Toliau mus lydi dvi merginos, kurios sutiko nupirkti Špokui elementų į prožektorių. Tai bent merginos! Viena tuoju pat atsisėdo ant kelių ir apsikabino, antroji — kaip ką pasakys - nėra ką atsakyti, tačiau tai manęs nenustebino, nes Špokas iš anksto buvo mane perspėjęs.

Pamažu prieiname sutartą vietą, tačiau reikiamo žmogaus nerandame.

Paliktas pranešimas, kad

bolais, bando mus pralinksminti. Ponas Rymantas spausdina mašinėle puskarininkių apmokymo programą, o aš su ponu Skydu vienmarškiniai vartomės guoliuose, nes, degant primusinei lempai, labai karšta.

Sulaukėme vakaro. Jie trise išeina į kaimą kur nors pavakarieniauti, o aš einu į susitikimą su kovoju Kaributu. Susitikę abu, eidami pro šalį, užėiname pažiūrėti buvusios štabo būstinės "Bakūžėlės". Pasišviesdami prožektoriais, apžiūrime. Klaidūs vaizdai: durys aplupinės, atviros, langai išdaužyti, grindys išplėštos, viskas išgriauta. Aišku, čia pasiekė bolševikinio penkmečio ranka. Tai būdinga bolševikinei kultūrai, tiesiog taip įprasta.

Keliaudami toliau pas vieną ūkininką atsigėrėme vandens, išklausinėjome apie padėtį apylinkėje ir einame pas dezertyrą, kur numatę praleisti dieną. Ateiname laimingai ir pasilieiname dienoti

1947 05 26, pirmadienis

Pabundame gana anksti, vos saulei patekėjus. Aš paprasčiau šeimininką pakviesti vieną patikimą merginą, kuri galėtų suteikti žinių apie Marijampolės ligoninę. Pakviesta mergina atėjo. Iš pokalbio paaiškėja, kad ligoninėje nieko ypatinga nėra. Susitariame dėl ryšio ir slaptažodžio ir išsiskiriame. Prieš

Julius Gelbūda Liudvinavo stirbas, dirbęs partizanams

saulei leidžiantis Kaributas išeina. Vilkėdamas civiliu, turėdamas tik mažą ginklą (anglišką "mašrutką"), jis gali vaikščioti ir dieną. Įdaviau jam laišką, kad nuneštų ryšininkui, kuris iškviestų kitos dienos vakarui vienuolikto žvalgybos rajono viršininką Šalną.

Sutemo. Į numatytą dienojimo vietą pas Filosofą einu vienas. Atvykęs pamatau, kad čia dienoti negalima ir suku į savo būstą pas Patėvį. Pasiėkiau prieš švintant Čia randu nelauktus svečius: rinktinės vadą Vampyrą ir ūkio skyriaus viršininką Plunksną. Kurį laiką kalbamės. Gulti einame jau visai

Tauro apygardos Vytauto rinktinės 43 kuopos kovotojai apmokymo metu. Dešinėje sėdi kuopos vadas Algimantas Rutkauskas-Miškinis, centre - Pijušas Degutis-Kęstutis, iš kairės: Petras Juknelis-Deimantas, nežinomas, Juozas Kmieliauskas-Aitvaras, Napoleonas, Juozas Treikauskas-Radvila, Juozas Traskauskas-Jūreivis, Juozas Būbnys-Dagilis, Valius

prašvitus.

1947 05 27, antradienis

Pabudome anksti. Esame seniai nesimatę, dalijamės išpūdžiais, kritikuojame vienas kitą, žinoma, veltui. Kaip paprastai, kritika tikslo nepasiekia. Jau taip pas mus rinktinėje yra. Pradedame kalbėtis apie mūsų rinktinės merginas, kurios labai daug žino įvairių paslapčių ir pasirengusios įvykdyti bet kokias rinktinės vado Vampyro užduotis. Pakalbame ir apie apygardos kapelioną Grafą, kad jis kišasi ne į savo reikalus ir įvairiais būdais daro gėdą

mūsų rinktinei Viena, kapelionas per daug kalba, bet, antra vertus, pasako ir karčią tiesą. Jis, kaip esu girdėjęs, už kai ką puola mūsų rinktinę, pa-

vyzdžiui už tai kad kai kurios merginos, nebūdamos ryšininkėmis, žino bunkerius ir štabo būstinę, ko joms tikrai nereikia žinoti Kaip man atrodo, visa tai yra dėl asmeninės painiavos tarp kapeliono Grafo ir rinktinės vado Vampyro, vėliau išaugusios į didesnius prieštaravimus ar net skandalą, neapykantą, kurie palietė pačią rinktinę.

Vakare, persirengęs civiliu ir pasikišęs po skvernu rašomąją mašinėlę,

Tauro apygardos mokomosios kuopos lektoriai. Iš kairės: Jonas Kuras-Jaunutis, Žalgirio rinktinės štabo viršininkas Pranas Kunas-Daugirdas, apygardos adjutantas Juozas Jasaitis-Naktis, Vytauto rinktinės rikiuotės skyriaus viršininkas Jurgis Vasiliauskas-Skydas

Vytauto rinktinės partizanai 1949m. žiemą Mozūrgirėje. Iš kairės: Juozas Traskauskas-Jūreivis, Sergejus Ukelis-Saliamonas. Foto Juozo Ranicko

einu į sutartą vietą, sutikti vienuoliktojo rajono viršininką Šalną. Sutartoje vietoje minėto viršininko nerandu. Duodu nurodymus ryšininkui, kaip veikti toliau, ir grįžtu atgal į dienojimo vietą. Atėjau laimingai Atsigėręs iki soties pieno, saldžiai užmigau.

**1947 05 28,
trečiadienis**

/-/

***Šį dienoraštį nuo gegužės 16-osios iki gegužės 28-osios
iš lietuvių į rusų kalbą vertė LTSR Marijampolės apskr. MGB skyriaus
bendradarbis vyr. leitenantas Riauba.***

Pažyma

1947 09 19

Dienoraštis paimtas Marijampolės valsč., MGB skyriaus 1947 09 13 bunkeryje pas partizanų ryšininką Čezetavičių, Katiliškių km, Marijampolės valsč. ir apskr.

Teisingai: LTSR MGB 2N valdybos 1 skyr. viršininko pavaduotojas kapitonas (pas.) Lebedev

Iš rusų k. vertė Bonifacas Ulevičius

Buv. LSSR VSKA. F3. B.36/10. T.4. L286-291.

**TAURO APYGARDOS ŽALGIRIO RINKTINĖS RYŠININKĖS
A.KLIMAVIČIŪTĖS-AUDRELĖS DIENORAŠTIS**

A. Klimavičiūtės-Audrelės dienoraštis parodo, kiek dvasios stiprybės turėjo tuo metu lietuvaitės, kaip jos veržėsi į kovą, troško padėti laisvės kovotojams, nekreipdamos dėmesio į gresiantį pavojų patekti į kalėjimą ar net žūti. Mažiausia kas jų laukė - tai tremtis į Sibirą. Dešimtys tūkstančių merginų nedvejodamos pasirinko garbingą kovos kelią ir geriausiu atveju neišvengė bausmės. Vargu ar galima drįsti galvoti, kad padėdamos partizanams, jos vylėsi jog nebus išaiškintos. Visos jos sąmoningaiėjo pasitikti pavojų ir savo likimo. Ir tik nedaugelis savo noru arba palaužtos nuėjo išdavystės keliu. Nieko vertas šiandien bandymas sumenkinti reikšmę to didžiulio darbo, kurį atliko Audrelė ir jos keliuėjusios Lietuvos merginos ir moterys arba teigimas, kad jų buvę tik vienetai. Šioje kovoje dalyvavo visa Lietuva ir tik vienetai - ne.

Mano kovos kelias

Praskridus rudųjų ir raudonųjų karo audroms per mūsų tėvynės laukus, lėtai, bet sistemingai, iš rytų į vakarus, atslinko raudonojo teroro hidra. Ramiai ir laimingai gyvenusių lietuvių sodybose pasigirdo verksmas, aimanos, dejonės, jaunos vyrus gaudė ir kažkur vežė, bėgančius nuo nelaimės - šaudė. Pakrikos rusų kareivių gaujos per dienas vaikščiojo iš sodybos į sodybą, ką rado valgė, vogė, o žmones areštavo ir kišo į kalėjimus. Žodžiu, sunku apsakyti, tačiau nuo to, kokią "tvarką" darė mon-

Tauro apygardos Žalgirio rinktinės štabo ryšininkė Agota Klimavičiūtė-Audrelė

golai mūsų šalyje, siaubas šaldė gyslose kraują. Nors moterys, kurios nebuvo pavieniai, nuošaliau užkluptos, galėjo bent kol kas jaustis saugiau negu vyrai, tačiau mano širdyje su kiekviena diena augo didesnė neapykanta niekšui - mūsų tėvynės okupantui Bet su ta neapykanta augo ir juodas nevilties šešėlis. Ką mes galėtume menki, beginkliai žmoneliai prieš tokią daugybę ginkluotų puslaukinių?! Atrodė, kad žuvome ir su tuo turėtume sutikti Bet vos 1945m. pavasaris žengė laukais, kaip praskrido džiaugsminga žinia - tveriasi lietuvių partizanų būriai Atsirado tokių, kurie juos jau matę ir kalbėję. Tą žinią sekė kita - partizanai iššaudė Barzdų miestelio istrebitelius. Tuoju po to partizanai paleido iš Griškabūdžio kalėjimo visus kalinius (tada Griškabūdis buvo apskritis). Džiaugsmui nebuvo galo, grįžo viltis. Tuo metu gal net ir perdėta viltis.

Jauni Lietuvos vyrai nenulenkė galvos po raudonojo budelio kirviu, o ėmė šautuvą ir, nebudami paaugoti savo gyvybės, stojo prieš daugmilijoninį priešą į žūtbūtinę kovą. Man atrodė - jie pasirinko sau tinkamą kelią - laisvė ar garbinga mirtis.

Ne, ne jų vienu ši pareiga, tai pareiga mūsų visų lietuvių. Ir man kilo didelis troškimas dirbti, kovoti prieš mūsų pavergėjus.

Bet, deja, skaudu buvo dėl mano menkumo, aš juk mergaitė...

Pasiryžau susipažinti su partizanais, o gal ir galėčiau kuo nors padėti? Čia daug padėjo sąlygos - ištekėjusi ir gyvenanti prie miško, Sarapinų km., Jankų valsč., sesutė. Apsigyvenau pas ją ir, neilgai laukus, mano troškimas išsipildė - su partizanais susipažinau. Bėgo laikas, ateidavo partizanai, pasikalbėdavome, ir vėl išeidavo. Girdėdavau jų žygius, kovas, džiaugsmus, nelaimes, bet jaučiausi viso to tik stebėtoja. Teruseno širdyje troškimas prisidėti prie kovos, išaugo neapykanta priešui, tačiau man pradėjo atrodyti, kad aš nelaiminga; sutverta moterimi su ginklu rankose negalėsiu kovoti ir teturiu likti tik nuošalia įvykių stebėtoja. Kodėl vieni vargsta, neša sunkią partizano dalį, kaunasi žūsta, o kitiems turi pakakti to, kad tik širdyje tam pritarti? Ar aš turiu likti prie antrųjų? Nejaugi tik dėl to, kad esu moteris? O jei taip? Skaudu..

Bet štai mano didžiausiam džiaugsmui, 1948m. balandžio mėn. 28d. vakare ateina partizanai ir kviečia tapti legaliai gyvenančia partizanų ryšininke. Nors mažai turėjau supratimo apie būsimas pareigas, tačiau viskam

pasižadų. Paskyrę man pasimatymą girioje, partizanai išeina. Visą naktį neužmiegu, džiaugiuosi tikslą atsiekusi, rūpinuosi ar pareigas gerai atliksiu, ar dideli pavojai grės, ar ištesėsiu ir daug kitokių minčių. Viskam ryžausi

1948m. gegužės mėn. 1d. vėl susitikau su partizanais. Nuvedė mane į slėptuvę pas vadą. Ten radome dar kelis partizanus ir vieną civilį vyrą. Susipažistau su kitais partizanais ir su civiliu, kuris, pasirodo, taip pat laisvės kovų dalyvis-rėmėjas Genys. Rinktinės vadas Saidokas man ir Geniui trumpai, aiškiais bruožais apibūdina partizanų organizacijos tikslus, kovos reikšmę ir laisvės kovų dalyvių pareigas. Man atskirai paaiškina ryšininkės pareigas. Kiek supratau, truputį baugino, ir dar kartą abiejų paklausęs ar stosime į kovotojų eiles, liepė pasiruošti priesaikai.

Slėptuvėje po žeme... Po komandos "ramiai", kaip žvakės stovi vyrai, partizanai. Jų veidai griežti, gal kiek šalti Akys giliu žvilgsniu žvelgia kažkur į tolį... Tyla.. Vadas su pertraukomis skaito priesaikos tekstą, aš ir Genys pažodžiui atkartojam. Aš išpūdžio tiek sujaudinta, kad net kažkas spaudžia širdį, gerklę... Sveikina, linki sėkmės... Gaunu slapyvardį "Audrelė".

Prisiekiau prieš Dievą Tėvynei ir nuo šio momento tapau Žalgirio rinktinės štabo ryšininke. Tą pačią dieną jau gavau ir uždavinių. Artimiausiu laiku turėjau susiršti ir susipažinti man duoto rekomendacinio laiško pagalba su mano būsimais tarnybos linijos ryšininkais — Saulute ir į priešingą pusę - Signalu.

Jaučiausi, kad vėl gyvenu. Gerai supratau savo pareigas ir be vieno menko atsitikimėlio, sekėsi laimingai Buvo taip: gavusi iš vado paketą (apie 05 kg.), turėjau pristatyti į sekantį ryšio punktą. Kadangi paketą gavau vakare, tai kitos dienos rytą skubu su uždaviniu Nors gudrybių, kaip slėpti tokį paketą jau buvau išmokusi, bet tą kartą, kažkodėl jį nešiau įsidėjusi į viršutinę kišenę. Ir štai, einant keliu per Margauskų km., Jankų valsč, net nepastebėjau iš kur švilpia ir šaukia. Kažkoks baimės jausmas siūbteli visu kūnu, bet dar smarkiau skubu pirmyn. Bijau atsisukti Švilptelėjo dar kelis kartus ir nutilo. Kiek toliau paėjusi, nežymiai atsigrėžiu — velkasi keliolika MVD-istų. Žengiu dar smarkiau, išpila prakaitas, tačiau laimingai pasiekiu ryšio punktą. Palikusi paštą, lengvesne širdimi grįžtu tuo pačiu keliu. Tik štai kyšt du mongolai iš sodybos ir šaukia užėiti Užeinu. Už stalo sėdi "načelnikas" — Jankų valsč. MVD garnizono viršininkas Filatovas.

- Kaip pavardė, iš kur? - paklausia bjauriai darkyta lietuvių kalba. Pasakiau.
— Kur bėgai prieš pusvalandį ir kodėl šaukiama nesustojai? - griežtai paklausia.

Suvaidinau labai nustebusią ir paaiškinau, kad gyvenu Sintautų valsč., Veršių km, ir einu pas seserį į Sarapinus ir į priešingą pusę šiandien iš viso nėjau. Prasižioję susižvalgė tarp savęs, patikėjo.

—O mane ar pažįsti?

Atsakiau, kad kažkur matytas.

- A.... Aš prieš metus "slūžinau" Sintautuose. Gali eiti.

Džiaugiausi laimingai išsisukusi.

Tačiau neilgai džiaugiausi ta laime.

1949m. vasario-kovo mėn. prasidėjo didžiausios nelaimės Žalgirio rinktinės partizanams. 1949 02 10 rado mongolai bunkerį ir jame žuvo 5 partizanai Išsišaudė patys. 1949 03 09 rado kitą bunkerį, kuriame vienas partizanas žuvo, o du pateko gyvi į MVD nagus. Pasidavęs gyvas, partizanas Jovaras-Danielius Krizastimas tapo išdaviku ir 1949 03 10 atvedė mongolus į kitą jam žinomą bunkerį, kur gyveno 3 partizanai Šie visi žuvo garbingai kovodami Išdavikas nujautė, kur gali gyventi daugiau partizanų, išdavė apylinkę. Ir štai 1949 0313 priešas vėl randa bunkerį, kur gyvena 4 partizanai Aš nesuprantu kodėl, bet visi 4 pasidavė gyvi priešui Iš šių keturių vėl atsiranda išdavikas, Tarzanas-Stasys Puskunigis. Šis veda į kitus bunkerius. Įvyksta dar naujų nelaimių. Tiek pirmas, tiek antras išdavinėja rėmėjus, ryšininkus ir visa, ką tik mongolai klausia. Areštai, kraujas, siaubas...

Išbėgau į tėviškę, laukiau, juk Tarzanas mane puikiai žinojo.

Areštavo keletą mano bendradarbių. Bet kas tai? Manęs nesiteiravo ir, atrodo, viskas aptyko. Grįžau pas seserį ir ryžausi dar didesniu uolumu eiti savo pareigas. Norėjosi parodyti priešui, kad dar mūsų nenugalėjo. Čia buvau reikalinga, ir darbas vėl virė. Greitai bėgo pavasario dienos, dėl didžiųjų nelaimių žaizdą laikas pradėjo gydyti

Bet štai 1949m. gegužės mėn. 28d, dar visiems miegant, pasibeldžia į mūsų duris nelaukti iš Jankų svečiai Tačiau aš nei kiek nepagalvojau, kad jau ant mano galvos, nes prieš tai visą savaitę girioje buvo "ablavos", buvo ir pas mus, bet man visai nieko nesakė. Susiverčia į kambarį- Rėkia; "Renkis, gaspadoriau, eisim, esi areštuotas". Pažinau Filatovo snukį. Pagalvojau, už ką

Tauro apygardos Žalgirio rinktinės 36
kuopos vadas St Puskunigis-Tarzanas

galėtų areštuoti švogerį? O gal išvežti atėjo?.. Įsakė duoti 15-ai MVD-istų pusryčius. Pavalgę kiti išėjo, o Filatovas paprašė parodyti šeimos registracijos lapą ir visų pasus. Aš čia ne namuose gyvenu, o pas seserį, tai namų lape nebuvau užregistruota. Filatovas tuojau paleido seriją keiksmų, kodėl gyvenu neužsiregistravusi. Aš sakau - vakar atėjau ir rytoj eisiu namo. Bet Filatovas išvertė akis:

- Šiandien, tuojau pat, per 5 minutes apsirenk ir prapulk, nes tuojau ateis milicija, ras tave, tai visiems bus bėdos.

- Gerai, tuojau išeinu, - atsakiau.

- Nueik į savo valsčių, - sako, - išsiimk raštą, čia pas apylinkės pirmininką prisiregistruok ir gali gyventi

kur nori.

Rengiuosi eiti, o namiškius nusivaro po vieną į atskirą kambarį ir tardo. Man liepia skubintis. Švogeris norėjo, kad važiuota važiuočiau, bet Filatovas sako: "Tu mus turėsi vežti, tegul eina pėsčia". Taip nedavė nė pusryčių pavalgyti, išvarė eiti Visai nieko nesuprasdama, kas laukia pakelėje, išsiskubinau į Sintautų valsčių. Išeinant Filatovas kaip niekadėjas išleido pro duris, padavė ranką, atsisveikino, kad atrodė, jog greit nesusitiksime.

Išėjus tik į mišką, tuoj išgirdau "Stoj!" Žiūriu, atbėga du mongolai. Klausia kaip pavardė. Pasakiau.

—Tai gerai, — sako, — einam.

Aš nenoriu eiti, sakau: "Načelnykas liepė eiti namo".

- Nieko, - sako, - mes rasime kitą "načelnyką".

Ką gi darysi, einu. Paėjus giliau į mišką, ateina du rusai Tuoj mane apsiautė kareiviška palapine nuo galvos iki kojų. Atrodžiau juokingai, bet jau pamačiau, kad "baikos" prastos, kad liūdnei gali baigtis. Pasivedė kokį 0,5

kilometro tolyn nuo kelio į mišką, pasodino į tankius krūmus, apsėdo keturiose aplinkui ir laukiam. Sunku pasakyti, kokia savijauta buvo tada. MVD-istai bandė kalbinti rusiškai, bet aš lietuviškai atsakiau, kad nesuprantu, ir vėl baisus, tylus kažko laukimas, tik širdis nujautė, kad blogo laukimas. Nežymiai apsidairiau, gal pabėgti gausiu, bet kur tau! Nei pėdos neatleidžia. Ką gi darysi, reikia laukti, kol ateis tie "rabinai" ir kas toliau bus. Meldžiu tik Aukščiausią, kad suteiktų kantrybės ir jėgų. Kokie pyragai laukia, nujaučiau.

Praslinkus kokiai 1,5 val. laiko, štai, ateina ir jų vadinami "načelnykai", o su jais kartu dar apie 10 mongolų. Pirmiausia priėjo MVD viršininkas Filatovas ir taip, lyg mes dar šiandien nesimatėme, padavė ranką, pasisveikino ir taip judošiškai šyptelėjęs prabilo:

— Tai ką, jau pakliuvai?

Mane kaip šaltu vandeniu kas perpylė. Nepratariau nei žodžio. Sako:

— Tai gerai, eisim su mumis.

Pasivedė kokią 0,5 kilometro link Jankų, toliau nuo kelio į tankius krūmus ir vėl liepė sėsti. Apsėdo aplinkui visi trys "načelnykai", o kiti kareiviai kažkur išsiskirstė. "Načelnykų" buvo: Filatovas, jo vertėjas Petka ir toks leitenantas, kurio pavardės nežinau. Filatovas pradėjo:

— Tai ką? Žinai ar ne, kodėl mes tave areštavome?

— O ką aš galiu žinoti?

— Jei nežinai, tai sužinosi. Ir turbūt nesijauti kalta?

- Ne.

— O mes viską apie tave žinome, jei atvirai kalbėsi, tai bus gerai. Seniai jau mes tave galėjome areštuoti, bet pasigailėjome, norime dar žmogumi padaryti. Daug žmonių tie banditai suklaidino, kiek kalėjime, kiek Sibire ir vis dėl jų! Ir mes negalim pailsėti, ir žmonėms neduoda ramybės. Taigi visi turime imtis griežčiausių priemonių juos išnaikinti ir tik tada pailsėsime. Mes suprantame, suklaidino jie ir tave, visko žadėjo, kad ateis amerikona ir pan. Tu nekalta, jauna, suklydai, be tėvų, be namų... Bet gali dar savo klaidą pataisyti dar nevēlu, tik kalbėk su mumis viską atvirai, pasakyk ką žinai, o iš mūsų tai niekas nesužinos. Mes galėjome tave taip areštuoti kaip visus žmones, bet norėjome, kad niekas nežinotų. Dabar niekas nematė ir nežinos, tik sakyk greitai viską ir gali eiti namo laisvai gyventi. Tai kalbėsi?

— Kalbėsiu ką žinosiu.

- Gerai Kaip tave banditai vadino?
 - Kokie banditai?
 - Saidokas, Faustas, Tigras, Dūmas, Tarzanas ir kiti.

- Pirmą kartą girdžiu tokias pavardes, tokių nepažįstu, - atsakiau. Tai kaip rėžė Filatovas kumščiu į veidą, net susmukau. Pasidarė silpna. Bet kad jis būtų žinojęs, kokią karžygišką ugnį jis man iškėlė tuo pirmuoju savo smūgiu, kažin ar būtų mušęs? Užsidegė širdyje kerštas ir beribė neapykanta priešui, gimė didelis atkaklumas. Išdžiai pakėliau galvą ir tylėjau, manau "Kankinkite kiek tik norite, bet iš manęs naudos tai jau neturėsite, nususe bolševikai". Vėl klausia:

- Greičiau sakyk tu, banditų kur...
 (ir visokiais rusiškais pagražinimais pavadindami), kaip vadino tave banditai, kaip slapyvardis?!

- Niekaip mane niekas nevadino.
 - Meluosi?!

Ir kaip pradėjo už plaukų tąsyti į visas puses, kelis kartus kumščiu į sprandą, ir vėl sako:

- Mes žinome, kad esi Audrelė, tik sakyk, kur yra štabo bunkeris?

- Pirmą kartą girdžiu savo gyvenime! Nežinau jokio štabo, nei jokio bunkerio...

- Tuojau žinosi.

Ir vėl kaip pradėjo kumščiuoti, už plaukų tąsyti, parsimetė ant žemės ir pradėjo spardyti batais. Apalpau.. Atgavus sąmonę, ruskiai prabilo švelnesniu tonu.

- Tai ką, mes tave nenorėjome į kalėjimą pasodinti, norėjome tau gero, o tu mums meluoji Gerai, nenori sakyti tiesos, tai eisime į Jankus, ten tai

Tauro apygardos Žalgirio rinktinės 36 kuopos 1. kovotoja Elena Puskunigienė-Stirna

mums viską pasakysi, o tau išsigelbėjimo tai jau nebus - bus vėlu! Kaip tik čia, šiandien, nesivedėme jokio istrebitelio, vieni rusai, nes istrebiteliai gali kartais ką nors išplepėti. Tik sakyk greit, kur Saidoko bunkeris, ir bus gerai, galėsi eiti namo.

—Nieko nežinau, - atsakiau.

—Tai ką?! Kalizavosi mus?!... (ginčysies, priešinsies — red.)

Ir vėl gavau keletą smūgių. Man buvo vis tiek, tegul ir užmuša. Vėl kiek švelniau klausia:

—Tu buvai štabo ryšininkė, eidavai į Sintautų, Šakių, Lukšių, Griška-būdžio valsčius. Važinėdavai į Kauną. Tu žinai daug ryšininkų, banditų bunkerių. Mes juk viską žinom. Sakyk, kokius žinai ryšininkus?

—Nežinau jokių ryšininkų.

—Zylutę ar pažįsti?

—Ne, pirmą kartą girdžiu tokią pavardę.

—Jos pavardė Navickaitė Albina, ar pažįsti?

- Ne.

—O ryšininkę Saulutę-Laurinaitytę Marcelę ar pažįsti?

—Nepažįstu.

—O ryšininkę Agentą-Krušinskienę Antaniną ar pažįsti?

—Ne.

—U-tu kur...

Užsimoję vėl kirsti, bet susilaikė ir greitai:

—Stok! Einame į Jankus.

Sunkiai atsistojau. Švilptelėjo. Iš krūmų susirinko mongolai Pusė kareiviųėjo pirma ir ką sutikę tuojau davė mums ženklą, ir mane kiekvieną kartą nutempdavo į eglėnų, kur turėdavau gulėti ir nejudėti Gulėjo ir jie. Praeiviui praėjus, vėl tęsėme kelionę. Taip nuėjome kokius 2 kilometrus. Lygiai ties Girinių Šunakarių kaimu sustojome, ir Filatovas vėl kreipėsi į mane

—Tai ką, paskutinis kartas, sakysi ar ne?

—Sakysiu, ką žinosiu.

—Atsakyk į šituos klausimus, ir daugiau nieko neklausinėsime kur yra štabo bunkeris, kitus ryšininkus ir kas banditus šelpia maistu? Mes žinome, kad tu buvai štabo ryšininkė ir viską žinai Kur yra Saidoko brolis?

—Nepažįstu jokio Saidoko ir jo brolio.

—Tu žinai jo pavardę, kur gyvena, ir gerai pažįsti, Mes žinome, kad jis gyvena Kaune ir čia atvažiuoja, pristato banditams popierių ir kitą rašomąją medžiagą.

Atsakiau, kad nuo pradžios iki galo nieko nežinau. Nebaigus man sakinio, šoko ir vėl pradėjo mušti tąsyti už plaukų ir spardyti kad net patys sušilo, o ką jau bekalbėti apie mane? Prisiminė man tada kažkieno pasakyti žodžiai "Ne tas vyras, kuris gali suduoti, bet tas, kuris kirtį atlaiko".

— Matai, - sako, - turiu ir tave kankinti ir pats "mūčytis" — ir vėl klausimai

—Sakyk greičiau kur bunkeris, gal ten banditų nebus, gal rasim tuščią, tai tau bėdos nebus, nebijok, sakyk!

Tylėjau.

—O Tigrą ar pažįsti? Žindžių Feliksą, juk jis tavo švogerio pusbrolis?

—Mažai čia gyvenau, tai ir nepažįstu.

—O Tigro žmona kur gyvena ar žinai?"

—Nežinau.

—O Saidokas ar ženotas?

—Nieko nežinau.

—Aa... Saidokas tavo kavalierius. Pasakyk, tegul ateina, pasiduoda, duosim metrikaciją, ir galėsit gyventi viešai.

Tylėjau.

—Greičiau sakyk, kas banditams pristatinėja vaistus ir juos gydo?

Tylėjau.

—Tai ką, nekalbėsi?

—Kalbėsiu ką žinosiu.

—Tai sakyk, pas ką užeidavai Kaune, kai nuvažiuodavai banditų reikalais?

—Niekada banditų reikalais į Kauną nevažinėjau.

—Tai ką pažįsti Kaune?

Suminėjau dviejų mokslo draugių pavardes.

—Tai ką, ar tu viską kalbėsi ar ne?

Tylėjau

—Mes tave ble... išmokysime kalbėti!

Ir vienas griebė už plaukų, parmetė ant žemės ir į visas puses tąsė, o

antras, bjauriausiais rusiškais žodžiais keikdamas, spardė batu į visas kūno dalis. Vėl apalpau. Vos atgavus sąmonę, vėl apipylė klausimais: kada paskutinį kartą buvau pas Saulutę, ar jos motina žino, kad ji ryšininkė, kada ją sutikai Višakio Rūdoje, ar didelį laišką nunešei, ar tave Saulutės motina pažįsta, kada paskutinį kartą buvai bunkeryje, kurie ten partizanai buvo ir daug kitokių įvairiausių klausimų. Retkarčiais atsakinėjau, jog nežinau, o daugiau tylėjau. Matyt, ir jiems nusibodo mane mušti, nes mato, kad tuo vis tiek nieko neišpeš. Smarkiai stūmė į pečius ir sako: "Marš į Jankus!"

Priėjus Valių kaimo palaukė, "načelnikai" susėdo prie kelio, o mane pavedė toliau į eglėną. Atsisėdau, sudaužyta galva ūžia... Kas bus ten? Kankino baisiausias troškulys. Pamatau duobę sudrumsto vandens, prašau duoti atsigerti Anaipol negausi nei gerti, nei valgyti, kad nieko nepasakai Sunku pasakyti, kokia savijauta buvo tada. Kad būtų mirties angelas nusileidęs ant mano gyvybės, būčiau buvusi laimingesnė. Bet veltui viskas, gražios svajonės apie mirtį ir panašiai. Suriko, kad eiti. Petka su keliais kareiviais nuėjo pas ūkininką paimti vežimo, o mane, tiesiai per rugius (kurie jau buvo išplaukėję), nuvedė į tokį pušynėlį. Vėl Filatovas pusiau rusiškai, kaip ką lietuviškai pasakojo visokių baisių, kaip bus Jankuose "Nenorėjai pasakyti, tai pamatysi ko susilaukei Mes tau turime kitokių mušimo priemonių, ne tokie drašuoliai iš karto gynėsi, o paskui viską išpasakojo. Ar pažinėjai ryšininkę Zylutę?"

—Nežinau aš jokios Zylutės.

—Tai vot Albina! Iš karto Jankuose "Nieko nežinau, negirdėjau, nemačiau", o kaip gerai pakankino, suvedė su Tarzanu į akistatą, tuojau viską prisipažino.

Daug visokių melagysčių pasakojo, gąsdino kaip tik mokėjo. Štai atvažiuoja ir vežimas. Sustoję prie pušynėlio ir liepia man mikliai lipti į vežimą ir gulti į šiaudus. Užkloja visokiais skudurais, ir vienas ruskis užsisėda, prisilegia, trošku... Važiuojame. Ruskiai važduoja, kad, niekur nieko, dainuoja visokias dainuškas. Negaliu nei pasijudinti, tiesiog alpstu, bet ką darysi kenčiu. O taip norėtusi apsiversti ant kito šono. Pajutau, kad jau sukame į kiemą. Pasigirdo moteriškas balsas:

—Ar daug banditų parvežėte?

Atsakymo negirdėjau, tik man suriko lipti greitai į antrą aukštą taip, kad

niekas nespėtų pamatyti Tarpduryje atsistojo Filatovas:

—Dabar gerai apsivalvok, mes tuojau ateisime.

Lieku viena. Ir ką gi galvoti, kad viskas jau seniai sugalvota. Beliko tik Aukščiausiojo prašyti stiprybės, kad dėl mano silpnybės nereikėtų kitiems tokius kryžiaus kelius eiti.

Netrukus 20 minučių, subildėjo durys, ir įeina, bet jau keturiese. Prisidėjo ir MGB viršininkas Šmakovas. Vos tik uždarė duris, tuoj klausia:

—Tai ką, jau apsivalvojai?

—Jau, - sakau. Pradėjo švelnesniu tonu:

—Sakyk viską, neslėpk, dar nevēlu. Niekas nematė, kaip tave čia vežėme, tik sakyk viską, paleisim, ir galėsi eiti namo. Kalbėsi?

—Kalbėsiu, - atsakiau. Ir vėl pradėjo kartoti visus tuos pačius klausimus. Šmakovas sėdėjo prie stalo ir vartė kažkokius popierius, skaitė: "Žalgirio rinktinės štabas".. Tai vėl: "Įsakymas", tat "Dūmas adjutantas" ir kitokių nuotrupų, kurias teko nugirsti, nes skaitė pusbalsiu. Į jų statomus klausimus vis kartojau: "Nežinau". Filatovas iš veido atrodė labai įsiutęs, rodos, galėtų, tai gyvą prarytų. Šmakovas staiga paklausė:

—Mikucką Norbertą ar pažįsti?

—Ne, nepažįstu.

—Mikuckas! Žemukas, banditas!

—Nepažįstu.

—O Tarzaną pažįsti?

—Ne, nepažįstu.

—Tai kokį banditą pažįsti?

Filatovas davė ženklą, Petka pašoko, griebė už plaukų ir pradėjo tasyti į visas puses, parmetė ant žemės, pradėjo spardyti Bet aš tylėjau, stengiausi neparodyti jokio garso, kas juos dar daugiau siutino.

Petka išėjęs atnešė tokią karbuotą (rantytą - red.) geležinę stangą. Šmakovas sako:

—Na, dabar tai tu man viską pasakysi!

Ir griebė Petką į glėbį laikyti, Šmakovas užrišo bumą, kad neišrėkčiau, parsimetė ant žemės ir užgulė laikyti, o Filatovas, pasimainydamas su tuo leitenantu, pliekė per basų kojų padus. Jau skausmas neišpasakytas, bet

nėra kas daryti, nei išrėksi, nei ištruksi Kai bemušdami sušilo, liepė greitai stoti Sunku buvo atsistoti, nes padai lyg žarijų pripilti Reikia stoti, nes jei guli, spardo batu.

Taip kelis kartus — pastato, paklausinėja, kai nieko nežinau, tai vėl duoda. Padai smarkiai pradėjo tinti, atsikeldama turėjau stipriai laikytis sienos. Tardė kokias dvi valandas. Kai jau visai sutemo, kiti kažkur išėjo, pasiliko tik vienas Šmakovas. Paniurksojo kokias 5 minutes ir pradėjo, neva tai gražiuoju, švelniai:

— Tai ką tau banditai sakė, kaip tave užverbavo? Turbūt sakė - ateis amerikoniai, duos gerą tarnybą, ar taip?

— Nieko niekas man nesakė.

— Tegul netiki, kad Amerika laimės. Amerika mūsų bijo. Mes žinome, kad tave jie suklaidino, bet tu tą klaidą gali pataisyti, tik išduok viską, ką žinai. Galėsi kur norėsi gyventi ar mieste, ar kaime. Parūpinsime gerą tarnybą. Taigi padėk mums išnaikinti banditus, ir bus visiems gerai Jei, pavyzdžiui, tavo užvedimu nušausime banditų vadą, pavyzdžiui, Saidoką, Faustą, tai gausi 2000 rublių. Pinigai jau dabar yra paskirti. Ir šiaip už kiekvieną pranešimą užmokėsime. Tu negailėk jų, jie tavęs irgi negaili; kaip gyvi papuola mums - išduoda. Kas iš to, kai būsi kalėjime, niekam tavęs nereikės, gausi kokį 15-20 metų kalėjimo, atsėdėjusi pareisi ir niekam netiksi O čia dar galėsi žmogumi pasidaryti Būsi visą gyvenimą mums dėkinga.

Tokių dar visokių kvailysčių jis man pripasakojo. Matyt, nusibodo, kad žengė link durų. Eidamas liepė gerai apsigalvoti, nes neužilgo ateis vėl visi keturi

Ak, Viešpatie, galvojau likusi viena. Argi galėtų atsirasti tokių judošių, kurie pelnytų tuos rublius už savo brolių kraują? Brolių, kurie atsizadėjo visko ir nesvyruodami aukoja savo jaunas gyvybes už tėvynę, laisvę, už savo tautos geresnį rytojų. Ir vis tik atsiranda.. Baisu! Ne! — Tariau sau — Mane žemiškos gėrybės nesuvilios, kad susilaukčiau prakeikimo, kaip susilaukė Judas, Kristaus mokytinis?! Viešpatie, jei jau taip reikia, duok kantrybės, o pasirenku tą kančių, Golgotos kelią, kurį jau daug lietuvių tolimame Sibire eina.

Netrukus, matyt, pavakarieniavę, vėl susivertė į kambarį visi keturi, piktosios dvasios. Susėdo ir vėl pradėjo:

—Tai ką, paskutinis kartas, ar apsigalvojai?

—Taip, — atsakiau.

—Nu, tai sakyk. Taip ir pradėjo vėl visus tuos klausimus kartoti. Daugiau-
sia spyrė pasakyti štabo bunkerį, ryšininkus, Saidoko brolių (kuris pristatęs
popierių iš Kauno) ir kas gydo banditus.

Nei į vieną klausimą nieko "nežinojau". Tai kaip pradėjo vėl savo žiauria
egzekuciją ant manęs, menkos mergaitės, tai maniau, kad jau paskutinės
minutės mano gyvenimo šiame sviete. Buvau apalpusi, atgaivino, ir vėl
dūšios varymas iš kūno.

Troškau mirties, bet, deja.. Jaučiau, kad gyvybė dar vis nenori skirtis su
kūnu.

Pabaigė "tardymą", pagrasino, kad būsiu nugabenta į Šakių kalėjimą,
trenkė durimis ir visi išėjo. Buvo 2 valanda nakties. Išgirdau žingsnius korido-
riuje, bet kažkaip visiškai į juos nereagavau, man buvo visiškai viskas vis
tiek... Mirties net troškau, o blogiau man nieko negalėjo padaryti.

Prasiveria durys, ir įeina 3 paprasti kareiviai, liepia pasiimti daiktus ir
kažkur varo. Ėjome per visą miestelį. Kadangi buvo šeštadienio vakaras,
miestelyje girdėjosi dainos, girtų bliovimas bei užkimusios armoškos kauki-
mas.. Čia gyveno visos svieto padugnės, visokie išgamos, išdavikai krimi-
naliniai nusikaltėliai, atpirkę griekus politiniais nusikaltimais lietuvių tautai.
Spietėsi ir gyveno miesteliuose MVD garnizonų apsaugoje, nes kaimuose
bijojo teisingumo - partizanų rankos. Visokie atmatos, istrebiteliai milicinin-
kai, išdavikai ir kitokie okupantų batlaižiai turėjo čia ir moterų tokių, kaip ir
jį, ir kaip dvasia, taip ir kūnu buvo supuvę, nešvarūs. Papurtė mane vidaus
šaltis.. "Nu, — pagalvojau, — tegul šoka savo laidotuvių iškilmės".

Ir štai mes prie vieno namo durų. Įvedė į kambarį. Kambarys, galima
sakyti gražus. Visas apstatymas sugabentas iš ištremtų, pasiturinčių ūkininkų.
Stalas užtiestas raudonai, langai su užuolaidomis. Čia vėl susėdę visi mano
budeliai Mane pasisodino priešais, ir Filatovas vėl pradėjo klausinėti:

—Pavardė, vardas, tėvo vardas, gimusi kur gimusi ir t.t.

Į šiuos klausimus atsakinėjau. Išklausinėjo visą mano gyvenimą: kiek
žemės, visus mano gimines, kiek mokslo, visus mokslo draugus, visus kitus
draugus bei pažįstamus ir visokiausių smulkmenų, ir vis rašė. Čia jau ne-
mušė, davė ir atsigerti Ėjome vėl atgal į tą patį baisų kančių kambarį. Lauke

jau pradėjo švisti. Mane ištūmė į jau pažįstamą kambarį, liepė gerai apsivalvoti, užrakino duris ir nubildėjo laiptais žemyn.

Ivairios mintys užėmė sudaužytoje galvoje, norėjosi šokti per langą, sakau, gal užsimušiu, tai pasibaigtų šios kančios. Mintis šokti per langą man atrodė idealiausia. Priėjau prie lango, pažiūrėjau žemyn, bet žiūriu, kieme vaikšto sargybinis ir mažiau žiūri į gatvę, kaip į mano langą. kažko sumišau, mintys sustojo. Taip praėjo baisus kančių ir sielvarto rytas.

Išaušo 1949 05 29d. rytas. Apie 10 val. sugirgždėjo duryse raktas, ir vėl į kambarį susivertė visi keturi Jankų valsčiaus tarybinės valdžios "teisingumo" atstovai.

- Tai ką, jau apsivalvojai?
- Jau, - atsakiau, - viskas sugalvota.
- Tai sakyk. Ir pradėjo vėl klausinėti tuos pačius, jau daug kartų girdėtus klausimus. Atsakiau, kad jau jiems sakiau, kad nežinau. Vėl gavau kumščių ir keletą įspyrimų.
- Gerai, kad nieko mums nesakai, tai galėsi rytoj apie 9 val. važiuoti į Šakius. Bus mašina ir išveš į kalėjimą, o ten kai pačiupinės, tai viską pasakysi benori su mumis kalbėti, gailėsies. Mes tau norime gero, o tu... Gailėsies, bet bus jau vėlu. Tai ką, nori į kalėjimą?
- Man vis tiek, — atsakiau, - jei randate kalta, vežkite. Bet jų kombinacija, matyt, buvo mane tik užverbavus MVD naudai paleisti. Matyt, apkaltinti neturėjo medžiagos.
- Matai jei sutiktumei mums dirbti, tai paleistumėm.
- Nieko aš negaliu jums padėti dirbti, — atsakiau.
- Gerai, — sako Šmakovas ir parodė man parašus tų kankinių, kurie jau Sibire ar kalėjime, kurie mane išdavė ir įrodymų bylai esą pakankamai. Šaltis perpylė visą kūną, išsigandau ir galvoju, kad ir kažin ką sutikčiau, kad tik išleistų, o vėliau tai jau pažiūrėsime.
- Tai kaip, pasirink ar į kalėjimą, ar padėsi mums dirbti?
- Gerai - sakau, - ką galėsiu, tai padėsiu jums dirbti. O širdyje mintis, kad tik išleistų, kad galėčiau viską papasakoti partizanams, o vėliau tai duok Dieve kojas, arba nesvarbu kaip bus, bet dirbti tai jau tūkstantį kartų ne!
- Gerai, — sako man švelniau, — būsi laisva. Ir pradėjo visi kombinuoti kaip paimti Žalgirio rinktinės štabą.

—Matai, — sako, - dabar daug areštuota banditų ryšininkų, tai jiems trūksta tokių žmonių. Kai tu sugrįši, tai jie tave vėl kalbins ryšininkauti, tai tu sutik. Sužinok, kur jie laikosi, kokie nauji ryšininkai ir kur laikosi Tigro žmona.

Aš užsigyniau, kad tokios nepažįstu, tai liepė susipažinti, parsivesti pas save ir pranešti jiems. O paskui liepė sužinoti, kur laikosi ryšininkė "Agentas", susipažinti ir su ta, susitarti kartu eiti į Kauną, nežymiai išklausti, pas ką Kaune užėina ir panašiai.

—Kai duos nešti laiškų banditai, tai tu paimk, pirma atnešk mums, o po to kur nurodė. Jei kartais būtų nepakeliui, kad neįtartų, tai padaryk tų laiškų nuorašus ir to mums pakaks. Tik, žinoma, būk atsargi, nes jei banditai sužinotų, kad tu tokia, tai tave nušautų. Matai, jie pernai vieną iš savų sušaudė. Vienu žodžiu, dar daug visokių "kytrybių" primokė, kad aš į savo sudaužytą, skaudamą galvą net visko negalėjau suimti. Klausiau atidžiai, nes norėjau tiksliai viską pranešti partizanams. Filatovas surašė rusiškai tokią pasižadėjimo aktą, man perskaitė, bet ne viską supratau, ir liepė pasirašyti Pasirašiau.

—Dabar eik ir vykdyk ką įsakėme, o po dviejų savaitių, kitą sekmadienį, eik į Paluobius į bažnyčią, o mes lauksime Margauskų kaime, pušynėlyje prie kelio, ties Klimu. Tik žiūrėk, nesumeluok. Apstatytum mus, tai mes vis tiek tave rastumėm, kur tu bebūtum o jei išeitum pas banditus, tai nušausime. O jei ne, tai taip išprovokuosime, kad patys banditai nušaus. Išvešime seseris į Rusiją... — ir dar įvairiai gąsdino, o paskui liepė eiti namo ir, nei apie šį areštą, nei apie pasižadėjimą niekam neprasitarti. Dar pagrasino, kad būtinai ateiti į susitikimą, nesvarbu, kad ir mažai sužinosiu, ir liepė eiti. Padavė ranką, atsisveikino. Manau sau širdyje "Paskutinį kartą matomės, duok Dieve kojas".

— Palauk, — išgirdau balsą už nugaros. Nusigandau, manau tik erzina, nepaleis, bet pribėga Filatovas ir sako:

— Per miestelį neik, kad kas nepamatytų iš pažįstamų jog buvai pas mus. Ką turi pažįstamų Jankuose?

—Bajavičienė pažįstama, — sakau.

—Aa, tokių nereikia saugotis, juk ji milicininko žmona. Matai, svarbu, kad banditų ryšininkai nepastebėtų. Ar nenujauti, banditai ryšininkų Jankuose neturi?

—Nenujaučiu, - atsakiau.

— Gerai, gali eiti. Liepė eiti į Sintautų valsčių, neva to pažymėjimo, o sugrįžus pasakyti seseriai, kad iš Sintautų valsčiaus skambino telefonu į Jankus, ir to pažymėjimo nereikia.

Einu ir negaliu atitokti, čia sapnas ar tikrovė, ar tikrai aš vėl laisva? Nors sunkiai ėjosi, kojos pynėsi, visą kūną skauda, galva ūžia, akyse tamsu, sunku alsuoti... Galvoje sukosi šimtai minčių: kur eisiu, kur pasidėsiu, kad tik daugiau tų kacapų nesutikčiau, pasirašiau jiems būti išdavike. Brrr.... Prisiečiau širdy, kad dirbsiu taip, kad viskas išeitų partizanų naudai, o kacapų pražūčiai. "O jei viską papasakojus? Partizanai nepatikėtų mano troškimu būti sąžininga Laisvės Kovai Jeigu partizanai mane išvytų? O jei?... Taip, daug lengvesne širdimi mirčiau nuo partizano rankos. Kaip ir kas bebūtų, bet jau kartą prisiečiau Dievui, ten kur traukia mano prigimtis, mano jausmai, mano mintys, protas, ten ir eisiu beatodairiškai. Ne, aš savo priesaikos nesulaužysiu, o kad areštavo, kankino ir gelbėdamasi pasirašiau būti MVD šnipe, tuo aš dar niekam nepakenčiau ir savo sąžinės nesijaučiu sudrumstusi. Juk aš nei sekundę neturėjau minties, kad jiems dirbsiu. Och, kad galėčiau greičiau susitikti partizanus, atlikti "išpažintį", o vėliau asmeniškai dėl manęs kad ir tvanas." Tokios ir panašios mintys užėmė galvoje.

Nors sunkiai vilkdama kojas, parėjau į tėviškę, Sintautų valsč. Veršiu km Atsigulčiau ir kilo kažkoks noras neatsikelti jau niekad. Organizmu ir dvasia buvau sutrikusi Po keletos dienų šiek tiek sustiprėjau. Norėjau kuo greičiausiai susitikti partizanus. Atėjau vėl į Sarapinus pas seserį ir 1949 06 02 laimingai pavyko susitikti rinktinės vadą Saidoką ir jo pareigūnus Tigrą ir Dūmą. Partizanai išklausė mano pasakojimo, pareiškė man užuojautą, už tai ką jau iškentėjau, nuramino ir paguodė, kad apgyvendinsią kitoje apskrityje, kur galbūt Filatovo ir jo šunų daugiau nereikės matyti. Grįžau į namus visiškai nusiraminsi, gal kiek net nudžiugusi ir pradėjau laukti kad man duos partizanai adresą, kur turėsiu išvykti apsigyventi, kada turėsiu apleisti tą numylėtą kampelį, kur dirbtas partizaninis darbas, kur grožėtasi pavasario girios ošimu, kur buvau reikalinga ir naudinga. Laukiau tos dienos, kada būsiu iševakuota Sėdėti nieko neveikiant, išskyrus tik savo asmens saugojimą, nenorėjau. Vyliausi, kad kur bebūčiau, sugebėsiu ką nors veikti Tėvynės ir savo tautiečių, patriotų labui.

Bet štai 1949m. birželio mėn. 8d, dar nesuėjęs dviem savaitėms, Filato-

Tauro apygardos Žalgirio rinktinės 36 kuopos partizanai. 1948m. vasarą. Pirmoje eilėje iš kairės guli : Pranas Bastys-Dūmas, Aleksandras Povilaitis-Riešutas; antroje eilėje klūpo: Petras Jurkšaitis-Beržas, Algimantas Matusevičius-Neptūnas, Stasys Puskunigis-Tarzanas; stovi: Feliksas Žindžius-Tigras, Pranas Naujokas-Kietis

vas su gauja jau puolė į namus manęs patikrinti ar nepabėgau. Laimei, partizanų reikalais Saidokas mane buvo išsiuntęs į Kauną, tai taip tų niekšų ir neteko susitikti. Sesuo Filatovui paaiškino, kad aš išėjusi pas kitą seserį į Zapyškio miestelį. Nieko daugiau nesakę, mongolai išsigrūdo.

Greitai prabėgo tos dvi savaitės, ir nelauktai atėjo susitikimo diena. Tą sekmadienio rytą (1949 06 12) atsibudau anksti ir maniau, kad paskutinis rytas toje pastogėje. Iki 9 valandos turiu dar laiko (9 valandą buvo paskirtas susitikimas su Filatovu), pasiruošiau, bet ne į susitikimą, o jau į priešingą pusę. Bet kur tau! Vos pradėjo švisti, kai pabeldžia į duris mongolai — Filatovas jau čia.... Taip netikėtai užklupo, apsidairiau, pabėgti ar pasislėpti nebuvo jau nei laiko, nei kur. Nepasirengusi nei meluoti Filatovas, atrodė, nudžiugo mane radęs namuose. Apžėlęs, nesiskutęs, atrodo, kažkada prausęsis, bet buvo truputį užgėręs ir geroje nuotaikoje. Pasisveikino.

- Maniau, kad pabėgsi, - sako.

- Kurgi bėgsi? Nei negalvoju, - atsakiau.

—Kur trečiadienį buvai?

- Zapyškyje pas seserį, - sakau.

—Ar būtum šiandien atėjusi į susitikimą?

—Taip, aš jau ir rengiausi

— Tai nereikės, mat mes čia pro šalį ejome, tai ir užsukome. Nu, tai pasakok ką žinai Taip ir pradėjo klausinėti visų man jau girdėtų klausimų. Aš sakau, kad dar nieko nesužinojau, taip mažai laiko, partizanų dar nesutikau. Teisinuosi.

- Tai ką, gal tau visos vasaros reikės, kad sužinotum?

- Kai pradėsime uogauti, tai gal partizanus sutiksiu, - sakau.

- O gal tu per penkis metus nieko nesužinosi?

- Kad dabar tai tikrai nieko negalėjau sužinoti, neturėjau progos, nebuvo kur, o čia dar noriu, kad sesuo nesužinotų.

—Gera, būk atsargi, bet žinok, kad mums reikia tuojau. Supranti?!

- Suprantu.

—Gera, sakyk, ar pažįsti ryšininkus Genį, Bajorą ir Dėdę? Čia jų slapyvardžiai, - pridūrė.

— Pirmą kartą girdžiu tokius vardus, - sakau. Bet išsigandau, kad jis ir tuos žino, o šie tai buvo ne ryšininkai, bet uolūs, pasiaukoję partizanų rėmėjai ir dar gyveno laisvėje.

— Tai ką, aplinkui visi ryšininkai, o tu nežinai, žiūrėk, nemeluok man, sugausiu meluojant, tai bus blogai Žinai, - sako, - artimu laiku banditai ruoš girioje pamaldas ir eis išpažinties. Kunigo drabužiai ir kiti dalykai, prie pamaldų reikalingi, jau atvežti banditams, tuojau atvažiuos ir kunigas. Tai žiūrėk, tu stenkis kaip nors patekti į tas pamaldas. Gal tave banditai ragins ir išpažinties eiti, tai tu mielai sutik, bet žiūrėk, kunigui teisybės nesakyk, nes jis paskiau pasakys banditams, ir tave sušaudys. Kai būsi pamaldose, tai gerai įsitėmyk (*įsidėmėk - red*), kas bus tokie ryšininkai, stenkis su jais susipažinti, o vėliau viską praneši man. O jei anksčiau sužinosi kur ir kada pamaldos įvyks, tai skubiai pranešk mums, o tu galėsi neiti. Supratai?

- Supratau.

—O dabar tai sužinok, kur prisilaiko ryšininkė "Agentas"?

- Pasistengsiu.
- Cha, cha, cha... Mes jau žinom, kur ji gyvena, tik mums svarbu ją paimti, kad niekas nematytų, tai tu sužinok, kada ji eis į Kauną, praneši mums, mes palauksim pakelėje, ir bus tvarka, Užverbuosime ir vėl paleisime, o jei paimsime viešai, tai nei jai, nei mums naudos. Gaus 10 metų ir kvit. Supranti? Taip kaip tave...
- Suprantu, bet aš nepažįstu jokio Agento ir nežinau, kur jis gyvena.
- Krušinskienė Antanina, o gyvena - prisilaiko tai pas Bakį Lūšnos kaime, pas Sabaliauską Antaną Sarapinų kaime ir kartais pas Buragą, Paukščio ūkyje, Lūšnos kaime.
- Gerai,- atsakiau. Labai nustebau, kad taip viską žino.
- O ką kalba banditai, kai susieina?
- Niekad nebuvau susijęsi, tai nežinau, negirdėjau.
- Ar žmonės nešneka, kad geriau būtų, kad banditai pasiduotų?
- Negirdėjau. O ar dovanotų, kad ateitų pasiduoti?
- Žinoma, dovanotų.
- Tai gal kai nueisiu, jiems patarti, kad pasiduotų?
- Ne. Jiems nieko nesakyk, jie žino. Vot, kas labai svarbu: pranešk kiekvieną kartą, kur, kada ir kuriuos partizanus matei
- Gerai, - sakau, - bet labai nustebau, kad vadina partizanais, nes kitaip nebuvau girdėjusi kaip "banditai". Vėl sako:
- O čia pernai rudenį, kai buvo pas banditus kunigas ir laikė pamaldas, ar ką nors žinojai?
- Ne, nieko nežinojau.
- Gerai, tai žiūrėk, uoliai rink žinias. Susitiksi su banditais, tai smulkiai apžiūrėk, kokie ginklai kiek turi šovinių, kiek granatų, gerai įsitėmęs, kuris ką kalbės-, - ir daug dar visokių menkniekių pripasakojo. - Tik, — sako, - žiūrėk, nei nebandyk meluoti, nes mes turime tokių žmonių, kurie taip pat renka žinias ir seka tave. Jei pagausime meluojant, tai bus blogai Dirbk atsargiai 1949 06 20 ateik į Kazlų Rūdą. Tą dieną bus pirmadienis ir Kazlų Rūdoje jomarkas. Atėjus pavaikščiok apie stotį, o mes ten kuris būsime, tai susitiksime. Tik būtinai ateik, atvešiu pinigų ir, jei žinių turėsi, gerai užmokėsime. Seseriai sakyk, kad eini į jomarką.
- Gerai – atsakiau.

Feliksas Žindžius-Tigras prie savo "darbo stalo"

darė liūdna.. Tenka palikti šį kampelį... Pasidariau našta kitiems... Taip norėtusi padėti savo broliams dirbti Tėvynės Nepriklausomybės atstatymo darbą. Aktyviai tęsti kovą... Gal ir laisvė jau netoli, o aš dar tiek mažai dėl jos pasidarbavau. Ar aš jos būsiu verta? Bet Dievo valia... Gal taip reikia?

Meldžiau Aukščiausią sėkmės ir 1949m. birželio mėn. 19d. anksti rytą, su ryšulėliu rankoje, apleidau pirmąją savo Laisvės kovos poziciją.

— Tai iki pasimatymo.

- Išėjo.

Kol mane tardė, tai kiti rusai visą laiką klausinėjo visokių menkniekių kitus namiškius. Visi išsigrūdo.

Lengviau atsikvėpiau. Pavyko dar kai ką iš MVD sužinoti, ir dar likau laisva. Paskyrė visą savaitę, bet man jau rūpėjo prapulti anksčiau, nes vėl galėjo "užsukti".

1949 06 18 vėl sutikau partizanus. Padariau smulkų pranešimą apie mano susitikimą su Filatovu ir rezultatus. Gavau iš Saidoko adresą kitoje apskrityje, kur turėjau išvykti gyventi. Dar pakalbėjome, padrašino mane ir atsisveikinome. Pasi-

***1949-1950 metų žiema. (Parašas)
Žalgirio rinktinės štabo ryšininkė "Audrelė"***

SUIMTO PARTIZANO H.ROSSEMANN-POVO DIENORAŠTIS

Skaitytojui pristatomas Lietuvos, Geležinio Vilko rinktinės partizano, vokiečių vermachto kareivio Heinrich Rossemann-Povo, dienoraštis. Šio dienoraščio buvo parašyta 320 puslapių mašinėle ir keturi sąsiuviniai ranka. 1949m. lapkričio 14d., rusams užpuolus jų bunkerį, teko viską palikus bėgti. Kaip sakė Povas, per porą minučių jie tapo didžiausi skurdžiai pasaulyje. Visas jų turėtas turtas, uniformos, amunicija, spausdinimo priemonės, muzikos instrumentai, taip pat ir dienoraščiai pateko į čekistų rankas. KGB archyvuose rasta tik maža šio dienoraščio dalis.

H.Rossemann gimė 1913m. Traisa kaime, Dormstadt apskr., Eseno krašte. Baigęs gimnaziją, išmoko staliaus amato, turėjo savo dirbtuves. 1939m. buvo pašauktas į kariuomenę. Kadangi grojo įvairiais muzikos instrumentais, buvo paskirtas į 133 pėstininkų diviziją muzikantu. Tarnavo Lenkijoje, Prancūzijoje, Liuksemburge. 1944m. kovo mėn. buvo perkeltas į Rytų frontą prie Vitebsko. Dalyvavo mūšiuose. Jų divizija buvo apsupta ir sumušta. Pradžioje jie traukėsi grupėmis, tačiau dėl dažnų susirė-

Heinrich Rossemann-Povas

mimų su rusais išsisklaidė, ir toliau Heinrich traukėsi vienas. Rūdupio kaime, Prienų rajone, jį, netekusį jėgų, priėmė gyventi Andrius Mozūras, kuris jį slėpė iki 1945m. gruodžio mėn. Atsargumo dėlei Heinrich žiemai persikėlė į mišką, kur jį besislapstantį ir toliau globojo Mozūrai. Didesnę laiko dalį jis slėpėsi pas Mozūrus, nes miške, neturint bunkerio, buvo nepakenčiamai šalta. 1946m. vasarą jis susitiko su Tauro apygardos Geležinio Vilko rinktinės 4 kuopos partizana, kurie priėmė jį į savo gretas. Rossemann buvogabus, ypač muzikai. Partizanaudamas jis išrado mokymo metodą groti instrumentais be instrumentų, naudojantis jo sudarytomis schemomis, sukūrė šimtus melodijų. Išmokęs lietuvių kalbą, kaip turintis karinio patyrimo, rengė partizanų karinį mokymą.

1951 04 08, vykdydamas užduotį, užėjo pas Antaną Maceiną Pociūnų km., Prienų raj., buvo išduotas ir suimtas. Jam pageidaujant, buvo tardomas lietuvių kalba.

1951 09 14 Pabaltijo Karinės Srities Karo Tribunolo buvo nuteistas mirties bausme ir 1952 04 14 Vilniuje sušaudytas. Įvykdžius mirties nuosprendį, bunkeryje rastas jo dienoraštis buvo sudegintas. Sunaikinti ir kiti jo asmeniniai daiktai.

Henriko žmonai Rossemann Hilda, gyvenančiai Vakarų Vokietijoje, paskelbus vyro paiešką, buvo duotas nurodymas atsakyti, kad jos vyro buvimo vieta nenustatyta.

Tauro apygardoje per jos egzistavimo laikotarpį partizanavo apie 20 vokiečių. Daugiausia tai buvo pabėgę iš stovyklų karo belaisviai, tikėjęsi pasiekti savo tėvynę Vokietiją. Vargu ar kam nors iš jų pavyko tai įgyvendinti. Įsitikinę, kad sienos pereiti neįmanoma, stodavo į partizanų būrius ir dauguma jų kovodami garbingai žūdavo. Vytauto rinktinėje žuvo vokiečių oro pajėgų kaiponas Helmut Gresser-Garnys, kulkosvaidininkas Peter Gorgin-Peteris. Geležinio Vilko rinktinėje - Haris Blumental-Jonas, Wilhelm Bach-Vilhelmas, partizanai Hansas, Oskaras, Keitelis, Vilimas, Ernestas, Ernas, Vilis, Fliakas. Žalgirio rinktinėje - Hansas, Fricas, Fransas, Inkaras, Paulius, Jonas, karo gydytojas Odisejas ir kiti, kurie dar neišaiškinti.

Tragiškas likimas partizano Weitler Erich-Berlyno, g.1914m. Erlichkm., Nordchausen provincijoje, Tiuringijoje. 1945m. liepos mėn., pabėgęs iš Estijoje esančios belaisvių stovyklos, pėsčias atėjo į Lietuvą ir Geležinio

Vilko rinktinės teritorijoje, sutikęs partizanus, įstojo į jų gretas. Čia sutiko savo likimo draugus: Valterį, Josifą, Joną, Erviną, Erichą, Tigrą ir kitus. 1946m. vasarą, partizanų vadovybei neprieštaraujant, Berlynas ryžosi eiti į Vokietiją. Vištyčio rajone priėjęs sieną, apsistojo pas A.Duobaitį, norėdamas pasiruošti sienos perėjimui, tačiau pastarojo buvo išduotas ir 1948 06 18 pasieniečių suimtas. 1947 01 10 buvo nuteistas sušaudyti. Skaitant mirties nuosprendį, bandė bėgti, buvo sunkiai sužeistas ir po keliolikos minučių mirė. Tokių tagišku vokiečių kareivių likimų buvo tūkstančiai.

Dienoraštis įdomus tuo, kad jame atsispindi pažiūros į partizaninę kovą Lietuvoje tokio žmogaus, kuris nieko bendra neturėjo su Lietuva, su meile jai ir patriotiniais jausmais jos atžvilgiu. Čia matome partizanų ir Lietuvos gyventojų santykius, kurie, nepaisydami tautybės, nebodami pavojų, gelbėjo jį ir jam padėjo, nes jis kovojo prieš bendrą priešą - bolševikus. Kova juos vienijo ir jungė. Nebuvo svarbu tautybė ar tikyba, tik viena bendras tikslas. Draugiškumo ir brolybės jausmas ryškiai matomas tiek iš Povo pusės partizanams ir Lietuvos žmonėms, tiek iš pastarųjų - Povui. Ir tik niekšiška išdavystė, vienodai negailestinga saviems, o tuo labiau svetimiems, šią bendrą kovą nutraukė.

1944m birželio mėn. ilsėjau 246 divizijos pafrontės poilsio namuose, įsikūrusiuose puikiam pastate. 22d. buvo surengtas draugystės vakaras. Svečiams šiame vakare dalyvauti vadovybė neleido, ir todėl vakaro metu tvyrojo neįprasta tylą. Kariai valgė tylėdami, nesidalijo išpūdžiais, tik godžiai žvalgėsi į vyno butelį.

Įpuolęs į salę gydytojas pranešė, kad prasiveržė rusai. Akimirksniu visi išsirikiavome, ir taip baigėsi vos prasidėjęs vakaras. Ramybei Vitebsko rajone atėjo galas. Namas ištuštėjo ir buvo paverstas maža tvirtove. Po keletas minučių aš buvau miesto pakraštyje su ginklu rankose, o kitą dieną gavome įsakymą žygiuoti pietvakarių kryptimi Baranovičių link. Mes labai bijojome, kad rusai mums čia nesurengtų antrą Stalingradą, tai jie pranašavo savo atsišaukimuose.

Lengviau atsidusome tik susėdę į mašinas, nes dabar buvome garantuoti, kad ištrūksime iš šio velnioniško katilo. Tačiau mes buvome apsupti ir

patyrėme Vitebsko katilo skonį. Gyvi išlikti nesitikėjome. Buvo duota komanda taupyti šaudmenis -be reikalo neiššauti nė vieno šūvio. Esant tokiai padėčiai, didžiausi optimistai nuleido sparnus. Net vairuotojai ir muzikantai liko apsuptyje be vadovybės, maisto ir artilerijos paramos. Leitenantas mus drąsino, ragino nenusiminti, gal vakare pavyks iš apsupimo ištrūkti Tačiau apsupimo žiedas vis mažėjo, kol pagaliau rusai, šaukdami "ura.", įsiveržė į mūsų apkasus. /.../*

... Aš mečiau į jį granatą. Kareivis pašoko ir puolė į šoną. Mes nėrėme į kitą pusę ir bėgome iki vakaro. Aš pamečiau kepurę. Vakare sutikome šimtą vokiečių kareivių. Labai apsidžiaugėme, bet džiaugsmas buvo trumpas. Kitos dienos vakare mes buvome prie didelės upės, kurios tiltas buvo stipriai apšaudomas. Pulkininkas leitenantas liepė eiti kas kur norim. Perplaukę upę, ėjome toliau. Mus kankino alkis, frontas buvo toli. Kaimai tušti Nežinojome, ką daryti Pasiduoti rusams į nelaisvę nenorėjome. Nutarėme trauktis tolyn. Matėsi žygiuojantys rusų daliniai Su mumis buvo leitenantas, kuris rankoje laikė paruoštą pistoletą. Mus apšaudė, ir du mūsų kariai žuvo. Po kurio laiko prie mūsų prisidėjo dar 11 kareivių. Vakare priėjome nuošaliai nuo kaimo stovintį, gyventojų apleistą namelį. Jame radome ir paėmėme keturias dideles ir kelias mažesnes vištas, pusmaišį bulvių, špižinį puodą virimui ir pasitraukėme į krūmus. Čia viską išvirė su didžiausiu apetitu pavalgėme. Dabar bulvių ant pečių nešti nereikėjo -jas nešėm skrandžiuose. Eidami toliau, radome apleistą partizanų stovyklą. Joje apžiūrėjome kiekvieną numestą popierėlį, kiekvieną dėžutę nuo konservų, bet nieko gero neradome. Eidami toliau priėjome sudaužytą tanką ir cisterną, toliau radome pastatytą palapinę. Dviese saugojome, o trečias ją apieškojo. Po ilgų paieškų suradome krepšėlį su supelijusia duona, dujokaukę ir miegantį rusą. Valgomo nieko nepavyko surasti, išskyrus bulvių lupynų, tinkamų tik ožkoms šerti Eidami mišku, vienoje laukymėje pamatėme sunkvežimį. Galvojome jame rasti maisto produktų, bet mūsų svajonės nepasiteisino — mašinoje buvo rusai Vėliau mes patys nepatikėjome, kaip mums pavyko laimingai ištrūkti

* Toliau aprašoma, kaip jie traukėsi ir pasiliko toli užfrontėje, sulindę į sviedinio išmuštą duobę. Beveik be poilsio ėjo penkias dienas ir naktis. Mūsų jau nebuvo. 1944m. birželio 30d. žuvo jo senas draugas Filipas, su kuriuo prieš karą kartu grojo Darmštate. Buvo atvejų, kai jie sulindo į balą, o rusų kareivis priėjo prie jų per keturių metrų atstumą

iš to miško. Visur, kur ėjome, susidurdavome su rusų daliniais, visi keliai buvo uždaryti, jautėsi, kad arti frontas. Matėme grupes besilinksminančių rusų kareivių, jų susirinkimus. Mes nusprendėme išsiskirstyti į mažas grupes, kad galėtume sėkmingiau pereiti fronto liniją, bet buvome rusų pastebėti. Rusai pradėjo mus kaip kiškius vaikytis. Lydimi šūvių, bėgome į krūmus. Kankino alkis. Teko perplaukti nedidelį upelį, sušalome, ginklus sumetėme į vandenį. Atsitiktinai susidūrėme su civiliai vilkinčiu rusu, matyt, partizanų, kuris, mus pamatęs, sušvilpė. Mes nėrėme į pelkėtą mišką. Ėjome pasiramščiuodami lazdomis. Kitą dieną priėjome prie partizanų gyvenamos stovyklos, bet pasirodė, kad pavojaus mums čia nėra, nes išskyrus keturis nedidelius kačiukus, kurie alkanomis kaip ir mūsų akimis iš šiaudų kupetos žvelgė į mus, daugiau čia nieko nebuvo. Kačiukus išsikepėme ir suvalgėme. Net skonio nespėjome pajusti, taip godžiai mes juos prarijome.

Mūsų kančios tęsėsi jau 3 savaites. Mes nežinojome, kuri mėnesio diena, visas šias 3 savaites nebuvo normaliai pavalgę. Frontas, matyt, vėl pasistūmėjo toli pirmyn, ir mes jo pasiekti negalėjome. Vakare įlindome į vieno valstiečio namą, kur aš žūt būt bandžiau surasti bulvių. Begraibant ranka prisilietė prie kažkieno kūno, ir mane lyg elektra nutrenkė, įsiklausiau ir išgirdau žmonių kvėpavimą. Supratau, kad pilnas namas rusų. Nepastebimai iššliaužiau laukan, daviau draugams ženklą, ir traukėmės atgal, tačiau šeiminkas, pastebėjęs Petrą, pranešė sargybiniui, kuris paskelbė pavojaus signalą. Vos ištrukome. Pradėjome laukuose ieškoti ir kasti pavandenijusias ir apipuvusias bulves, kurios mūsų išalkusiems skrandžiams buvo skanėstas. Mes buvome nusikankinę ir išsekę. Ypač blogai jautėsi Villis. Jis atrodė, kaip sena moteris ir svyrinėjo iš nuovargio. Pačios laimingiausios dienos buvo, kai miške radome žemuogių ir mėlynių. Valandų valandas klūpčiodami rinkome gardžias uogas ir meldėmės, dėkodami Dievui.

Buvo atveju, kai virš medžių viršūnių pasigirsdavo "Kavos malūnėlio" (rusų žvalgybinio lėktuvo) tarškėjimas, kuris nuo Vitebsko buvo nuolatinis mūsų palydovas. Kartkartėmis atskridęs jis sukinėdavosi virš mūsų, ieškodamas vokiečių kareivių.

Miškingoje vietovėje mes galėjome žygiuoti ir dieną, ir naktį. Noras patekti į tėvynę ir pavalgyti iki soties bent duonos varė mus pirmyn. Naktį pabandėme įsigauti į kaimą, kuriame nesigirdėjo jokio garso. Iš vieno namo

per langą mergina mums padavė kepalą duonos, kurį mes pasidaliję godžiai surijome. Mergina pasakė, kad jų kaime rusų nėra, bet jie yra kaimyniniame kaime ir kad čia jau yra Lenkija. Mes, pasinaudodami rusų nebuvimu, perėjome visą kaimą, kiekviename name prašydami maisto. Iki soties pavalgėme ir prisirinkome maisto kelionei.

Miške aptikome užmaskuotą aerodromą, pilną lėktuvų, kur pamatėme ir tą žvalgybinį lėktuvą, kuris dieną ir naktį medžiojo mus. Mes pasukome į šalį, kadangi prie lėktuvų krapštėsi rusai.

Po kurio laiko susirgau ir aš ir tapau Villio partneriu. Mudu išeidavome iš miško į kaimą prašyti maisto. Žmonės mielai duodavo, o kai mes pasakėme, kad miške dar yra mūsų draugai, moterys pačios nunešdavo jiems maisto į mišką.

Vietovė, kur mes atsiradome, buvo netoli Vokietijos sienos. Rusai jau buvo prie pat sienos, dėl ko mums buvo labai liūdna.

Villis silpo. Atsitiktinai susidūrėme su rusų partizana, kurie buvo ginkluoti pistoletais. Jų buvo daugiau nei mūsų. Neturėjome kuo gintis, nes turėjome tik vieną šautuvą, kuris vargu ar būtų iššovęs. Mums beliko tik bėgti, ką mes ir padarėme. Pasigirdo kulkosvaidžio serija, kuria buvo nušautas pradžioje Petras, o po jo Arnoldas. Bėgti aš jau neturėjau jėgų ir nesusivokęs situacijoje, puoliau atgal rusų partizanų link. Šiuo momentu pamačiau gulinčius negyvus Petrą ir Arnoldą, ir Otto, pakeltomis rankomis, nes kitos išeities jam nebebuvo. Tai buvo paskutinis mano draugas, stovintis pakeltomis rankomis prieš besiartinančius rusus. Man pavyko pasitraukti ir pasislėpti krūmuose. Rusai buvo vyriški, atsargūs, su paruoštais šaudyti pistoletais rankose. Aš atsiguliau. Netoli nuo manęs praėjo rusų partizanas, bet manęs nepastebėjo. Jis pamatė tik žuvusį mano draugą. Taip aš pabėgau ir likau vienas. Žuvęs Petras Fontins buvo iš Faseinchaino prie Gedenbergo miesto. /.../*

... Kartą vos nepatekau į rankas rusų kareiviui, prisileido jis mane labai arti. Kareivis šūktelėjo, sušuko ir antras sargybinis, bet man pavyko nepastebimai pasislėpti. Tokių atsitikimų buvo ne vienas. Vienoje vietoje mane apšaudė, bet nepataikė. Kareivis iššaudė diską ir, kol dėjosi kita, man pavyko pabėgti.

* Toliau aprašinėja savo klaidžiojimą.

Taip aš klaidžiojau be žemėlapių, be kompasų, be draugų. Šioje tolimoje, svetimoje šalyje aš bijojau net paukščių. Sunku buvo priprasti prie vienvakės. Kiekvieną vakarą aš išeidavau iš savo slėptuvės ir eidavau prie vienišų kaimo namelių prašyti maisto. Lenkai padėjo ir nurodinėjo, kaip ir kur eiti, kad nepatekčiau rusams į nagus.

Ilga laiką slėpiausi po egle, kur išsirengiau iš šakų slėptuvę ir guolį. Kartą palijus labai sušalau, ir viena moteris davė man kepurę ir suplyšusį, skylėtą švarką. Tai buvo daugiau nei dovana, nes išgelbėjo man gyvybę.

Vienas lenkas, važiuodamas į laukus, parodė man kelią ir perspėjo, kad čia kartais vaikšto partizanai, ir netrukus pamačiau tris ginkluotus, civiliai vilkinčius vyrus.

Elgetaudamas aš pabuvojau daugelyje lenkų sodybų, pasėdėjau už daugelio stalų, mačiau, kaip šeiminkės, pjaudamos gabalą lašinių, žiūrėdavo į mane, ir aš išžiūrėjau jų veiduose užuojautą man.

Kartais vakarus prasėdėdavau su svetingomis moterimis ant suoločių prie jų namų. Palydėdamos mane, jos perspėdavo apie rusus. Nuo jų žodžių man kraujas stingdavo gyslose. Moterys man kelionei įduodavo maisto. Reta naktis būdavo, kad aš nepriečiau upės ar upelio. Ir miške, ir čia rasdavau apleistų partizanų stovyklų, kur ilsėdavausi. /.../*

... Buvo jau pusiaunaktis. Matėsi sunkvežimis, prie kurio girdėjosi rusiškai kalbant Visur mėtėsi įvairius apavas, matyt, lenkai išbėgo basi

Praeidamas pro rusus, aš, vokiečių kareivis, šypsojau ir praėjau nelaukdamas, kol jie mane užkalbins. Priėjau iki prekinės stoties. Stotis pilna rusų, ir ten prisėsti aš negalėjau, kad nepradėtų manęs kalbinti Taip klaidžiojau mėnuliui šviečiant iki ryto. Vilnių kartais bombarduodavo vokiečių lėktuvai /.../**

... Čia taip pat rusai, ir aš blaškausi į visas puses, kaip pelė liūtų narve. Aš pritūpiau ir atsisėdau prie vagono rato, nežinodamas, kad gal ir vagone rusai, tačiau buvau taip pavargęs, kad į nieką nekreipiau dėmesio, mano mintys

* Toliau aprašinėja, kaip kartą vakare jis atėjo į Vilniaus priemiestį, įėjo į centrinę gatvę, kur jį sutikęs lenkas pasakė, kad nuo vakaro iki 10 val. ryto negalima vaikščioti

** Vėl aprašinėja klaidžiojimą, slapstymąsi, pabėgimus nuo rusų sargybinių, kaip kartą jį rusai apsupo iš visų pusių, bet jam pavyko prasiveržti į geležinkelio stoties teritoriją.

buvo toli nuo manęs. Apie mane niekas negalvoja ir nežino, kiek aš išgyvenau ir kiek dar teks išgyventi. Man galas. Lik sveika, brangioji mano Hilda, tėvai, giminės, broliai, seserys ir mūsų naujagimė. /.../*

Vieną dieną sutikau lietuvę moterį, ganančią karvę. Man prašant, ji nusivedė mane į namus, kur aš išsimiegojau. Kai ji mane pažadino, su ja buvo mergina, kalbanti vokiškai. Dabar aš galėjau atverti savo sielą ir papasakoti apie savo klajones. Jos pasakė, kad eiti toliau negalima, nes miškuose visur rusai, jų pilna visose sodybose. Netoli yra nedidelis miestas, kuriame taip pat daug rusų kareivių. Mergina man patarė niekur neiti ir nerizikuoti be reikalo, nes frontas greitai grįš atgal ir man geriau pasilikti ir laukti. Ji taip pat patarė man pasislėpti kalne, kur aš pirmą kartą susitikau su šia, mane priglaudusia moterimi. Jos prižadėjo mane aprūpinti maistu ir padėti išsigydyti skaudančias kojas. Šis 1944m rugpjūčio 9 dienos ryto sprendimas buvo mano išsigelbėjimas pačią sunkiausią mano gyvenimo valandą. Jos man atnešė karštos sriubos, kurios aš nebuvau valgęs septynias savaites, davė skudurų, ir aš ėmiausi valyti savo sužeistas kojas. Po tankia gyvatvore kastuvu iširengiau sau guolį. Vakare man atnešė karšto maisto ir antklodę. Mergina papasakojo, kad šiandien ryte vienas vokiečių kareivis išgąsdino visą rusų aerodromo igulą. Juokinga.

Visur ūžia mašinos, skraido rusų eskadrilės, o aš jaučiai guliu bičių pilname rojuje. Aplinkui sandėliai, kareiviai ir ginklai. Mergina tris kartus per dieną atneša man karšto maisto, o vakare ir šiltus drabužius. Vakare mane aplankė šeimininkė, jos vyras, du broliai ir mergina, kuri man atneša valgyti Lietuvos žmonės mane užjautė, kadangi pavojus dar nebuvo praėjęs. Kartais aš nušliauždavau kur nors toliau, bet jie mane visada surasdavo ir visokeriopai padėdavo. Man tai buvo didelė laimė. Savo išgelbėjimams aš sugalvojau savus vardus, kuriais jas toliau ir vadinsiu; moteris - Gelbeta, mergina - Malona.

Diena iš dienos jaučiu, kad pradėjau taisyti, ką pastebėjo ir Malona. Ji

* Toliau aprašo savo klajones, kaip kartą vakare užėjo į vieną namą ir, kalbėdamas su moterimi, paklausė, ar tai Lenkija. Moteris atsakė, kad čia Lietuva, ir taip pirmą kartą išgirdo lietuvišką žodį. Į klausimą, kur Vokietija, moteris gestais paaiškino, kad už dviejų kilometrų, bet tai buvo toli gražu ne taip, paprasčiausiai jis nesuprato moters aiškinimo. Ir vėl klaidžiojimas, ir bėgimai nuo rusų kareivių ir sargybinių.

Geležinio Vilko rinktinės partizanai 1946m. žiemą. Pirmas iš dešinės Vitas Naujokas-Jupiteris. Priekyje Albinas Ledas-Ūdra, Gintautas

man atnešė iliustruotą vokišką laikraštį, kurį aš skaičiau ir žiūrėjau iliustracijas. Jos mano uniformą perdažė ruda spalva, ir iš kareivio aš tapau Lietuvos piliečiu. Šioms mano gelbėtojomis aš atidaviau paskutinius savo daiktus, kurie mane galėjo išduoti kaip vokiečių kareivį: kario knygelę, atpažinimo ženklą, kelias fotografijas ir atsisveikinimo savo žmonai laišką.

Malona pirmą kartą šiandien, šeštadienį, pakvietė mane pas save į namus. Vaikai buvo kitame kambaryje ir neturėjo manęs pamatyti. Aš švariai nusiskutęs, apsivilkęs švariais apatiniais baltiniais, jaučiausi kaip naujai užgimęs. Ant stalo stovėjo paruošta vakarienė. Prie mūsų prisidėjo Malonos brolis Ramutis, kuris taip pat kalbėjo vokiškai, ir taip mes, užsidangstę langus, tyliai kalbėjomės iki vėlyvos nakties. Aš, neturėdamas dokumentų ir nemo-kėdamas nei vieno lietuviško žodžio, nei pas vieną iš gyventojų negalėjau užėiti, todėl nuėjau į savo slėptuvę, kur po antklode miegojau kaip rojuje.

Jei aplinkui nebūtų rusų, būtų puikus gyvenimas.

Praėjo trys savaitės. Man jos prabėgo nepastebimai Kartą atėjo Malona ir pranešė nelinksmą žinią. Pasakė, kad už kalno daug rusų, kurie gali užklysti ir čia. Palieku savo stovyklą ir su Malona einam į daubą. Čia prabuvome visą dieną, ir aš nutariau su tokiais kaimynais, kaip rusai, negyventi. Taip baigėsi mano romantiškos dienos.

Vakare Malona, Gelbeta ir jos vyras Kantras (tai taip pat mano išgalvotas vardas) sprendė sunkų klausimą, kaip ir kur mane paslėpti. Slėpti vokiečių dokumentų buvo didelė rizika. Malona siūlė, kad Kantras paslėptų mane pas save daržinėje, kadangi pas jį nėra vaikų.

Greitai bus trys mėnesiai, kaip aš pas Gelbetą daržinėje, kur šiauduose man buvo įrengtas būstas. Gelbeta mane maitino. Man veikė nervus žąsų keliamas triukšmas ir šeiminių keiksmai Jau šimtą kartų geriau būtų klausytis muzikos.

Rusai buvo visur ir, nors Lietuvos žmonės su jais elgėsi mandagiai, tačiau jų bijojo.

Prasidėjo jaunų vyrų šaukimas į armiją, tačiau dauguma lietuvių į armiją eiti nenorėjo. Kantrui virš penkiasdešimt, ir armija jam negresia. Pasklido gandas, kad rusai rengia nestojančių į armiją gaudynes, tai kelia pavojų.

Mano slėptuvė įrengta prie daržinės sienos, padarius iš lentų antrą sienelę. Įėjimas į slėptuvę iš viršaus. Kartą, išeidamas iš daržinės, atsitiktinai susidūriau su rusų kareiviu, kuris griebė mane už rankų. Iš baimės aš vos neapalpau, tačiau susigriebęs lietuviškai pasakiau "nesuprantu, aš einu namo". Rusas mane paleido ir nuėjo, o aš skubiai įlindau į slėptuvę. Atėjus Malonai, papasakojau apie savo baisius išgyvenimus. Ji pasakė, kad rusai buvo trys, du iš jų buvo kambaryje, o trečias nuėjo į daržinę. Mane jis palaikė vagimi ir, jei jis būtų turėjęs ginklą, būtų mane nušovęs.

Laikas eina. Matyt, kad frontas čia negriš. Viltys, kad vokiečių kareiviams pavyks išsilaikyti, nyksta. Rusai jau įsiveržė į Prūsiją. Darėsi šalta. Miške, netoli mano buveinės, esantis aerodromas likviduotas, nelikviduotas tik man gresiantis pavojus. Pasirodė Lietuvos partizanai, kurie man nepavojingi Jie, kaip ir aš, slepiasi daržinėje. Šianakt partizanai nužudė vieną rusų draugą. Visur aplinkui policija, kuri sudegino vieną daržinę, nes joje rado partizanų. Rusai pradėjo šukuoti mišką ir kiekvieną dieną pasirodydavo kaime. Gelbeta

išgudrėjo ir maistą man atneša sudėjusi į kibirą. Malona labai sielojasi dėl mano likimo, iš baimės ji visa virpa.

Atėjo žiema, ir man iškilo didelis pavojus. Aš labai patenkintas šia lietuvių šeima, kuri mane slepia, dėl manęs rizikuoja. Buvo atsitikimas, kai atėjęs Kantras liepė man kuo greičiausiai palikti daržinę, nes ateina rusai. Kai atėjo keturi rusai, manęs daržinėje jau nebuvo - suspėjau išeiti. Toliau čia pasilikti buvo negalima, nes rusai daržinę tikrino kiekvieną dieną. Pučiant stipriam priešiniam vėjui, aš per sniegą nubridau į mišką, o tuo metu dvidešimt vyrų vertė daržinėje šiaudus, ieškodami nelaimingo bėglio.

Miške po eglės šalta ir pavojinga. Netoliese kilęs šaudymas nutolo, ir aš, nuo šalčio nejausdamas kojų, grįžau į savo buveinę. Mane apkirpo... /.../*

Atėjo 1945m. pavasaris, o su juo prasidėjo nauji pavojai: rezerviniai rusų daliniai vėl ėmė vykdyti gaudynes. Šiandieną jų praėjo apie 100 žmonių. Malonos brolis Ramutis taip pat jautėsi nesaugiai ir naktį kartu su kitais jaunais vyrais Kantro laukuose įsirengė sau nedidelį bunkerį, į kurį pakvietė ir mane. Gulėti bunkeryje aš neturėjau nei mažiausio noro ir likau savo oloje. Po kurio laiko aš atsisveikinau su daržine ir, pasiėmęs savo skurdžią mantą, išėjau ieškoti naujų namų.

Laukaisėjome kartu su Malona. Ji atvedė mane pas du vyrus, kurių vieną vadino Jaunučiu. Man padedant, vyrai atidarė įėjimą į bunkerį. Kai mes nusileidome į vidų, pasirodė, kad trimis žmonėms jis mažokas, dviem jis buvo labai patogus. Mes sėdome lošti kortomis, ir jie mane pradėjo mokyti lietuvių kalbos. Aš pagalvojau, kad jei aš pasėdėsiu bunkeryje pusę metų, tai išmoksiu kalbėti lietuviškai.

Vakare Ramutis su Jaunučiu nuėjo namo, o aš grįžau į savo urvą daržinėje, kur dieną Kantras ir Malona man atnešė valgyti.

Po kurio laiko Ramutis panorio priimti į bunkerį vieną savo draugą. Keturiems bunkeryje buvo labai ankšta, ir man teko šią pastogę su jos gyventojais palikti Ramutis žinojo kitą tokį bunkerį esant miške ir nuvedė mane į jį. Prie vienos eglės jis atidarė angą į "spąstus", ir aš nusileidau į bunkerį. Naktį permiegojęs ir ryte atidaręs angą, pamačiau, kad tai didelis, tačiau neįrengtas bunkeris. Sienos drėgnos, čia buvo blogiau nei kalėjimo kameroje.

* Trūksta 10 lapų, nuo 112 iki 121

Per pietus mergaitė man atnešė pavalgyti, o vakare išėjau pasivaikščioti ir po kurio laiko grįžau atgal.

Naktį kažkas atėjo prie bunkerio. Aš išsigandau. Staiga atsidarė anga, ir aš pamačiau porą juodų aulinių batų, besileidžiančių į vidų, už kurių buvo žmogus. Atsipeikėjęs paklausiau, kas jis, vokiečių kareivis ar Lietuvos partizanas. Nepažįstamasis, nieko nesakydamas, nusiėmė nuo pečių ginklus ir kitą amuniciją. Įkandin jo į bunkerį nusileido jo draugas. Abu buvo jauni ir linksmi. Jie atsinešė tiek ginklų ir kitų atsargų, kad vežimą prikrautum, o jie visa tai atsinešė ant pečių. Susikalbėti su jais buvo neįmanoma. Nepaisant to, kad gimnazijoje jie buvo mokęsi vokiečių kalbos, dabar buvo viską pamiršę. Šiaip taip jie man papasakojo, kad netoli nuo čia, partizanų būryje, yra dar keturi vokiečių kareiviai. Susipažinę sėdome pusryčių. Jie turėjo atsinešę vaflių ir butelį vyno.

Kai pro angą įsiveržė šviesa, pamačiau priešais save du jaunus uniformuotus vyrus.

Taip baigėsi antra diena šiame bunkeryje. Mano svečiai vėl kažkur iške-
liavo, o aš nuėjau pas Maloną pavalgyti. Taip aš ir vaikščiojau tai pas
Maloną, tai į bunkerį.

Ramutis, nepaisydamas pavojaus, pradėjo rizikuoti ir daugiau gyveno
namuose, ne kaip bunkeryje Kantras pasodino kopūstus, o Malona kartą
pasakė, kad karas su Vokietija pasibaigė. Mes buvome apstulbinti ir nuste-
bę: kaip Vokietija galėjo kapituliuoti?

Kartą, kai atėjau pas Maloną, ji davė man storą sąsiuvinį ir pieštuką.
Dabar aš galėjau ką ne ką užrašinėti.

Kantro laukuose esančiame bunkeryje aš tapau šeimininku Mano tolimes-
nis gyvenimas susiklostė štai kaip.

Lietuvoje, užuot sulaukus ramaus gyvenimo, išliepsnojo kova prieš par-
tizanus. Pora kartų čia buvo užėję daugiau kaip šimtas kareivių. Ramutis į
bunkerį neateidavo. Jis tapo vyresniu, jam buvo išduoti dokumentai, atleidžian-
tys nuo tarnybos kariuomenėje. Jaunutis Dailytis — Ramučio draugas, keletą
dienų sudarė man kompaniją, mudu susipažinom, ir pora kartų jis man
atnešė daug įvairių produktų: duonos, lašinių, kiaušinių, dešros ir visko, ko
tik širdis geidžia.

1945 metų birželis. Sužaliavo visi pasėliai Jaunutis buvo geras informato-

rius ir man pranešinėjo visas naujienas. Kartą jis atėjęs pranešė, kad šiandien bus generalinės gaudynės, kurių buvo laukiama jau keletą dienų. Malona palaistė benzinu taką, vedantį į bunkerį, kad rusų šunys negalėtų rasti pėdsakų.

Po kurio laiko mane paliko ir Jaunutis, kuris registruodamasis pasakė savo gimimo metus tokius, kad jam, kaip ir Ramučiu, daugiau nereikėjo slapstyti.

Aš pradėjau daryti gimnastiką kaip ir kareivinėse, nes visą laiką sėdėti nejudant buvo kenksminga sveikatai.

Kartą atėjo Gelbeta ir įteikė man Malonos raštelį, kuriame ji mane perspėjo, kad naktį neateičiau, nes rusai prie kelių pastatė partizanams pasalas ir visus, kas eina, tikrina, ar neneša partizanams valgyti. Vakar tarp rusų ir partizanų įvyko susišaudymas.

Praėjo vasara. Atėjus lapkričiui, pasidarė drėgna ir šalta. Aš vėl persikėliau į daržinę ir lindėjau šiauduose. Vienuoje praleidau antras šventas Kalėdas. Gelbeta atnešė šventinių patiekalų, nepamiršo ir buteliuko degtinės. Ramutis parodė prie vieno ūkininko kelio įrengtą slėptuvę, kur reikiamu momentu man reikės slėptis.

Jau dvi dienos, kaip aš tūnu šiuose pelėkautuose. Virš manęs vaikšto žmonės, juokauja, džiūgauja, nežino, kad apačioje kažkas lindi ir verkia. Taip aš sutikau naujuosius, 1946-uosius metus.

Ramutis mane perkėlė į naują "butą" miške, į kurį atnešė du kūlius šiaudų. Miške jis pakėlė dvi eglaites, ir atsivėrė angą, į kurią nusileidęs, aš paėmiau iš Ramučio kūlius.

Bunkeris buvo pastatytas kapitaliai, tačiau gyvenimui neįrengtas. Į naują būstą aš persikėliau 1946m sausio 8d. Rytojaus dieną Kantras ir Gelbeta atnešė man maisto atsargų, žibalinę lempą, aš pasigaminau smuiką, kuriam stygas ištempiau iš susuktų stiprių siūlų ir špagato. Taip praėjo sausis. Maisto nueidavau pas Gelbetą. Iš jos atsinešiau ir kanistrą vandens. Pasi-gaminau lūpinę armonikėlę.

Prasidėjo pavasaris. Sutevus, pasiėmęs indus, eidavau per mišką pas Gelbetą produktų. 1946m. birželio 30 dieną aš paskutinį kartą iš Gelbetos rankų gavau puodynę karštos sriubos, paskutinę dieną praleidau miške savo bunkeryje.

III dalis

Kartą, eidamas produktų, miške sutikau Ramutį su kažkokiais trimis kariškiais. Paspaudėme vieni kitiems rankas. Tarp šių trijų partizanų pažinau vieną iš tų, su kuriuo prieš metus dvi paras praleidome mano bunkeryje miške ir išgėrėme butelį vyno.

Partizanai mane užjautė, kad esu vienas, ir pakvietė eiti su jais. Aš apie tai anksčiau nebuvau galvojęs, ir šitoks pasiūlymas man buvo nelauktas ir netikėtas. Gyvenime aš jų nepažinojau, tik Gelbeta susitikimų metu kiekvieną kartą pranešdavo, kad vienur žuvo trys partizanai, kitur — keturi ir t.t.

Man buvo įkyrėję gyventi vienam tarp byrančių ir griūvančių bunkerio sienų. Tiesa, maisto užteko, bet aš norėjau būti tarp žmonių. Šie trys vyriš-

Gležinio Vilko rinktinės partizanai. Iš kairės: nežinomas, Justinas Šiugždinis-Žvirblis, Henrich Rossemann-Povas, Jonas Šiugždinis-Anupras, Gaudenis, Kęstutis Valenta-Kęstutis

kiai man padarė gera išpūdį. Aš pagalvojęs pasakiau, kad sutinku eiti su jais, bet man reikia kai ką pasiimti, ir su jais aš galėsiu eiti tik rytoj. Jie sutiko ir prižadėjo rytojaus dieną ateiti į bunkerį manęs pasiimti. Nuo šio malonumo man vos nesustojo širdis. Du partizanai nuėjo savais keliais, o trečias nuėjo su Ramučiu pažiūrėti bunkerio, kuriame aš slėpiausi. Aš nuėjau į sutartą su Gelbeta vietą pasiimti produktų. Partizanai man paliko dovaną - maišelį braškių.

Sutikęs Gelbeta, jai pasakiau, kad turiu paslaptį, kurios niekam negaliu patikėti. Galbūt, kad aš paskutinį kartą imu iš jos maistą. Gelbeta man buvo kaip motina. Ji ne tik tuos dvejus metus mane maitino, bet taip pat dėl manęs sielėjosi ir rizikavo. Vakarop aš atnešiau Gelbetai savo dovaną - puodynėlę uogų.

Atėjęs prie bunkerio, radau savo naujuosius draugus. Su partizanis man buvo sunku susikalbėti, nes lietuviškų žodžių mokėjau labai mažai. Vienas iš partizanų buvo mokėsis gimnazijoje ir truputį mokėjo vokiškai. Aš nusileidau į bunkerį, susirinkau savo daiktus ir visam laikui atsisveikinau su šiuo savo kapu. Mes nuėjome prie kažkokio upelio, kur aš persivilkau naujais baltiniais ir apsivilkau naujus drabužius, [ėjom į didelį pušų mišką, ir koks buvo mano pasibaisėjimas, kai partizanai ėmė lįsti į po didžiulės pušies šaknimis įrengtą bunkerį. Vėl man teko tęsti tą patį gyvenimą, su kuriuo, kaip man atrodė, paliekant savo bunkerį, buvo baigta.

Ši patalpa buvo visai kitokia: čia buvo požeminiai koridoriai, tualetas, toliau įėjimas į tikrą nedidelį kambarį su stalu ir kėdėmis. Sienos nišoje buvo dvi lovos. Laipteliu žemyn buvo dar vienas toks kambarys, kur taip pat buvo dvi lovos. Čia buvo rašomoji mašinėlė, automatai, granatos, knygų ir kitos literatūros.

Ir taip aš pas partizanus, kovotojus prieš komunizmą ir amžinus priešus, rusus. O varge, jeigu jie čia mus suras!

Mūsų požeminis kambarys apšviečiamas žibalinės lempos, o viršuje auga didžiulės eglės ir pušys. Šviesoje partizanai mane apžiūrėjo ir prisistatė. Tai buvo trys broliai Povilas - 21-erių metų, Justinas - 22-ųjų metų ir Jonas - 23-ųjų metų.

Savo pavardes jie pakeitė į partizaniškus slapyvardžius ir dabar jie vadinosi: Bitinas, Žvirblis, Anupras.

Bitinas pasirodė neblogai mokantis vokiečių kalbą. Aš papasakojau paprastais žodžiais apie mano gyvenimą anksčiau ir dabar, apie mano Tėvynę, kuria jie labai domėjosi, o jis vertė.

Apie mūsų bunkerio buvimą niekas pasaulyje neturi žinoti Jį žino tik 2-3 žmonės. Už partizanų išdavimą rusai gausiai apdovanoja. Už kiekvieną

išduotą partizaną moka šešis tūkstančius rublių. Mes pavojingi ir brangūs.

Aš noriu aprašyti mano draugus — Bitiną ir Žvirblį. Abu drąsūs, narsūs, judrūs. Tai partizanai arba kaip kai kas juos vadina, "banditai", kurie su ginklu rankoje kovoja prieš rusus ir komunistinę tvarką, žmonės kurie atsisako dirbti svetimai valdžiai, kuriems nesvarbu, kaip maitintis, gerai ar blogai Jie šiuo metu gyvena be dokumentų, neprisiregistruoti, jiems jokia valstybinė įstaiga negali išduoti jokios pažymos. Tai žmonės, kurie karo išvyti iš savo tėviškės, be pavardės, be namų, be teisių, kurie dieną ir naktį visokiais būdais rusų ar milicijos ieškomi ir persekiojami ir kurie jau seniai beveik abiem kojomis stovi kape.

Geležinio Vilko rinktinės partizanai 1946m. birželio mėn. Alksniakiemio miške prie bunkerio. Pirmame plane ryšininė Marytė Kavaliauskaitė-Ramunė ir Povilas Šiugždinis-Bitinas. Antrame plane iš kairės: Justinas Šiugždinis-Žvirblis, Heinrich Rossemann-Povas, Jonas Šiugždinis-Anupras

Gyventi po žeme, kai virš mūsų žalias miškas, gyventi be jokio užsiėmimo, savo noru, valgyti ką panorėjai, tai labai romantiška, ir mes patys taip sakome, kad "banditinis" gyvenimas — labai romantiškas.

Netoli bunkerio, po nedidelėmis eglaitėmis, yra mūsų poilsio aikštelė. Pistoletai ir granatos pas mus visada parengti visokiems netikėtumams. Poilsio metu, kai akys užmerktos, ausys stačios labiau nei bet kada.

Verta prisiminti, kaip fotografavome savo "banditinį" gyvenimą. Šalia bunkerio esančioje mūsų poilsio aikštelėje aš susipažinau su Anupro ir Bitino sužadėtinėmis, atėjusiomis su dar viena mergina ir dviem jaunais vaikais, kurie atsinešė fotoaparata. Abi merginos gerai kalbėjo vokiškai Marytė — Anupro sužadėtinė, buvo dvejus metus dirbusi Vokietijoje, o antroji mokėsi gimnazijoje. Su jomis aš galėjau neblogai susikalbėti. Aš dabar pažinau daug didesnę būrį žmonių nei prieš savaitę.

Su barzda kaip užsienio atstovas, su parengtu, žemyn nuleistu ginklu, su už diržo užkištomis granatomis ir vagies žvilgsniu aš atrodau gana įdomiai — tikras banditas*, tačiau gražus, nes mano drabužiai visai neblogi — Lietuvos karininko uniforma. Fotografavimas įvairiomis pozomis su savo damomis ir be jų buvo baigtas. Kadangi aš namuose esu daug fotografavęs, jaučiau, kad apytamsyje fotografuotos nuotraukos neišeis. Kitą dieną tai mes ir pamatėme. Paėmęs aparata, aš pats padariau keletą nuotraukų.

Bitinas ir aš šiandien turime ypatingą užduotį — atnešti produktų. Bitino stiprios kojos, eina greitai, ir aš turiu įtempti jėgas, kad suspėčiau su juo. Kaip paprastai, ko nenori, būtinai atsitinka. Taip ir mums, pereidami kelią pamatėme moteris su vaikais, o tai tikrai mums buvo visai nereikalinga, nes jos galėjo išplepėti, kad šiame miške yra banditų.

Savo slėptuvės apsaugai esame organizavę gerą ryšį. Vakar rusai buvo kaimyniniame miške, taigi rytoj reikia laukti pas mus. Mes keičiame ir atnaujiname bunkerio ir jo prieigų maskavimą.

Rusai mūsų ieško specialiais plieniniais virbalais, kuriais bado žemę. Buvo atvejais, kai naktį jie praėjo virš mūsų bunkerio kažką švilpdami, apie tai rytą aš papasakojau savo draugams, kurie miegojo ir nieko negirdėjo.

* Originalė matyt buvo "partizanas", bet verčiant į rusų kalbą vertėjas kaip atitikmenį vartojo "banditas".

Kitą dieną miške buvo apie 300 rusų. Jie žinojo, kad miške yra trys partizanai, ir metė prieš juos tokias pajėgas. Mieste rusų liko nedaug.

Kitą dieną mes patraukėme į brangų ir mielą mums kaimą, esantį už 5 km. nuo mūsų bunkerio. Rusai naktimis mažai vaikšto, nes bijo partizanų. Kaimą priėjome atsargiai, nes už kiekvieno namo mūsų galėjo laukti rusai. Mūsų ginklai visada parengti [ėję į kaimą, apsupome namą. Bitinas pradžioje pažiūrėjo per langą, po to energingai pabeldė. Šeimininkas atsiprašinėdamas atidarė duris. Įėjome vidun. Šeimininkė net neprašyta, ruošia vynioja mums maisto produktus, sūrių, kiaušinių, lašinių ir kita. Šeimininko paklausiam, ar nėra kaime rusų. Tai mums labiausiai rūpi. Po to, ilgai neužtrukdami, einame rinkdami produktus į kitus vienkiemius.

Iš kaimo mesėjome per mano draugų sodybas, kurių žemė jau dveji metai nedirbama. Jie turėjo 16 ha žemės, tris arklius, tris karves, avių, paukščių, gerus pastatus. Rusams užėjus, teko viską palikti ir bėgti, kad neišvežtų į Sibirą. Tėvai gyvena kitame kaime, o sūnūs, kaip ir visi Lietuvos vyrai, išėjo į partizanus. Kai kurie jau žuvę. Jų namuose gyvenę dėdė ir teta, šeimininkams išbėgus, buvo išvežti į Sibirą. Kartu su jais išvežė ir aštuoniasdešimtmetį senelį-dieduką. Matant tokį vaizdą, suspaudžia širdį. Rusai lupa nuo daržinės lentas ir jas kūrena. Mes, nakties žmonės, einame per visus namus. Štai ir dabar, užsidangstę langus, sėdime jau dvi valandas pas vieną ūkininką, valgome ir geriame degtinę. Tokie išgėrimai būna dažnai. Žodis "banditas" mums skamba juokingai, tačiau mes jo nesikratome, nes jis visiškai atitinka dabartinį mūsų gyvenimo būdą, o taip dauguma mus ir vadina. Nepaisant to, Lietuvos partizanai yra labiausiai kaime laukiami svečiai. Kiekvienas partizanas turi savo partizanišką vardą, daugiausia iš paukščių ar gamtos pasaulio. Kiekviena partizanų grupė turi savo atpažinimo ženklą. Mūsų garbingas atpažinimo ženklas buvo "A.B.C." - "partizanas skruzdėlė". Ir aš jau mėnuo, kaip esu ne vokiečių kareivis ir ne eilinis pilietis, bet vokiečių-Lietuvos partizanas, slapyvardžiu Povas.

Buvo atsitikimas, kai naktį mes sutikom raitelį, kuriam sukomandavom "rankas aukštyn!" Pamatę, kad tai ne rusas, bet vietinis gyventojas, nieko jam nedarėme, tik perspėjome niekam nesakyti, kad matė partizanus.

Aš pradėjau antrą Lietuvos partizanų gyvenimo stadiją ir tuo nesiskundžiu, kadangi tolimesnis mano gyvenimas ir likimas su dideliu klaustuku.

1945 metai buvo Lietuvos partizanų atviros kovos prieš rusus ir komunistus metai Daug buvo nužudyta, bet taip pat žuvo ir daug partizanų. Tai matyti iš to, kad iš mano anksčiau minėtų keturių vokiečių, buvusių partizanuose, trys žuvo, o gal ir visi keturi Taip pat ir dabar, ypač paskutiniu laiku, vis dažniau gaunamos liūdnos ir išpėjančios žinios kažkur rusai rado bunkeryje penkis partizanus, kitame - du. Dauguma jų nusižudo, nenorėdami patekti rusams kankinimui nes jie panaudoja pačius žiauriausius metodus, kad išspaustų iš mūsų tai, kas jiems svarbu ir ką jie nori sužinoti, būtent slėpimosi vietas, kas padeda, maitina ir kita. Mums tik dvi galimybės laiminga — tai niekada nei sveikam, nei sužeistam nepatekti rusams į rankas arba nelaiminga — žūti nuo rusų kulkos arba pačiam suspėti nusižudyti, kol rusai mus nuveš į savo kankinimų kameras. Liūdnas partizanų likimas.

Pas mus į bunkerį atėjo dvi merginos. Mes buvome pasirengę jas sutikti Viena jų man nepažįstama, tačiau ji didelė geradarė. Ji atnešė pieštukų, popieriaus, medikamentų. Po viso to išgėrėme ir pradėjome šokti greitą polką, čia, požeminėje pilyje, po medžio šaknimis. Šokome neilgai nes šokiams čia buvo per maža vietos.

Prisiruošus produktų, Žvirblis man pasakė, kad iš šio bunkerio išeisim į kitą, žiemai paruoštą būstą. Anupras iki žiemos liks šiame bunkeryje, nes jam reikia susitikti su savo mergina Apsikrovę didžiuliais nešuliais, patraukėme takeliu prie upelio ir toliau mūsų "virtuvės" link. Atėjus į vietą, Bitinas man pasiūlė surasti bunkerį. Gal jis yra po spinta, kurioje prikrauta įvairių butelių? Pabandžiau pakelti grindų lentas, tačiau jos nepasidavė. Aš bandžiau išjudinti viską, kas buvo kambaryje, tačiau bunkerio nesuradau. Atidaręs apžiūrėjau orkaitę, tačiau nieko įtartino ten nepamačiau. Bitinas priėjęs ištraukė iš krosnies orkaitę, ir atsivėrė anga į bunkerį. Bunkeryje buvo jauku ir pakankamai šviežio oro, nes jis į bunkerį patekdavo per kamina. Mus surasti buvo neįmanoma, nes orkaitė iš bunkerio vidaus buvo įtvirtinama. Tarp grindų lentų nebuvo net mažiausio tarpelio. Rusai galėjo apversti visą namą aukštytyn kojomis — mūsų nebūtų suradę. Kai mes per orkaitę nusileidome į bunkerį, pamačiau, kad čia pakankamai šviesu ir jauku, kadangi sienos buvo iškljuotos laikraščiais.

Pirmą mūsų čia gyvenimo vakarą Bitinas pasiūlė pažymėti buteliu degtinės, kuri išgėrę, sugulėme miegoti.

Ryte pabudome nuo beldimo. Galvojome, kad užėjo rusai, bet tai buvo ženklas paimti pusryčius. Po to pietūs.

Taip praėjo dvi savaitės. Reikėjo važiuoti ieškoti produktų. Žvirblis ir Anupras nuėjo į kitą kaimą arklių, o Bitinas ir aš pasilikome paieškoti, kur būtų galima geriau gauti maisto ir jį paslėpti, sužinoti, kokia padėtis kaime. Bitinas čia žinojo visas vietas. Atvažiavus Žvirbliui ir Anuprui, nuvažiavome pas vieną ūkininką. Trys mano draugai nuėjo į kambarį, kadangi jie buvo su šeimininku gerai pažįstami, o aš pasilikau prie arklių. Po to jie suėjo į klėtį, kur Bitinas liepė šeimininkui pripilti maišus grūdų. Jis, žinoma, nesidžiaugė, kad iš jo atimami grūdai, bet atrodė patenkintas, laimingas, kad mes, partizanai, būdami čia šiuo metu vyriausia valdžia, negrasiname nei jį nužudyti, nei sumušti, o juk banditai būna ir kitokį Seimininko žmona visa virpėjo. Prisipildę kiek reikėjo grūdų, patraukėme į tvartą, iš kurio paėmėme vieną karvę, antrą palikome šeimininkui. Kiaulidėje Bitinas nušovė tris kiaules, kurias susikrovėme į vežimą. Taip mes paėmėme septynis maišus rugių, maišą kviečių, karvę ir tris kiaules. Ūkininkas, žinoma, nuliūdo ir supyko, kad jis veltui dirbo, bet jis taip pat žino, kad visa tai būtų paėmusi valdžia. Mes esame valdžios priešai, valdžia — mūsų priešai. Valdžia būtų paėmusi iš ūkininko, o mes būtume paėmę iš valdžios. Bitinas įsakė ūkininkui rytojaus dieną per pietus pranešti apie mūsų apsilankymą pas jį milicijai. Karvę mes atidavėme papjauti vežimo ir arklių savininkui, o grūdus ir kiaules iškrovėme kitoje vietoje, kur mes galėjome jas per naktį išdarinėti. Išdarinėję ir viską paslėpę požeminiame sandėlyje, per orkaitę sulindome į bunkerį.

1946 metų gruodžio 24 diena - Kalėdos. Vakare, kai vaikai sumigo, šeimininkai pakvietė mus į kambarį, į šventę.

1947-ųjų metų pradžia. Mes tikimės, kad visi niekšai ir velniai, kurie palaidojo šioje žemėje tautų laisvę, bus nušluoti visiems laikams ir kad šiais metais nušvis diena, kai mes galėsime išlįsti iš savo požemių ir grįžti į namus. Tokių vilčių pilni, mes suruošėme šventinį Naujųjų metų sutikimą. Išgėrę organizavome koncertą: Anupras grojo akordeonu, Žvirblis — gitara, Bitinas — lūpine armonikėle, aš - smuiku. Būtų labai įdomu, jei būtų mikrofonas, ir rusai, kurie dieną ir naktį mūsų ieško, per garsiakalbį išgirstų "banditų" koncertą. Jie netoli nuo mūsų, bet nepaisant, kad jie taip arti, mes išdrįsime surengti naujametinį koncertą. Tai mes galime daryti tik todėl,

kad žinome, jog rusai mūsų visur ieško, bet tik ne čia, savo kaimynystėje. Mes, partizanai, su rusais gyvename vos ne taip, kaip katė su šunimi vienoje būdoje. Jei jie žinotų, kur mes, po pusvalandžio būtų čia. Bet mūsų čia niekas negirdi. /.../*

Iš viso per žiemą mes gavome dovanų arba "banditiškai" išsireiškiant, "pirkome" dvi karves, tris kiaules, keturias avis, keturias žąsis, bulvių, kopūstų, duonos. Pačia mažiausia kaina tai sudaro daugiau nei 8000 rublių.

Jei rusai galėtų partizanus mylėti, tai Bitiną jie tikriausiai pamiltų. Jis tarp mūsų pats jauniausias, bet labiausiai pasižymėjęs. Jis politinis organizatorius, protingas, "A.B.C. - partizanas skruzdėlė", vadovas. Šiuo metu jis ypatin-
gai aktyvus; jau trečia diena spausdina mašinėlė. Rusai ir komunistai aplipdė didžiuliais plakatais, kuriuose agituoja ir kviečia visus sekmadienį į rinkimus. Bitinas rašo ir spausdina priešiškus atsisaukimus, pagražintus karikatūromis, draudžiančius gyventojams dalyvauti rinkimuose. Atsisaukimai išvežiojami į visas puses, platinami tarp gyventojų, klįjuojami ant medžių. Jau savaitė, kaip į kaimą atvažiavę apie 50 rusų organizuoti ir saugoti rinkiminių būstinių, bei duoti atkirtį partizanų kurstomai veiklai. Bet ką galima padaryti, jeigu kiekvieną rytą šalia plakato, dievinančio tėvelį Staliną, atsiranda kitas, kuriame jis smerkiamas mirčiai.

Atėjo rinkimų diena. Iš keturių kaimų niekas nedalyvavo rinkimuose, net ir tada, kai pavakare rusai vežimu su urna pervažiavo per kaimus. Niekas nedalyvavo, nes visi rusų nekenčia ir buvo skaitę paskutinį Bitino atsisaukimo sakinį: "Kas dalyvaus rinkimuose, tas yra mūsų priešas". Rusai išvažiavo baisiai įpykę, o mes, vakare sužinoję rinkimų rezultatus, juokėmės. Ką pasakys aukštieji miesto vadovai, kai grįš rusai su tuščiomis dėžėmis. Mes dėkojome Bitinui kurio dėka rusai pralaimėjo rinkimus.

Mus labai domino, kas ką kaime kalba. Dažnai mes patys girdėdavome, ką pasakoja apie "banditus" ir jų veiksmus pas šeimininkus atėję žmonės. Pokalbių mes klausydavome per orkaitę. Yra įvairių žmonių, yra įvairių "banditų". Mes save galėjome vadinti ramiais ir korektiškais "banditais", o kiti krėtė įvairius pokštus.

* Toliau autorius rašo, kad jie ne tik groja, kojines ado, lopo kelnes, taiso batus, bet ir dirba kitokius darbus. Taip vieną kartą jie su šeimininku malė dešrams mėsą.

Kartą mums prireikė naktį nuvažiuoti į vieną kaimą, tačiau neturėjome kuo. Užėjome pas vieną valstietį, kaip atrodė, Bitino draugą, kurio Bitinas paprašė vežimo ir arklių. Iš pradžių valstietis kinkinio duoti nesutiko, tik Bitinui pagrasinus, sutiko vežti Pravažiavus Alksnės kaimą, Bitinas padėjo valstiečiui, ir mes išlipome iš rogių. Valstietis labai nustebo ir apsidžiaugė, kad nereikės mūsų vežti atgal, apsisuko ir nuvažiavo. Mes užėjome pas ūkininką, pas kurį buvo dvi gražios merginos. Stalą radome jau paruoštą vaišėms, buvome čia pakviesti vakaronei.

Atėjo pavasaris. Iš kilo klausimas, kur ir kaip mes toliau gyvensime. Tuo ypač rūpinosi Žvirblis ir Bitinas, kadangi visiems trims broliams gyventi miške, viename bunkeryje, jokių būdu nebuvo galima, nes radus iš karto visi žūtų. Buvo nuspręsta, kad Žvirblis ir Bitinas mus paliks kovo mėnesį ir iš pradžių pereis į senąjį bunkerį kitame miške ir iš karto imsis naujo bunkerio statybos.

Jiems išėjus, tapo nuobodu. Aš pradėjau mokytis spausdinti mašinėlė, nors ir anksčiau buvau truputį pramokęs. Žvirblis ir Bitinas turėjo greitai grįžti, nes šiame krašte turėjo reikalų.

Baigėsi lošimas kortomis, nutilo dainos, bunkeryje tapo tylu, net ausyse spengia, pritrūko žibalo. Aš ant laikraščio, kažkieno padovanoto popieriaus spausdinu paskutinių metų atsiminimus, kai mes stovėjome Vitebske.

Po kurio laiko kelioms dienoms sugrįžo Žvirblis ir Bitinas sutvarkyti savo reikalų. Tam reikėjo persikelti per Nemuną. Pamiškėje Anupras nuo mūsų atsiskyrė - jis turėjo kitą uždavinį. Mes trise nuėjome į vieną sodybą. Seimininkas jau buvo apsirengęs. Pasiėmė irklus, nusileidome prie upės. Šis žmogus padėdavo partizanams persikelti per Nemuną. Perkėlęs mus, jis grįžo atgal, o mes nuėjome į sutartą vietą, kur turėjome gauti popieriaus ir rašymo reikmenų. Mums nepavyko - nebuvo nei to, nei kito, užtat gavome pilną maišelį šviežių kiaušinių. Grįžome atgal Per Nemuną mus perkėlė pats Anupras.

Perplaukę upę, užėjome į vieną vienkiemį, kur Bitinas labai ilgai kalbėjosi su ten buvusią mergina. Merginos lydimi, nuėjome pas kaimyną, kur visi išgėrėme du butelius degtinės.

Man pradėjo skaudėti dantis. Bitinas pažinojo vieną merginą stomatologę. Tamsią naktį išėjome pas ją, tačiau paklydome ir neradome net

kaimo, kur ji gyvena. Užėjome į pirmą pasitaikiusią trobą, ir Bitinas paklausė, kur yra "X" kaimas. Kaimą šeimininkas nurodė, tačiau mus palydėti atsisakė, teisindamasis, kad esąs per senas vaikščioti naktį. Jis nurodė namą, kuria-
me gyveno jaunas vaikiną, galintis mus palydėti, bet užėjus pas jį, jis pradėjo verkti, nenorėdamas eiti su mumis. Pagąsdintas sutiko eiti, bet paėjus kelias dešimtis metrų, pasuko atgal. Teko jį vestis paėmus už ran-
kos. Likus dviem kilometrams iki tikslo, Bitinas vaikiną paleido.

Mergina kaip kartas buvo namuose, tačiau ji neturėjo instrumentų, kurie buvo palikti mieste, be to, dantis taisyti buvo galima tik dieną, nes kaime nebuvo elektros. Mergina davė man vaistų, o Bitinas pradėjo tartis, kada ji galėtų atsivežti reikiamus instrumentus. Kaip būtų puiku! Tačiau mes staiga susigriebėme, kad tokio pasimatymo paskyrimas tolygus savižudybei. Kad nebūtų mums kelionė veltui stomatologė padarė didelį paketą maisto produk-
tų ir įteikė mums. Eidami atgal, vėl paklydome. Laimei, pradėjo švisti, ir kelią šiaip taip suradome. Mūsų buveinės, kurią mes vadinome dirbtuvėmis, šei-
mininkai labai džiaugėsi kad mes sugrįžome.

Abu mūsų svečiai išėjo. Vėl likome dviese su Anupru. Jau trečią kartą, apsikrovę staliaus įrankiais, mudu einam į miško bunkerį, nes sutarėme palikti senąją slėptuvę. Išmėžėme iš bunkerio pelėsius, samanas, purvą, senus šiaudus. Visas šiukšles nunešę sumetėme į Nemuną. Ant angos dangčio ir aplinkui pasodinome aštuonias naujas eglaites, o kad jos vasarą nenudžiūtų, teks nuolat laistyti.

Grįžę iš miško, išgirdome "dirbtuvėse" kalbant ir kosint. Anuprui pabel-
dus, išėjo šeimininkas. Pasirodo, grįžo persišaldęs Bitinas. Keletą dienų mes gyvenome trise. Seimininkas Bitiną išgydė karšta arbata. Atsisveikinimui su žiema "dirbtuvėse" įsirengėme vonios kambarį ir visi išsiprausėme.

Mūsų žiemos bunkerį, kurį buvome pavadinę "Ramybė", palikome 1947m. gegužės 8-ąją ir perėjome į mišką. Bitinas ir Anupras išėjo į kaimą, o aš likau supakuoti daiktus. Apsikrovę sunkiais nešuliais, atėjome į miško bunkerį. Viską sudėjus, Bitinas atidarė maisto spintą. Joje buvo 80 kiaušinių, lašinių ir kitų produktų. Bunkeryje buvo labai šalta, šalo rankos ir kojos, todėl nus-
prendėme viršuje surengti gegužinės šventę. Pakvietėme merginas. Mums pavyko gauti keletą butelių spirito. Visa kita turėjo atsinešti mūsų damos. Tik ką išsiprausė, nusiskutę, švariai apsirengę, su pistoletais kišenėse, mes

nuėjome į sutartą vietą miške. Mūsų svečiai jau buvo atėję. Pasisveikinome su mums jau pažįstamomis merginomis, buvusiomis net pas mus bunkeryje. Be jų, dar buvo atėjęs Marytės brolis. Ilgai nelaukus Marytė patiesė didelį lapą popieriaus, atidarė krepšį, ir miško žemė pavirto pasakų šalimi. Prieš mus, ant mūsų "stalo", atsirado ir saldūs, ir rūgštūs, sausi ir skysti patiekalai, o virš mūsų danguje švietė saulė. Suvalgę ir išgėrę viską iki paskutinio lašo, mes grįžome "namo". Mūsų svečiai taip pat mus paliko. Bitinas ir Žvirblis nuėjo į savo "nuosavą namą".

Pas mus ramu. Kiekvieną dieną per pietus kas nors ateina prie mūsų bunkerio. Anupras išlenda į viršų sužinoti kaimo naujienų, o aš per dienas sėdžiu bunkeryje vienas. Kuo daugiau praeina laiko, būtino pasaulio mechanizmo sutvarkymui, tuo daugiau atsiranda žmonių, kuriems bloga ar visai neįmanoma gyventi viešpataujant rusams ir jų komunistinėms idėjoms. Todėl daug jaunimo traukia iš slėptuvių ginklus ir eina į miškus pas partizanus, pas Bitiną ir Žvirblį. Mes, partizanai, tai ne palaida netvarkinga banda, bet gerai organizuotas, vadovaujamas patyrusių vadų, padalinys. Toksai Bitinas, kuris jau seniai tapo mūsų mažo padalinio "Skrudėlynas" vadovu, buvo aukštesnės vadovybės iškviestas, kad perimtų štabe aukštesnės pareigas. Jis atėjo dar kartą į mūsų miško bunkerį nusifotografuoti ir atsisveikinti su mumis — senaisiais kovos draugais. "Tikriausiai negreitai pasimatysime", - pasakė atsisveikindamas Bitinas ir uždarė bunkerio angą.

Praėjo tik savaitė. Mes pusryčiavome. Viršuje pasigirdo pažįstami žingsniai. Į duris stipriai pabeldė. Tai buvo Marytė. Išlindęs į viršų Anupras sužinojo liūdną naujieną: šiandien švintant prie "X" kaimo tarp rusų ir partizanų įvyko didelis susišaudymas. Rusai rado pilną partizanų bunkerį. Mes visi trys pagalvojome apie Bitiną. Šianakt jis turėjo eiti pas vieną ūkininką į vadų pasitarimą, tačiau dar buvo gerai neapsisprendęs eiti ar ne. Mes susitaikėme su mintimi, kad jis neliko bunkeryje, bet nuėjo į pasitarimą.

Praėjo dvi dienos. Keletą kartų buvo atėjusi Marytė, tačiau nieko tikra ji negalėjo pasakyti. Vieną kartą buvo girdėjusi, kad penki partizanai žuvo, o du pabėgo, kitą kartą - kad žuvo penki partizanai ir dvi merginos.

Sekmadienį ji atėjo su kita pažįstama mergina. Abi verkė. Šį kartą pranešė, kad rusai rado partizanų vado Serbento bunkerį, o Bitinas labai daug dirbo kartu su Serbentu. Vėliau sužinojom, kad ši drama įvyko už 4-5

kilometrų nuo mūsų. Rusai sunkvežimiu visus nuvežė į Prienus. Partizanų niekam neparodė, neišmetė, kaip kad anksčiau, turgaus aikštėje.

Bunkeris, kuris buvo laukuose, kalne, buvo rusų apsuptas. Švintant rusai atidarė bunkerio angą ir pasiūlė partizanams pasiduoti. Vietoj atsako partizanai ėmė iš bunkerio mesti granatas. Žuvo septyni seni partizanų vadai. Mes buvome beveik įsitikinę, kad žuvo ir Bitinas. Vakare Anupras išėjo į kaimą, kad iš Žvirblio ir žmonių, esančių kitame miške, sužinotų tikrą tiesą. Grįžo su laišku, iš kurio aš noriu pacituoti tokį sakinį: "Nuo bolševikų rankų žuvo Serbentas, Šarūnas, Merkys, Šermukšnis, Pavasaris, Meteoras ir mūsų brolis Bitinas".

Iš visų naminių gyvulių karvė yra pati naudingiausia, todėl ir mes ją išsigijome. Marytė ją prižiūrėjo, kiekvieną vakarą į sutartą vietą atnešdavo mums sviesto, sūrio ir šviežio ar rauginto pieno. Kartą mes pas vieną ūkininką "banditiškai", tai yra be pinigų, "nusipirkome" karvę mėšai. Aš maiše nešiau druską, o Anupras už ragų vedė karvę. Miške ją papjovė, mėsą susūdėme ir paslėpėme.

Nuo Bitino ir jo draugų žuvimo praėjo trys savaitės. Mes jų neužmiršome ir už jų praliėtą kraują ruošėmės atkeršyti. Po 1947m. liepos 17 dieną įvyku-

Geležinio Vilko rinktinės partizanai. Pirmoje eilėje: Piršlys, Jonas Šiugždinis-Anupras, Antanas Gudynas-Speigas, Kęstutis Valenta-Kęstutis. Stovi iš kairės: Motiejus Šiugždinis-Senelis, Majoras, Justinas Šiugždinis-Žvirblis, Heinrich Rossemann-Povas, rinktinės vadas Antanas Pužas-Gintaras

sios tragedijos aplinkinių kaimų gyventojai pasidalijo į kelias grupes dauguma nuoširdžiai gailėjosi šių jaunų žmonių, kurie savo gyvenimą paaukojo už Tėvynės laisvę ir jos idėjas, kiti tik apsimetė užjaučiantys, o kokie jie buvo iš tikrųjų, niekas nežinojo. Mes įsitikinę, kad bunkeris rusų buvo rastas ne atsitiktinai - jis buvo išduotas. Taip pat žinome, kad rusai ir komunistai turi kaimuose savo žmonių, kurie apsimeta kukliais, nesikišančiais į jokią politiką, bet širdyje yra raudoni. Taip pat ir pas mus yra žmonių, kurie mieste dedasi komunistais, o iš tikrųjų yra jų didžiausi priešai.

Vakar vėl permaskavome savo bunkerį, pasodinome naujas eglaites ir apibarstėme šviežiais spygliais priėjimus. Anupras ir Žvirblis visą dieną valė ir tvarkė ginklus, o vakare išėjo į kaimą susitikti su kitais partizanais. Aš pasilikau namuose, kadangi visiškai suplyšo mano auliniai batai. Likęs ėmiausi spausdinti mašinėle tokio turinio atsisaukimus "Griežtai draudžiame gyventojams dalyvauti išdavikų, kurie sąmoningai išdavė ir pradžudė mūsų brolius ir draugus, laidotuvis. Lietuvos partizanų vadas".

Kiekvieną dieną darosi vis aiškiau, kad yra žmonių, kurie, be savo uždario žemės ūkyje, turi dar ir pašalines pajamas, uždirbamas kur kas lengviau, nei žingsniuojant paskui plūgą. Jie tiki rusų enkavedistų ir jų pakalikų lietuvių pažadais, kad jų išdavikiška veikla bus išlaikyta griežtoje paslapyje ir niekada neišaiškės. O mes vis dėlto turėjome galimybę sužinoti, kas pranešinėja milicijai kiekvieną smulkmeną ir kas už mūsų septynių draugų kraują susidėjo į kišenes pašėlusiai didžiulius pinigus, kas ir toliau nori turtėti mūsų gyvybių sąskaita, jei šiai jų gėdingai veiklai nebus padarytas galas. Su jais buvo susidorota greičiau, nei kad aš tikėjausi. Atėjęs Anupras man pasakė, kad "X" kaime buvo nušauti du, o už pusantro kilometro iššaudyta visa šeima — tėvas, motina ir sūnus. Juos suvarė į rūsį ir nušovė. Išdaužė langus, išsivarė gyvulius, turtą išsivežė. Taip buvo atkeršyta už mūsų septynių draugų mirtį.

Rytojaus dieną vakare aš nuėjau į sutartą vietą paimti pietus. Šeimininkas pranešė, kad šią naktį partizanai nužudė 5 ar 6 žmones, o šiandien rusai miške ieškojo partizanų. Visa tai man nebuvo naujiena, viena, aš jau žinojau, o kito laukiau. Aš žinojau, kad dabar kokias tris dienas rusai mūsų ieškos. Gyventojai buvo išsigandę, o mes patenkinti, kad mūsų išplatinti atsisaukimai turėjo šimtaprocentinį poveikį: nei vienas žmogus, netgi artimieji neda-

lyvavo išdavikų laidotuvėse.

Mums reikalingas ne tik maistas, bet ir drabužiai, baltiniai, uniformos, apavas. Iš kur visa tai paimti? Viskam reikalingi pinigai Darome taip ateiname pas ūkininką ir klausiamo, kiek jis turi arklių.

- Du, — atsako jis.
- O kiek tavo nuosavų?
- Vienas, - atsako, - kitas valdžios.
- O kiek karvių?
- Taip pat dvi, viena mano, kita valdžios.

Mes paimam vieną arklį ir vieną karvę, duodam šeimininkui pasirašyti formuliarą, kad jis po keturių dienų praneš milicijai, kad partizanai išsivedė jo arklį ir karvę. Gyvulius mes perduodam kitam ūkininkui, kuris juos siunčia toliau ir parduoda ir tokiu būdu likviduojamas dar vienas mažas, priklausantis mieste sėdinčiai komunistinei valdžiai kolūkis.

Už dalį pinigų, gautų už tokiu būdu parduotus arklį ir karvę, aš įsigijau porą naujų aulinių batų ir uniformą. Anupras parūpino man naują uniforminę kepurę. Apsirengę nuo galvos iki kojų viskuo naujai pasiėmę kai kuriuos būtiniausius daiktus, išėjome į man nepažįstamą vietovę. Kaime aplankėme keletą ūkininkų, truputį pasivažiavome irėjome toliau. Miške išsiskyrėme; Anupras grįžo atgal į bunkerį, kurį mes buvome pavadinę "Valstybė", o aš su Žvirbliu nuėjome į priešingą pusę. Perėjome du kaimus, aerodromą, kur prieš dvejus metus aš buvau rusų apšaudytas, užlipome ant nedidelio, bet stataus kalno ir atėjome į vietovę, kur buvo mūsų bunkeris - naujieji namai. Vietovė buvo apaugusi lapuočiais, ir aš ją pavadinau "Imperija". Bunkeris buvo labai geroje vietoje: atidarius bunkerio dangtį, buvo matyti kaimas, kalno papėdėje tekantis Nemunas, tolumoje kitas miškas — buvusi mūsų "Tėviškė", o dešinėje, už didelio aerodromo — Žvirblio tėviškė. Vandeni reikėjo nešti iš miško upelio. Į šią "Tėviškę" aš persikėliau 1947m rugsėjo 12 dieną.

Kiekvieną dieną vaikščiodavome po mišką, beveik kiekvieną vakarą eidavome į kaimą maisto. Kartais uniformuoti kartais civiliais drabužiais, su ginklais ant pečių ir granatomis kišenėse. Vaikščiodavome po mišką vidury baltos dienos, nes niekas neišdrįsdavo išklysti iš kelio ir eiti mišku. Visi žinojo, kad šiame miške isikūrę partizanai, ir niekas nenorėjo, kad jį pama-

tytų ir palaikytų šnipu. Kartą, vaikščiodami su Žvirbliu, vienoje tankynėje esančioje miško aikštelėje sutikome penkis mūsų likimo draugus. Aikštelėje buvo pastatyta palapinė, stovėjo vokiškas kulkosvaidis ir kiti ginklai, parengti netikėto užpuolimo atvejui. Vienas vyras skutosi, kitas valė aulinius batus, trečias ardė ginklą. Po kurio laiko atėjo mergina-pasiuntinė su pilna pintine maisto. Papietavę ir išgėrę su draugais du pusbonkius degtinės, grįžome "namo".

Mūsų bunkeris yra idealioje vietoje, tačiau gyventi jame bijome, nes per penkis mėnesius jis daugeliui tapo žinomas. Jį žino visi partizanai, gyvenantys kitoje miško pusėje, taip pat gretimo kaimo vals-tiečiai, todėl nusprendėme pasistatyti kitą bunkerį, o šį palikti

Šalia vienos storos eg-lės radome daubelę, į kurią metėme iškastą žemę. Žvirblis kasė prieš-kambarį ir miegamąjį, o aš virtuvę. Baigę kasimo darbus, pripjovėme rąstų ir sunešę uždengėme jais duobę. Po to apklojome samanomis ir apsodino-me eglaitėmis.

Kad greičiau praeitų laikas, mes vėl išsirengėme pas savo naujuosius draugus. Šį kartąėjome trise, nes naktį at-ėjo Anupras. Jis atsinešė fotoaparata, ir mes foto-grafavomės.

Fotografavome savo

Iš kairės: Justinas Šiugždinis-Žvirblis, Jonas Šiugždinis-Anupras

pasivaikščiojimų vietas, gyvenamąją aplinką. Kai kurie partizanai fotografavosi prausdamiesi, valgydami, valydami ginklus, grupėmis ir po vieną, su ginklais ir be jų. Fotografu vėl buvau išrinktas aš, tačiau fotografavausi ir aš, nes aparatas buvo su automatiniu išlaikymo mechanizmu. Su mumis, apsi-vilkęs uniforma, fotografavosi ir vienas civilis, kuris buvo atvedęs į pievą ganytis karvę. Tai buvo žmogus, kuris mums padėjo, su mumis dirbo, ir mes juo pasitikėjome. Kartą jis vadui pranešė, kad į kaimą atvažiavo rusai ir sribai. Šį kartą jų buvo nedaug, tik septyni žmonės, ginkluoti dviem kulko-svaidžiais, šautuvais ir automatais. Jie atvažiavo į kaimą duonos ir kitų produktų. Jiems reikalinga duona mieste, o mums - miške. Argi mes galėjome pakęsti, kad mūsų priešai išvežtų iš kaimo duoną ir mėsą? Jokių būdu ne. Todėl mes su vadu priekyje skubėjome iš miško. Rusai turėjo važiuoti iš kaimo į miestą pagrindiniu keliu, todėl mes nusprendėme užimti šį kelią. Pabėgėję paupiu, aplenkėme rusus, išėjome į kaimą, ir pagrindine

Geležinio Vilko rinktinės partizanai. Iš kairės Pranas Kleiza-Rytis, rinktinės štabo adjutantas, Juozas Baltrušaitis-Tigras, rinktinės vadas, Stasys Marčiulynas-Lapinas, rinktinės štabo ūkio aprūpinimo poskyrio viršininkas

gatve paėję už kaimo koki šimtą metrų, sugulėme į griovį, bet rusai taip ir nepasirodė. Ar jie patys susiprotėjo, ar koks nors išdavikas juos perspėjo, ir jie tikriausiai nuvažiavo kitu keliu. Namo mes grįžome ne paupiu, bet per kaimą. Eiti į mišką buvo dar anksti, ir mes užėjome pas mūsų merginą-pasiuntinę. Už stalo sėdėjo merginos ir vaikinai ir vakarieniavo. Atėjome kaip tik laiku. Merginos nukraustė stalą ir iš naujo jį padengė. Visi susėdome, kas ant lovų, kas ant suolų. Šeimininkas atnešė tris butelius degtinės, vienas vaikinai atsinešė armoniką. Prasidėjo šokiai. Į mišką patraukėme tik kai sargybiniai išpėjo, kad pradeda švisti.

1947m. rugsėjo 27-oji ypatinga diena. Visi "Imperijos" partizanai išsi-pustę išėjo į kaimą duoti priesaikos. Viename name stalas buvo perdirbtas į altorių, ir kambarys virto bažnyčia. Visi partizanai, kurie buvo katalikai, suėjo čia į pamaldas. Kadangi aš esu evangelikas, likau sargyboje. Šiai ceremonijai buvo specialiai atvežtas kunigas. Po pamaldų visi partizanai, tarp jų ir aš, davėme priesaiką. Pirmi prisiekė dabartinis partizanų vadas leitenantas Liepsna ir būrio vadas Žilvitis, po to Kastytis, Lapinas, Kęstutis, Beržas, Broliukas, Vytenis, Vaidotas, Žilvinas, Anupras, Žvirblis, Švyturys, Uraganas, Žiedas, Našlaitis ir aš - Povas. Viduryje ant stalo buvo pastatytas kryžius, iš abiejų jo pusių degė po žvakę, buvo ištiesta Lietuvos vėliava, iš geltonos, žalios ir raudonos spalvos juostų, pastatytas kulkosvaidis su dviem, sudėtomis į dėžes, šovinių juostomis. Žilvitis sukomandavo, ir Kastytis su Lapinu, gerbdami ginklais, sustojo iš abiejų stalo pusių. Kunigas skaitė, o visi kartojo priesaikos tekstą. Tylėjau tik aš, kadangi ne viską supratau. Po to po vienąėjo prie stalo, dėjo ranką ant ginklo ir bučiavo kryžių. Pabaigai sugiedojo bažnytinę giesmę ir Lietuvos himną. Įėjo keturios merginos, pertvarkė kambarį, uždengė stalą ir prasidėjo šventė. Šį kartą buvo net keli buteliai likerio.

1947m. rugsėjo 30d. Anupras išėjo į savo kraštus. Likome dviese su Žvirbliu. Bunkeryje tapo nuobodu, ir mudu, pasiėmę porą pusbonkių degtinės, patraukėme pas draugus. Eidami sutikome šio krašto partizanų vadą Vytenį ir, kadangi buvo vėsus oras, mes su malonumu priėmėme jo kvietimą aplankyti jų bunkerį. Nespėjome su visais pasisveikinti, kaip viršuje pasigirdo šautuvų ir automatų šūviai, kurie artėjo į mus. Vytenis iššliaužė į viršų ir išgirdo, kad šaudoma už 300-400 metrų, kur yra Lapino, Beržo ir Broliuko bunkeris. Mes išlindome į viršų ir nuėjome padėti draugams, tačiau

buvo vėlu. Bunkeris buvo sugriautas, o rusai nuėję. Žvirblis įlindo į vidų, tikėdamasis rasti ginklų, bet jų ten nebuvo, juos susirinko ir išsinešė rusai. Taip žuvo trys mūsų draugai.

Prasidėjo šalčiai. Į žieminį savo būstą grįžti negalėjome, nes susirgo vienas šeimininkų vaikų, ir žmona bijojo mus priimti. Jei užėjė rusai pamatyti jų išsigandusius veidus, suprastų, kad čia ne viskas tvarkoje. O mums buvo reikalingi žmonės sveikų ir stiprių nervų ir vieta, kur nebūtų kaimynų. Tačiau nei vieno, nei kito nebuvo. Taip prasidėjo mūsų valkatavimas. Dažniausiai nakvo-

davome daržinėse, šiauduose. Per nakvojame vieną-dvi naktis ir einame toliau. Vienuose namuose sutikau keturiasdešimt penkerių metų, pabėgusią

iš Karaliaučiaus ir elgetaujančią Lietuvoje vokiečių. Ji man papasakojo, kaip žiauriai rusai šeimininkavo Karaliaučiuje, kaip begalę žmonių išmetė į gatvę, ir jie ten mirė badu. Jei ji paskutiniu momentu nebūtų sugalvojusi eiti į Lietuvą, taip pat būtų mirusi badu. Jos vyras Amerikoje, kur vaikai nežino. Viskas sugriauta ir sunaikinta, vaikai nežino, kur jų tėvai o tėvai nežino, ar gyvi jų vaikai. Ši moteris dabar priversta elgetauti Lietuvoje ir džiaugiasi, jei suranda, kur gali keletai dienų apsistoti ir padirbėti. Aš su ja būčiau prakalbėjęs iki pasaulio pabaigos, bet Žvirblis pakvietė eiti toliau.

Kai mes visai neturime kur eiti ilsėtis einame į bunkerį "Valstybė". Prieš tris dienas mes atsivedėme į bunkerį Žvirblio ir Anupro tėvą. Jis nenorėjo eiti su mumis, nes bijojo būti šioje apylinkėje, o ypač bunkeryje, bet labai norėjo pamatyti kaip gyvena jo sūnūs. Pamažu jis priprato, ir jam net ėmė čia patikti ypač šiandien, kai grįžo iš kaimo jo sūnūs ir atnešė butelį degtinės, kurią mudu su juo dviese išgėrėme.

1947m. spalio 12d., sekmadienis. Anupras ir Žvirblis apsivilko civiliais

Geležinio Vilko rinktinės partizanų nešiotas ant rankovės ženklas

drabužiais. Jie panorėjo su kuo nors miške truputį išgerti. Išeidami pasiėmė tik vienodus vokiškus 08 pistoletus. Mes su tėvu pasilikę lošėme kortomis, po to paruošėme vakarienę. Pirmas vakare sugrįžo Žvirblis, su perdrėkstu veidu ir papasakojo, kad miške jis su Anupru susimušė. Anupras netgi į jį šovė. Muštynių metu Žvirblis pametė pistoletą. Kiek vėliau grįžo Anupras, ir vėl prasidėjo muštynės, tik dabar jau bunkeryje. Nenorėdamas veltis, aš išlindau laukan. Kai viskas nurimo, tėvas pabeldė, duodamas man ženklą grįžti. Su Žvirbliu, pasiėmę ginklus, susiruošėme eiti į mišką. Tėvas, pakalbėjęs kažką su Anupru, taip pat išėjo. Žvirblis uždarė bunkerio dangtį, kad rytą rytą rusai nesurastų jo brolio, ir nuėjome pas vieną ūkininką, kur truputį išgėrė, ėjome toliau. Užėjus pas kitą ūkininką, šeimininkė pasakė, kad pas juos daržinėje miega pagyvenęs vokiečių. Aš paprašiau jį atvesti į kambarį, tačiau nieko neišėjo, nes vokiečių lietuviškai nesuprato ir nežinojo, ko iš jo norima. Tada aš pats nuėjęs jį atsivedžiau. Jis buvo iš Rytų Prūsijos, 65 metų amžiaus, bet atrodė žvalus ir, nepaisant sunkių gyvenimo sąlygų, buvo linksmas. Baigiantis karui, jis pateko į amerikiečių pusę, tačiau grįžo į Rytų Prūsiją, tikėdamasis surasti žmoną. Dideliam jo apgailestavimui, žmonos nerado, nes ji žuvo per bombardavimą. Jo vaikai pateko į anglų zoną, o jis pats, gelbėdamasis nuo bado, atėjo į Lietuvą. Tai toks mano tėvynainių likimas, taip pat ir mano paties. Truputį pasivažiinę, išėjome į gatvę, nežinodami kur eiti. Pas Anuprą grįžti nenorėjome, o į "Imperiją" eiti bijojome, nes ten galėjo būti rusų. Pernakvojome ir praleidome dieną pas vieną iš draugų. Teko ir išgerti. Kitą naktį mes vis dėlto nuėjome į "Imperiją" - mūsų naują bunkerį, prie storos eglės, kur praleidome naktį ir dieną. Naktį persikėlėme per Nemuną ir, ilgai klaidžioję, užėjome į vienkiemį, kuriame prieš savaitę buvome nakvoję. Susitarėme su šeimininku, kad mes pas jį daržinėje gyvenime. Pristatėme prie sienos dvi kopėčias, apdėjome jas šiaudais ir iširengėme būstą. Maitintis šeimininko maistu nenorėjome. Džiaugėmės tuo, kad jis leido mums apsigyventi ir ėmėmės ruošti mėsos, duonos ir daržovių atsargas. Visa tai "pigiai", ty. be pinigų pirkome pas kitus ūkininkus. Šeimoje, kur mes apsigyvenome, buvo trys asmenys: šeimininkė, šeimininkas ir aštuoniolikos metų sūnus Pranukas. Pas juos mes pragyvenome dvi savaites. Mes buvome išsiilgę darbo, todėl ėmėme mašiną smulkinti šiaudus. Vakaraus nueidavome į kambarį, kur šeimininkė mus pavaišindavo

karšta vakariene. Po vienos tokios vakarienės pasisiuvome naujas baltas poapikakles, nusiskutome ir persikėlėme į kitą pusę Nemuno, į partizanų susirinkimą. Žvirblis raportavo naujam mūsų dalinio vadui Vėjui apie mūsų atvykimą. Naująjį vadą pasveikinome paspausdami jam ranką. Be Vėjo, susipažinau dar su trimis naujais partizanais: Mindaugu ir iš kito dalinio Lakštingala ir Ėgliu. Pasisveikinome su visais susirinkusiais. Anupras šaipydamasis mane pavadino Hitlerio sūnumi, ir visi pradėjo juoktis.

Kalbėdamas susirinkime, Vėjas išsakė savo palinkėjimus, nurodė pagrindines kovos kryptis, po to atliko apžiūrą, ir susirinkimas, įvykęs viename myje "Gintaras", pasibaigė Lakštingala ir Ėglis, kurie buvo iš Dainavos apygardos, pakvietė mus į kitą pusę Nemuno vaišėms. Perėjome du kaimus, mišką, keltu persikėlėme per upę ir priėjome namą, kur mus pasitiko šeimininko duktė ir pakvietė į vidų. Visi buvome labai pavargę, ir kas ant lovų, kas ant grindų, ant kurių buvo pritiesta šiaudų, suvirtome miegoti. Išsimiegoję išsiprausėme, ir prasidėjo vaišės, kuriose dalyvavo ir iš anksto pakviestos merginos. Aš grojau akordeonu. Vėjas stovėjo šalia manęs. Jis tiksliai laikėsi buvusios Lietuvos kariuomenės karininkų taisyklių. Prieš prasidedant vaišėms, buvo pasitarimas, sugiedojome bažnytinę giesmę

Prano Karaliaus-Vėjo palaikai

"Marija" ir Lietuvos himną. Sargybą ėjo šeimininkų vaikai, kurie atėjusiems kaimynams ir kitiems apsilankiusiems sakė, kad namuose nieko nėra. Vakare toli skambėjo mūsų muzika, kurią išgirdęs atėjo kaimo jaunimas. Vėjas visus išpėjo, kad už išplepėjimą bus baudžiami. Mes dainavome, šokome. Man ir Žvirbliui tai buvo pati laimingiausia diena per visą mūsų partizanavimo laiką.

1947m. lapkričio 6d., pasakę šeimininkams, kad tikriausiai keletą dienų negrįšime, kadangi "Lietuvaitėje" (vienkiemio pavadinimas) šiandien visų mūsų dalinio partizanų susitikimas, išėjome.

Visi atėjo išblizginę šautuvus, automatus, kulkosvaidžius. "Lietuvaitėje" mes pasidalijome į dvi grupes ir persikėlėme į "Gintarą". Čia buvo merginų, su kuriomis mes pradėjome šokti, tačiau greitai Vėjas visus pakvietė į kambarį ir paskelbė, kad linksmoji dalis baigėsi, prasideda rimti darbai. Išpėjo pašalinius, kad laikytų liežuvius už dantų, ir sodybą "Gintaras" palikome. Dviem grupėmis persikėlė per upę, pagrindiniu lauko keliu ėjome per laukus ir pro ūkininkų kiemus. Tamsoje priėjome Dainavos apygardos padalinio sargybinių, kur mūsų jau laukė. Suėję į vidų, pasisveikinome su penkiomis čia buvusiais partizanais ir sėdome už gausiai apkrauto stalo. Valgėme, dainavome, grojome, šokome, po to visi ėjome toliau. Švintant priėjome nuošaliai stovinčią valstiečio sodybą, kur sugulėme miegoti Valstiečio namai tapo kareivinėmis.

Lapkričio 7-oj. Visuose Lietuvos miestuose rusų ir komunistų revoliucinė šventė. Mes, partizanai, nusprendėme eiti į miestą pas juos į svečius ir šventę sutrukdyti. Dar kambaryje Vėjas davė paskutinius nurodymus ir paaikškinimus. Pirmas būrys, vadovaujamas Žilvičio, gavo uždavinį užpulti milicijos pastatą, antras būrys, vadovaujamas Vėjo, — užpulti valdžios pastatą ir, jei bus galimybė, ir paštą. Buvo pasakytas parolis ir pagrindiniu keliu patraukėme į miestą. Iš paskos važiavo šiaudų prikrauti du vežimai sužeistiesiems parvežti, jei jų būtų. Priėjome Jiezną. Patikrinome ir paruošėme ginklus. Praėjome pirmus namus, priėjome iki centrinės gatvės ir išsiskirstėme. Kairėje, kur nuėjo pirmas būrys, pasigirdo šūviai, kurie dažnėjo ir dažnėjo. Mes priėjome prie valdžios pastato. Vėjas ir aš likome prie pastato kampo sargyboje. Prie kito kampo — kiti du. Kiti peršoko per gyvatvorę, išmušė langą ir prasiskverbė į vidų. Po keleto minučių jie išsoko atgal į gatvę. Per

langą matėsi liepsna. Komunistinės valdžios namas turėjo sudegti. Mieste kilo panika. Šaudymas vis stiprėjo ir stiprėjo. Pro pavienius namus, daržais mes perėjome į kitą pusę miesto, kur buvo pirmas būrys, norėdami jam padėti, tačiau atėjus tapo aišku, kad tamsoje nieko neišeis, ir mes per miestą nuėjome į rinkimosi vietą laukti pirmo būrio. Pagal šaudymo stiprumą sprendžiau, kad pirmame būryje bus žuvusių, bet jie, kaip ir mes, grįžo nenukentėję. Iš mūsų priešų pirmas būrys nušovė du. Kaip vėliau sužinojome, mes nušovėme du aukšto rango milicijos karininkus ir du rusų enkavedistus. Žygiavome atgal, priėjome Nemuną ir didele paruošta valtimi visi persikėlėme į kitą krantą. Pas vieną valstietį pavakarieniavę, pasiskirstėme po įvairias vietas šioje upės pusėje, nes žinojome, kad anoje pusėje kelias dienas rusai mūsų ieškos.

Po kelių dienų, grįžę pas savo šeiminius, viską jiems papasakojome. Pasirodo, kad jie viską jau žinojo ir be mūsų, nes visi tik ir kalbėjo apie įvykius Jiezne. Ypač kaime visi džiaugėsi ir juokėsi, kad mes komunistams iškrėtėme pikta pokštą. Vėl mes vaikščiojome pas žmones, rinkdami pinigų, duoną, mėsą.

1947m. lapkričio 17 diena. Nuo praėjusios nakties mes vėl svečiuose pas Anuprą. Po pietų Anupras išėjo pas savo merginą, o aš ir Žvirblis sėdime bunkeryje. Grįžęs Anupras pranešė liūdną žinią, kad šiąnakt žuvo Vėjas ir Žilvitis. Jie keturiose nuėjo pas netoli gyvenantį valstietį, apie kurį mes buvome blogos nuomonės, nes jis, ką nors sužinojęs apie partizanus, pranešdavo milicijai. Kaip vėliau paaiškėjo, jis netgi turėjo ginklą. Bausmei už išdavikišką veiklą Vėjas norėjo partizanų naudai paimti iš jo kiaulę. Atėjus prie valstiečio namo, pradėjo loti šuo. Duris atidarė valstiečio duktė ir, pamatčius partizanus, suriką "Banditai!" Pasigirdo šūviai Vėjas buvo nušautas pirmu šūviu, Žilvitis buvo sunkiai sužeistas į vidurius. Juos nušovė valstietis su savo sūnumi Vėjas ir Žilvitis ryte buvo nuvežti į miestą. Iš čia Žilvitis buvo nuvežtas į Kauno ligoninę, kur kitą dieną mirė.

Šeštadienis, 1947m. lapkričio 19 diena. Mes išėjome į savo "butą". Keldamiesi per upę, vos nenuskendome. Daržinėje po šieną miegoti darėsi šalta. Šeimininkas ir šeimininkė tai matydami leido įsirengti bunkerį. Vakare, kai nebuvo pavojaus, kad ateis kaimynai ėmėmės darbo. Patalpoje, kurioje buvo dvejų durys, atituštinome kampą ir ėmėme kasti bunkerį. Aš kasiau,

o Žvirblis nešė žemę. Mums padėjo šeimininkas ir jo sūnus Pranas. Pradėjus švisti, pastatėme į vietą dėžę su skalbiniais, kampe, kaip visada, stovėjo kaupukai ir kastuvai. Atėjęs dieną kaimynas niekaip neįtartų, kad po jo kojomis įrengtas partizaniškas butas.

1947m. gruodžio 20 diena. Kas iki šiol bunkeryje buvo nebaigta, dabar mes baigiame. Svarbiausia buvo išėjimas. Virtuvėje, tarp didelės akmeninės krosnies ir sienos, iškasėme landą ir po siena įrengėme iėjimą į mūsų butą. Lentinių skrynios dangtį, kuriuo buvo uždengta bunkerio anga, aptepėme moliu, ir iėjimas į bunkerį tapo nepastebimas. Viską pabaigę, iš daržinės persikraustėme į savo naują būstą. Nakčiai bunkerio angą atidarydavome, kad patektų daugiau oro.

Mūsų šeimininkė buvo labai šneki - temą pokalbiui visada suranda, galėtų būti advokatas. Mes pusryčiavome ir vakarieniavome virtuvėje, prie nedidelio suolo, kurį buvo nesunku, esant pavojui, pašalinti. O sėdėjome — aš ant kibiro, o Žvirblis ant nedidelės kėdutės.

1947m. gruodžio 22 diena. Šiandien antra diena, kai mes gyvename naujame bunkeryje. Ryte pusryčiavome viršuje, o dabar esame bunkeryje, nes pas šeimininkus atėjo kaimynas. Užsnūdome. Staiga girdžiu viršuje, virš mūsų bunkerio, žingsnius. Žvirblis pašoko ir paruošė pistoletą. Jis visas virpėjo. Tai buvo rusai, kurie ieškojo partizanų. Jiems išėjus, šeimininkė, paėmusi šluotą, iššlavė virtuvę. /.../

Kambaryje, kitame namo gale, mes, Žvirblis, aš ir dar vienas, rankinėmis girkomis sumalėme miltų ir geležinėje statinėje išvarėme degtinės.

Naujieji 1948-ieji metai. Žvirblis ir aš išlindome į viršų kartu su draugais atšvęsti Naujųjų metų sutikimą. Kambaryje buvo padengtas stalas. Be mūsų, buvo dar 8 partizanai, šeimininko dukterys ir giminės. Kaip ir visada, degtinės buvo per akis. 24 valandą - pusiaunaktyje, Anupras paėmė automatą ir paleido į lubas dešimties šūvių seriją, Kęstutis — seriją į grindis. Kiti šaudė iš pistoletų. Šviesa užgeso, buvo išmuštas lango rėmas ir, svarbiausia — sušaudyta krosnis. Taip, laikantis partizaniškų tradicijų, buvo sutikti Naujieji metai.

Atnešė smuiką, ir aš pradėjau groti Visi šoko. Dar rudenį, kai mes persikėlėme į mūsų būstą "Tėviškę", prizadėjome šeimininkei, kad mes ją linksminsime. Kartais vakarais aš sėsdavau prie krosnies į tamsų kampą ir

grodavau smuiku, o Žvirblis sviesto muštuviu mušdavo takta.

1948m. sausio 18 dieną mudu su Žvirbliu norėjome persikelti per Nemuną, bet grįžome atgal, nes anoje pusėje Nemuno įvyko susišaudymas. Vienas partizanas žuvo, antras pabėgo. Rytojaus dieną sužinojome, kad naktį pagrindiniu keliu rogėmis važiavo du partizanai Staiga iš už tvoros pasigirdo šūviai Partizanas Žiedas iš karto buvo nušautas. Pasibaidę arkliai šoko į laukus, ir Kęstutis išliko gyvas.

Degtinė - piktadarė, bet kartu ir gelbėtoja. Kai mudu su Žvirbliu išeidavome į kaimą, retai kada grįždavome neišgėrę. Nuo dažno išgėrimo man ant kairės kojos atsivėrė baisi žaizda. Taip tęsėsi penkis mėnesius. Pastebėjau, kad jei guli "namuose" ir neišgeriu, žaizda pradeda gyti, o jei išeinu į kaimą ir prisigeriu — žaizda vėl atsiveria. Vakar vakaras vos nebuvo mums paskutinis. Su Žvirbliu apsirengėme ir norėjome eiti į kaimą pas vieną ūkininką su reikalais, bet kaip tik tuo metu grįžo šeimininkas ir mūsų neišleido. Iš pradžių išgėrėme vieną litrą degtinės, po to antrą. Degtinė pakirto kojas, ir mudu,

Tauro apygardos Geležinio Vilko rinktinės kovotojai. Iš kairės: Heinrich Rossemann-Povas, Justinas Šiugždinis-Šperlingas, Žvirblis

niekur nėję, likome namuose. Tai buvo mūsų laimė, nes jei mes būtume pas tą ūkininką nuėję, namo būtume negrižę - vakare pas jį atvažiavo dvylika rusų ir prabuvo, kažko laukdami, iki ryto. Ši kartą mes turėjome būti dėkingi degtinei, kuri mus išgelbėjo.

Sniegas vieniems yra draugas, o mums, partizanams, -priešas. Pirma, ant jo ryškiai matomos mūsų aulinių batų pėdos, kurios skiriasi nuo visų čia nešiojamų klumpių pėdų. Antra, net tamsią naktį sniego fone mes esame gerai matomi. Kad to išvengtume, mes, kaip ir rusai, iš baltos medžiagos pasisiuvome maskuojamuosius chalatus.

Šiandieną mums teko pėstiems pereiti į kitą pusę Nemuno. Valstiečio namuose "Gintaras" jauni partizanai duoda priesaiką. Ši kartą aš pamačiau dar daugiau partizanų. Iš viso buvo 21 vyras. Dalyvavo kunigas. Po priesaikos ceremonijos buvo vaisės, tačiau ši kartą, kaip išimtis, tik su arbata. Ryte aš ir Žvirblis grįžome į savo būstą.

1948m. vasario 28 diena. Bunkeryje aš vienas. Šeimininkė pusryčius padavė į bunkerį, nes ryte pas juos atėjo vyro brolis. Jis atnešė žinią, kad anksti rytą, kai jisėjo lauku, girdėjo kitoje Nemuno pusėje šaudymą ir granatų sprogimus. Ši žinia mane labai sujaudino, nes Žvirblis kaip kartas nuėjo į tą pusę, į "Lietuvaitę", kur gyveno Anupras. Galvojau, kad jis žuvo. Be Žvirblio aš kaip kūdikis. Žvirblis buvo atsargiausias iš visų. Vakare Žvirblis sugrįžo ir papasakojo, kad šiandien anksti rytą rusai surado Kastyčio bunkerį, kuris buvo už keleto kilometrų nuo "Lietuvaitės", vieno valstiečio name. Aišku, kad bunkeris buvo išduotas. Rusai apsupo sodybą ir kratos metu surado bunkerio angos dangtį. Bunkeryje buvę partizanai pradėjo per dangtį šaudyti. Rusai išlėkė iš kambario. Tuo pasinaudoję partizanai išsoko į viršų, tačiau, įvykus susišaudymui kambaryje ir gatvėje, visi septyni žuvo. Rusai sušaudė taip pat šeimininkę ir jų dukterį. Pasisekė pabėgti tik dviem šeimininko sūnums, kurie dabar pas mus partizanai. Dauguma žuvusiųjų partizanuose buvo prabuvę tik 2-3 savaites. Žuvo septyni mano draugai: Kastytis, Našlaitis, Žarija, Migla, Šarūnas, Audra ir Neptūnas*.

Po savaitės žuvo dar vienas partizanas - Balandis, šeimininkų, kur buvo

* Partizanų įsakyme Nr.6 1948 05 29 rašoma, kad jie žuvo 1948 02 26, taip pat, kad žuvo ne Žarija, bet Darius. Žarija žuvo 1945 02 18.

rautas bunkeris, sūnus. Balandis partizanų prabuvo tik vieną savaitę.

1948 metų Velykos. Mane ir Žvirblį Vytenis pakvietė į "Lietuvaitę", į svečius. Kur yra rimtos, dalykiškos merginos, galima tikėtis ir gerų vaišių. Ši kartą merginos neapvylė - ant stalo buvo visko pilna. Aš, kaip visada, grojau, o kiti šoko ir dainavo. Ši kartą grojau akordeonu. Mes šventėme tris dienas.

Iš "Lietuvaitės" mudu su Žvirbliu į savo būstą "Tėviškė" negrįžome, bet nuėjome dirbti į "Imperiją". Ilgai svarstė, kur mums gyventi pavasarį ir vasarą, nusprendėme vėl gyventi "Imperijoje", išsikopus ten naują bunkerį. Paieškojome radome ant vieno kalno mūsų bunkeriuvi vietą. Džiaugsmo buvo maža, nes dirva buvo molinga ir tokia kieta, kad kastuvu nieko negalima buvo padaryti, teko imtis kirtiklio.

1948m. balandžio 14 diena. Vėl išgirdome blogą naujieną — viename nedideliame mūšyje žuvo keturi mūsų padalinio partizanai: Vytenis, Vytautas, Klajūnas ir Vasaris.

1948m. balandžio 28 diena. Mudu su Žvirbliu stovime prie lango ir stebime, kaip šeimininkas sėja į dirvą grūdus, o Pranukas akėja. Grįžęs Pranukas pasakė, kad girdėjo kukuojant gegutę. Mums tapo aišku, kad sunkaus bunkerio oro mes daugiau nebepakėsime. Nusprendėme persikelti gyventi į mišką. Paskutinį kartą "Tėviškėje" pavakarieniavę, ėmėme krauti daiktus. Šeimininkai nuliūdo, ypač šeimininkė, kuri neturėjo vaikų. Mes pažadėjome netrukus vėl ateiti ir atsisveikiname. Jie visi trys mus palydėjo iki vartų.

Valtimi perplaukę Nemuną, nuėjome į "Imperiją". Sulindę į bunkerį, išsidėstėme daiktus: aulinius batus ant vienos lentynos, rašymo reikmenis ant kitos, akordeoną taip pat Sieninės spintos atverčiamos durys atstojo stalą. Ant primuso pasigaminome puikų patiekalą ir pavalgę sugulėme ant šiaudų miegoti Miegojome iki pietų. Pabudęs atidariau bunkerio dangtį ir išlindau į viršų, atsisėdau netoli bunkerio ir ėmiau žvalgytis aplinkui Bunkeris buvo ant kalno, apaugęs tankiais krūmais. Ramiomis dienomis mes galėjome laikyti dangtį atidarytą, nebijodami, kad čia gali užklysti piemuos ar kaimo gyventojas. Apačioje, kalno papėdėje, buvo matyti pavieniai valstiečių nameliai, žaliuojantys laukai ir pievos, besiganančios karvės. Popietę praleidome saulėje aikštelėje, netoli bunkerio. Mes arba rašėme, arba

veikėme ką nors kita. Retkarčiais pažvelgdavome žemyn į baltą skarelę ant tvoros, kuri mums sakė, ar yra kaime rusų ar ne. Rugpjūčio pabaigoje pas mus apsigyveno trečias partizanas - Švyturys, persikėlęs pas mus iš kito miško. Švyturys vyresnis dar net už mane, ramus ir labai geras draugas.

Partizanų gyvenimas yra labai pavojingas. Savo knygoje aš nupiešiau jau daug kryželių, kurie rodo, kiek žuvo partizanų. Tačiau mirtis nėra jau tokia baisi. Meseniai atsitiko daug baisesnis dalykas - gyvas pateko į nelaisvę partizanas Mindaugas. Nuo to ir prasidėjo tragedija. Mindaugas išdavė "Lietuvaitę". Jaunas, gražus dvidešimtmetis šeimininko sūnus bandė bėgti, ir buvo nušautas, šeima ir penkios dukterys buvo suimti Laimei kad bunkeris buvo tuščias. Ši valstietį išdavė Mindaugas. Kiekvieną dieną ateidavo vis naujos baisios žinios. Partizanai bėgo iš bunkerių, žmonės buvo suiminėjami ir sodinami į kalėjimą, kiti palikę namus, bėgo kur akys mato. Mindaugas išdavinėjo visus, kur partizanai susitikdavo, kur gėrė ir t.t. O juk Mindaugas buvo patikimas partizanas. Vieni kalbėjo vienaip, kiti kitaip.

1948m. liepos 17 diena. Vėl žuvo du partizanai, kuriuos rusai bunkeryje užmėtė granatomis, tai Vaidotas ir Bijūnas.

Mūsų kalnų bunkeris, kurį mes pavadino "Gute aussicht" ("Gražus vaizdas"), yra puikioje vietoje. Užtektinai saulės, šviesos ir graži vietovė. Bet mes pradėjome bijoti nes labai pastebimi takeliai kurių niekaip neįmanoma užmaskuoti. Todėl nusprendėme kasti naują bunkerį. Geram bunkerui reikia trijų sąlygų; pirma - jis turi būti netoli šalutinio keliuko, kuriuo retai vaikščiotų žmonės, antra - aplinkui turi būti tankus miškas ir trečia - kad būtų kur paslėpti iškastą žemę. Tris dienas ieškojė, pagaliau radome vietą, atitinkančią visus tris reikalavimus. Laimei ir dirva prie smėlio, ją lengva kasti ir šilčiau gyventi nei kad molyje. Po dienos mes jau buvome po žeme. Dabar reikėjo pripjauti ir prinešti rąstų.

1948m. rugsėjo pabaiga. Daug laiko praėjo, kol mes baigėme savo statybą. Lubas užpylėme spygliais, sienas apmušėme taip, kad jos ir lubos visada būtų sausos. Padarėme didelį stalą, sieninę spintą, lentynas, tualetą, visa tai mums atėmė daugelį naktų. Galų gale viskas buvo baigta, ir mes persikėlėme. Išdėstėme daiktus į savo vietas, ir liko tik vienas rūpestis - kur pasidėti žiemą. Mindaugas išdavė daug žieminių bunkerių, ir gyventojai dabar bijo mus priimti. Nutarėme žiemai likti šiame bunkeryje. Paruošėme

ilgam laikui maisto produktų, įsigijome indus vandeniui. Nuo bunkerio iki kelio iškasėme požeminį tunelį, kurio gale padarėme didelį dangtį. Jei pasnigus prireiktų eiti į kaimą vandens ir maisto, paimtume ūkininką, kuris, atvežęs mus rogėmis, užmaskuotų dangtį. Iki lapkričio pabaigos baigėme visus būtiniausius darbus. Visas mūsų požeminis statinys buvo dvylikos metrų ilgio ir susidėjo iš vasarinių durų, koridoriaus, bunkerio, žeminio koridoriaus, kuriame buvo tualetas, bulvės, produktai, ir žieminių durų. Bulvių atsargų turėjome 10 centnerių, statinėje buvo susūdyta pusė kiaulės ir avis, buvo du pieno bidonai su vandeniu, 20 litrų žibalo lempai ir primusui, žirnių, kopūstų, miltų ir t.t. Iškritus snigui, vargo neturėjo būti — viskam buvo pasiruošta.

Kažkam davėme užduotį nupirkti mums radijo aparatą ir praėjusią naktį mes jį atsinešėme, pastatėme "salone". Kai aš jį suderinau, pasigirdo vokiški žodžiai, kurių aš nebuvo girdėjęs ketverius su puse metų. Tai buvo laida iš tėvynės karo belaisviams ir vokiečiams, esantiems svetimame krašte. Laidos turinys buvo maždaug toks: "Tėvynė jūsų dar neužmiršo. Jūsų tėvynė apie jus galvoja ir jūsų laukia". Atsiklaupiau prieš radijo aparatą, žiūrėjau į jį ir mačiau savo artimuosius, brangius man žmones, esančius tolimoje tėvynėje, ir man atrodė, kad tai kalba jie. Mano kūnu perbėgo šiurpas, ir aš iš laimės ir nuoskaudos pravirkau.

Lapkričio pabaigoje pas mus apsigyveno ketvirtas draugas - Dragūnas. Jis tik aštuoniolikos metų, bet už mane aukštesnis ir stipresnis. Pas juos namuose buvo bunkeris, kurį Mindaugas išdavė. Jo motina buvo suimta, dvi seserys pabėgo, o jis dabar pas mus partizanas.

Prasidėjo žiema, mus užvertė sniegas. Duona ir kai kurios atsargos baigėsi. Reikėjo eiti į kaimą. Mudu su Žvirbliu išėjome per žeminę angą, o Švyturys ir Dragūnas pasiliko. Atėjome pas valstietį, slapyvardžiu Stulpinas. Jis pakinkė į roges arklių, prie rogių pririšo šakotą medį, kuris velkamas turėjo užmaskuoti mūsų pėdsakus, prisėmėme maišą sniego, kuriuo Stulpinas turėjo užmaskuoti įėjimą į bunkerį, pripylėme bidonus vandens, pasiėmėme duonos ir išvažiavome. Viską sunešus ir patiems sulindus į bunkerį, Stulpinas ant dangčio išbėrė sniegą, ir mes girdėjome, kaip jis net keturis kartus pravažiavo mus maskuodamas.

1948 metų Kalėdos - didelė šventė. Jei neklystu, tai penktos Kalėdos,

kurias aš pasitinku Lietuvoje. Kalėdas šventėme pagal lietuviškus papročius. Mūsų radijo imtuvas sugedo, todėl aš grojau smuiku, o Žvirblis akordeonu. Skardinėlėje turėjome degtinės. Visi buvome linksmi.

Praėjo Kalėdos, praėjo Nauji metai. Į mūsų bunkerį atėjo viršininkas. Ne pirmą kartą mus aplanko rinktinės vadas Tigras. Aš jį pažįstu jau seniai mudu esame geri draugai. Jis man labai dėmesingas ir iš viso labai geras žmogus, moka truputį groti akordeonu. Pas mus jis atėjo su savo adjutantu Ryčiu. Jis kviečia mane pereiti pas jį, bet aš nenoriu palikti Žvirblį. Kai Anupras tapo kuopos vadu, Žvirblis buvo paskirtas mūsų būrio vadu. Asmeniškai aš kur kas geriau jaučiuosi būdamas eiliniu nei kad vadu, nes tam man trūksta kai kurių žinių: gero lietuvių kalbos mokėjimo ir vietovės bei gyventojų pažinimo. Aš naudojausi ypatinga padėtimi: jeigu koks klausimas buvo man, manęs visada klausdavo, ar aš noriu ir ar aš sutinku. Lietuvių partizanų niekas neklausia - nori jie ar ne. Jie privalo. Taip Švyturys turėjo mus palikti ir pereiti vadovauti antram būriui.

Iš bunkerio mes nuėjome į kaimą, į vieną atsisveikinimo vakarą. Išaušo rytas, ir atskiromis grupelėmis visi grįžome į savo slėptuves. Šį kartą, kaip išimtis, aš negrįžau į "Imperiją" pas Žvirblį, bet išėjau su antru būriu, nes pradėjo skaudėti dantis ir norėjau nueiti pas dantų gydytoją.

Dieną permiegojome pas vieną ūkininką, o vakare nuėjome į miestą. Gydytojos namuose neradome ir turėjome ateiti dar kartą. Grįžę į kaimą, pernaktvojome tvarte ir rytojaus dieną, sutemus mes trise, aš, Kęstutis ir Žydrulis, surizikavome dar kartą eiti į miestą pas gydytoją.

Gydytoja pašalino nuo danties akmenį, bet užplombuoti prie žibalinės lempos negalėjo. Reikėjo ateiti dieną, o tai buvo labai rizikinga. Mes išėjome. Kelio į Kauną sankryžoje atsisveikinome su Žydruliu, kuris nuėjo savais keliais, o aš su Kęstučiu, nuėję keletą kilometrų, priėjome "Imperiją", kur Kęstutis pasiliko, o aš nuėjau toliau. Praeinant vieną sodybą, staiga name užsiziebė šviesa ir iš už namo kampo pasirodė figūros. Tai buvo rusai. Puoliau bėgti, laimei rusai manęs nepastebėjo. Ilgai klaidžiojau laukais, kol nežmoniškai pavargęs parėjau į mūsų bunkerį.

1949m. vasario 28 diena. Jau savaitė, kaip mudu su Žvirbliu esame vieni Laukiame grįžtant mūsų trečiojo draugo Dragūno. Jis per užšalusį Nemuną nuėjo į savo tėviškę ir žadėjo kitą vakarą grįžti tačiau negrįžo.

Vietoj Dragūno gavome nuo Anupro laišką, kuriuo jis mums pranešė, kad vasario 23d., kitoje pusėje Nemuno Dragūnas žuvo. Prieš dvi savaites, bandydama pabėgti, buvo rusų nušauta jo sesuo.

1949m. kovo pabaiga. Nuėjė į kaimą, sužinojome naujieną, kad vietovėje "K", kuri yra už keturiolikos kilometrų nuo čia, šiandien tarp partizanų ir rusų įvyko didelis susišaudymas. Toje vietovėje pas vieną ūkininką gyveno Švyturys su savo vyrais. Jie tapo aukomis pačio ūkininko, kuris nuėjęs į miestą pranešė, kad pas jį yra bunkeris, kuriame slepiasi partizanai. Ūkininko brolis ar giminitis anksčiau buvo partizanų sušaudytas. Šis ūkininkas apsimetė antikomunistu, ir partizanai juo patikėjo. Aptikti partizanai laikėsi devynias valandas, nuo aštuonių ryto iki penkių valandų po pietų. Rusai į namą pasiuntė berniuką, kuris, prilaistęs benzino, jį uždegė. Pradėjus namui degti, partizanai išsoko pro langus, ir visi keturi žuvo. Ten žuvo mano draugai Švyturys ir Aidas.

Pavasariį mes ėmėme kasti naują bunkerį. Vasarą miške gyvens ir Anupras, todėl jis atėjo padirbėti kartu su savo žmonėmis. Pirmą angą į bunkerį buvo netoli kelio, gal už trijų žingsnių. Trumpą takelį daug lengviau maskuoti. Po to ėjo koridorius, po jo — bunkeris su lovomis, stalų. Pavojaus atvejui buvo iškastas dar vienas kanalas su išėjimu. Visas bunkerio ilgis maždaug 75 metrai. Tai buvo sunkus darbas, mes dvi savaites dirbome nuo ryto iki nakties. Naujajame bunkeryje mažiau bijojome, nes buvome gerokai saugesni.

1949m. birželio 4 diena. Tai diena, suteikusi man didelį džiaugsmą. Iki šio laiko apie tai aš nieko neužsiminiau.

Dvejus metus retkarčiais parašydavau į namus laiškus. Daug ko nerašydavau, o atgaliniame adrese nurodydavau tik savo vardą ir kokį nors kaimą, su kuriuo aš neturėjau jokio ryšio. Nežinau, ar pasiekdavo laišakai adresatus, ar grįždavo atgal, o gal išvis dingdavo. Paskutinį laišką parašiau per Velykas, ir paklausęs draugo patarimo, siuntėju nurodžiau vieną ūkininką, kuris, žinoma, apie tai nieko nežinojo. Šiandien Žvirblis buvo kaime ir atnešė man du laiškus. Vieną nuo žmonos Hildos, o antrą nuo mano tėvų. Iš laiško sužinojau, kad namuose visi gyvi, ir aš turiu dukrą Margit. Vakare mes išėjome į pamiškę, kur mums vienas vaikinys atnešė degtinės. Aš išgėriau ten vietoje, o po to grėmė bunkeryje su draugais. Iš džiaugsmo aš taip pasigėriau, kad

vakarykštės dienos niekaip negalėjau prisiminti.

1949m. birželio 10 diena. Žvirblis vakare grįžo iš kaimo, nunešęs du mano parašytus laiškus. Greitai pasodinome keletą medelių ir, pasiėmę iš bunkerio virdulius, nuėjome prie šulinio vandens. Šulinys buvo už 50 metrų nuo vieno ūkininko sodybos. Į šulinį buvo įleista skardinėlė su pienu, kurio mes kartais taip pat pasiimdavome. Mudu su Žilvinu nuėjome prie šulinio, o Žvirblis pasiliko. Kažkas sukosėjo. Pagalvojome, kad tai šeimininkas kieme. Pasisėmęs vandens, pyliausi į virdulį pieno, kai staiga išgirdau "stoj!" Žilvinas, kuris mane saugojo, šoko pirmyn. Jis buvo stipresnis ir greičiau bėgo. Greitai jis buvo toli priekyje. Aš, viską metęs, taip pat leidausi į kojas. Į mane šaudė šviečiančiomis kulkomis, o aš bėgau, kol įbėgau į pelkėtą, apaugusią tankia žole vietovę, iš kurios niekaip negalėjau išsikapanoti Netekės jėgų, parpuoliau. Rusai artėjo. Kai jie priėjo visai arti, aš pašokau ir puoliau kaimo link. Rusai iššovė raketa, visa apylinkė nušvito, ir šiuo momentu aš buvau sužeistas. Kulka pataikė į nugarą ir išlėkė per dešinę šoną. Aš parpuoliau. Šaudymas liovėsi Pakilės nuėjau prie upelio, jį perbrides, persikėliau per Nemuną ir nuėjau į Anupro bunkerį, nes "Imperija" nuo manęs buvo toli. Dar nepasiekęs jo, parkritau ir, duodamas kumščiu į žemę, pradėjau tyliai šaukti Anuprą, bet jo nebuvo, nes jis buvo prieš tris dienas išėjęs ir dar negrįžęs. Mane kankino troškulys. Norėjau atsigerti ir visam laikui užmigti. Sukaupęs jėgas, atsistojau ir nukėblinau į kaimą. Kaime buvo mano geras pažįstamas, kuris man suteikė pirmąją pagalbą. Čia buvo ir Anupras. Sutvarstę žaizdą, Anupras su šeimininku, slapyvardžiu Šapas, nuvedė mane į bunkerį. Kita dieną Šapas gavo iš pažįstamo daktaro vaistų. Mane slaugyti atėjo iš "Imperijos" bunkerio Kęstutis. Visi, sužinoję, kad esu sužeistas, ėjo manęs lankyti ir vis ką nors atnešdavo, net Gelbeta manęs nepamiršo ir, ateidama lankyti atnešdavo lauktuvių.

Po trijų savaičių mano būklė truputį pagerėjo, tačiau iš žaizdos dar tekėjo skystis. Man buvo reikalinga saulė, todėl buvo nuspręsta mane perkelti į "Imperiją". Vakare Kęstutis, nuėjęs į kaimą, gavo valtį, su kuria persikėlęs per Nemuną, nuėjau į bunkerį "Imperijoje". Žvirblis papasakojo, kad po šio įvykio rusai laukė prie šulinio dar tris dienas.

Saulė ir vakariniai pasivaikščiojimai man padėjo, ir aš greitai pasveikau.

1949m. liepos 9 dienos vakaras. Iš kaimo grįžo Anupras ir atnešė man

laišką, kuriame buvo mano dukros Margit fotografija.

Liepos viduryje pas mus vėl atvyko į svečius rinktinės vadas Tigras. Jį sutikti buvo nuėję Anupras ir Žilvinas. Su juo jie parsivedė į svečius kuopos vadą Kairį ir vieną neišėjusį į armiją, bet įstojusį į partizanus jaunuolį, slapyvardžiu Gaudenis. Jis buvo paskirtas į mūsų būrį ir pasiliko pas mus. Iki ryto mes vaišinomės. Švintant sugulėme miegoti ir pramiegojome patį baisiausią dalyką — mūsų ieškojo rusai, bet, didžiausiai mūsų laimei, nesurado.

Tigras vėl kvietė mane pereiti pas jį, bet, kadangi aš buvau nevysiškai pasveikęs, jis prašė manęs po dviejų savaičių ateiti pas jį į svečius. Grįždamas iš mūsų, jis susidūrė su rusais ir žuvo.

Įsigijome naują draugą, lietuvį, kurio slapyvardis Kardas. Jis labai myli muziką ir taip, kaip ir aš, moka groti smuiku ir akordeonu. Kai mudu grojame — yra ko paklausyti. Jis labai geras. Be jo, išgijau dar vieną savo tautybės draugą. Tai jaunas, dvidešimt dvejų metų prūsas. Jis įstojo į partizanus prieš pusę metų. Jo tėvai žuvo, o apie seseris jis nieko nežino. Jo

Geležinio Vilko rinktinės partizanai 1946m. žiemą. Antras iš kairės - Albinas Ledaš-
Ūdra, Gintautas; pirmas iš dešinės - Vitas Naujokas-Jupiteris

slapyvardis Aras. Jis gyvena kitame miške, bet kelis kartus yra buvęs mūsų bunkeryje. Badas jį atvijo iš Prūsijos į Lietuvą. Dvejus metus jis dirbo pas ūkininkus, bet, kadangi neturėjo dokumentų, pradėjo bijoti ir išėjo pas partizanus.

1949m. lapkričio 14 diena. Vakar vakare buvome svečiuose pas mano draugą Arą ir jo draugus. Buvo suorganizuota nedidelė vakaronė su degtine, alumi, armonika ir keturiomis merginomis. Visiems labai patiko. Kai persikėlėme per Nemuną atgal, jau švito. Mudu su Žvirbliu paskutiniu laiku dažniausiai nakvodavome kituose mūsų bunkeriuose, bet šį kartą, būdami labai pavargę, sugulėme miegoti čia, kur ir gyvenome. Dieną, apie pusę keturių, Anupras ir Žvirblis iš bunkerio išėjo geriau užmaskuoti žieminį bunkerį, kuriame buvo mūsų duonos ir kopūstų sandėlis. Aš taip pat apsi-
rengiau ir išėjau į kitą bunkerį daryti vienam pažįstamam pelėms spąstus.

Prieš eidamas į bunkerį, nuėjau į pamiškę pasižiūrėti ženklų. Jo nebuvo. Vadinasi, kažkur netoli rusai, ir mums gresia pavojus. Grįžau atgal į bunkerį. Po kurio laiko išgirdau iš pradžių žingsnius, po to tris smūgius į duris. Tai savi. Atidariau dangtį ir pamačiau drebantį Žilviną. Jis buvo basas ir tik su kelnėmis ir baltiniais. Rusai rado jo bunkerį, o jis pabėgo per atsarginį išėjimą. Po pusvalandžio rusai surado ir mūsų bunkerį. Kai jie atidarė dangtį, mes šokome į kanalą; Žilvinas pirmas, aš paskui jį, o Kęstutis paskutinis ir per atsarginį išėjimą pabėgome. Taip mes išvengėme mirties.

Sutemo. Mudu su Žilvinu tūnome kitame bunkeryje. Kęstutis ir Gaude-
nis pasislėpė miške, Anupras su Žvirbliu taip pat negrįžo. Mums tapo aišku, kad rusai ne šiaip sau aptiko mūsų bunkerį, bet jie jį žinojo, jiems jį išdavė arba parodė. Nepaisant to, rusai pagrindinio tikslo nepasiekė. Jie tikėjosi šį kartą parsivežti į miestą keletą užmuštų partizanų, bet bunkerius rado tuščius. Radijas, akordeonas, rašomoji mašinėlė, visos uniformos ir civiliai drabužiai, visi indai ir primusai liko bunkeryje. Mes tapome labai neturtingi Labiausiai nukentėjau aš, nes mano drabužiuose liko du žiedai, daug paveikslų, kuriuos aš piešiau keletą metų, didelė dalis mano dienoraščio, spausdinto mašinėlė ir kas man brangiausia - tai laiškai, nuotraukos, kurias man atsiuntė iš namų. Visa tai rusai sukrovė į sunkvežimį ir nusivežė į miestą. Aš bijojau, kad daugiau iš savo artimųjų laiškų negausiu. Nusiraminau, tik kai vėl gavau iš namų laišką. Vadinasi, mano laiskus praleidžia, nesulaiko, kaip kad aš iš

pradžią maniau.

Ištisą savaitę mes galvojome, kas rusams išdavė mūsų bunkerį. Kartą mus, persodinančius eglaites, matė jauna mergina. O gal mums, ruošiant valgyti, kas nors praeidamas pajuto kvapą? Visko galėjo būti. Viena buvo aišku: mus išdavęs žmogus žinojo netgi įėjimo į bunkerį angą, nes rusai surado ne tik bunkerį, bet ir angos dangtį, kurį jie iš karto atkėlė, o juk aš jį buvau labai gerai spygliais ir šakutėmis užmaskavęs.

Grįžęs iš kaimo Anupras ir Žvirblis pranešė baisiausią naujieną. Išdaviku tapo draugas, bičiulis, bendražygis iš mūsų gretų, partizanų vadas Kairys, kuris su buvusiu rinktinės vadu Tigrū vasarą buvo pas mus svečiuose.

Juozo Batučio-Pavasario palaikai

Lapkričio tryliką dieną vieno valstiečio namuose Kairys, būdamas pasigėręs, buvo rusų suimtas. Su Kairiu buvo vienas jaunas partizanas, kuris taip pat buvo išgėręs ir miegojo. Suėmę Kairį, rusai pakėlė aplinkinių miestelių dalinius ir rytą sunkvežimiais išvažiavo į mišką. Kalbama, kad Kairys parodė keturiasdešimt bunkerių. Viename iš bunkerių žuvo septyni jam pavaldūs partizanai. Kiti suspėjo laiku iš bunkerių pasitraukti Paskirtas po Tigro rinktinės vadu Čempionas taip pat tapo Kairio išdavystės auka. Jis taip pat žuvo bunkeryje. Kitą dieną, ketvirtą va-

landą dienos, trimis sunkvežimiais rusai atvažiavo į "Imperiją", kur Kairys parodė visus jam žinomus bunkerius. Mūsų bunkerio atsarginio išėjimo Kairys nežinojo, nes mes jo niekam nebuvo parodę.

Iš rusų kalbos vertė Bonifacas Ulevičius

Dienoraščio pabaigoje rastas vieno Povo laiško paaiškinimas

Autorius praneša, kad jis gavo du laiškus nuo Hildos ir du nuo tėvų. Šie laišškai jį labai nudžiugino. Jis liepia daug laiškų nerašyti, bet duoti kuo daugiau informacijos viename laiške, nes gaunantys laiškus iš užsienio turi juos atsiimti pašte. Į namus jie nepristatomi. Pašte šie laišškai yra registruojami. Jis rašo, kad ne visi laišškai yra gaunami, nes kai kurių nepraleidžia. Praneša, kad jis išsiuntė paveikslą, kuriame jis nupiešė virtuvę iš saulėtosios pusės ir už stalo sėdinčius save ir Hildą. Laiškus siųsti liepia senu adresu. Otto Loks ir Berta - tai yra jis pats. Toliau rašo, kad reikalai su Raudonuoju kryžiumi neišdegs, jis nieko iš jo nelaukia, ty. jo vardo čia niekas nežino. Būtų neblogai, jei jis žinotų savo pusseserės Zigi adresą. Jei vardas atitinka, tai jai rašant, nereikėtų nurodyti atgalinio adreso.

Karlo Merkerio su juo čia nėra.

Toliau rašo apie dukrą ir apie nuotraukas, kurias jis gavo iš Hildos, komentuoja, kaip ji ir jos duktė atrodo.

Laiškas rašytas 1950 02 12 adresu;

Adam Sehnert (ar Schnert)

Darmstadt Hessen, Emilstrasse 10. Germany.

Atgalinis adresas:

Janina Dūdaitė, Largūniškio km, Birštono valsč., Prienų apskr.

Vienas Povo laiškas, kurį saugumas sulaike

Lietuva, 1950m. vasario 12d.

Mano mieloji Hilde ir mažoji Margit!

Po to, kai tris mėnesius turėjau išsiversti be Jūsų laiškų, vakar juo maloniau buvau nustebintas. Gavau keturis laiškus iš Jūsų ir vieną iš Bertos. Tačiau, kaip aš suprantu, trūksta dar senų laiškų, kurie tikriausiai jau nebeateis. Kur Tu rašei apie mano muzikos instrumentus, to aš negavau. Tarp 10 spalio ir 22 lapkričio aš negavau jokio laiško. Aš daug kartų skaičiau Jūsų laiškus, tačiau prie visko grįšiu kitame laiške. Viena turiu pasakyti, Jūs sunkiai suprantate, ką aš noriu pasakyti, todėl aš nusprendžiau, mano mieloji Hilde, visiškai laisvai ir atvirai viską parašyti, ko Tu nežinai ir mielai norėtum žinoti. Jeigu laiškas būtų tikrinamas, būtų matyti, kad Jūs namuose nieko nenujaučiate, kur aš esu ir kad aš pats esu niekuo nekaltas, kas su manimi atsitiko.

Kai Vitebske mes buvome apsupti, darėme bandymus prasiveržti. Mes vedė vienas generolas, bet frontas į vakarus ėjo taip greitai, kad mes nepajėgėme jo sulaikyti. Mes buvome rusų vis išsklaidomi, kol subyrėjome į mažas grupes. Mes visai neturėjome ko valgyti ir beveik mirėme iš bado. Buvę su manimi greitai visi žuvo, ir aš likau vienas. Tai buvo dar toli prieš Vilnių, Lenkijoje. Aš ėjau toliau pagal žvaigždes. Vakarų kryptimi. Maisto aš turėjau pakankamai prisielgetavęs pas lenkų ūkininkus, tačiau aš gaudavau beveik visuomet tik tai pieno ir duonos, kas man tiek įkyrėjo, kad negalėjau kąsni praryti. Taip aš atėjau iki Lietuvos, bet kol iki jos priėjau, teko patirti daug siaubo. Kartais patekdavau į toki šūvių liūtį, kad nežinojau, ar dar gyvenu, ar jau esu miręs. Buvo baisu naktimis eiti per svetimus miškus, nes visur buvo rusai. Dažnai kelių metrų atstumu nuo postų būdavau staiga pašaukiamas ir tekdavo kuo toliau bėgti. Mane lydėdavo šūvių serijos, tačiau aš turėjau laimės ir nei kartą nebuvau kliudytas. Beveik kiekvieną naktį prieidavau upę ir sustodavau, nežinodamas, kaip per ją persikelti. Dažniausiai nenusirengęs ją perbrisdavau ar perplaukdavau, todėl kitame krante turėdavau viską nusirengti ir likdavau tik su kelnėmis ir lauko palaidine. Dažnai tamsoje įkrisdavau į duobes ir griovius. Taip ėjau septynias

savaite. Aš nežinojau, ką daryti Kojos buvo nutrintos iki kraujo ir kadangi kiekvieną naktį tekdavo bristi per purvą - žaizdos pūliavo. Jas taip skaudėjo, kad negalima buvo kentėti. Negalėjau nieko valgyti. Kelis šimtus metrų įveikti man buvo didžiausia kančia. Taip aš gulėjau mažame kabo šlaite, nežinodamas, ką daryti, ar dar gyventi ar mirti. Tai buvo 1944m rugpjūčio 7 dienos ankstyvas rytas. Tik prieš dvi valandas aš pabėgau nuo mane pastebėjusių postų ir taip gyvendamas dar vis turėjau viltį išsigelbėti. Čia mane surado viena lietuvė ūkininkė. Ji suprato, kad aš esu vokiečių kareivis ir šiaip taip paaiškino, kad man reikia slėptis ir miegoti krūmuose. Tuojau po to ji grįžo su viena panele, moka vokiečių kalbą. Ji pasakė, kad jos manęs gailisi ir norėtų man padėti. Aš neturėjau toliau eiti, nes nepajėgiau.

Taip aš lindėjau pasislėpęs krūmuose porą savaičių. Žmonės atnešdavo man valgyti. Susipažinau su ūkininku. Visi man buvo labai geri tik susikalbėti su jais negalėjau. Kadangi jie mane globojo, tai nenorėjo leisti man žūti, bet troško, kad aš grįžčiau laimingai namo. Jie taip vargo su manimi beveik dvejus metus, o aš negalėjau tokiems geriems žmonėms nė trupučio padėti dirbti. Aš gulėjau visokiose tamsiose skylėse, šiaudų kupetose ir Lt, nes niekas neturėjo manęs matyti. Vėliau negalėjau ir daržinėje pasilikti nes tai buvo pavojinga. Teko išeiti į mišką. Ten išgulėjau per žiemą nuo karo likusioje duobėje, kurios viršus buvo uždengtas kartimis ir užmestas žeme. Tai buvo kaip kapas. Kol buvo sniego, negalėjau išeiti, nes būtų likę pėdsakai. Aš gyvenau pačiu primityviausiu, koku tik galima, būdu. Mitau duona ir vandeniu, ir tai labai taupydamas. Labai sublogau.

Vasarą buvo vėl geriau. Nueidavau į sutartą vietą, kur moteris atnešdavo man puodą sriubos. Kadangi aš visada buvau vienas, tai per dvejus metus lietuviškai pramokau labai mažai ir su moteriške vos galėjau susikalbėti. Aš gi norėjau žinoti, kas vyksta pasaulyje ir ar greitai galėsiu keliauti namo. Šiuo metu aš neturėjau apie nieką jokio supratimo.

Vieną vakarą, man išeinant iš miško, staiga pamiškėje buvau užkalbintas lauzyta vokiečių kalba. Žinoma, labai išsigandau. Vyriškis pasakė, kad nebijočiau ir prisistatė kas jis yra. Be jo, buvo dar du — tai buvo lietuvių partizanai. Jie buvo uniformuoti ir ginkluoti ir pasakė, kad atėjo pasiimti manęs pas save. Aš paaiškinau, kad nenoriu ir bijau eiti su jais, kad laukiu ir tikiuosi kad greitai galėsiu grįžti namo. Tada jie pasakė, kad jei aš nenorėsiu vaikščioti

su jais, galėsiu pasilikti bunkeryje, gausiu valgyti, apsirengti, o po trijų mėnesių galbūt galėsiu jau ir namo keliauti. Čia pat jie man davė kilogramą braškių suvalgyti. Aš niekaip nesupratau, kodėl dar buvo partizanai, kada karas jau seniai buvo pasibaigęs. Taip pat nežinojau, ko jie iš tikrųjų iš manęs norėjo. Supratau viena, kad juos pas mane pasiuntė ūkininkas, kuris taip ilgai su manimi vargo, kuris neturėjo grūdų ir kuriam sunku buvo mane toliau maitinti. Partizanas dar pasakė, kad esą negerai, kad aš čia būnas vienas miške ir toliau pasilikti čia negaliu. Taip aš nuėjau su jais.

Iš tų trijų mėnesių dabar jau pasidarė daugiau kaip treji metai. Yra dar išlikę gyvi pavieniai partizanai, ir jie visi yra man labai geri. Jų reikalais man nereikia rūpintis. Daugiausia ką aš turiu padėti, tai atnešti iš kaimynų valgi. Tada aš, žinoma, privalau eiti su ginklu, ir tai yra labai pavojinga. Jis man reikalingas pačiam nusišauti, jeigu kitaip neišeina, nes gyvas neturiu pasi-duoti. Aš trokštu, kad jo niekad netektų panaudoti.

Aš Tau jau rašiau, kad sirgau, nes tada buvau sunkiai sužeistas. Aš norėjau vakare atnešti vandens ir susidūriau su rusais. Į mane stipriai šaudė ir peršovė dešinę pilvo pusę. Kulka perėjo tik kelis milimetrus nuo stuburo, ir visai nedaug trūko, kad aš daugiau Jums nerašyčiau. Viena kulka pralėkdama lietė dešinę ranką, laimei, labai nedaug. Man sužeistam pavyko nuo rusų ištrūkti, ir neperristas nuėjau daug kilometrų. Prieš galą iš nusilpimo keletą kartų buvau pargriuvęs. Dabar jau esu pagijęs be jokio gydytojo pagalbos ir neturiu noro niekur vaikščioti. Geriau pasilieku po žeme. Tačiau ir čia pavojinga, nes mes esame rusų vis labiau ieškomi. Lapkričio mėn. jie rado vieną bunkerį, kuriame žuvo visi mano daiktai, visos fotografijos, laiškai, taip pat buvau nupiešęs daug paveikslų. Dėl to, žinoma, aš labai nuliūdau. Ten buvo taip pat ir radijo imtuvas, aš galėdavau pasiklausyti, kas naujo mano tėviškėje, ir tai buvo vienintelis namo džiaugsmas. Aš pats tuo laiku nebuvau bunkeryje, o kurie buvo, laiku laimingai pasitraukė.

Ką aš čia Tau trumpais sakiniiais parašiau, visa tai aprašiau knygoje, arti 400 puslapių, rašomąja mašinėle. Ten aš nupiešiau visų savo išgyvenimų nuo Vitebsko iki paskutinio meto paveikslus. Šią knygą aš laikau kitur, ir ji dar yra. Žuvo tik maža dalis. Tai labai gražu ir įdomu, ir būtų gaila, jeigu aš jos niekada negalėčiau parnešti namo. Taigi, mano mieloji Hilde, pagaliau Tu žinai, kokią likimą man primetė tas Hitleris. Ar Tu gali dabar pagalvoti,

koks būčiau aš laimingas, jeigu aš pagaliau iš šito pavojaus galėčiau išbristi. Aš gi daugiau niekuo nesidomiu, tik tai kuo greičiau namo. Bet kaip? Eiti pėsčiomis - baisu pakliūti, net jeigu aš niekam nieko blogo nepadariau ir išvis aš čia niekuo dėtas. Duok Tu man patarimą ir parašyk man, ką Tu dabar galvoji. Aš būčiau labai laimingas, jei šis laiškas Tave pasiektų. Aš nesiūsiu Tau jo tiesiogiai. Ar Tu tikrai gavai laišką, kur aš nupiešiau Hansel ir Bretel? Tu gali dar kartą man parašyti senu adresu, bet tuo tarpu tik tai laišką ir niekam kitam Jie bijo, kai ateina tiek daug laiškų.

Man vokių nereikia. Jeigu aš kada rečiau parašau, tai Jūs neturite išsigąsti. Aš turiu savo laiškus duoti kitiems, kad nuneštų į paštą, o tai ne visada yra taip paprasta. Apie tai ką aš šiandien parašiau, ateity daugiau nieko nerašysiu. Nesirūpinkite manimi aš visada būsiu atsargus ir niekada nelįsiu į pavojų, jeigu to nereikia. Galbūt greitai viskas pakryps į gera. Šia viltimi ir pasilieku su daugeliu linkėjimų ir bučinių.

*Jūsų Heini ir tėvelis
Daug linkėjimų visiems saviems*

Iš vokiečių k. vertė S. Juknienė

Buv LSSR VSKA Baudž. b.f. B.4620/3. T.Z D3. L12-30. Originalas rusų k.

KELIAS Į LAISVĘ /IŠ PRISIMINIMŲ/

Valstietis - Mykolas Krikščiūnas 1953

Mykolas Krikščiūnas-Valstietis gimė 1928m. birželio 1d. Panevėžio apskrities Krekenavos valsčiaus Mučiūnų kaime. Sušaudytas Maskvoje, Butirkų kalėjime, 1955m. sausio 3d.

Pragyventi 26 metai, iš kurių daugiau kaip aštuoni - su ginklu rankoje, minant sunkius ir pavojingus partizanų takus, o pusantrų - žiauriai MGB tardant ar vienutės tylumoje laukiant mirties.

Į partizanų eiles įstojo 1945m. pavasarį, dar nesulaukęs 17 metų. Stojó, kad pakeistų tragiškai žuvusį vyresnįjį brolių Stasį, su kurio mirtimi niekada negalėjo apsiprasti.

Išauklėtas nepriklausmos Lietuvos gyvenimo dvasia ir lietuviško kaimo tradicijomis, Mykolas buvo stebėtinai vientisa asmenybė, kuriai nekilo dvejonų kokią gyvenimo kelią pasirinkti. Kelias tebuvo vienas - kova su okupantais, ir nuėjo jis tuo keliu nesuklupdamas ir nesuskysdamas, nuo eilinio partizano iki P.Lukšio būrio vado.

Stebina jo tvarkingumas, gilus pareigingumo jausmas: jo atskaitomybės dokumentai, finansinės ataskaitos buvo kruopščiai tebevedamos ir tada, kai siųsti jų jau nebebuvo kur.

Nuo mažens Mykolas mėgo meną: gražiai piešė, drožinėjo, meistravo. Kaip literatas brendo rašydamas paskutiniaisiais savo gyvenimo metais.

Jo kūrinėliai patraukia savo paprastumu, geranoriškų pakilumu, artimu kaimo žmogaus ryšiu su gamta. Juose daug autentiškos partizaninio gyvenimo tikrovės vaizdų. Pažiūrose į žmones jis - romantikas. Pagrindinė žmogaus dorybė yra tėvynės meilė. Ji - pagrindinis žmogiškų vertybių šaltinis. Doras lietuvis yra doras visais atžvilgiais. Didžiausia dorybė - kovoti su ginklu už tėvynės laisvę.

Gaila, kad nepalankios gyvenimo aplinkybės ir tragiška lemtis neleido išsiskleisti neabejotinam Mykolo Krikščiūno talentui.

***Iš partizanų, brolių Krikščiūnų, sesers Salomėjos
prisiminimų***

Graži mūsų gimtinė. Prie vingiuoto Nevėžio smėlėtų pakrančių, gražių kalnelių, išsidėstę dvidešimt šešios Mučiūnų kaimo sodybos.

Čia gyveno mūsų seneliai, užaugo mūsų tėvai, 1923m. sukūrė šeimos židinį ir užaugino keturias atžalas: du sūnus ir dvi dukras.

Bėgo metai, broliai pradėjo lankyti mokyklą. Jie parsinešdavo iš mokyklos pasakų knygu, jas skaitydavo garsiai, o mes visi klausydavomės.

Jaunesnysis brolis laisvalaikiu mėgo piešti. Piešimo sąsiuvinyje buvo nupiešti visi Lietuvos kunigaikščiai, daug gamtos vaizdelių; mėgo skutinėti velykinius margučius.

Tėvelis buvo senyvo amžiaus, o žemės turėjo 37 ha, - reikėjo vaikų paramos. Vyresnysis brolis buvo tėvelio dešinioji ranka, užsodino nemažą sodą, padėjo ūkio darbuose.

Mučiūnų kaimo jaunimo buvo daug: suėję vakaroti linksminosi ir gražiai dainavo. Iš jų galiu paminėti: Krikščiūnas Vladas, broliai Jokūbas ir Ipolitas Petraičiai, pusbroliai Adolfas ir Boleslovas Krikščiūnai, Jonas Antanaitis, broliai Mykolas ir Stasys Krikščiūnai, - visi partizanai.

Stasys 1944m. pavasarį stojo į Plechavičiaus kariuomenę, neilgai tarnavo, grįžo namo. Gyvenant Mučiūnų kaimo Ažuolytės vienkiemyje, vyresnysis brolis turėjo draugą Vinciuką. 1944m. rudenį Vincas Sutkevičius stojo į skrebių gretas, pasakė kur brolio slėptuvė, nes abu kartu slapstėsi. Skrebai, neradę vyresniojo brolio slėptuvėje, nuskubėjo pas kaimyną Kažakauską, kuris slapstėsi namuose; mačiau kai suėmė - išsivarė į Krekenavą.

1944m. žiemą (tėvelis su jaunesniu broliu dar negrįžę iš malūno, mama ruošė vakarienę, aš su maža sesute kūrenom krosnelę), į trobą įėjo keturi skrebai ir sako: "Einam." Apsirengiau, išėjome vieškeliu Krekenavos link. Prie vieškelio sustojo ir sako: "Jei nieko nežinai - nušausim prie Nevėžio, įkišim į išpurtusio medžio skylę - niekas neras." Tada skrebas Kačinskas atstatė automatą ir liepė atsisukti nugara. Galvojau - šaus. Skubiai pakėliau ranką prie kaktos žegnotis - suriko: "Atsisuk!" Atsisukau ir šovė, pagal ausį ir sako: "Eik namo - nieko nesakyk - bus blogai."

1945 03 08, siaučiant garnizonui apylinkės gyventojų miškus (dabar

Krikščiūnų šeima. 1956m. gegužės 29d.

vadinamas Pašilių miškas), partizanai, išbėgę iš miško, pateko į Žvirblių kaimą, o kitas garnizonas siautė nuo Ramygalos pusės. Pirmieji keturi partizanai pasuko kelio link. Keliu važiavo žmogus, jie paėmė arklių, susėdo ir nuvažiavo Mingelionių link. Tai partizanai Alfonsas Vaičiūnas, Povilas Mažeika ir dviejų pavardžių nežinau. Kiti keturi atsisaudydami bėgo. Subėgo į ūkininko Taruškos tvartą - ten liepsnose ir žuvo: Ipolitas Kadžys, Antanas Biliūnas, Edvardas Plėštys ir brolis Stasys Krikščiūnas.

Žuvus broliui, jaunesnysis stojo į partizanų gretas.

1946m. vasarą, sekmadienį grįžtant iš bažnyčios, sutikau kelyje važiuojančius Vincą ir Tichomirovą; rusas manęs nepažino; aš supratau, kad Vinco pasakytą; man praėjus, sustabdė arklių, išsoko iš ratų. Tichomirovas ir liepė sugrįžti; pradėjo klausinėti apie brolių. Griebė už rankos ir pradėjo sukti sąnari; liepė sėsti gale ratų ir veža į Krekenavą. Pavežė - liepė išlipti, o rytoj ateiti į daboklę. Grįžusi papasakojau namiškiams. Tėvelis

sako: "Neleisiu. Jei jiems reikia, tegul šaukia mane."

1946m. rudenį - tėvelis areštuotas. Du metus kalėjo Karagandos srityje. 1948m. grįžo namo, o 1949m. kovo 25d. visą šeimą ištrėmė į Irkutsko sritį; ten pragyvenome 10 metų. Nors nebuvo leista apsigyventi Lietuvoje, bet grįžome į Tėvynę.

Deblonas - mažas upelis, aukštu krantu, apaugęs tankiais medžiais skiria Mučiūnų ir Sambalionių kaimus. Deblone partizanams buvo palanki vieta daryti sueigas; susirinkdavo daug.

Nevėžio įlankoje stovėdavo laivelis; juo partizanai iš vakarinės Nevėžio pusės persikeldavo į Debloną. Nevėžio viduryje buvo sala; joje partizanai ramiai praleisdavo dienas.

Apsupties metu, Laužytės miške netoli Deblono upelio, žuvo Vladas Krikščiūnas, o brolis tuo metu buvo sužeistas.

Mučiūnų kaime, ant smėlėto lauko prie Nevėžio žuvo partizanas Jonas Antanaitis.

1953m. Mučiūnų kaime liko du partizanai: brolis ir Jokūbas Petraitis. Jie norėdami prisijungti prie kitų partizanų, pasitarė abu drauge su Jokūbu; brolis išėjo į susitikimo vietą. Nuo Mučiūnų kaimo buvo apie šešis kilometrus kelio. Rodų miškas (dabar vadinamas Pašilių mišku). Vingiuotas keletas skyrė Užliaušių ir Rodų kaimus. Pamiškėje dvi sodybos. Apylinkės jam gerai žinomos, žmonės nuoširdūs ir patikimi. Dažnai čia lankydavosi išdavikas Nemunas (pavardės nepamenu). Jis buvo iš toliau, o čia turėjo savo artimųjų, todėl ir brolis ryžosi su juo susitikti.

Brolis nežinojo, kad jo laukia smogikų gauja. Nuėjo, - susitiko. Čia ir įvyko išdavystė. Brolis suimtas.

1953m. rudenį Sambalionių kaimo žemėje, netoli Deblono upelio, žuvo paskutinis Mučiūnų kaimo partizanas Jokūbas Petraitis.

Kovos audra rytmetį

Mažas mūsų būrelis 1946 metų rudenį prisijungė prie Vėt[ros] būrio. Nutarėme per žiemą kartu gyventi, dirbti bendromis jėgomis, o jei reikės ir kovoti. Ne kartą laisvės kovotojų ginklai prašneko į neprašytą svečią, kurie

lyg alkani vilkai iš pasalų tyko sau aukų - nekalto kraujo.

Daugelį kartų partizanų jau buvo sutikti ir pavaišinti ugnimi raudonieji žmogėdros, bet vis dar nesiliauna... Ne kartą bėgo iš miško rėkdami "kuda doroga do goroda", daugelis sugrįždavo į antrą-trečią dieną, bet daug likdavo amžinai mūsų giriose alkaniems žvėreliams...

Artėja žiema. Lapai nuo medžių seniai jau nukritę, o nuogose šakose vėjas liūdnuos maršus groja. Dienos bėga greitai čia buvo lapkritis, o jau ir gruodis atėjo; plaukia, skuba kaip tie debesėliai, skuba bėga, bet jau atgal nebegrižta, — priglaudžia jas amžinybės ranka..

Gyvename miške virš dvidešimties laisvės kovotojų - partizanų būrelis išsirengę puikią stovyklą.

Bendromis jėgomis pasistatėme gražų "namuką", kuriame nakties metu galėdavome šiltai miegoti, o dienos laike taip pat nuo žvarbaus vėjo ar nuo sniego pūgu, partizanai susėdę po keturis ir daugiau - būreliais - pasakoja kiekvienas savo pergyvenimus iš kovų su bolševikais, kiti pamažu, bet gražiai traukia laisvės dainas, kurių gražus aidas liūliuoja mišku, išsiveržęs pro duris. Plaukia jis į sodžius, ten, kur liūdi mama ar mylimoji, kurios laukia sugrįžtant, laukia per naktis parimusios prie lango ir žiūri į nakties tamsą ar neateis, nepasirodys sū-

Valstietis - Mykolas Krikščiūnas

nelis ar mylimasis.

Kiti sėdi prie ugnies ant pasidarytų suolų, šildosi, kursto ją, melsvi dūmai kyla aukštyn pro apkerojusias lieknas pušaites. Dangus gražus, mėlynas, nei vieno debesėlio. Saulutė, žiūrint iš miško, vos vos per pusę medžių aukštumoje, keliauja nuo amžių jai skirtu keliu. Nors dar būtų vidurdienis, bet nesijaučia saulės šilumos, kad ir kada atsimuša jos spinduliai į veidą ar nugara.

Dažnai reikia pasisukti, sušilus priekį, reikia pasišildyti ir nugara. Mums ten besišnekučiuojant praskrido visai žemai "uorė" - partizanai taip vadina dvisparnį lėktuvą.

Prisiglaudėm prie medžių, kad nepastebėtų. Apsukęs ratą ir vėl ta pačia vieta pralėkė taip žemai su lig medžių viršūnėmis. Matyt buvo koks nors įtarimas, gal dūmus pastebėjo, o gal mūsų "namuką". Kilo įvairiausių spėliojimų.

- Reikia kas nors daryti Palikti "namuką" tuo kartu, o jei bus ramu, tai ir vėl sugrįšim, - sako vadas. Bekalbant, betvarkant mantą pamatėm, kad ateina ginkluotas žmogus.

Tuojaus pažinome. Tai buvo kaimyninio būrio partizanas, kurie netoli nuo mūsų gyveno.

Atėjo pranešti, kad juos pastebėjo lėktuvas ir reikia iš čia keltis į kitą mišką, nes čia gali būti miško siautimas. Pranešęs vėl nuskubėjo į savo būrį.

Stovykloje greitai buvo sutvarkyti visi partizanams reikalingi reikmenys: maistas, indai ir t.t. Ugnis buvo užgesinta ir kiek galima užmaskuota stovykla.

Kai jau viskas buvo sutvarkyta, saulė jau leidosi už miško, paskutiniai jos spinduliai bučiavo partizanų veidus, kurie, sustoję ratu, kalbėjo malda - prašė, kad Aukščiausias lydėtų ir laimintų, žengiant sunkiais ir pavojingais partizanų keliais. Vadas sako:

- Laikas jau bus pradėti žygiuoti kolei išeisim į miško pakraštį tai ir visai bus tamsu, o dar pas vieną kitą pamiškės gyventoją reikės užėiti pasiteirauti ar čia nesimatė rusų ir t.t.

Žvalgai tuoju užsikabino automatus ir skubiai nuėjo šiaurės kryptimi. Likę greitai užsikabino ant pečių sunkius ryšulius, pasiėmė ginklus ir, kaip visada, kiekvienas stoję savo vietose, pradėjo žygiuoti. Pažvelgus iš šalies, atrodo, kad čia traukinys važiuoja nusitiesęs ilga virtine, šmėšeliuoja pro medžius lyg pro telefono stulpus, o sušalęs sniegas po žygiuojančių kojomis

čeža, šlama - nei kiek nesiskiria nuo garvežio šniokštimo ir vagonų ratų tratėjimo.

Už kokios valandos jau buvome pakraštyje miško, o lauke jau buvo tamsu, nes mėnuo dar nebuvo patekėjęs. Teko persiskirti į dvi dalis, kad neatrodytų labai daug kai pakilęs mėnuo nušvies baltai apdengtus laukus, per kuriuos žygiuoja laisvės kovotojai - partizanai.

Tyli graži naktis - nei vieno debesėlio, žvaigždutės baimingai mirga dangaus aukštumoje. Nesijaučia nei mažiausio vėjelio, tik po einančiųjų kojomis įkyriai sušalęs sniegas girgžda. Sodybose tylu ramu lyg kapuose; žmonės išvargę po dienos darbų miega ramiai, šiltai, paskendę sapnuose.

Toliau girdėti kaip suloja šunelis pabudęs. Gal jį išgąsdino nuo šalčio pokštelėjusi tvora ar siena, o gal ir raudonieji slampinėja, seka, ar nepamatys einant kur laukais, ar neišgirs šuns lojimo ir tt Nužygiavę jau tolimą kelią, užename pas gyventoją pasiteirauti ar čia rusų nebuvo, nekratė.

Pabeldus į langą greitai šeimininkas atsikėlė, nes pažino, kad čia partizanai. Skubiai atidaro duris, prašo į vidų sušilti ir pasišneketi.

Sueiname į vidų. Lauke lieka sargyba, kuri klausosi toli aplinkinių garsų ir atidžiai seka aplinką akimis.

Pastebėjo - toli mėnesienos apšviestais laukais ateina keletas žmonių, tiktai sunku buvo matyti ar ginkluoti, ar ne.

Bet kai priėjo visai arti, tada sargybinis pažino, kad tai draugai, kurieėjo kita kryptimi ir čia buvo sutarę susitikti.

Kai priėjo dar arčiau, sargybinis dėl atsargumo paklausė "parolės". Atsakė ir greitai visi atžygiavo į sodybą. Paklausė:

- Ar jau seniai atėjote?
- Dar neseniai, apie pusvalandį laiko.
- Ir mes skubėjom, tikėjom, kad dar nerasime jūsų, bet jūs greitesni, atrodo.

Pasikeitę keliais žodžiais su sargybiniu, būrelis suėjo į vidų, — šiltą ir jaukų namelį, kuriame gyvena šilti ir malonūs žmonės.

- Labas vakaras, šeimininke. Sveiki gyvi. Kaip gyvenate? — pasipylė klausimai iš partizanų lūpų.

- Mes tai dar gyvename, nors sunkus ir mūsų gyvenimas, bet mums nereikia taip bijoti, kiekviename žingsnyje žiūrėti mirčiai į akis. Pamiegam,

pasiilsim šiltai, ramiai, o jūs, brangūs sūneliai, nešate sunkią partizanų naštą, žengiate sunkiais ir pavojingais keliais, kur kiekviename žingsnyje tyko baisi mirtis nuo raudonųjų žmogėdrių rankų. Kada tik matau, visada jūs linksmi, visada su šypsena ir kupini tikėjimo netolima pergale — laisve.

Dar šeimnininką klausiamo ar čia apylinkėje neslampinėja rusai, ar nekratė gyventojų ir miško.

— Brangūs sūneliai, praeitas dvi dienas matėsi pamiškėje, bet dabar tai nebuvo niekur matyti, gal išvažiavo.

— Laikas jau bus žygiuoti, broliai, - sako vadas, — jau truputį pradeda aušti, pakol nueisime, pasirinksim stovyklą - ir visai bus šviesu. Dar paprašykime šeimnininką šiaudų po šonu pasitiesti, nes daugiau jau niekur nebeužeisim.

Nuėjo su šeimnininku partizanai į daržinę, prisirišo į palapines šiaudų, atsisveikino, padėkojo, užsimetė ant pečių ir nuėjo miško linkui. Atsargiai, maskuodami pėdas, partizanai nuėjo toli į mišką.

Atrado šiek tiek tankesnę vietą ir apsistojo. Tuoju suradome patogesnę vietą guoliui, truputėlį nuvalėme sniegą ir patiesėme šiaudus, kurie atstojo lovą. Išvargę iš po tolimo nakties žygio, partizanai skubiai rengėsi gultis. Kad ne taip būtų šalta, partizanai sugulė į vieną ilgą eilę, susispausdami kaip silkės, užsiklojo milinėmis ir greitai nematoma ranka užspaudė gulinčiųjų blakstienas — paskendo sapnų jūroje.

Liko tik sargyba, kuri, kovodama su įkyriai lendančiu miegu ir šalčiu, vaikščiojo šalia miegančiųjų, svajojo apie savo mylimą, brangius tėvelius ir taip laukiamą laisvę.

Prabėgo daugiaus valanda laiko, - pradėta po vieną keltis, ne dėl to, kad jau išsimiegojo, bet šaltis pergėrė juos iki kaulų, dreba virpa skruostai lyg epušės lapai. Antra priežastis - tai buvo blogi sapnai, kurie nedavė ramiai miegoti Rodos, atbėga du šunys ir nori pulti, bet pasitraukė jiems iš kelio.

Iš partizanų patyrimo, toksai sapnas reiškia bolševikų užpuolimą, nes daugelį kartų išsipildė. Atsikėlė. Vaikšto, daro mankštą, trepena, kad greičiau sušiltų kojos ir visas kūnas.

Gražus tylus rytas - nei vieno debesėlio danguje, nei mažiausio vėjelio nesijaučia, tiktai nuo didelio šalčio kur — ne - kur pokšteli medžio šaka ir vėl tylu, ramu lyg prieš audrą, kaip sako patarlė. Prieš saulės tekėjimą sargyba

nuėjo į jai paskirtą vietą, kad plačiau matytųsi ir kad atsikėlusį šnabždesys netrukdytų klausytis.

Neseniai dar išėjo antra pamaina sargybon. Nepraėjo nei valanda laiko, pamatė, kad sargybinis skubiai atbėga į stovyklą.

Atbėgęs sako:

- Išgirdau, štai iš ten, artėja didelis šnabždesys-šlamesys, gal kas važiuoja, o gal rusai jau siaučia. Skubiai reikia pakelti miegančiuosius ir sekti kas bus toliau

Vadas su dviem partizanais atsargiai slinko žvalgytis, o likusieji traukiamės iš stovyklos.

Nepraėjo nei penkios minutės kaip nuėjo žvalgai ir ramia rytmečio tylą perskrodė ilgos automatų serijos. Partizanams dabar jau aišku, kas tai buvo tas šlamesys.

Atbėgo vienas iš žvalgų ir saka

- Artėja didelė gauja rusų, reikia skubiai trauktis iš čia, kad nespėtų užkirsti kelio.

- O kurgi vadas ir dar vienas? - paklausė iš būrio. - Mačiau tikrai kaip vadas leido seriją į rusus, o tuo tarpu iš rusų pusės pasipylė didelis kulku lietus ir tikriausiai jie bus žuvę. Tada vado pavaduotojas stojos jo vieton, ėmė vadovauti būriui.

Pasukome pietų kryptimi ir skubiai žygiavome. Priėję aikšteles, bėgomis jas perbėgdavome ir vėl slėpdavomės už medžių kamienų. Greitai priėjome miško pakraštį, o čia priekyje kaimas ir vieškelis pro kuriuos reikia praeiti. Tad iš miško gerai apžvalgėme kaimą ir apylinkę pro žiūronus. Kai niekur nieko nebuvo įtartino pastebėta, pradėjome po du ir tris traukti kaimo link.

Žmonės nustebę žiūrėjo į žygiuojančius partizanus ir geros užjaučiančios širdys be žodžių suprato, kas privertė bėgti per laukus į kitą mišką ieškoti prieglobsties.

Linkėjo visiems laimės, kad po šios audros vėl galėtume visi susitikti sveiki ir linksmi. Laimingai pasiekėme kito miško pakraštį. Čia pažįstamas kiekvienas medelis, pažįstamas ir visas miškas, nes čia praleista daug gražių ir linksmų pavasario ir vasaros dienų. Paukšteliai giedodavo linksmas, nepabaigiamas giesmes, raiba gegutė kukuodavo per dienas vargstančių žmonių vargus, rūpesčius, kurių, ypač sunkiu vergijos laiku, nestinga.

Ir dabar tyliai ošdamos pušys kviečia į savo glėbį, šakos moja, kad tik greičiau galėtų pridengti nuo raudonųjų gaujų savo šakomis. Partizanai pamažu, žvalgydamiesi į šalis, žygiuoja mišku ir tariasi, kuria kryptimi reikės toliau žygiuoti Daugumas sako:

- Šitame miške ne taip saugu, nes gali greitai permesti kariuomenę, užkirsti einantį kelią, kuris skiria nuo kito didelio miško ir čia per dieną sunku gali būti išsilaikyti prieš tokią didelę gaują. Dabar priešai suklaidinti galvos, kad mes tam miške esam ir čia ieškos, pakol atras tikras mūsų pėdas, o mes žygiuokime laukais į dar vieną mišką, kuris nuo čia už keturių kilometrų.

Greitai pasukome vakarų kryptimi ir netrukus pasiekėme miško pakraštį. Pasukus iš kelio laukais, pėdsakai lyg "išdavikas" rodytė rodė, kad čia nuėjo partizanai. Už valandos ar daugiau pasiekėme kitos pamiškės gyventojus, pas kuriuos užiname pasiteirauti apie ramybę ir pavalgyti nes jau buvome gerokai išalkę pasitraukėme be pusryčių ir visas maistas liko stovykloje. Suėjome į vidų, skubiai pavalgome, o lauke sargyba seka, dairoosi aplinkui

Vyčio apygardos partizanai. Stovi: Petraitis Jokubas-Gegužis (Mučiūnų km.), Krikščiūnas Mykolas-Valstietis, Krikščiūnas Vladas-Balandis (iš Krekenavos)

Ramu, niekur nieko. Pakeitėm sargybinių užvalgyti ir sušilti, bet neilgai teko tepabūti; tik spėjo visi užvalgyti, sargybinis pranešė, kad šlėdu ateina didelė gauja rusų.

Skubiai pakilome ir išėjė ant kiemo pamatėme lyg žasų virtinę atkrypuojant.

Pasukome į mišką, kuris buvo už sodybos ir bematant mus vėl apgaubė jaunos pušaitės nuo raudonųjų akių. Didelis miškas ir vakaras jau čia pat teikė vilties partizanams greitu laiku atitrūkti nuo persekiojimo.

Eidami mišku partizanai vėl tariausi, kad reikia išsiskirstyti į mažas grupes, nes bus lengviau užmaskuoti ir sumėtyti pėdas. Jei būsime kartu, tai ir nakties metu galės sekti, nes mums praėjus atrodo lyg takas, kurį sunku paslėpti ir vėl persekios per dieną, o jei persiskirsime - lengviau bus pasislėpti ir išvengti nereikalingų susitikimų su priešu ir bereikalingų aukų.

Jau nuėjome didelį kelio galą mišku, visiškai sutemo. Sustojė atsisveikinti pamatėme, kad šlėdu vėl rusai ateina.

Viskas jau buvo sutarta, kurie kur eis. Dabar akies mirksniu neliko nei vieno vietoje, visi nakties pridengti laimingai pasitraukė, liko tik raudonieji žvėrys, kurie dar ilgai uostinėjo ir žiūrinėjo pėdas.

Išdavimas

Gražios pirmosios liepos mėnesio dienos. Saulė bėrė tūkstančius savo skaisčių spindulių į mūsų brangiąją žemę. Jos šilti spinduliai brandino laukuose našiai užderėjusį derlių į kurių plotus pažvelgus atrodo lyg aukso jūra banguoja lengvučiam vėjeliui pūstelėjus. Sodai taip pat pasipuošė gražiais obuoliais, kurie noksta saulėje, skleidžia skanų kvapą, vilioja praeivius Džiaugiasi žmonės, matydami tiek visokiausių gėrybių, kurios rudenį papildys jų aruodus ir sandėlius. Čia visų metų triūsas ir darbas.

Toli rytuose girdėti kas kart vis artėjantis duslus patrankų griaudimas ir smarkūs bombų sproginiai Kaimynai suėję šneka apie įvykius frontuose, kad vokiečiai smarkiai traukiasi vakarų link, nebegalėdami atlaikyti didelių bolševikų gaujų, kurios be paliovos puola, eina, lipa vieni per kitus iš lavonų sudarydami kalnus, - uždangą nuo vokiečių kulų.

Tankų ir lėktuvų priedangoje vokiečių pėstininkai pamažu traukiasi, nors retkarčiais ir taika susitikti su bolševikų armija, tik vokiečiai, veikdami daugiau gudrumu ir technika, po trumpų kautynių, padarydami didelius nuostolius priešui, vėl pamažu traukdavos į vakarus. Po pusės liepos mėnesio pasirodė pirmieji bolševikinės armijos kariai, kurie traukė keliais ir laukais vakarų link.

Išvargę, sudulkėję, paišini koja už kojos ėjo "nenugalimieji", kuriuos tegarbino lietuvių persigimėliai, komunistai.

Užėina pas gyventojus, prašo valgyti lašinių, sviesto, nors ir nežino kas tai yra. Gal tik teko jiems girdėti nuo senesnių žmonių, kad tai yra maisto produktai o jiems valgyti ir matyti tikrai neteko. Pavalgę dar vaikšto po kambarius, dairosi ar ką nebus galima be prašymo į kišenę įsidėti, laikrodėlių, skustuva ir kitų brangesnių dalykų. Pasėliai laukuose liko labai numinti raudonųjų gaujų, kurios ėjo nežiūrėdamos kelio.

Sodus taip pat apniuko raudonieji kaip tie skėriai, kurie naikina dar jaunus, neprinokusius vaisius, laužo šakas, tiesiog verčia medį iš šaknų, kuris duoda tuos vaisius.

Po keletos dienų pražygiavo visi "nenugalimieji" rusų kariai Sunku nepažinti tuos laukus, kur bangavo pasėlių plotai Liko numinta, juoda, o kur buvo sodų medžiai beliko lyg kokie krūmokšniai nulaužę, nuskynę obuolius ir, lyg kokie galvijai rėkdami, nuėjo keliais ir laukais naikinti toliau kas gražu ir naudinga.

Žmonės daugelį metų dirbo, prižiūrėjo, tikėjosi turėti naudos, pelno, o dabar...

Apgaubė mūsų gražią skaisčią padangę juodi tiršti debesys, apsiniaukė ir mūsų tautiečių veidai nors jau gerai žino kiekvienas taurus lietuvis, ką atnešė ateidami raudonieji kariai Spėjo lietuviai pamatyti tikrą bolševikų veidą per vienus 1940-uosius metus. Nespėjo sušilti kojų, tuojaus pilni kalėjimai buvo privaryti geriausių mūsų tautos sūnų ir dukterų. Daugelis tūkstančių buvo išvežta į Sibirą vargui ir badui Frontas jau pasistūmėjo toliau į vakarus. Vėl atkūrė tarybinę valdžią ir išleido įsakymą praveisti mobilizaciją.

Daugel išėjo į Raudonąją armiją bijodami bolševikų grasinimų. Raudonieji: "Kas neis į armiją, tą šeimos bus sušaudytos ar išvežtos į Sibirą." Bet daug, nebijodami tų grasinimų, pasiryžo likti tėvynėje ir, jei reikės — kovoti už ją.

Bolševikai paskyrė specialius būrius nestojusiems į armiją gaudyti ieškoti.

Smarkiai buvo kratomos nestojusiųjų sodybos, tėvai mušami, tardomi - klausdavo: "Kur tavo sūnus?" Per dideles kratas rasdavo slėptuvėj ar troboj prie darbo, peržvelgę akimis rastą žmogų, mato, kad jaunas - neklausia dokumentų, nei nieko — nušauna vietoje, arba šautuvų buožėmis užmuša.

Raudonieji elgėsi taip, kaip akmens amžiaus laukiniai žmonės.

Nebeįmanoma pasidarė namuose gyventi Jauni vyrai, kurie nėjo į armiją, nutarė eiti į mišką. Naktimis pradėdavo susirinkti visi nuošalioje vietoje, apsiginklavę kas šautuvu, pistoletu, granatomis. Iš dviejų apylinkių kaimų susidarė virš dešimties vyrų laisvės kovotojų - partizanų būrelis, kuris pasivadino "Trimito būriu". Atėjo paskutinė diena.

Susitvarkė ginklus, prisidėjo maisto kuprines; busimieji kariai rengėsi į naują gyvenimą. Atsisveikino su senais tėveliais, broliais, seserimis, iškeliavo į susitikimo vietą.

Tamsi naktis, lauke nieko daugiau nematyti kaip tik sniego sūkuriai, kuriuos sukelia vėjas ir iš viršaus krentantis dideliais gabalais sniegas. Partizanai jau visi susirinkę sutartoje nuošalioje trobelėje, iš kurios visi šią baisią, audringą naktį keliaus į mišką. Kalbos sruvena, visų veiduose džiaugsmas ir pasiryžimas.

— Šiandieną tai labai gera naktis, užpustys mūsų pėdas ir niekas nežinos kur mes pradingom iš šios apylinkės, — juokauja vienas nedidelis, apvalaus veido jaunuolis.

— Tikrai, kad taip, - atsako iš būrelio. - Tokioje naktyje neitų išvartytas šuo, kaip sako seni žmonės, o mes turime džiaugtis.

— Susirinkę jau visi, einam, - prabyla iš būrelio augalotas, plačių pečių, apvalaus, skaisčiai raudono veido vyras. — Tolimas mūsų kelias, broliai Pasiimkime mums reikalingus įrankius naujam gyvenimui pradėti ir galėsime keliauti, kol lauke dar nenurimsta audra. Greitai busimieji kovotojai pasiėmė kiekvienas savo kuprinę, ginklus, užsikabino ant pečių, atsisveikino su šeimininkais ir išėjo į tolimą kelią.

Brenda partizanai laukais per gilų sniegą, kojos lenda iki kelių. Nors šaltas oras, per skruostus bėga prakaito lašeliai, o vėliau ir jis sušalą — virsta ledo karoliukais.

Vėjas su sniegu tiesiog užklįjuoja akis - nieko nematyti. Į didelius avies kailinius išitraukę, pamaži žygiuoja partizanai, gal kuriam iš būrio dar visai

nežinomais laukais, į numatytą vietą, kur dar laukia dideli darbai - bunkerio statyba ir kiti sunkūs miško darbai Veda būrelį tas, kuriam gerai pažįstami tie laukai ir apylinkės.

Po keletos valandų žygio, partizanai užėina pas gerą pamiškės gyventoją - tikrą lietuvį, pasikalbėti ir užmegzti draugystės - savitarpio pagalbos ryšius. Pabeldus į langą greitai iš vidaus pasigirsta balsas: "Kas čia?"

— Nebijok, tėvuk, prašau atsikelti atidaryti duris. Esam partizanai — pažįstami o viduje prie šviesos, pažinsi gal ne vieną. Atidarė duris. Partizanai skubiai sueina vidun, pasisveikina su šeimininku. Atsikelia ir šeimininkė, kuri taip pat su visais pasisveikina. Skubiai uždengia langus, kad, uždegus lempą, nesimatyti jos šviesos. Seniai jau visi žmonės miega - pats vidurnaktis; niekur jokio žiburėlio nematyti. Užtat ir čia buvo rūpestingai užmaskuota šviesa, kad, eidamas kur laukais koks šnipelis, neateitų pažiūrėti, kas čia yra tokiam vėlyvame laike. Dėl atsargumo, lauke lieka sargyba ir atidžiai žvalgosi į visas puses pro baisesnį sniego stulpus, kuriuos sukelia didelis vėjas.

— Kur dabar žygiuojate, vyručiai, tokioje audringoje tamsioje naktyje? - paklausė šeimininkas. - Bolševikai, tėvuk, privertė mus palikti savo namus, tėvus, brolius ir seseris. Nebegalime namuose gyventi Eina gaujomis kiekvieną dieną, krato, o radę nušauna ar užmuša. Tai ir žygiuojame, gal kur rasime saugesnę vietą apsigyventi. Jiems bekalbant su šeimininku ant stalo atsirado šiltos arbatos ašotis ir pripjaustyta dešrų ir kumpio lėkštė.

Sunešus viską į stalą, šeimininkė maloniai paprašė užvalgyti, nes jau toli esate atžygiavę, tai ir išalkote. Pradėjo visi valgyti ir iš būrelio juokaudamas prabyla jaunas, gyvų akių, linksmo veido, vyrukas:

— Tėvuk, ar ne linksma būtų turėti naują kaimyną netoliese? Mes žadame netoli nuo jūsų miške apsistoti Tai nauja, didelė šeima — partizanų šeima, iš virš dešimties žmonių. Mes ten išsirengsime žeminę, kurioje gyvensime, o tėvukas su mumis palaikys ryšį. Turite savo arkliuką, kada laiko turėdamas, išvažinėsi visus kelius ir pas mus atvažiuosi pažiūrėti kaip gyvenam ar ko netrūksta paklausti. Ar sutinki tėvuk, mums padėti prisidėti prie bendros kovos prieš tą patį priešą ne ginklu, bet pasiaukojamu darbu?

— Mielu noru padėsiu jums kiek ir kur galėdamas. Tikrai, tam miške jums bus ramu gyventi dar niekas jo nekratė ir yra labai patogių vietų pasistatyti žeminę.

Pavalgęs vienas partizanas pakilo nuo stalo, padėjo už vaišes, pasiėmė savo ginklą ir išėjo pakeisti sargybą, kuri jau daugiau pusvalandis stovi lauke. Išėjęs paklausė ar niekur nieko negirdėti, liepė eiti į vidų užvalgyti ir sušilti. Išėjus iš šilumos greit visą šaltis ir vėjas pergėrė, nors ir dideliais kailiniais buvo užsivilkęs. Atsistojęs už trobos kertės klausėsi smarkaus vėjo išsiūbuoto miško ošimo, kuris netoli nuo sodybos dunksojo lyg mūro siena. Laikas greitai bėga šiltame kambaryje. Ir rytas jau čia pat, bet kad netoli miškas ir partizanai neskubino eiti.

Pasikeitė dar keletą kartų sargybiniai, praėjo apie pora valandų ir dabar jau buvo laikas pradėti žygiuoti į mišką.

Atsisveikino su šeimininkais, padėjo už šilumą ir maistą - išėjo miškelio link. Nakties tamsa ir sniego sukuriai apgaubė žygiuojančiuosius ir nulydėjo per lauką ten, kur smarkiai ošia žalios šimtametės ir jaunos pušys.

Jau pradėjo švisti, bet audra dar vis nerimsta. Džiaugiasi partizanai, kad galima vaikščioti po visą mišką ir ieškoti tinkamos vietos apsigyvenimui, nes pėdsakų nereikia maskuoti. Praėjus, tuojau iš paskos lyg kas su šluota užlygina ir nieko, nei mažiausio įtarimo nebelieka.

Bet greitai partizanams pavyko rasti tinkamą vietą. Atokiau nuo kelių ir linijos toks gražus gojelis eglaičių ir pušaičių, kad per kokius dešimt metrų atstumu nieko nesimato. Tarp jaunų pušaičių ir eglaičių auga dar išlikę kelios šimtametės pušys ir eglės, kurios tyliai tyliai seka pasakas savo anūkėms.

Nors ir išvargę partizanai iš po tolimo nakties žygio — dar nei vienam neteko akių sudėti — visi sutarė pradėti darbą, kol vėjas dar nenurimęs.

Pasidalino į dvi grupes. Vieni ėmėsi kastuvus ir pradėjo valyti sniegą kur turės būti kasama žeminė, o kiti pasiėmė kirvius ir pjūklus ir nuėjo toliau gaminti statybai reikalingos medžiagos.

Darbas verda. Vėjas kirvių ir pjūklų garsus tuojau išnešioja po mišką - nieko toli nesigirdi.

Po keletos valandų jau buvo pagaminta medžiagos visai žeminei ir sunešta į statybos vietą.

Kasantieji žemę dideliais gabalais meta ją toliau, kad netrukdytų tolimesniems darbams, o per jų veidus bėga prakaito lašai Nors šaltis ir didelis, visi su vilnonėmis rubaškomis triūsia dirba.

- Jau pusė darbo padaryta, vyručiai, - juokauja jaunas, nedidelis, linksmas vyrukas. — Dabar galėsime pietų užvalgyti, nes jau pietų laikas ir jau girdėti - pilvas maršą groja, prašo ką nors įdėti.

Pasiėmė kiekvienas savo kuprinę kur buvo sudėtas maistas, susėdo kas ant rąstu, kas ant žemės. Apsisniautė dideliais, šiltais kailiniais, kad sušilusį šaltis ir vėjas ne taip greitai pergertų. Greitai visi papietavo, sudėjo maistą į kuprines; vieni dar rūkė sėdėdami kiti jau rengėsi prie darbo. Pasivaduodami pradėjo mesti žemę iš duobės, bematant ėjo vis gilyn ir gilyn.

—Jau ir pakaks, vyručiai, — sako rangovas. - Jau pusantro metro gilumo iškasta ir dar virš žemės rąstais porą vainikų užbudavosime, tai ir šokt galėsime, lubų nepasieksime.

Visi stojo prie medžio darbų. Vieni nešė, kiti mieravo, dar kiti nūrė vainiką.

Po kiekvienos valandos, matomai augo žeminės naujas rūmas, kuriame jau greitai apsigyvens didelė lietuvių šeima.

Oras jau mainosi Nors vakaras dar ne visai čia, bet tiršti sniego debesys dengia padangę, teikia liūdną ir tamsią išvaizdą dienai. Skuba partizanai dirba, jau pradėjo kloti lubas. Eina darbas į pabaigą, greitu laiku iškels vainiką virš stogo.

Pradėjo vieni ant lubų pilti žemes, kiti tuojaus prisodina eglaičių, užmaskuoja, kad nuo toumos nesimatytų. Iki vakaro buvo baigti jau visi darbai. Partizanai rengėsi naujame "rūme" pailsėti po tiek sunkaus ir skubaus darbo.

Prilaužė, prisinešė eglėlių į vidų, paklojo jas vietoj lovų. Partizanai susikūrė ugnį išsidžiointi, sušilti Turėjo atsinešę indą - nutarė išsivirti arbatos, nes jau visą dieną be šilto viralo gyveno.

Pavalgę sušilo, miegas pradėjo įkyriai lįsti į akis. Ir partizanai sustoję sukalbėjo malda. Užgesino ugnį ir nuėjo į naują kambarį ilsėtis. Visi sugulė į vieną eilę, užsiklojo kailiniais, kad pro dar neužtaisytas duris įėjęs šaltis, nenugnaibytų ausų.

Greitai gulinius partizanus užliūliavo lauke ošiančių pušų ir eglių lopšinė, kurios tylus bangavimas kartu su vėju pro duris išskverbavo į vidų.

Nors ir naujoje vietoje, bet partizanai ramiai ir ilgai miegojo; negąsdino, nekankino sapnai.

Pabudo - jau saulė buvo truputį pakilusi Vėjas perpus mažesnis, nešė visai žemai iš vakarų į rytus lengvus, permatomus debesis. Pušys iš lėto, nenoromis linguoja šakas, kurios apdengtos storu sniego sluoksniu. Toliau girdėti sučirška koksai žiemos paukštelis, kuris nebijo šalčių ir neišskrenda į svetimus kraštus ieškoti šiltos ir patogios pastogės.

Visi atsikėlė patenkinti; linksmi išėję iš kambario, ant kiemo sustoję šnekasi, apžiūri iš viršaus ar gerai užmaskuota, nes vakar jau buvo tamsu.

Šiandieną jau nebėra didelių darbų tai nė vienas dar nepradeda jokio darbo. Vėl, taip kaip vakar, sukūrė ugnį išsivirti arbatos. Sausos šakos traškėdamos dega, melsvi dūmai kyla aukštyn, bet neiškilus dar sulig viršūnėmis medžių, pagauna juos vėjas ir staigiai vėl meta žemyn ir išnešioja po visą mišką. Greitai išvirė arbata.

Vėl atsinešė iš kambario kiekvienas savo kuprinę, pasiėmė duonos, lašinių, išipylė arbatos į puodukus, kuriuos atsinešė iš namų ir pradėjo valgyti, susėdę aplink ugnį. Kalbos eina apie tolesnius darbus, apie vakaro išeigą.

— Reikia nueiti pas tą gyventoją vakare, paprašyti, kad atvežtų šiaudus, kurie bus po šonu pasitiesti ir durims pasidaryti Daug visko reikės mums kol įrengsime; dar nėra lango, pečiaus. Jeigu turės tas žmogelis tuos dalykus, tai prašysime, kad atvežtų į mišką, o už viską atsilyginsime.

Pavalgę sutvarko maistą, indus ir pradeda po truputį darbuotis, kad nebūtų šalta. Vieni kasa šulinį, kiti dirba narus, pakeltus nuo žemės, kad nebūtų taip drėgna, dar kiti - lauke klausosi, vaikštinėja...

Bematant atėjo vakaras. Paskutiniai saulės spinduliai nudažė auksu pušų viršūnes. Dabar jos didingai atrodo, lyg didžių žemės karalių paaukuoti pilių bokštai Sutemo.

— Jau laikas bus eiti, vyručiai, - prabilo jų vyresnis. - Šiandieną daug neisime, kurie dar du norite, galite eiti su manimi, o likę galėsite miegoti

Greitai atsirado savanorių. Pasiėmė visi ginklus ir išėjo. Už valandos partizanai jau buvo sodyboje. Kambaryje dar buvo šviesu, šeiminkė ruošė vakarienę, kiti dirbo kitus darbus.

Pabeldus į langą, šeiminkas priėjo prie lango ir tuoju pažino, kad tai partizanai - nauji jo kaimynai Greitai atidarė duris ir suėjo partizanai į vidų.

— Labas vakaras. Sveiki gyvi Pradėjome kiekvieną vakarą lankyti jūsų namus ir t.t

Po kiek laiko pradėjo kalbėti apie reikalus, kuriais čia atvyko:

- Ar negalėtum, tėvuk, šiandien ar rytoj vakare atvežti šiaudų keletą plakelių ir gal turite seną langą su stiklais, ir plytų keletą? Nesvarbu ar žalios ar degtos. Norime pasimūryti plytkelę viduje bunkerio, išsivirti valgyti - viduje bus geriau kaip lauke.

- Gerai, vyručiai, tokių dalykų turiu ir pristatysiu jums rytoj, nes šiandieną jau nespėsime. Kol surankiosime viską - bus vidurnaktis ir ne taip jau gerai važinėti nakties metu. Rytoj, tuojaus iš vakaro, atvažiuosiu, tik kurioj vietoj susitiksime, nes aš nežinau kur jūs apsigyvenote.

- Važiuosite šituo keliuku, kur eina nuo jūsų sodybos per mišką, o paskiau pasuksite į dešinę keliuku; ten mes palauksime ir nuvažiuosime kartu į mūsų namus.

- Gerai, dabar man jau viskas aišku, surasiu.

Partizanai ilgai negaišo, susitarė, kas reikalinga, atsisveikino ir išėjo. Vėl tais pačiais pėdsakais grįžo partizanai su medžio šaka maskuodami pėdas. Grįžę rado visus miegančius, pabudo tik tie, prie kurių gulė grįžusieji.

Dar nebuvo pailsėję iš praeitos dienos darbų ir greitai užmigo. Rytą vėl taip pat anksti sukilo visi išskyrus tuos, kurie buvo išeigoje.

Sukūrę ugnį šildosi, kalbasi kas ką sapnavo,

Iš kairės pirmas - Mykolas Krikščiūnas-Valstietis

kaip šiltai miegojo ir t.t.

Atsikelia ir paskutiniai, atėję prie ugnies skundžiasi, kad truputėlį buvo šalta, negalėjo ramiai išmiegoti Rodos, kad kas kojas badė su yla per naktį, tiktai rytą buvo užmigta neblogiausia, net negirdėjom, kaip jūs atsikėlėt.

- O kaip ten susitarėt su tuo žmogeliu? Ar turi tokių dalykų, ar pristatys?
- paklausė iš sėdinčiųjų rato.

- Viską turi ir prižadėjo šiandien vakare atvežti į tokią vietą, kur mes turėsime jį pasitikti ir atvežti čia.

Šiandieną jau nebebuvo jokių darbų, bet ir be darbo greitai bėga laikas. Saulė buvo rytuose, o dabar jau dideliais šuoliais baigia slėptis už miško. Kai jau pritemo, išėjo du partizanai pasitikti "dieduko".

Nereikėjo ilgai laukti ir atvažiavo su juodbėriu, prisidėjęs roges visokių dalykų "diedukas".

Pasisveikino, susėdo visi į roges ir nuvažiavo į stovyklą. Stovykloje visi pasitiko atvažiuojančiuosius, taip pat pasisveikino, paprašė apžiūrėti naują kambarį. Kiti tuo laiku iškrovė ant žemės bunkerio atvežtus daiktus.

- Kaip, tėvuk, ar patinka mūsų namas, ar nesusalsime per žiemą? - paklausė juokaudamas linksmas vyrukas.

- Ne, nesusalsite. Kaip pabaigsite įrengti pamūrysit pečiuką, sudėsit langus ir duris - bus visai šiltas, malonus, taip kaip ir mūsų namelis.

Pabuvęs, pasikalbėjęs su partizanais, "diedukas" atsisveikino, išėjęs sėdo į roges, pakėlė kepurę, "likit sveiki" pasakė, o sušalęs juodbėris smarkiai iš vietos pradėjo bėgti. Partizanai šiaudus tuojau sunešė į vidų ir patiesė ant narų, o likusius daiktus paliko lauke. Jau vėlus laikas ir partizanai viens po kito sugula. Visi džiaugiasi, kad šiandien miegosime taip, kaip ant matracų.

Sugulė taip kaip ir visada į vieną eilę, užsiklojo. Taip gera, šilta, po šonu minkšta. Pabudo tik saulei tekant, lauke šalta, medžiai apšarmoję, nei mažiausio garso aplinkui. Taip gera po kailiniais gulėti, nesinori dar keltis, bet reikia — nieko nepadarysi.

Bematant saulutė pasikėlė virš medžių, dangus šiandien giedras, nei vieno debesėlio, vėjelis vos matomai judina menkesnes medžių šakeles.

Sukilo visi džiaugiasi kad karališkai išsimiegojo - jokio nuovargio nesijaučia.

- Šiandien vėl galėtume pastatyti tokį "rūmą", — juokauja partizanai

Pavalgę pusryčius, partizanai ėmėsi darbo. Vieni pynė iš šiaudų duris, kiti dėjo langą, o dar kiti pradėjo mūryti iš plytų krosnelę. Iki pietų jau "rūmas" buvo su langu ir durimis, o vakare ant naujos plytos buvo išvirta arbata ir pakepta lašinių su svogūnais.

— Dabar gyvensime taip, kaip namuose pas mamą, tik tai toks skirtumas, kad čia mes patys šeimininkausime apie pečių, - juokauja partizanai gerdami šiltą arbatą, susėdę ant narų.

— Ramiai, niekam nematant, atkeliavom į šią apylinkę, apsigyvenom susiradę gerą lietuvį, kuris mus užjaučia ir padeda kiek galėdamas.

— O jei dar Aukščiausias saugos, neapleis Mariją tai, vyručiai, nepamatysim kaip žiema prabėgs, - pabaigė rimtai nusiteikęs vadas.

Po vakarienės ir pašnekesių, partizanai nuėjo gulti. Taip ir bėga, galima sakyti, vienodos visos dienos, tik tai pačios pirmosios buvo įdomesnės, kada vyko bunkerio statyba.

Atsirado iš būrelio mėgėjų pagauti stirnų iš kurių bus skanios mėsos. Pristatė kilpas netoli bunkerio ir kas antrą dieną jas tikrina. Kartais randa įkliuvusią į kilpą bet dar gyvą stirną, papjauna ir būna geros mėsos kelioms dienoms. Apsilankydavo pas partizanus ir "diedukas" ant savaitės kartą, o kada ir du, atveždavo duonos, miltų ir surinkęs žinias iš aplinkinių kaimų, apie rusų siautėjimus.

Miške gyvena partizanai jau trys mėnesiai laiko, niekas čia nepasikeitė. Dainavo partizanams eglės ir pušys kada jie čia pradėjo statyti bunkerį, dainuoja ir dabar tą pačią, nepabaigiamą dainą, nors jau praėjo trys mėnesiai.

Kovo pabaiga. Opeliai ir upės, išsilieję iš krantų, skuba, bėga. Laukai taip pat jau rodo juodus gūbrelius, sniegas baigia pavirsti į vandenį. Miške taip pat mažėja sniegas, tik ne taip greitai kaip lauke. Džiaugiasi partizanai, kad greitai jau galės pavaikščioti plačiau, aplankyti gimtą sodžių, senus tėvelius, kurie laukia išsiilgę sugrįžtant, mes jau daugel dienų prabėgo kaip persiskyrę.

Kiekvienoje apylinkėje bolševikai turi savo šnipų, kuriems apmokėti skiria tūkstančius rublių, surinktų (atimtų) iš gyventojų ir taip jau menko uždarbio.

Ir čia, vaikščiodamas po mišką paleistas šnipelis užuodė dūmus. Atsargiai prislinko dar arčiau ir pamatė, kad čia gyvena žmonės. Tuojau suprato, kur esąs atsidūręs ir smagus, kad niekas nepamatė, dar atsargiau pasitraukė atgal.

Paėjęs toliau, žingsniuoja visai ramiai ir galvoja, ką dabar daryti "Geriausia, nueisiu ir pranešiu, gausiu keletą tūkstančių rublių ir galėsiu gyventi. O man kas jie? Tegul užmuša..."

Tokiomis mintimis apsvaigęs šnipelis pasuko miestelio link ir skubiai nuėjo.

Nuėjęs į N.V.D. (MVD-red.) būstinę, radęs načelnyką vieną būstinėje sako:

- Tokiam miške, šiandien, tik dabar, mačiau "banditų". Nežinau, ar ten jų daug, bet mačiau ketvertą.

Viršininkas tuojau priėjęs prie telefono, paėmęs ragelį, sako:

- U vas jest bandyt. Davaite skarei kati tristo saldatų. (*Pas jus yra banditų. Greičiau siųskite tris šimtus kareivių - red.*)

Kaip ir atėjo smagus šnipelis, taip ir išėjo." Nes jau greitai laiku turės įvykti kautynės, - galvoja šnipelis, - visus sunaikins, o aš gaunu pinigus ir juokiuos."

Blogi keliai Mašinos pamažu rieda sunkiai vaitodamos. Kaskart vis artėja žiauri valanda, kada visai netikėtai užpuls raudonųjų gaujos. Kur nebegalima buvo mašinomis važiuoti, greitai visi išsoko ir pasileido laukais per sniegą ir vandenį, griūdami ta kryptimi, kur buvo nurodyta. Nespėjo jiems pranešti jų "diedukas", nes labai greitai bolševikai apstojo visą mišką.

Nusiminęs "dėdukas" žiūri į mišką, kuriame ramiai gyvena geriausi jo ir tėvynės sūnūs. Peržegnojo ir ištare:

- Švenčiausioji Dievo Motina, pridenk savo sūnus nuo bedievių, žudikų kulų, savo skraiste, neleisk jiems žūti.

Visi bolševikai vora suėjo į mišką, pamiškėje liko tiksliai išsidėstę su kulkosvaidžiais.

Partizanai ramiausiai susėdę bunkeryje lošia kortomis, kiti taip pat šnekučiuojasi apie netolimą pavasarį ir gražų gyvenimą miške. Sargybinis lauke vaikšto ir klausosi Pasigirdo per šlapį sniegą šlamenimas. Dar labiau ėmė klausytis ir akimis sekti kur kas pasirodys. Už kokių dvidešimties metrų nuo bunkerio pastebėjo baltai apsirengusį rusų kareivį, kuris šmėkstelėjo pro medžių kamienus.

Sargybinis tuojau šoko į vidų pranešti.

- Vyras rusai siaučia. Išdavė!

Ir vėl pro duris išbėgo laukan.

Kiti tuojaus metė šalin kortas, skubiai griebėsi už ginklų ir bėgo lauk, kad nespėtų prieję įmesti granatų į vidų. Iš vidaus visi laimingai išbėgo, tiksliai pabėgus nuo bunkerio apie dešimt metrų, pasipylė šūvių aidas ir granatos sprogo. Ir vėl ramu.

Miškas nedidelis, apie 100 ha - bematant išbėgo į pakraštį. Reikia dabar perbėgti sąsiaurį, kuris skiria nuo kito miško, apie 100 metrų pločio.

Dar nepasiekus kito miško krašto, kad užgrojo bolševikų automatai ir kulkosvaidžiai - tiesiog kaip lietūs lyja. Atsisukę partizanai taip pat paleido negailėdami ugnies. Bet visi sveiki pasiekė mišką ir vėl maskuodamiesi traukė toliau.

Pasuko partizanai į kitą mišką, nes čia nebebuvo galima prasiveržti — bolševikai užstojo kelią. Laukais žygiuoja, kojos lenda į sniegą, veliasi purvas, sunku eiti. Prakaitas plauna veidus. Bet čia jau nebešauda, atsiliko bolševikai toli, ir ramiai skuba, eina partizanai visi sveiki nei vienas nesužeistas.

Pasiekė partizanai pušyną, didelį mišką, kuriame praleis likusią dienos dalį be jokio pavojaus, nes nebespės permesti kariuomenės į tą mišką. Atėjo vakaras. Užėina partizanai pas pamiškės gyventoją, užvalgyti ir sušilti, nes visi storesnį drabužiai atiteko bolševikams.

Šeimnininkas nei vieno nepažįsta, kalba su partizanais visai šaltai, lyg su sribiteliais.

Klausinėja partizanai: "Kur jūsų sūnus, ar negalima būtų susitikti, nes mums gerai jis pažįstamas?" "Neturiu jokio sūnaus, vyručiai, ir nieko negaliu apie jį pasakyti" Negalėdami įtikinti, partizanai išėjo.

Pavasario saulė ir vėjas greitai nuo laukų nutirpdė sniegą. Pradingo greitai ir miške, nes smarkus lietus gražiai nulijo keletą kartų. Vėl partizanai gyvena miške linksmi, vėl pušaitės ir eglaitės dainuoja jiems dainą, o paukšteliai giesmininkai nuo ankstauro ryto lig vidurnakčio gieda, čiulba, kurių giesmių taip gera, malonu klausytis.

O išgama išdavikas, pabūgęs keršto, išbėgo į miestą gyventi.

Du draugai

Gyveno netoli vienas kito du kaimynai. Jų žemių sklypus vieną nuo kito

skyrė tiktai rubežius, kuris čia dar neseniai išverstas, nes neseniai iš sodžiaus persikėlė į vienkiemius gyventi

Sodžiuje taip pat gyveno netoli viens nuo kito ir labai gražiai sugyveno, nesipyko.

Jeigu kada katrą iš jų aplankydavo kokia nelaimė, tuojaus viens antram skubėdavo į pagalbą, padėdavo kiek galėdavo.

Vienas augino dukrelę ir sūnų vardu Vincukas, kuriuos labai mylėjo. Antras turėjo dvi dukreles ir du sūnus, visus labai mylėjo, gražiai auklėjo.

Mokino mylėti ir gerbti tėvus, draugus ir pažįstamus. Mokino mylėti ir gerąjį Kristų ir jo motiną Mariją.

Gražiomis pavasario dienomis, kada saulė beria tūkstančius skaisčių spindulių į brangią žemę, pradeda skleistis pirmosios laukų ir pievų gėlės, linksmas vyturėlis pakilęs aukštai į padangę čiurena.

Ir antrojo kaimyno sūnelis vardu St[asys], išginęs bandą į laukus, kartu su paukšteliais čiulba, gieda. Ir jo gerasis draugas, girdėti netoliese, traukia linksmą dainelę, jos aidas plaukia laukais, pievomis. Skuba susitikti nes ypač seniai buvo susiję į vieną vietą. Turi daug viens antram papasakoti kaip praleido žiemą ir kt

Varosi kiekvienas savo bandą vis artyn ir artyn viens prie kito. Štai ir susitinka du draugai tarp žalių pievų, kurios išmargintos įvairiaspalvėmis gėlėmis. Linksmi paduoda viens antram ranką - taria; - Sveikas gyvas, Vincuk! Kaip gyveni? Taip seniai jau besimatėme. - Ačiū, St, labai gerai gyvenu, smagiai praleidau žiemą.

Šiandieną tie draugai šventė džiaugsmo šventę, vaikščiodami nuo vieno bandos prie kito, šnekučiavosi lyg kad būtų daug metų nesimatę. Bėgo jų nerūpestingos vaikystės dienos tarp žalių pievų.

Sekmadieniais su tėvais eidavo į bažnyčią išklausyti šv. mišių. Namo grįžtant, tai kiekvieną kartą grįždavo kartu linksmi ir patenkinti Mažose mėlynose jų akytėse galima buvo matyti džiaugsmą ir visišką jų laimę. Skaistūs, maži rausvai dažyti veideliai rodė, kad esą pilnai aprūpinti jų augintojų.

Grįždami tariai kur šiandien eisim pažaisti pabėgioti Vincukas sako:

— Ateik pas mane šiandien St, toksai gražus oras, šilta, eisime pasimaudyti, o ir su valtimi labai puiku paplaukioti. Šiandieną toksai ramus, susimąstęs

Nevėžis — nei mažiausios Vilnelės nematyti jo paviršiuje.

Tiktai kur-ne-kur žuvys, gaudydamos viena kitą, sukelia ant vandens paviršiaus gražius ratus, kurie iš karto labai mažyčiai, bet greitai išsilieja į didelius ir visai pranyksta, vėl ramu, gražu...

Pakrantėse gluosniai susimąstę, palinkę į Nevėžio vagą, žiūri kaip bėga jo tyras vanduo ir mato jame savo palinkusias šakas, kurios atrodo taip didingai, gražiai, pasakiškai.

Jų šakose traukia nepabaigiamas giesmes lakštutės giesmininkės, kurių taip gera, malonu klausytis...

Pagal tamsų ir gilų Nevėžį, lyg kokia išmarginta juosta, tiesiasi pievos.

Tūkstančiai įvairiaspalvių gėlių mirga saulės spinduliuose, skleidžia malonų kvapą, o žiogeliai smuikininkai viens už kito traukia, smuikuoja. Tai gera malonu čia pabūti, pabėgioti po žalias pievas. O saulutė skuba, bėga; medžių šešėliai nutįso į tolį ir pamažu, nematomi visai pranyko.

Virš Nevėžio pakilo rūkas, prasiskleidęs apgaubė gėlėtas pievas ir palinkusius gluosnius.

Pribėgioję grįžta namo linksmi, patenkinti.

Miegodami sapnuoja kaip bėgiojo kartu su žiogeliais, giedojo su lakštutėmis. Greitai prabėgo naktis, tik pajuto, kad jau mama kelia gyti (ginti — red.) bandą. Taip gera gulėti, bet nieko nepadarysi — reikia kelti Išginus, vėl sveikino pempės ir vyturėliai, kaip ir kiekvieną rytą. Taip ir bėgo dienos, savaitės, metai...

Prabėgo jau daug metų, abu draugai suaugo, tapo tikrais vyrais. Jau pamiršo, kaip ganydami bėginėjo, dainavo, juokavo.

Dabar jau abu padeda tėveliams laukų darbuose. Aria, pjauna, sėja.

Džiaugiasi tėveliai, kad jau turėsime kam padėti, pavaduoti Bet neilgai teko jiems džiaugtis ta laime, apsiniaukė jų veidai.

Užgrobė mūsų tėvynę bolševikai, pradėjo jaunus vyrus imti į armiją. Lietė ir tuodu draugus, St. ir Vinčą, nes jau buvo suaugę.

Visų veiduose susirūpinimas. Suėję abu draugai kalbasi ką darysime — eisime į armiją ar ne? St. sako: — Aš tai jau neisiu jiems vergauti, geriau vargsiu, kovosiu savame krašte, o jei nuo Aukščiausiojo bus skirta žūtis, taip pat nebijau — viską sutiksiu su džiaugsmu.

Ir jo draugas Vincas taip pat sako: - Ir aš neisiu jiems tarnauti; slapstysimės

kiek galėdami nuo raudonųjų gaujų.

Pasidaro pas Stasį slėptuvę, kurioje jau greitai pradės gyventi. Atėjo ta diena, kada jau reikia išvažiuoti. Abu draugai nutarė viską atlikti taip, kad atrodytų lyg ir išvažiavo. Pasiruošė sundukus (skryneles - red), prisidėjo maisto ir St. tėvas juos išvežė. Iš namų važiavo miesto linkui kad žmonės tikrai galvotų, kad išvažiavo į armiją, bet nuo pusiaukelės pasuko pas gerą žmogelį ir ten išbuvo ligi vakaro. Kaip sutemo, visą žemę apgaubė nakties tamsa, o danguje sužibo milijonai žvaigždelių, tada jie vėl pasuko atgal į namus.

Sugrižę - nuo tos dienos niekas jau daugiau jų nebematė — pradėjo gyventi slėptuvėje. Vienam iš karto labai nuobodu slėptuvėje gyventi St. pasišaukė savo geriausią draugą Vinčą, su kuriuo praleido visą nerūpestingą vaikystę, kartu bėgiojo, žaidė, gaudė pievose margus drugelius ir dabar abu sėdi slėptuvėje, atsiskyrę nuo žmonių, nuo pasaulio. Pabuvęs Vincas savaite ir daugiau, eidavo aplankyti savo tėvelių ir sesutės, kurie išsiilgę laukia savo mylimo sūnelio.

Prabėgo jau daug laiko kai jie kartu gyvena ir Vinco draugas St. kažką įtartino pastebėjo iš jo kalbos. Kada nebūdavo Vinco pas St., Stasio tėvas ir jaunesnis jo brolis padirbo kitoj troboj slėptuvę, kurią laikė paslapytyje nuo Vinco.

Daug dar kartų ateidavo ir kartu praleisdavo po savaitę ir daugiau, bet vieną vakarą išėjo toksai neramus, susimąstęs.

St. širdis nujautė lyg ką bloga. Kai išėjo Vincas, St persikėlė į kitą, Vincui visai nežinomą, slėptuvę ir ten gyvena.

Vinco motina slapta niekam nežinant (žinojo tik jų šeima) užmezgė ryšius su NVD načalnikais, nešė jiems kumpius, sviestą ir prašė, kad priimtų jos sūnų į sribitelius.

Priėmė, nes jiems tokių šunų dar daug reikėjo. Tikslai maskuodami kad žmonės negalvotų, kad jis išėjo savanoriu į sribitelius, anksti vieną rytą, apstojo Vinco namus ir, radę jį namuose, paima — išvaro į miestą.

O jo motina tuojaus atbėga verkdamą, kad jos sūnų paėmė ir sako: - Tegul kavojasi jūsų sūnus, nes mano Vincuką jau išvarė.

Tebebuvo ji dar kambaryje, o sribų gauja jau apstojo sodybą. Vieni išsidėstė su kulkosvaidžiais toliau nuo trobų, o kiti lyg alkani žvėrys ištroškę žmogienos, visu smarkumu, atstatę ginklus, puolė į tą trobą kur buvo

slėptuvė.

Dabar jau visiems buvo aišku, dėl ko jie taip puola. Gerasis St. draugas, kuriuo taip pasitikėjo ir gražiai su juo sugyveno, dabar atsiuntė gaują šunų, kad paimtų ir jį. Tuojaus rado slėptuvės angą, nes jiems buvo viskas pasakyta Vinco. Nors ir ginkluoti, bet patys sribai bijojo lipti į slėptuvę. Pradėjo rėkti, šaukti: "Pasiduok, o jei ne, tai sudeginsim su visa troba!"

Bet iš vidaus nesulaukia jokio atsakymo, tylu, ramu. Atsivaro St. seserį ir įsako jai lipti pirma, o jis, sribas, nedrąsiai lenda iš paskos.

[lindęs į slėptuvę, dairosi akis išpūtęs aplinkui, bet niekur nieko nematyti Nusimineš, nedrąsus, lenda keikdamasis atgal, kad nieko nerado. Rėkia ant St sesers kur jis yra "juk neseniai čia dar buvo! - Susijieškokite, jeigu jums reikia jo, o aš nieko nežinau kur jis yra, kur išėjo.

— Nežinai tu, bandytka, - rėkia įsiutęs. - Į mišką išėjo! Kaip nušausime — parodysime tau tada!

— Parodykite, pagaukite, - juokauja, nekreipdama dėmesio į jų rėkavimus, St sesuo. Suėję į kambarį taip pat dar parėkavo, pasiuto ir visi išėjo galvas nuleidę. O Vinco motina taip pat pasijuto ne per geriausiai, kai pamatė, kad nieko neradę išėjo sribai Ir jį, dar pasikeitusi keletą žodių, išėjo namo, nes nebesirišo jai kalba, be to, dar ir St. tėvai nebeturėjo su ja apie ką kalbėtis. Nuo to laiko St. tėvai nutraukė ryšius su Vinco tėvais; liko tik kaip geri pažįstami.

Jau kuris laikas Vincas vaikšto užsikabinęs šautuvą. Su didele gauja išgamų sribų ir Vincas eina kartu, gaudo savo brolius, nestojusius į armiją. Veža į Sibirą visai nekaltus žmones, dirba išsijuosęs už prakeiktą rublį bolševikams.

Gražios vasaros dienos, saulutė smarkiai kepina, prinokę rugių ir kviečių varpos svyra žemyn.

Pilni laukai žmonių dirba, vienmarškiniai, jų veidus plauna sūrūs prakaito lašai Bematant rikiuojasi vis naujos ir naujos gubų eilės, taip gražiai atrodo rugiapjūtės vaizdas.

Sugrįžęs nuo lauko pietų, St. brolis randa atėjusį draugą Vinčą. Stovi Vincas ant kiemo, šautuvas jam ant peties, pasipūtęs lyg povas nenoromis paduoda ranką. Dar paklausia kaip gyvena.

— Kodėl aš negyvensiu? Gyvenu labai gerai, o tu, Vincai, mano protu,

pasiėmei šuns tarnybą.

Susiraukė Vincas išgirdęs šiuos žodžius ir sušuko:

- Aš žinau kur tavo brolis, štai, anoj troboj,- parodė su pirštu, - mes jį pagausime, nebereikės jam ten vargti! - Eik ir pasigauk, kad tu žinai, kad yra anoj troboj, ir jeigu tau reikalingas, o aš nieko nežinau, kur jis yra. Pasisukinęs dar po kiemą išėjo. Pamačiau ant jo krūtinės porą medalių ir tuoju supratau, už ką jam juos užkabino. Vienas - tai buvo už tai, kad išdavė keletą draugų ir juos paėmė, o antras - kada traukdamiesi vokiečiai iš oro uždegė vieno gyventojų sodybą, jis, nežiūrėdamas kulų, užgesino pradėjusias degti trobas. Už tai buvo apdovanotas medaliu "Už drąsą". Pradėjo dažnai kratyti St. sodybą, ir kratoje visada dalyvaudavo pasižymėjęs Vincas. Nebegalima buvo jau toliau namuose gyventi, nes gali netikėtai atrasti ir paimti.

Nutarė išvažiuoti į tolimesnes apylinkes pas giminę ir ten apsigyventi.

Jau praėjo "Visų Šventų" šventė. Žemę sukaustė žiemos grandinės, saulutė retkarčiais pasirodo pro tirštus, žemai slenkančius debesis.

Bėga tamsios ir liūdnos dienos. Iškrito pirmas sniegas, apdengė visą žemę baltu šydu, apdengė visų žmonių vargus, kančias...

Prieš pačias Kalėdas išsiruošė išvažiuoti į naują vietą gyventi. Apsirengė moteriškais rūbais, susivyniojo į skarą, kad ne taip matytųsi veidas, atsisveikino su seserimis, broliu, mama. - Likit sveiki ir laimingi tesaugo jus Aukščiausias nuo visokių nelaimių ir ištrėmimų. Nežinau, kada dabar teks aplankyti jus, mano brangieji gal ateisiu su ginklu rankoje, kurį pasiimsiu gintis nuo savo priešų, tamsiomis naktimis, kada visi miega, visur ramu. O gal tada, kada laisvės saulutės skaidūs spinduliai nušvies aptemusią mūsų brangios Tėvynės padangę. Sugrįšiu tada aukštai iškėlęs pergalės vėliavą.

Baigęs atsisveikinti sėdo St. su savo tėvu į roges ir išvažiavo. Pailsėjęs bėris sparčiai bėgo, tolinosi nuo namų, vežė savo draugą, kuris šerdavo, mylėdavo, negailėdavo grynų avizėlių.

Likusi namuose motina dar ilgai žiūrėjo į tą pusę, kur nuvažiavo jos mylimas sūnelis.

Nuo rūpesčių, senatvės ir kitokių sielvartų, išvogtame raukšlėlėmis veide dar buvo matyti keletas stambių gailėsčio ašarų.

Laimingai pasiekė tą gyventoją, pas kurį buvo nutarę apsigyventi Saulutė jau leidosi; paskutiniai jos spinduliai rausvai nudažė trobas, medžius. Ir pamažu

artėjo laukais ir miškais, viską apdengdama juodu šydu, naktis.

Dangus aukštumoje sužibo tūkstančiais žvaigždelių, didelių ir mažų, kurios nuo šalčio baimingai virpa. Grįžulo ratai rieda nuo amžių tuo pačiu keliu. Viskas, atrodo, taip gražiai sutvarkyta, visi dangaus kūneliai juda, eina savo keliais. Šiltam kambaryje susėdę apie stalą kalbasi St. klausinėja ar čia ramu, ar sribų gaujos nekrato trobų?

— Aš pas jus, dėde, žadu pagyventi per žiemą, nes namuose jau nebeįmanoma. Eina dienom ir naktim, krato, verčia; jau perkilojo visus daiktus po kelius kartus ir dar ieško, nesiliauna.

— Galėsi pagyventi; pas mus, tuo kartu, dar ramu, galima sakyti, kad dar nebuvo pas mus atėję. Kaimynystėj, anksčiau truputį kratė, bet dabar vėl ramu. Gyvenam toli nuo miesto ir tie valkatos, vagys tingi iki čia ateiti, o gal bijo, nes netoli miškas nuo mūsų. Čia tau, St, bus smagiau kaip namuose. Pas mane yra taip pat slėptuvė, kurioje galėsi ramiai gyventi, be to dar ne vienas. Mano sūnus taip pat slapstosi - nėjo į armiją, būsit dabar du. Dažnai pas mus ateina ginkluoti, tokie kaip jūs, partizanais vadinasi.

Bekalbant jiems, šeimininkė išvirė vakarienę, padavė ir paprašė valgyti.

Pavalgę visi dar truputį pasikalbėjo ir pradėjo ruoštis gulti, nes jau buvo vėlus laikas. Labai ramiai ir šiltai išsimiegojo; pabudo tiktai, kai saulutė jau buvo pakilusi aukštai, jos skaistūs spinduliai, išsiskverbę pro langą, žaidė jo veide.

Seniai jau buvo miegojęs kambaryje ant lovos minkštai, šiltai. Už tai atsikėlęs jaučia labai gerai pailsėjęs, nesijaučia nei mažiausio nuovargio. Pavalgę pusryčius, St. tėvas rengėsi jau važiuoti namo. Pasikinkė savo juodbėrį ir atėjo atsisveikinti su sūnumi St. padavė tėvui ranką, padėjo už tai, kad atvežė čia, ir apsikabinęs pabučiavo mylimo tėvo veidą.

Tėvas taip pat palinkėjo sūnui daug laimės sunkiam gyvenime, nuo širdies palinkėjo kantriai nešti sunkią gyvenimo našta, kurią uždėjo raudonieji, okupavę mūsų Tėvynę.

Likęs vienas, toli nuo savo tėviškės, nuo gimtų namų, leidžia vienodas žiemos dienas ir naktis. Ateina retkarčiais iš miško partizanai su kuriais linksmai praleidžia daug linksmų valandų. Tariausi apie tolesnį gyvenimą ir veikimą. Vieną kartą ateidami atnešė jiems ginklus ir nutarė išeiti kurią naktį pamedžioti sribų, kurių kiekvienoj apylinkėj priviso.

Susirinko viso aštuoni partizanai, apsiginklavę šautuvais, pistoletais, granatomis.

Kai jau visur apgaubė nakties tamsa, partizanai laukais pasuko vakarų linkui.

Už keletos valandų partizanai pasiekė tą sodybą, kurioje gyvena Jan[ušauskas] stribas.

Išsidėstę kryžmais, partizanai atidengė smarkią ugnį. Greitai nuo partizanų kulku užsidėgė namas, kuriame ramiai miega "liaudies gynėjas". Ilgai dar partizanai laikė apstoję tą namą, kad neišbėgtų. Tiktai kaip jau baigė kristi lubos, partizanai apleido stribo sodybą. Ėjo partizanai keliais į mišką, maskuodami, kiek galėdami, pėdas, kad rytą, sulėkus stribų gauja, nežinotų į kurią pusę pasitraukta.

Nuėjo partizanai į mišką, apsistojo po dviem didelėm eglėm, kurių šakos apgaubė visą būrelį laisvės kovotojų. Šaltis labai didelis, truputį sustojus tuojau pergena visą.

Čia partizanai nutarė praleisti visą dieną, jeigu bus ramu - neateis alkana stribų gauja. Prisilaužė eglėšakių, pasiklojo jas po šonu, kad nebūtų taip šalta nuo žemės ir, kurie labiau nuvargę, atsigulė pailsėti.

Kiti užsikūrė ugnį, susėdo apie ją, šildosi, kursto, sausos šakos traškėdamos dega, kibirkštys su melsvais dūmais kyla aukštyn. Jau truputį praaušo, rytai nusidažė raudonai, aplinkui tylu, ramu, nėra jokio vėjelio. Eglės apdengtos storu sniego sluoksniu, palenkę žemyn savo šakas, dar tebesapnuoja - niekas joms netrukdo, nes visi dar tebemiega.

Būnantieji prie ugnies išgirdo kažką įtartina vėjo nėra, o kas taip galėtų šlamėti, ošti?

Reikia pakelti miegančiuosius, gal kartais ir susekė pėdais, kad mes čia atėjom? Tuojaus visi buvo sukilę, pasiėmę ginklus į rankas ir laukė, kas čia atšlamės. Ir pamatė partizanai, kad plačiai frontu išsidėstę stribai artėja į stovyklą.

Partizanai, slėpdamiesi už medžių kamienų ir mažų eglaičių ir pušaičių, traukėsi gilyn į mišką.

Priešai, suradę naują stovyklą ir pėdas iš jos, skubiai pradėjo vytis. Netrukus, priartėję prie partizanų, pradėjo šaudyti. Ir partizanai traukdamiesi pradėjo šaudyti į priešą, kurie netoli iš paskos vijosi. Po keleto valandų

persekiojimo, partizanai pasiekia pakraštį miško, tikėdamiesi ant kelio sulaikyti kokį važiuojantį žmogų ir, paėmus jo arklių, pabėgti.

Sniego gilų. Eina partizanai pamaži vis dar atsišaudydami Jau keturi sužeisti kurie po truputėlį atsilieka — nebegali spėti kartu su savo draugais trauktis. Kas kartą vis artėja žiauri mirtis nuo išgamų sribų kulų.

Kurie sveiki - greitai atsitolino, nes sužeistieji prilaikė priešą — visą laiką šaudė atsigręždami.

Sveiki išbėga ant kelio ir tuo kartu važiavo žmogus. Partizanai greitai sustabdė, paėmė arklių, sėdo ir nuvažiavo.

Visi keturi sužeisti partizanai pasuko į netolimą sodybą. Suėjo į mūrinį tvartą ir ten nutarė kovoti iki paskutinio šovinio.

Visi sribai apstojo aplinkui tvartą ir pradėjo šaudyti Šaudė ilgai ir partizanai pro langus nukepė keletą sribų. Bet jau baigiasi visi šoviniai Kas daryti?

Po daugelio valandų šaudymo, negalėdami paimti partizanų, uždega tvartą. Dega stogas, lubos. Kaskart vis artėja žiauri ir baisi mirtis — gyviems sudegti ugnyje. Dega jau rūbai karšti liepsnų liežuviai bučiuoja veidus. Mirtis kas minutė vis artėja ir, kada jau gaudydami paskutinį oro kvapą, sušuko:

— Broliai, tęskit pradėtą šventą kovą iki pergalės, atkeršykit mūsų priešams už mūsų mirtį! Kristau, Valdove, aukojam Tau savo tyras sielas! Priimk jas į savo karžygių pulkus!..

Mirė jie visi didvyrių mirtimi su Dievo žodžiais lūpose.

Neklaupė prieš savo priešus, neprašė iš jų malonės. Išpildė St ir kiti savo pasižadėjimą, be baimės sutiko baisią mirtį.

Paaukojo jie savo brangiausią turtą - gyvybę ant Tėvynės aukuro. Įpynė dar keturias, vos pražydusias gėles, į laisvės vainiką...

Sužinoję namiškiečiai tėveliai ir sesutės, paskendo giliam liūdesy. Motina iš skausmo laužė rankas, raudėjo. Ir kiti šeimos nariai taip pat liūdėjo, plovė ir jų skruostus gailios ašaros, nes jau visi žinojo, kad niekad nebepareis, nebeteks pamatyti

Kelias į laisvę

Saulė jau mažai bešildo, retkarčiais pasirodo iš po žemai slenkančių pilkų

debesų ir vėl lyg vagis, slepiasi už jų.

Oras atšalo, nebegirdėti linksmų paukščių giesmininkų balsų. Visi jau seniai paliko mūsų brangią tėvynę, jos laukus, pievas ir miškus, išskrido į šiltus kraštus, kur saulutė linksmi šiltai šypsosi, beria į žemę tūkstančius malonių spindulių.

Sugriš tikrai kada pas mus prabėgs žiauri šalta žiema, kada saulutė vėl meiliai šypsosis, kada atbus gamta iš gilaus žiemos miego ir apdengs laukus, miškus ir pievas žaliu šydu. Sugriš, kada artojas, pasikinkęs savo juodbėrį, išeis į laukus ir linksmas vers vagą po vagas.

O dabar kaskart vis artėja liūdnės rudenio dienos. Liūdi sodai, miškai ir pievos, netekę tokio brangaus grožio, kurį buvo dovanoję pavasaris. Negailestingas rudens vėjas nudraskė nuo medžių paskutinius pageltusius lapus, kurie gelsvu šydu apdengė laukus. Dienos trumpos; nespėjo saulutė patekti - žiūrėk ir vėl jau vakaruose, skuba, slepiasi už tamsių debesų, kurie toli už miško pakibę, lyg kokia juosta juosia visą vakarų horizontą. Greitai pranyksta paskutinės saulėlydžių pašvaistės, ir visą dangų ir žemę apgaubia tamsi juoda naktis. Kur-ne-kur, pro slenkančių debesų tarpelius, sužiba baimingai žvaigždutės ir vėl greitai jas apgaubia juodi debesys.

Žmonės jau seniai susirinkę nuo darbo į trobas. Kur tikrai pažiūrėsi - aplinkui lyg mažųjų ugnelių pridegiota, mirga, juda lempų liepsnelės.

Lauke, už lango, vėjas nerimsta, įkyriai klebena langines, švilpia, kaukia, — tiesiog baisu.

Šeimyna kambarėje jaučiasi puikiai — šilta, gera. Ugnelė plytkoje traškėdama dega, dūmai vieni už kitus veržiasi, skuba, kad tikrai greičiau pasiekti laisvę. Šeimininkė linksma ruošia šeimynai vakarienę, sušilus nuo plytkoje kūrenamos ugnies, veidai įraudę, skuba, bėgioja.

Kiti suaugę šeimos nariai vėl darbuojasi kas ką galėdami ir kas yra prie ūkės reikalinga.

Vaikai susėdę apie stalą, pasiėmę mokslo knygas, skaito, mokinasi, ruošia pamokas rytdienai.

Jų tėvas — jau pagyvenęs žmogus; veidas išvogtas didelėmis ir giliomis raukšlėmis, kas liudija, kad teko praleisti daug sunkių dienų, kurios buvo iškaišytos ne rožių žiedais, bet vargais ir kančiomis. Galva jau pabalusi lyg kad žydinti obelis; mažas siauras sidabrinių plaukų vainikėlis puošia jo galvą.

Atsisėdęs prie stalo ant suolo, pasirėmęs rankomis sunkią baltą galva, pasakoja vaikams, kaip seniau lietuviai mylėjo savo brangią tėvynę, kaip kovojo už ją mūsų kunigaikščiai, Vytautas, Kęstutis ir kt.

Pasakoja jiems, kad mūsų tėvynės sienos, jų laikais, siekė nuo Baltijos iki Juodųjų jūrų ir, kad Vytautas Didysis buvo su savo kariuomene įbridęs į Juodąsias jūras; sėdėdamas ant savo balto žirgo, jis rodė su ranka į tolį - į putojančias jūros bangas.

Atsiduso, lyg kas suspaudė jo širdį, veidas nuliūdo, akys prigėso. Pabuvo valandėlę rankomis apgaubęs veidą ir vėl pradėjo:

- Mano vaikučiai, ar žinote kodėl po jų mirties — Vytauto, Kęstučio ir kt. - mūsų tėvynė taip sumažėjo, nusmuko jos galybė?

- Dėl to, brangūs vaikučiai, kad dabar nebe-myli lietuviai savo tėvynės, kaip mylėjo ją anksčiau senovės lietuviai.

Bet dar buvo ištikimų tėvynės sūnų, kada reikėjo kautis su bolševikais už tėvynės laisvę ir nepriklausomybę 18-ais metais. Daug išėjo savanoriais jaunų ir senų, vyti priešą iš savo brangios žemės. Sunki ir nelygi buvo kova, sunkus buvo Lietuvos savanorių kelias į laisvę, bet apsišarvavę

Iš kairės pirmas - Mykolas Krikščiūnas-Valstietis, antras - Vladas Krikščiūnas-Balandis, trečias - Jakštas Petraitis-Gegužis

draša, ištverme ir pasiryžimu, nugalėjo visas kliūtis, kurios buvo pastoję kelią į laisvę. Daugel žuvo nelygioje kovoje, kaudamiesi už šviesesnę ir laimingesnę vaikų ateitį. Daug kryželių pakelėse liudija, kad čia buvo kova ir, kad čia ilsisi tikrieji tėvynės sūnūs, paaugoję savo brangiausi turtą — gyvybę. Ir dabar, brangūs vaikučiai, jų vardus visi mini, nes jie aukso raidėmis įrašyti į mūsų istorijos lapus.

Neilgai teko mums pasidžiaugti taip sunkiai iškovota laisve. Neilgai tebuvo nutilę šūvių aidai ir smarkus kulų kaukimas, kuris nešė mirtį. Prabėgo vos tiksliai trisdešimt su viršum metų — žydinčias mūsų sodybas, visą mūsų tėvynę, vėl užpuolė tie patys priešai — bolševikai, okupavo — pavergė ją.

Visiems lietuviams apsiniaukė šiek tiek prašvitę veidai, nes, ilgai nelaukdami, bolševikai pradėjo masinį žmonių vežimą vergovėn į Sibirą, kur turėjo dirbti nuo aušros iki sutemos, alkani, nuplyšę...

Šeiminkė atnešė ant stalo jau paruoštą vakarienę, kuri garavo dubeniuose ir skleidė skanų kvapą. Tėvas, pabaigęs pasakoti, išipylė į lėkštę sriubos - pradėjo valgyti.

Valgė ir kiti, vaikai ir suaugę. Vaikai atrodė lyg ką užsisvajoję; paskendę mintyse pamažu valgė. Pavalgę vieni dar ėmėsi kokio darbo, kiti atsigulė ant lovų pagulėti, o vaikai pasiėmė baigti pamokas ruošti, nes nebuvo baigę — užsiklausę buvo tėvo pasakojimų.

Vienas iš tų vaikų - vyriausias, apie penkiolikos metų amžiaus, paskendęs mintyse kažką svajoja. Gal apie savo vyresnį brolių, kuris nėjo į bolševikų armiją, dabar slapstosi - leidžia ilgas ir nuobodžias dienas ir naktis. O gal galvoja, kad ir jis yra tas ištikimas tėvynės sūnus, kaip ir anų metų savanoriai.

Išeis kada iš namų užsikabinęs šautuvą, paliks tėvus, brolius, seses ir kovos, kovos...

Nutraukė jo svajonių giją už lango pasigirdęs beldimas. Klausosi Gal tai vėjas beldžiasi, kuris dar vis nenurimęs, klausia pats savęs? O gal atėjo iš miško partizanai pas mano brolių pasikalbėti, dingtelėjo mintis. Dar prabėgo keletas minučių ir vėl pasigirdo toksai pat beldimasis. Dabar jau pakeliu lango užuolaidą ir pamatau du pažįstamus veidus, partizanų veidus, kurie dažnai pas mus apsilanko tamsiomis naktimis.

Nuėjęs skubiai atidarau duris: - Prašau į vidų, gal sušalote? Šiandien toksai šaltas oras, o vėjas tai pergeria iki kaulų kai išeini į lauką. Sueina į

vidų. — Labas vakaras, šeimininkas. — Sveiki gyvi Pasisveikina su visais jaunais ir senais: prašomi šeimininko atsisėsti, abu partizanai susėda ant suolo prie stalo. Vaikai, kurie mokinosi, skubiai susidėjo kiekvienas savo knygas į portfelius, pasitraukė nuo stato lyg ko bijodami. Vienas partizanas dar paklausė - Kaip sekasi, berniuk, ar jau greitai mokytojas būsi? Lyg nedrąsiai vienas atsaką — Oi, dar negreitai; dabar esu tik šeštoje klasėje, o kada būsiu vienuoliktoje!- Prabėgs dar daug laiko, daug metų, - pabaigė berniukas.

Susirinko prie stato visi suaugę, apsėdo iš abiejų pusių laisvės kovotojus - partizanus, kurių taip jau buvo pasiilgę. Nors neretai apsilanko tie du draugai, bet visa ši lietuvių šeima laukia jų lyg savo sūnų.

Laukia ilgais rudens vakarais ar kada nepabels į langą, ar neišgirs pažįstamo balso.

Ir kada sulaukia, ateina broliai partizanai, tą vakarą ši šeima švenčia džiaugsmo šventę. Ir šiandien visų narių veiduose žaidžia šypsena, visi linksmi patenkinti, kalbos sruvena upeliu, rodos, kad ir galo joms nebus.

— Kaip jūs, sūneliai, dar laikotės, ar greitai išvysite tuos driskius? — juokauja, ūsą sukdamas, senukas. - Kada jie nustos mus gąsdinti, grasinti kalėjimais ir Sibiru?

— Jau atrodo, tėvuk, kad greitai bėgs šie vagys, žmogžudžiai į savo rojaus šalį, bet dar kol kas kankina, vargina visus žmones.

— Į jų nagus patekti tai nelinkiu ir savo neprieteliui, — prabyla tėvukas. — Buvau jau jų naguose vieną kartą pakliuvęs, tai saugok Dieve, kad daugiau nebetektų. Įsiutę, sužvėrėję, muša tuom kas pakliūva po ranka, nežiūri ar per galvą, ar veidą tenka. Kada jau žmogus netekęs jėgų, apalpęs, išgriūva, perpila šaltu vandeniu ir vėl iš naujo muša, keliais vaikšto po krūtinę, ir vis šaukia: "Kur yra tavo sūnus banditas?! Prisdėjo jau prie kokios gaujos, išėjęs į mišką?! Pasakyk jam tegul eina namo ir galės ramiai gyventi, o jei ne — pasakyk kur jis yra — tuojaus tave, seni, paleisim namo."

— Atsakydavau visada trumpai ir aiškiai "Nežinau kur. Nemačiau. Ir nieko aš jums neturiu daugiau pasakyti" Dar palaike keletą dienų, mane paleido, visą sudaužytą, pamėlynavusį, veidas sutinęs, kaulus skauda... Ir išleisdami įsakė, kad niekas nežinotų, kad buvai muštas, turi laikyti viską paslapyje.

— Tikrai daug teko jums, tėvuk, prikentėti nuo tų žmogžudžių rankų;

atėmė sveikatą ir dar liepė tylėti! Dar taip nebuvo iki bolševikų laikų. Besišnekučiuojant jiems, šeiminiškė išvirė arbatos, padėjo ant stalo sūrio, sviesto ir paprašė valgyti - Dovanokit, sūneliai kad daugiau nieko neturime tuo kartu; kiek kiemas turtingas, tiek ir vaišingas. Raudonieji viską atėmė, konfiskavo, paliko tik vieną karvutę, bet nenusimenam, — užteks, kad tik neišvežtų į tą pasaulio pragarą - Sibirą.

Tėvas liepė vyriausiam savo sūnui nueiti ir pašaukti iš slėptuvės sūnų, kuris slapstosi nuo stribų ir rusų gaujų, kurios eina dienom ir naktim. Prabėgs jam keletas valandų greičiau ir linksmiau, su draugais pasikalbės, pajuokaus. Už keleto minučių sugrįžta jau du, linksmi ir patenkinti lėjęs tvirtai paspaudė savo draugams rankas ir atsisėdo šalia jų.

- Kaip smagu, kad jūs, brangūs draugai ateinat manęs aplankyti. Vienam labai nesmagu ir ilgu. Diena kol prabėga, rodos, kad metai. O saulės taip pat mažai tematau, atrodo, kad be jokio galo naktis. Vakare išeinu į lauką pakvėpuoti grynu oru, bet neilgai. Nesmagu ir lauke — saulutė jau nusileidusi aplinkui tamsu, niekur jokio gražesnio vaizdo nematyti nėr kuo pasidžiaugti, vėl lėndu į savo namelį ir leidžiu vienodas tamsias dienas. Kaip gyvenat jūs, brangūs draugai? Ar daug teko praleisti pavojų, kautynių su bolševikais? Ar daug jūsų yra? — klausinėja slapukas, teiraujasi.

- Daug mūsų yra ir mes linksmi leidžiam dienas; būna dienų, kada užpuola didelės rusų gaujos ir reikia su jomis stoti į kovą. Užverda trumpos, bet smarkios kautynės ir vėl partizanai pamaži traukiasi kad išvengtų nereikalingų aukų, nes, stojus į ilgesnes kautynes, gali didelės gaujos apsupti ir visai sunaikinti partizanus.

Pasiklausęs slapukas pagalvojo ir sako:

- Sunkus jūsų, broliai kelias į laisvę, iškaišytas vargais ir kovomis už brangią žemę. Tiems, kurie myli labiau savo gimtą žemę, gražiai žydinčius sodus, gėlėtas pievas už gyvastį savo širdies - nebaisūs jokie vargai ir kovos. Jie eina drąsiai į priekį, į didelį tikslą - pergalę - atstatę kovose užgrūdintas krūtines. Ir aš, broliai noriu būti tų gretose, ir kartu žengti tuo sunkiu, vargų ir kovų keliu. Ir aš esu pasiryžęs verčiau mirti o ne vergauti raudoniams. Ir mano širdyje dega tėvynės meilės ugnelė ir neapykanta priešams, kurie mus engia, terioja mūsų šeimas, šaudo, žudo brolius ir seses. - Gerai galėsi stoti į mūsų būrį ir kartu, petys į petį, su ginklu rankoje,

skinsime kelią į laisvę.

— Laikas jau bus keliauti į savo namus, nes jau, atrodo, pabūta nemažas laiko gabalas, kol pareisime, prabėgs dar apie dvi valandas, ir gerai jau žymės, kad pradeda raudonuoti rytai O pakol dar tamsu, tai niekas taip toli nematys, o be to - dar ir miegos.

Visi pakilo nuo suolų. Partizanai pradėjo atsisveikinti, spaudė tvirtai visiems rankas. Šeimininkai taip pat linkėjo jiems daug begalinės laimės, žengiant tiesiu ir teisingu keliu. - Tesaugo jus Marija nuo sužvėrėjusių bolševikų gauju, - išleisdama kalbėjo šeimininkė. Ilgai dar žiūrėjo šeimininkė į tą pusę, kur jie nuėjo. Matė dar ilgai tėvynės sūnų siluetus žengiančius per nakties tamsą, bet greitai juos apgaubė storas rūko sluoksnis, kuris buvo pakilęs nuo netolimo slėnio ir jie pranyko visai Suėję į vidų, dar pasikeitė keletą žodžių ir rengėsi gulti Sūnelis taip pat išėjo į savo namelį, pasakęs mylimiems tėveliams "Labanakt". Negalėjo ilgai dar užmigti, galvoje skrajojo gražios mintys, aukšti siekimai.

Užmigo — gal jau buvo išaušę, su gražiomis svajonėmis, lūpose šypsena, kad jau greitai bus brolių partizanų eilėse ir kartu su jais, su mylimuoju ginklu, skins kelią į laisvę.

12-ika tūkstančių prieš 11-iką

Greitai prabėgo šalta ir gili žiema, kurią praleidom pas gyventojus, išsiskirstę mažomis grupėmis. Saulutė jau pradeda po truputį šildyti, pranyko sniegas nuo laukų ir iš miškų. Džiaugiamės, kad jau greitai bus galima išeiti į mišką gyventi.

Greit ir vėl teks išgirsti sugrįžusių paukščių nepabaigiamų giesmių, kurių taip gera malonu klausytis. Pabodo per žiemą slėptuvė gyvenimas, norisi pavaikščioti, aplankyti visus pažįstamus, tėvus, brolius, seses, nes jau seniai besimatė. Kalbos sruvena, džiaugsmo šešėliai žaidžia mūsų veiduose, kad artėja ta diena, kada susitiksime miške visas būrelis.

Netrukus atėjo taip laukta ta diena, kada jau reikia apleisti slėptuvę, palikti tuos brangius žmones, kurie slėpė, padėjo kiek galėdami palengvinti partizanams vargus.

Per dieną susitvarkėme manta, išsivalėme ginklus, o kai atėjo vakaras, apsirengėm, apsiginklavom, atsisveikinom su šeimininkais, padėkojom už butą ir rūpesčius, ir išėjom.

— Brangūs sūneliai, tikrai nepamirškite mūsų, - išleisdamas tarė šeimininkas. - Ateikite vėl kada turėdami laiko ar eidami pro šalį užsukite pasišnekėti. Dabar tikrai bus mums nesmagu, nebus kur ateiti pasikalbėti, pajuokauti.

— Ateisim, tikrai nepamiršim jūsų aplankyti...

Ir būrelis partizanų pasukom lauko takeliais miško linkui. Iš griovių ir nuo balų pakilęs rūkas greitai paslėpė mus, sparčiai žygiavusius jau seniai bevaikščiota takais.

Pakilus pėmpė sveikino mus: "Gyvi, gyvi"; sukdama ratą viršum galvų, viliojo toliaus nuo savo lizdo. Mes tai pat sveikinom sugrįžusius svečius iš tolimų šiltų kraštų: "Gyvi, gyvi dar esam; kaip smagu vėl jus matyti ir girdėti jūsų sveikinimus iš po šaltos žiemos."

Pelkėse aplinkui, rodos, lyg koksai vakarinis koncertas. Griežia varlės, norėdamos perrėkti viena kitą; jų balsai virpina tylią vakaro ramybę ir sklinda laukais ir pamiškėmis.

Linksmi, šnekučiuodami mes pasiekėm miško pakraštį ir pasukom į gilumą miško seniai bevaikščiuotu, bet gerai žinomu, keliuku. Pernykščiai sausi lapai čėža po einančių kojomis, o stiprus atgimstančios gamtos kvapas tiesiog užima kvapą — sunku kvėpuoti. Dar nuogose lazdynų šakose gieda lakštutė giesmininkė. Kaip gražu! Rodos, kad šis pavasaris už visus gražiausias...

Bekalbant, besidžiaugiant vakaro gražuma, bematant pasiekėme tą vietą kur buvo sutarta visiems susitikti. Randame mes suėję jau keletą draugų atvykusių, kurie, susikūrę mažą ugnelę, kad nebūtų šalta, kalbasi susėdę ratu apie ją. Sausos šakos traškėdamos dega, o melsvi dūmai pakyla ir vėl krinta žemyn, ir driekiasi pagal pat žemę.

— Sveiki gyvi, broliai, - tiesiame mes jiems rankas ir tvirtai spaudžiame.

— Gyvi, ačiū. Šiaip taip praleidome šią sunkią žiemą. Ačiū Aukščiausiam - sulaukėm gražaus pavasario, šiltos dienos ir be galo gražios naktys. Dabar, broliai, belieka prašyti Visagalio, kad ir toliaus mus saugotų nuo raudonųjų gaujų. Pasikėlė iš savo vietos, jaunas, nemažo ūgio, plačių pečių, apvalaus veido partizanas, paėmė glėbį šakų, uždėjo ant ugnies, kuri jau

visiškai baigė degti Iš karto visai prigėso, bet greitai ugnis įsikabino į sausas šakas ir suliepsnojo, nušvietė aplinkui sėdinčiųjų partizanų veidus, kurie iš po žiemos atrodė tokie balti gražūs.

- Kažin kodėl neateina paskutiniai mūsų vyrukai kur jie galėjo taip ilgai užkliūti? - lyg klausdamas, o gal norėdamas pradėti kalbą, sako mažo ūgio, bet, atrodo, tvirtas partizanas. - Gal užsuko kuris iš jų pas savo mylimą mergaitę, kuri išsiilgus laukia jau seniai ateinant, o kada lauki žmogus, tai laukimo diena virsta metais, juk žinote, esat ne vaikai, tai neverta jums aiškinti

- Tikriausiai taip ir yra, - patvirtino keletas balsų iš rato. - Bet dar rytas toli, - spės ateiti Ogi žinot, seniai bebuvę — myli, vaišina, nejaugi apsisukęs ir išlėksi...

Jų kalbą nutraukė toliaus išgirstas sausos šakos treškėjimas. Visi klausosi atidžiai žiūri į ugnies nušviestą ratą ar kas nepasirodys.

Bet greitai, pro apšviestus medžių kamienus, pasimatė keletas žmonių figūrų. Tuojaus pažinome, kad tai mūsų paskutiniai partizanai.

Greitai priartėjo prie sėdinčiųjų rato. Pasigirdo sveikinimosi šūkiai duoda vieni kitiems rankas ir tvirtai spaudžia jas. Pasisveikinę sėda vėl visi apie ugnį - kalbasi Kalbos sruvena upeliu. Prabėgo žiema, - neteko nei karto susitikti pasikalbėti, o dabar vėl susitikom visi sveiki, linksmi - kiekvienas turi daug ką pasakyti apie pragyventas dienas.

Bekalbant rytuose pradėjo šviesėti; rytų žara nudažė dangų rausva šviesa. Naktis greitai traukiasi užleisdama vietą artėjančiai dienai Atbunda vienas kitas paukštėlis ir savo balseliu sveikina atvykusius naujus miško gyventojus.

- Broliai prabilo partizanų vadas, - čia vieta neblogiausia, bus galima įsirengti stovyklą ir pagyventi ilgesnį laiką, o kada prasimins takai tada persikelsim į kitą vietą.

Visi su džiaugsmu pritarė šiam pasiūlymui ir vieni tuojaus ėmė ruošti guolį. Laužė šakas ir tiesė ant žemės, kad ne taip būtų drėgna, o jos dar buvo be lapų, tai ant jų prirovę senos žolės užtiesdavo, ir išeidavo puikus guolis.

Kurie iš toliaus atžygiavę, labiausiai buvo pavargę — sugula. Paukščių čiulbėjimas, lyg kad motinos lopšinės daina, užliūliavo, nematoma jėga užspaudė blakstienas, ir brangūs tėvynės vaikai paskendo sapnuose. Likę

du partizanai prie ugnies, kurstė ją, kalbėjosi ir tuo pačiu ėjo sargybą. Rytas tylus, ramus, niekur jokio garso, išskyrus ritmingą paukščių čiulbėjimą ir gulinčiųjų knarkimą. — Dviems, rodos, neilgos ir tos valandos, o kada, prisimenu, iš po žygio reikėjo vienam sargyboj būti, tai pat kaip šiandien, prieš pat aušrą, — kaip sunku buvo kovoti su įkyriai lendančiu miegu, bet šiaip taip atstovėjau savo valandas. O kai atsiguliau, brolau, tai nejutau kada užmigau, tik tai kai pabudau — jau buvo pietų laikas. - Gali būti, kad taip buvo, — patvirtino draugas, — nes nakties vaikščiojimas - tai ne dienos; o dar ne visuomet gali keliais vaikščioti, - vis laukais; prikrato - lyg kad elektros kėdėj sėdinti; o kai sugrįžti, tai, rodos, grįžęs iš tolimos kelionės, - skubi gulti ir tuojau užmiegi...

Patekęs saulutė nudažė medžių viršūnes gelsvai, ir smarkiai kopia aukštyn melsvu dangaus skliautu. Įsiskverbė pro nuogas medžių šakas, jos spinduliai žaidžia miegančiųjų partizanų veiduose. — Pradedą po truputį sušilti, galėsime ugnies nebekūrentį vienas dalykas, kad jau bus šilta, o antras - dėl atsargumo. Gali koksai blogas žmogus praeiti ir užuosti dūmus, o tada tai juk, brolau, gerai žinai kas bus. Negailės čia atvirsti keletą tūkstančių azijatų, kurių lyg alkani vilkai, puola ištroškę šviežios žmogienos. Taip, brolau, - tie pagaliai baigs perdegti ir užteks.

Kurie pirmiausia atsigulė - jau pradeda po vieną keltis, matyti, kad jau užtektinai išsimiegojo. - Vyrūčiai, kodėl nebemiegate?

- Dabar, tokiam laike, pats skaniausias miegas, - nei peršalta, nei peršilta.

- Ačiū, pakaks - jau esam sočiai išsimiegoję, o dabar mes pabūsime sargyboje, o jūs galėsite eiti gulti į mūsų dar šiltas vietas. Tikriausiai miego labai norit, atsigulę pabūsit tik vakare, o gal ir pakelti reikės, kad nebūtų per daug.

- Tikrai, miego labai norisi, rodos, dabar kai atsigulsim - pabūsime tikrai ryt rytą.

- Galėsite, broliai, miegoti kiek tik norėsit, o mes saugosim jus. Ir abu buvę sargybiniai nuėjo miegoti; su palapine užsiklojo, kad nebūtų šalta ir nuo vabzdžių, kurie įkyriai lenda.

Prabėgo tikrai keletas minučių ir jie užmigo; tikrai girdėti jų knarkianti sutartinė, - nuo alsavimo taip vienodai ir lygiai kilnojasi palapinė, lyg kad

mažos bangelės ant ežero banguoja- Po vieną ir po du sukilo visi partizanai, džiaugiasi, kad gerai pailsėjo ir išsimiegojo.

- Miške daug nereikia gulėti ir esi išsimiegojęs, o slėptuvėj, būdavo, miegi miegi ir vis mažai, rodos, kad niekada nebus gana, - kalba riekdamas duoną pagyvenęs partizanas. Visi valgo susėdę ant sausų lapų, atsirėmę į medžių kamienus, kalbasi, juokauja. - Kaip smagu miške gyventi oras šiltas, gražus, paukščiai gieda. Tiesiog lyg į rojų esam patekę, atrodo.

O kada sužaliuos medžiai, pradės skleisti žiedus pirmos žibutės, žemę apdengs glėžna jauna žolytė - tada tikrai bus gražu, pasakiška...

Pas visus kalbos nenutrūksta, nes, po tiek laiko susitikus, kiekvienas turi ką pasakyti

Bekalbant saulutė jau pradėjo dideliais šuoliais leisti žemyn. Ar čia seniai dar buvo rytas, o dabar, žiūrėk - jau vakaras čia pat. - Reikia pakelti miegančiuosius nors pavalgyti, nes gali suslapti (nusilpti — red.), — juokauja linksmi nusiteikę partizanai. Ir tuojaus buvo pakelti — Visi nutarėme, kad reikia pakelti nors pavalgyti, o paskui vėl galėsite gulti - Gerai, kad ir pakėlėte, valgyti tikrai norisi, - pilvas maršą groja... Saulutė greitai nusileido, o vakaro prieblanda apgaubė mišką.

— Šiandieną, tur būt, neisim niekur; maisto turime užtektingai, o reikalų kitokių neturime, tai galėsime ir vėl eiti gulti - sako partizanų vadas.

Taip ir bėgo visos, galima sakyti, vienodos dienos, panašios viena į kitą. Gyvename toje susitikimo vietoje daugiau dvi savaitės laiko. Bet greitai prisimynė takeliai nes žemė dar nevisai išdžiūvusi Maskuodavom dažnai lapais, kad ne taip matyti. Dar pagyvenę keletą dienų, nutarėme persikelti į kitą vietą, toliau į vidurį miško. Vieną pavakarę, kada saulutė rengėsi gulti, mes susirinkom visą mantą, užmaskavom tą vietą, kurioje gyvenom ir išėjom į naują. Miškas visiems gerai pažįstamas, užtai greitai suradom patogią vietą gyvenimui.

Ir vėl taip kaip ir pirmoje vietoje, kiekvienas pradėjo rengtis guolį. O kai jau buvo paruošta - vieni nuėjo gulti, o kiti susėdę dar rūkė..

Parūkę ir tie nuėjo gulti į minkštą kvepiantį guolį. Jaunučiai beržų ir lazdynų lapai iš kurių padarytas guolis, skleidžia stiprų kvapą.

Paukštelių giedojimas ir mažo vėjelio judinamų lapelių ošimas greitai užliūliavo visus- Ryta vėl pažadino paukščių sutartinė, kuri skardena mišką.

Kurie pabudo — atsikėlė, -ėjo sargybinio pareigas, o kiti dar miegojo.

Aušta tylus gražus rytas; aplinkui - jokio garso. Dangaus mėlynė - nė mažiausio debesėlio; atrodo, šiandien bus graži diena. Ant medžių lapų, lyg sidabriniai karoliai, kaba rasos lašai, o saulei patekėjus, taip gražiai jie mirga, lyg vaivorykštės juosta. Patekėjus saulutė smarkiai žengia aukštyn. Pradedą po truputį jaustis šilumos, nes pakilus saulutė virš medžių stačiai pro medžius, pabėrė savo malonius ir šiltus spindulius.

Atsikėlė visi partizanai, nes iš vakaro atsigulus, miego pakako — išsimiegojo. Susėdę visi pusryčiauja, kalbasi

— Ot kaip gerai, kad orai gražūs, nelyja. Nereikia nei palapinės statyti, nei tupėti po ja, — juokauja linksmas partizanas.

- Tikrai, kad gerai, kada šilta ir gražu, - patvirtina keletas balsų.

Gyvename jau kuris laikas naujoje stovykloje. Vakara is išeinam parsinešti maisto ir pasirinkti žinių į netoli nuo mūsų stovintį viduryje miško Deblėno (*Deblono - red.*) kaimelį. Žmonės visi, atrodo, geri; myli, vaišina kas kuo galėdamas ir prašo aplankyti tankiaus. O, išskyrus visus, labiausiai susibičiuliavom su linksmu ir šposus mėgstančiu piliečiu Pakėnu. Kada tik tai - nueinam, pasiklausiam apie "ramybę", visada atsako: "Pas mus čia ramu, galite ramiai būti ir dainuoti." Ir senis užtraukia kokią partizaniską dainą, o mes pritariam

Pabuvę keletą valandų, einame į mišką - stovyklą.

Išleisdamas mūsų bičiulis užprašo: - Vėl, kada laiko turėsit, ateikit pas mane, pabūsite, užvalgysite... Taip aš jūsų laukiu ateinant... -Ateisim, čia mums netoli ir labai patogų; saulutė tik tai nusileidžia ir galima pamiške traukti į sodybą.

Pasakę "Laba naktis, šeimnininkai", pro šulinį pasukome keliu į mišką. Pamiškėje išsidriekęs rūkas, lyg balta drobė, juosia miško pakraštį.

Danguje mirga žvaigždutės, paukšteliai dar tebegieda medžių šakose. Taip smagu eiti mišku; kvepanti ir vėsu orą pilna krūtine trauki į plaučius. Po kokio pusvalandžio pasiekėme stovyklą. Visi miega, išskyrus sargybini, kuris sėdi ir klausosi aplinkinių garsų. Grįžusieji greitai nuėjo gulti šalia kitų, jau seniai miegančių.

Sargybinis, atstovėjęs nustatytą sargybos laiką, iš eilės kėlė kitą. Taip ir ėjo viens po kito iki ryto. Ryta visi atsikėlę šnekučiavosi apie jau praeitos

nakties nuotykius išiegoj, kaip pas tą "dieduką" dainavom, juokus krėtėm
Taip ir bėgo dienos mažai tesiskirdamos viena nuo kitos.

Kada miške atsirado žolės, mūsų draugas Pakėnas atginė gyvulius į
mišką. Nuo ankstauro ryto iki pat vakaro, nuo jo raliavimo plyšta miškas.
Nueina partizanai pas jį pasišnekėti, pajuokauti Vieną gražų birželio vakarą
išeinam keturi su svarbiais reikalais vakarų link.

Naktis trumpa — nespėjom sutvarkyti reikalų, apsinakvojom pas
gyventoją. Seniai jau bebuvom buvę — žmogus pasiilgęs myli, vaišina.

Ant stalo atsirado ašotis alaus ir valgių. Pasistiprinus nuvedė šeimininkas
į daržinę ant šieno gulti Labai gerai išsimiegojom; pabudom - saulutė jau
buvo aukštai pakilusi.

Neužilgo šeimininkė atnešė pusryčius. Pavalgę dar ilgai šnekučiavomės
su šeimininke, kuri nei kiek nesiskubino eiti. Jai labai idomu pasikalbėti; čia
vienas kaimynas, o kiti - jo draugai ir visi seniai buvę. Naujoje vietoj ir tarp
seniai matytų žmonių, nepamatėm, kaip prabėgo diena.

Saulutė nusileido už miškų ir plačiai laukais artėja, viską apgaubdama
pilkai, vasaros naktis.

Virš Nevėžio vagos pasikėlė rūkas, o pakrantės medžiuose pasigirdo
tūkstančiai lakštučių balsų. Nuėję į kambarį pavakarieniavom ir rengėmės
eiti. Vaišinga šeimininkė, gerai suprasdama mūsų gyvenimą, įdeda kiekvienam
į kišenę po porą bulkučių ir po dešros gabalėlį. Sako ji: - Gal kada negalėsite
nueiti pasiimti užvalgyti, o turėsit prie savęs truputį - nereikės badauti

Žinau, brangūs vaikeliai tenka jums daug visko pergyventi, skriaudų ir
pavojų, bet nenusiminkite, kantriai neškite iki galo sunkią, jums skirtą,
partizanų naštą. Aukščiausias saugos ir laimins jus, žengiančius tiesiu ir
teisingu keliu... - Ačiū, močiut, už nakvynę, už maistą. Dabar, vyručiai, jau
galėsime žygiuoti toliaus. Ir visi keturi pasukome rytų kryptimi Pasiekę
Nevėžį, mažu laiveliu, per du kartus, persikėlėm į kitą krantą.

Už kokių poros valandų pasiekiam Deblėno (*Deblono - red.*) miško pa-
kraštį.

Patekėjo saulutė šviesi

Pusryčiauja prie laužo visi

Išskyrus tuos, kurie stovi sargyboje.

Išskyrus Katytę - ji valgyti nėjo

*Truputį karštis sumažėjo
Ir miegas pavergė ją
Vyrų veiduose kumščių raukšlėlės
Mintyse - lietutis*

(Vyrų veiduose kumščių raukšlėlės" - tai, tur būt, reikia suprasti, kad kai miega kumštį po gaiva pasidėję (vietoje pagalvės), lieka ant veido žymės. - B.U.)

Įvykių santrauka

Elzė ėjo per būrius, gydysdama sužeistus ir sergančius. Paskutiniu laiku apsistojus gyveno Direktoriaus (*Direktoriaus - red.*) būry.

Direktoriaus būry buvo 6 vyrai, Paukštelio — 10.

Direktoriaus būrys stovėjo Upytės miške...

Atbėgo pas juos Paukštelis su savo 10 vyrų. Ir pasakė atbėgęs iš girios, ten įvykusios kautynės, žuvo du part[izanai]. Direktorius paaiškina, kad ir čia neramu.

Nutaria imti arklius ir važiuoti. Paukštelis sakosi žinąs šiek tiek apylinkes. Vaziuoja Šilų link.

Buvo rūkas. Nuvažiavo pas žmogų. Žmogus buvo geras lietuvis, vaišingas — priėmė. Pasakė, kad ramu. Tada part[izanai] arklius pastatė daržinėj, o patys apsistojo gyvenamam name. Rytui išaušus, sargyba pastebėjo keturis rusus; jie praėjo, o part[izanai] vėl liko vietoje. Rūkui esant, rusai praėjo pro tą trobą. Nuėję pas kaimyną klausia: "Kur gyvena žmogus su peršauta ranka?" Kaimynas, nieko blogo nepagalvojęs, parodė. Tada rusai visu pulku apsupo sodybą ir ėmė šaudyti. Part[izanai] vieni per langus, kiti pro duris ėmė veržtis į kiemą, šaudydami. Pirmasis krito Paukštelis, po jo, vienas po kito, — kiti. Sunkiai sužeistas Direktorius, paplūdes kraujuose, šliaužė tolyn. Be samonės Direk[torių] paėmė gyvą. Elzė su dviem part[izanais] atsišaudydami veržėsi į Glitėnų apylinkę. Užbėgo ant kitų, skubančių raudoniesiems į pagalbą rusų. Vieną sužeidus, matydama smarkiai plūstantį kraują, šoko perrišti bet tas, tik perrištas, nuo žaizdų mirė.

Tuo laiku sužeidė kitą. Ji norėjo perrišti ir tą, bet raudonieji budeliai paėmė gyvą ją ir sužeistą part[izaną]. Kiti keturi ir mergaitė, prasimušę pro

Direktoriaus būrio partizanai. Pirmoje eilėje antras iš kairės - Krikščiūnas Danielius-Liubka, Ramygalos valsč, Deveikiškių km, g 1921m, 1948m. žuvo. Antroje eilėje antras - Krikščiūnas Algirdas-Gebelsas, Ramygalos valsč, Deveikiškių km, g 1919m, 1947m. žuvo Žaibgaloje. Trečias - pirmasis Ėriškių vadas Vaznonis Kazimieras-Vėtra, Ramygalos valsč, Palivarko km, g 1919m, žuvo 1945m. prie Ėriškių, Radikonio miške, žiemą

apsupimą, bėgo miško link.

Mergaitę, Marytę, sunkiai sužeidė per vidurius. (Kartu bėgo ir savininkė - mergaitė). Partizanai atsišaudydami vedėsi ją kartu. Kulkos kaukė, sužeistoji visai nusilpo ir partizanai paliko ją likimo valiai

Savininkė rodė kelią ir jie laimingai pasiekė Namišių mišką, kuris priglaudė juos.

Suimtuosius nuvežė į Krekenavos miestelį, perrišo, (nes Elzė buvo sužeista po to) ir išvežė į Panevėžio ligoninę, o iš ten į kalėjimą.

2.

Rodų dvaras. Pro dvarą teka upelis, vardas jo - Upytė. Per ją yra gražus

tiltas ir vieškelis, jungiantis Krekenava, Upytę ir Panevėžį. Jos krantai apaugę medžiais, pakrantėse — gražios pievos, netoliese nuo dvaro trobesių, arti upelio - graži bažnytelė, tik dabar, vergijos laike, neskamba jos varpelis. Anksčiau tai ten būdavo laikomos pamaldos. Toliaus į pietus - gražus Rodų pušynas, kuris dainuoja laisvės dainą Lietuvos vaikams.

Partizanams trūko ginklų, šovinių. Tam dvare gyvenanti mergaitė juos iškombinuodavo - tiesiog vogdavo — iš savo švogerio, partiečio bolševiko.

Statydamos savo gyvybę į didžiausius pavojus, padėjo kiek galėdamos part[izanams],

Tardydami aplinkinius gyventojus, paėmė tą žmogų, kuris žinojo, kad pas jas lankosi part[izanai]. Didelių kankinimų išdavoje, netekęs žmogus sąmonės, išdavė jas. Nieko neišdavė jos, liko tikros ir ištikimos tėvynės dukros. Nors priešai vienai iš jų, Neužmirštuolei, sakė: "Rašyk malonės prašymą, tai paleisim," bet ji griežtai atsakė: "Nereikia jokios man iš jūsų malonės." Jų pasakojimai iš kalėjimo slaptai išneštais laiškeliais, - tiesiog baisu, kaip su jomis elgiasi. Nėr blogiau, rašo jos, kai lieki tarp tardytojo ir keturių sienų. Nuteistos visos trys lietuvaitės po penkiolika — dvidešimt metų, ir išvežtos į Rusijos kalė-

Būrio vadas J. Vepštas-Paukštelis. Veikė Krekenavos, Ramygalos, apylinkėse

jimus.

3.

Šalta ir gili buvo žiema. Apsigyvenome keturiose pas gyventoją, gerą part[izanų] talkininką ir bičiulį. Prabėgo jau du mėn[esiai] žiemos, taip ramiai, laimingai Buvo pristigta maisto, tai išėjo part[izanai] Uosis ir Kęstutis pamaistauti, nes dviem - mažesnis įtarimas. Likę du, Vals[tietis] ir Sakalas, šeimininkų prašomi suėjom į kambarį. Kambaryje buvo viešnia nuo Ramyg[alosl] žuvusio part[i-zano] Šarūno sesuo, tokia maloni ir nuoširdi, persakė visus savo pergyvenimus: "Tėvai ištremti, brolis žuvęs nuo raudonųjų, likau viena šioje ašarų žemėje, pabėgus nuo vežimo. Geri žmonės priglaudžia kaip dukterį, - nesmerkia." Bekalbant sugrįžo draugai. Lauke baisiai siaučia pūgos — nieko nematyti Visi, dar pabuvę valandą ar daugiau, nuėjome gulti. Atsargiai pašvietėm, kad matytųsi sutvarkyti manta, paskiaus sulindom, užsidarėm ir dar truputį pakelelėm (*dureles* - red.) kad oro nebūtų maža, sugulėm.

Atsikėlęs šeimininkas anksti rytą, dar prieš

Partizanė Jagvyga Žardinskaitė-daktaras Dolitlis ir Antanas Barkauskas-Brakonierius

aušrą, ėjo šerti gyvulių ir pamatė, kad visur apie trobas apstoję rusai.

Atsargiai priėjęs prie durelių ištare: "Rusai" Greitai uždarė dureles ir klausomės, laukiam kas čia bus.

Girdėti kaip verčia eiles malkų ir vis šaukia; "Bunker iest?" Priėjo pilna troba; vieni štangom daužo žemę, kiti verčia šiaudus, o leit[enantas] komanduoja; "Bliži po ealom" (*bliže, pod solomoj - red*) Jau praėjo 6-ios valandos ir dar neišeina, girdėti rėkoja (*rėkauja - red*), bilda. Prašome Marijos, kad susuktų jiems protą ir užtemdytų akis, kad tik nerastų, o čia oras jau visai baigiasi, nebėra jėgų, negalime nei žodžio ištarti. Uosis pasiėmė pistoletą ir vos girdimai ištare "Sudiev, broliai, aš šausiuos - nebegaliu daugiau iškentėti"

Part[izanas] Sak[alas] paėmė iš jo pistoletą - ištare: 'Lauk dar truputį, gal išeis...' Pabandėme pradaryti dureles, negalima - užverstos. Surėmėme visi po vieną koją; viltis, gal truputį praversim, nuėjo niekais. Dabar laukėme mirties, — mirties užtrokšti. Mergaitė, Katytė slapyvardžiu, matydama, kad gali jau rasti, pradėjo su rusais imtynių eiti. Kareiviams tai patiko ir daugumas pradėjo su ja ridinėtis.

Greitai nebebuvo kam daryti kratos, - visi pradėjo stumdytis, rūkyti, be to jau ir vakaras čia pat buvo.... Apleido sodybą raudonieji - jau temo. Katytė apžiūrėjo, ar neatliko, kur pasislėpę rusų kariai, skubiai pradėjo nuo durelių versti šiaudus ir malkas, kurias buvo užvertę rusai.

Girdėjosi jos gailestingai virpantis balselis: "Ar dar gyvi esat, ar neuždusot?" "Ačiū Dievui dar likome, ačiū ir jums, brangioji, už tvirtą pasiryžimą ir drąsą." Išlindę sugulėme ant šiaudų, nes jėgų nebebuvo pastovėti.

Pasakė, kaip visur smarkiai kratė, kiek visur buvo išsidėstę, kad jau niekur neišbėgsL Pasakė, kad areštavo tą mergaitę slap[yvardžiu] "Šarūnaitė" (brolio slap[yvardis]). Taip liūdna pasidarė, taip gaila Lietuvos dukrelės, kuri jau metai daugiau slapstėsi, o čia pakliuvo į raud[onųjų] nagus...

Sulaukę vakaro bijojom, kad antrą kartą nepakartotų, atsisveikinom su šeimininkais, padėkojom už viską, pakinkė arklį ir išvažiavom.

Sugrįžome tiktai pavasarį - jau gamta buvo pasipuošusi žalia skraiste, tiktai nelinksma buvo kai išgirdom, kad lietuvaitę Šarūnaitę nuteisė 10 metų kalėti už pabėgimą nuo išvežimo. Pasakė, kad sužinoję kas apskundė. Ėjęs iš kaimyno per lauką, netoli sodybos, komjaunuolis ir pastebėjo, kad troboje kas švaistosi Jis tuojaus pranešė garnizonui, o tie, anksti rytą, užpuolė...

Neradę nieko, smarkiai iškoliojo šnipą.

Priėję prie sodybos, vieni apsižvalgėme apie trobas, kad niekur nieko nebūtų, o kiti pakėlė šeiminką. Nereikėjo ilgai kelti, - greitai atidarė duris, nes ant balso pažino, kad tai partizanai - jo mylimiausi draugai. Suėję į vidų pasisveikinom ir pradėjom klausinėti kas čia naujo apie tą kraštą, nes praeitą dieną toli nuo čia buvom ir dabar nieko nežinom, nes nebuvom užėję niekur pasiteirauti.

- Nieko, vyručiai nesisimatė ir nesigirdėjo per tą dieną. Atrodo, kad aplinkui visur buvo ramu.

Neslampinėjo nei garnizonas, nei sribai.

- Tai labai gerai. Parėję į stovyklą galėsime ramiai miegoti iki vakaro, nes esam pavargę, - juokauja jaunas, augalotas, apvalaus veido partizanas. Atsigėrę po stiklą vandens, atsisveikinom ir išėjom. Kolei pasiekėme stovyklą, po truputį lyg ir pradėjo naktis šviesėti. Grįžę radome visus dar miegančius, bet, išgirdęs mus šnekančius, partizanas Gegužis atsikėlė.

- Kaip sekėsi kelionė, vyručiai? Kodėl taip greitai grįžote? Tur būt jūsų nemylėjo, o gal ir pavarė, - juokauja Gegužis.

- Viskas gerai sekėsi su alumi pamylėjo, linksmai dieną praleidom ir dar užprašė ateiti. O dabar eikim gulti, nes miego norisi, o Gegužis gal pabūsi

Iš kairės Bronius Juospaitis-Direktorius, Jonas Vepštas-Paukštelis

sargyboj?

- Gerai, pabūsiu. Aš šiandien niekur nebuvo išėjęs, tai ir išsimiegojau. Atsigulėme ir nepamatėme kada užmigome.

Likęs partizanas Gegužis sargyboje, vaikšto po stovyklą, kad nebūtų šalta, nes ryto vėsuma pergeria rūbus ir šaldo kūną. Partizanui Gegužiui darosi kažkas neramu, lyg pradeda imti nežinoma baimė, lyg darosi šalta.

Parinkęs sausų šakelių, užsikuria mažą ugnelę, kad nors kiek sušiltų kūnas. Truputį pasišildęs, vėl užgesino ugnį. Vaizduotėj slenka šešėliai vieni už kitus baisesni Rodos, kad kas jau treška tankynėj, supa, rėkia.. Vėl vaikšto Gegužis po stovyklą ir atidžiai klausosi.

Pradėjo smarkiai loti Deblėno (*Deblono - red.*) kaimo šunys. Galvoja Gegužis, — reikia pakelti kokį nors partizaną, kad išeitų žvalgybon, apsidairytų, o gal ir rusai jau siaučia?. Reikėtų kelti miegančiuosius (...) ir traukti į gilumą miško. Pakelia partizanus Strikulį ir Poną, papasakoja, kad smarkiai loja šunys kaimely, kad eitų atsargiai.

Greitai apsirengė, pasiėmė ginklus į rankas ir atsargiai netreškėdami nuėjo. Už kokių dešimties minučių skubiai pareina žvalgai ir iš jų veidų buvo galima spręsti, kas ten yra.

- Reikia skubiai kelti miegančiuosius ir trauktis iš čia. Pilnas kaimelis rusų kariuomenės - sako Striel... [...]

Parengė Simonas Narbutas

Vietoj paaiškinimų

Kaltinamojo Mykolo Krikščiūno, s. Juozo, tardymo protokolas

Vilnius, 1953m. gruodžio 7d

Tardymas pradėtas 14val.

Tardymas baigtas 18"

Klausimas. Jums pateikiamas dviejų sąsiuvinio lapų rankraštis, pavadintas "Įvykių santrauka", kuris buvo paimtas, Jus areštuojuojant Ar Jūs jį parašėte?

Atsakymas. Taip, šitas rankraštis parašytas mano. Jame aš aprašiau antisovietinių, nacionalistinių ginkluotų gaujų veiklą.

Klausimas. "Įvykių santraukoje" Jūs rašote, kad "Elzė ėjo per būrius, gydydama sužeistus ir sergančius." Apie kokią Elzė jūs rašote savo užrašuose?

Atsakymas. Elzė savo užrašuose aš vadinu Direktorius gaujos dalyvę, slapyvardžiu, rodos, Dolitlis.

Be to, šiuose užrašuose aš aprašiau, kaip MGB organai sutriuškino antisovietines, nacionalistines ginkluotas gaujas, kurioms vadovavo banditai, slapyvardžiais Direktorius ir Paukštelis.

Aš asmeniškai šioms gaujoms nepriklausiau ir nemačiau, kaip MGB organai jas sutriuškino.

Apie tai aš sužinojau iš tų gaujų dalyvių Klevo ir Vėtros, su kuriais susitikau miške 1952m vasarą ir kurie tada veikė Direktorius ir Paukštelio gaujose.

(-)

Klausimas. Toliau tuose užrašuose jūs rašote, kad "partizanams trūko ginklų, šovinių. Tame dvare gyvenanti mergaitė juos iškombinuodavo, tiesiog pavogdavo iš savo svainio, partiečio - bolševiko." Apie kokią mergaitę, vogusią šovinius iš savo svainio, jūs rašote?

Atsakymas. Čia aš omenyje turėjau Mariją Narkevičiūtę, kuri, rodos, 1948 metais buvo MVD organų areštuota.

Vyčio apygardos partizanų daiktai. Nuotr. iš buv. KGB archyvo

Apie tai, kad ji vogdavo šovinius iš kokio tai savo giminaičio, dirbančio Ramygaloje, man pasakojo gaujos vadeiva Vladas Krikščiūnas, slapyvardžiu Balandis, kuris buvo su Marija Narkevičiūte susijęs.

Aš gi su Narkevičiūte nebuvo susirišęs ir iš ko ji vogdavo tuos šovinius nežinau.

Balandis man taip pat pasakojo, kad tardoma MVD organams nieko neišdavė, ir kad iš kalėjimo iš jos jis buvo gavęs laišką.

Betgi koku būdu tą laišką iš jos jis gavo, aš nežinau.

Klausimas. Tuose pačiuose savo užrašuose jūs rašote "Apsigyvenome keturiose pas gyventoją, gerą partizanų talkininką ir bičiulį. Praėjo jau du mėnesiai žiemos, mums ramiai ir laimingai begyvenant."

Apie koki talkininką jūs rašote?

Atsakymas. 1947-1948 metų žiemą aš kartu su dalyviais Apolinaru Klėriu, slapyvardžiu Sakalas, Jonu Antanaičiu, slapyvardžiu Kęstutis, ir Uosiu, kurio nei vardo, nei pavardės nežinau, du mėnesius slėpėmės Stankevičiaus (vardo nežinau) ūkyje, Ramygalos rajono Valnunaičių kaime.

Stankevičiaus daržinėje buvo slėptuvė, kurioje mes ir slapstėmės.

Apie Stankevičių, neminėdamas jo pavardės, aš ir rašiau savo užrašuose.

(...)

Klausimas. Kas ta "mergaitė, slapyvardžiu Katytė", kuri "matydama, kad jau gali užtikti slėptuvės dureles, ėmė su rusais imtynių eiti"?

Atsakymas. Katytės slapyvardį turėjo Janina Stankevičiūtė, kuri, kaip jau aš anksčiau parodžiau, tikrai nukreipė kareivių dėmesį, kad jie neaptiktų slėptuvės. Apie tai aš ir aprašiau savo užrašuose.

(...)

Klausimas. Koku tikslu jūs vedėte šiuos užrašus?

Atsakymas. Šiuos užrašus aš vedžiau, neturėdamas jokio konkretaus tikslo.

Buv. LSSR VSK archyvas. Baudž. byla Nr. 34086/3. T.I. L157-166.

Kaltinamojo Mykolo Krikščiūno, s.Juozo, tardymo protokolas

Vilnius, 1953m gruodžio 8d.

Tardymas pradėtas 10val.

Tardymas baigtas 18 val.,

su pertrauka nuo 13 iki 14 val.

Klausimas. Jums pateikiamas užrašų sąsiuvinis, pavadintas "Kelias į laisvę" (iš prisiminimų). Ar jūs sąsiuvinį atpažįstate?

Atsakymas. Pateiktas man užrašų sąsiuvinis, pavadinimu "Kelias į laisvę" (iš prisiminimų), priklauso man ir jis buvo kartu su kitais užrašais ir dokumentais iš manęs paimtas arešto metu.

Šitame sąsiuvinyje aš užrašiau savo prisiminimus apie antisovietinių gaujų dalyvių, su kuriais aš kartu veikiau, veiklą.

Pirmojo lapo viršuje aš užrašiau savo bandito slapyvardį "Valstietis".

(...)

Klausimas. Kokius kaimynus jūs turite omenyje savo užrašuose, pavadintuose "Du draugai".

Atsakymas. Šitame savo kūrinyje aš aprašiau savo brolių Stasį ir liaudies girtiimo kovotoją Vincą Sutkevičių, sJono, kuris kartu su savo motina Sutkevičiene (vardo nežinau), tėvu Jonu Sutkevičiumi ir seserimi Ona Sutkevičiūte gyveno kaimynystėje. Šiuo metu jie gyvena prie Krekenavos miestelio vienkiemyje, kurio pavadinimo aš nežinau.

(...)

Klausimas. Ten pat jūs rašote, kad banditai nuėjo iki "stribo Jan." sodybos ir ją apšaudė, o paskui sudegino. Apie kokią liaudies gynimo kovotoją jūs čia rašote?

Atsakymas. Čia aš aprašau, kaip banditai užpuolė liaudies gynimo kovotoją Joną Janušauską.

(...)

Klausimas. Kur šiuo metu yra Jonas Janušauskas?

Atsakymas. Joną Janušauską banditai nukovė 1945m. pavasarį. Ano užpuolimo metu, kai buvo sudegintas jo namas, jam pavyko pabėgti, bet netrukus banditai jį nukovė netoli jo sodybos.

Kas dalyvavo jo nužudyme aš nežinau, nes tuo metu gaujoje dar nebuvau.

Klausimas. Ką jūs aprašote savo "kūrinyje" "Kelias į laisvę"?

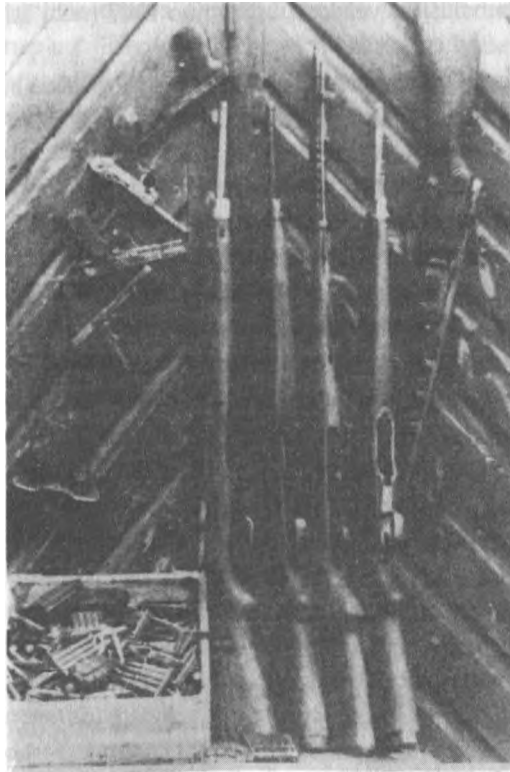
Atsakymas. Savo užrašuose, pavadintuose "Kelias į laisvę", aš turėjau omenyje savo tėvą Mykolą (gal Juozą? - S.N.) Krikščiūną, kuris tikrai buvo antisovietinių pažiūrų, ir pas kurį kartais užeidavo gaujų dalyviai.

Aš čia aprašiau, kokiomis aplinkybėmis į gaują įstojo mano brolis Stasys.

Klausimas. Paskutiniuose savo užrašuose ("12000 prieš 11" — S.N.) jūs rašote, kad pasiskirstė į nedideles grupes, visą žiemą prabuvote slėptuvėse, o pavasarį susirinkote miške. Kur jūs asmeniškai slėpėtės tą žiemą?

Atsakymas. Šiuose užrašuose aprašoma 1945/46 metų žiema.

Tikrai tą žiemą mūsų gauja, pasiskirstė į dvi, apsirikau, tris grupes ir

Vyčio apygardos partizanų ginklai

slapstėsi atskirai vieni nuo kitų, o 1946m pavasarį susirinko ir ėmė slapstyti miške.

Aš gi kartu su banditais Balandžiu, Kęstučiu, Gegužiu, Klajūnu ir Lapinu slėpiausi tą žiemą miške, žeminėje. Kur slėpėsi kitos grupės man nežinoma.

Klausimas. Netiesa. Jūs tada slėpėtės ne žeminėje miške, o kokio tai piliečio bunkeryje, ir tai aprašėte savo užrašuose. Pasakykite, pas ką jūs slėpėtės 1945-46 metų žiemą?

Atsakymas. Aš pasakiau tiesą, kad kartu su anksčiau paminėtais banditais slapstėmės kartu miške, žeminėje

Klausimas. Toliau jūs ten pat rašote, kad naujojoje stovykloje netoli Deblono kaimo jūs "susibičiuliavote su linksmu ir sąmojingu piliečiu Pakėnu." Kas toks tas Pakėnas?*

Atsakymas. Tikrai, mes tada slapstėmės miške netoli Deblono kaimo ir dažnai užeidavome produktų pas to kaimo gyventoją Pakėną, kurio vardo nežinau, apie 50 metų amžiaus.

Klausimas. Pakėnas buvo jūsų ryšininkas?

Atsakymas. Ne, Pakėnas nebuvo mūsų ryšininku.

(-)

Klausimas. Šitame sąsiuvinyje jūs rašote apie savo, kaip bandito, veiklą iki 1947 metų. Kur yra jūsų banditiškos veiklos užrašai nuo 1947 metų iki arešto?

Atsakymas. Aš tikėjausi aprašyti savo antisovietinę banditišką veiklą ir po 1947 metų, bet padaryti tai man sutrukdė mano areštas. Tad jokių rašinių, pradedant 1947 metais, aš nesu parašęs. [...]

Buv. LSSR VSK archyvas. Baudž. byla Nr34086/3. T.I. L167-177.

[Apklauskos protokolai versti iš rusų kalbos, išlaikant originalų stilių ir terminologiją.]

* V.Krikščiūno "RLukšio būrio istorijoje" Pakėnas įvardintas kaip šnipas (1.11). Gal dėl to MKrikščiūno-Valstiečio rašinyje "12000 prieš 11" Pakėnas vadinamas pavarde.

VLADAS KRIKŠČIŪNAS-BALANDIS
P.Lukšio būrio istorija

Liūdnai šlamėjo pakelėse žilvyčiai Liūdnai giedojo girių paukščiai, net gėlių žieduose liūdesys išpaudė savo antspaudus. Laukuose nutilo dainų ir juoko aidai. Žmonės vaikščiojo nuleidę galvas, nuo sunkių minčių raukšlėjosi jų kaktos, ir blyško veidai Lyg atjausdamas žmonių sielvartus, savo senąją vagą tekėjo Nevėžis, tylus ir susimąstęs. Tai buvo laikas, kada raudonoji pabaisa antrą kartą apžiojo žydintį Lietuvos kraštą. Prasidėjo sunkios sunkios dienos. Darbštūs artojai, palikę nebaigtas vagas, palikę laukuose nepjautą šieną, atidžiai žvelgė į dulkėtus bolševikų veidus, lyg norėdami jų primerktose akyse išskaityti laisvės ir lygybės šūkais pridengtas mintis. Bet nieko gero jiems nežadėjo bolševikų akys, — tai buvo akys žvėrių, tykojančių savo auka, — ir jie jose išskaitė siaubą ir pamišimą. Suprato lietuviai: Raudonoji armija ne išvadavo, bet pavergė juos. Suprato, kad jie pateko iš vienos vergijos į kitą. Buvo ir tokių, kurie ne viską galėjo išskaityti iš akių, ne viską suprato; tiems greitai bolševikai parodė savo veidą, nes jie, dar nespėję sušilti kojų, tik praūžus karo audrai, ėmė jaustis derlingų Lietuvos laukų šeimininkais, o lietuvius laikė vergais.

Prasidėjo mobilizacija. Daugelis, nematydami kitos išeities, stojo į Raudonąją armiją ir savo jėgas ir gyvybę (nors iš karto ir nesuprato) aukojo tam, kad jų tėvai, broliai ir seserys pūtų kalėjimuose arba keliautų į tolimą ir nežinomą šalį — Sibirą. Bolševikų teroras vis platesniu mastu siautė visame krašte. Žiaurūs, šiurpą keliantys vaizdai lyg kino ekrane plaukė pro akis. Neretai buvo ir tokių atsitikimų, kad niekuo nekalta Lietuvos karį burliškai sušaudydavo vien už tai, kad jis nesuprato jų kalbos. Kruvinų apiplėšimų skaičius vis didėjo. Lietuviai vienas po kito ėmė bėgti iš bolševikų kariuomenės, slapstydami miškuose ir iškastose žeminėse — bunkeriuose. Poškėjo šūviai, kulkos kaukė, klajodamos laukuose, žaliuose sodybose ir miestelių gatvėse, — krito auka po aukos. Tvirta lietuvių ranka, išlavinta darbe, tiesėsi prie šautuvo. Atskiruose kaimuose ėmė kurtis jaunų kovotojų — partizanų būriai.

1945 metų gegužės 15 dieną, Krekenavos valsčiuje, Ičiūnų apylinkėje,

susikūrė 20-ties vyrų būrys, kurį pavadino Lukšio vardu, ir kuriam vadovauti ėmėsi part[izanas] Aušra. Būrio tikslas buvo kovoti su okupantais bolševikais ir su lietuvių išperomis - istrebiteliais bei šnipais. Darbo buvo daug. Įvairiuose kaimuose ir vienkiemiuose, lyg piktžolės laukuose, sėdėjo ginkluoti stribai; burliokai jiems davinėjo įsakymus, mokė šnipinėjimo taisyklių ir gyventojų naikinimo metodų iš savo jau seniai išbandytos tautų naikinimo politikos. Pastarieji, atsidavę visa širdimi ir siela bolševikų partijai, stropiai vykdė visus vyresniųjų duotus uždavinius, - be pasigailėjimo skriaudė ir persekiojo gyventojus. Jauni kovotojai pasistatė sau tikslą: išvalyti lietuviškus kaimus nuo raudonojo tvaiko ir nors maža dalimi padėti vergijos jungą nešančioms valstiečiams. Nors tai neprityrusiems kovotojams buvo sunku, bet jie ėmėsi to darbo su jaunatvišku entuziazmu ir drąsa To, pagaliau, reikalavo ir pačių saugumas.

Pirmuosius veikimo žingsnius būrys pradėjo baudžiamaisiais veiksmais. Suradę ir iššifravę raudonųjų naudai dirbančius žmones, partizanai bausdavo juos, perspėdavo, išaiškindavo reikalo baisumą, nušviesdavo bolševikų ir jų pataikūnų niekšingus darbus, demaskuodavo juos. Ir reikia pripažinti, daugelis žmonių grįžo į tikrąjį kelią, suprato savo klaidas ir, vengdami jų ateityje, liko gerais partizanų bičiuliais. Bet buvo ir tokių, kurie, prisidengę avies kailiu, dirbo šėtonišką darbą, nebodami nei gerų patarimų, nei bausmių.

Pavyzdžiui, gegužės 23 dienos naktį, maištaudama partizanų grupė, susidedanti iš šešių vyrų: Kęstučio, Girėno, Gifnitino, Klajūno (Klajūnas buvo paskirtas grupės vadu), Gegužio ir Gefaugeno, - užėjo pas Orelių kaimo (Krekenavos valsčius) gyventoją Krikščiūną. Pabeldus į langą, vietoj paklausimo "kas?" ir įleidimo į vidų, kaip tai darė sąžiningi gyventojai, Krikščiūnas iššovė, bet laimei kulka kaukdama pralėkė pro partizanų Kęstučio ir Gegužio galvas, kurie, tik pabeldę, stovėjo prie lango.

— Šaudo, — sušuko Kęstutis, nelaukdamas tokio priėmimo.

Klajūno įsakymu vyrai pasiruošė kautynėms, nes negalėjo žinoti, kiek tamsoje skęstančioje troboje yra priešų. Arčiausiai stovėję prie lango Kęstutis ir Gegužis atidarė jį. Į vidų lėkė dvi granatos. Išbyrėjo langų stiklai Tačiau netrukus vėl pasigirdo šūvis. Dabar partizanai uždegė trobesį. Ugnis traškėjo, plėtėsi Greitai visas namas paskendo ugnyje. Partizanai laikė apsupę jį, kol baigė degti Tačiau stribas, kaip vėliau paaiškėjo, nežuvo nei nuo ugnies,

nei nuo šūvių; jis po pečių turėjo išsikasęs bunkerį ir jame pratūnojo, kol Krekenavos garnizonas, išgirdęs šūvius ir pamatęs gaisrą, atskubėjo jam į pagalbą.

Tuo laiku partizanai jau buvo toli.

Laikini nepasisekimai, pavojai bei kančios negalėjo sulaikyti jaunų kovotojų: jie pradėtąjį darbą tęsė toliau. Negalėjo juk būti ramūs, kai ne vieno gimtajam Mučinių (*Mučūnų - red.*) kaime sėdėjo stribas Januševičius ir savo pragaištinga veikla drumstė kaimo ramybę, persekiojo vietos gyventojus ir partizanus.

Tuojuo - po Krikščiūno sudeginimo, tais pačiais 1945m. gegužės 29d, pagal ankstyvesnį nutarimą, vykdant mirties nuosprendžius tautos išdavikams, buvo nukautas strib[as] Januševičius. Pas jį buvo rastas kariškas šautuvas ir 50 šovinių. Tai buvo padaryta sekančiu būdu: gerai žinodamas stribo gyvenamąją vietą, part. Gegužis, atlikdamas jam pavestą žvalgybos uždavinį iš vakaro atėjęs į sodybą, per visą naktį stebėjo stribo veiksmus. Rytui auštant, įsitikinęs, kad Januševičius niekur neišvyko, grįžo į būrį. Praėjo gal pusvalandis laiko. Trys partizanai Stulginskis, Gabrys ir Aras (Arui vadovaujant) atėjo į palaukę. Ten pasižvalgę, jau visai išaušus, atvyko į Januševičiaus sodybą. Stribas buvo sulaikytas, nešant vandenį. Partizanams įsakius stoti, niekšas trenkė kibirus į žemę ir šoko tvarto link, kur buvo paliktas jo šautuvas. Bet taiklus partizanų šūvis tvarto tarpduryje parbloškė ant žemės.

Taip žuvo ištikimas raudonųjų draugas stribtelis Januševičius.

1945m. liepos 16d, aštuonių partizanų grupė, vadovaujama Parašiuto, atėjo į Margionių kaimą. Sutikę to kaimo gyventoją, partizanų bičiulį, teiravosi kas nauja, kaip ramybė ir t.t. Sužinoję, kad ten puotauja du stribai Sabaliauskas ir Budrys, nutarė juos gyvus paimti. Žmogelis, palinkėjęs jiems sėkmės, nuėjo į namus, o partizanai tyliai slinko į tą pusę, kur, pro pravertą langą, aiškiai girdėjosi stiklų skambėjimas, girtų stribų rėkavimai, keikimai ir tarybinių dainų iškraipyti posmai. Trys partizanai Strielčius, Duobkis ir Tarzanas įėjo į vidų. "Rankas aukštyn!" - sušuko Strielčius. Tik dabar stribai pastebėjo, kad į juos žiūri trijų pistoletų vamzdžiai. Bėgti ar ką nors veikti buvo jau per vėlu. Pradingo girtumas. Drebdami stovėjo, rankas iškėlę aukštyn, negalėdami pratarti nė žodžio; pagaliau, ką jie galėjo ir sakyti? Juk

aiškiai žinojo, ko užsipelnė, žinojo, kad ši puota jų gyvenime jau paskutinė: partizanai juos pasivedė į mišką.

Po tardymo Sabaliauskas su Budriu karo lauko teismo nuosprendžiu buvo sušaudyti.

1945m rugpjūčio mėn. 15 dienos naktį, Grinkų kaime eidami žvalgybą, partizanai Duobkis ir Šarkis užėjo ant pasalaujančių burliokų. Lyg alkanų žvėrių gauja raudonieji puolė lietuvius. Pasipylė kulų lietus. Trenkės keletą serijų, Duobkis išbėgo, o Šarkis, sužeistas, iššaudęs visus šovinius, žuvo didvyrio mirtimi. Tai buvo pirmoji auka, kurią patyrė Lukšio būrys Aušrai vadovaujant. Gaili rytmečio rasa buvo lyg ašaros, kuriomis gimtoji žemė verkė žuvusio sūnaus. Tylūs buvo tą rytą Grinkų kaimo gyventojai vyrai nervavosi gniaužė kumščius, o moterims ir merginoms akyse žibėjo ašaros. Priešų džiūgavimai ir žiaurus elgesys su žuvusio lavonu kėlė dar didesnę liūdesį, dar didesnę meilę Lietuvos kovotojams - partizanams ir dar didesnę neapykantą priešams. Kada Šarkio lavoną raudonieji budeliai vežė į Krekenavos miestelį, kad ten paguldėtų gatvėje, miško gilumoje partizanai tylos minute pagerbė žuvusį draugą.

1945m iš rugsėjo 7 ir 8 dieną Deblino kaime maištavo keturi partizanai Gefanginas, Karvelis (Karvelis buvo paskirtas grupės vadu), Valstietis ir Kęstutis. Jau grįžtant į mišką, Gefanginas pasilenkė prie upelio pasisemti vandens; tuo metu sprogo prie diržo kabėjusi granata. Gefanginas krito vietoje negyvas. Netoli jo stovėjęs partizanas Karvelis ilgą seriją trenkė į upelio pakrantę iš kur, jo manymu, pasislėpę priešai metė granatą. Tyli naktis šūvių aidą kelis kartus pakartojo, - ir vėl tyla. Tyliai sruveno upelis, tyliai šlamėjo krūmai. Karštas Gefangino kraujas tekėjo iš granatos padarytų žaizdų ir pamažu sunkėsi į žemę. Tik dabar draugai pastebėjo, kad Gefanginui atiminei (*Taip originale. Turbūt turėtų tarmiškai būti "atiminėjo" ar "atiminėj"-red.*) gyvybę jo paties granata. Liūdesys pilku šydu apdengė jų veidus. Tačiau liūdėti ir aimanuoti sustojus vietoje, nebuvo kada. Reikėjo kuo greičiau eiti iš tos vietos, kad išgirdę granatos sprogimą ir šūvius, neatskubėtų bolševikai ir kad ta nelaiminga naktis nepareikalautų dar daugiau aukų.

Greitai padarę neštuvus, uždėjo ant jų dar taip neseniai juokavusį, kupiną jaunatviškos ugnies ir gražiausių planų ateičiai jau stingstantį Gefangino lavoną. Tyli eiseną nuslinko į stovyklą, kur juos pasitiko mustebę draugai.

*(Originalo tekste eilutės neįskaitomos. Rusų vertimas skamba sekančiai:
Greitai padarę neštuvus, paguldė ant jų dar taip neseniai juokavusį ir pokšta-
vusį Gefanginą ir patraukė lagerio link kur juos pasitiko nustebę draugai. - red.).*

Dar saulė nebuvo patekėjusi, kaip į skubiai iškastą duobę amžinam poilsiui nusileido Gefangino kūnas. Gilūs atodūsiai veržėsi iš jaunų krūtinų. Rankos spaudė ginklus. Tylūs maldos žodžiai virpino partizanų lūpas.

Jau seniai vyrai pastebėjo, kad būrio vadas Aušra nori kažką svarbaus, kažką reikšmingo pasakyti, bet nedrįsta. Nors atrodė ramus, juokaudavo, pasakodavo įvairius anekdotus, tačiau jautė būrys, kad po tariama ramumo kauke slepiasi nerimo ir, gal būt, baimės šešėlis. Negalima sakyti, kad Aušra būtų buvęs bailys. Jis buvo žmogus jautrios širdies; kiekvienas žingsnis, įžymesnis įvykis sukrėsdavo jį iki sielos gelmių. Dažni priešų persekiojimai, pasalos, gyventojų ištremimai ir areštavimai būrio apimties rajone pagreitino tą valandą, kuriai jis jau seniai ryžosi.

Būrys stovėjo Deblono (originale - Dablino) miške. Treškėjo ugniaivietėje, sausos šakos, melsvas dūmų ruoželis, vingiuodamas pro šakas kilo aukštyn lyg norėdamas pasiekti žydrają dangaus mėlynę. Beržų lapai, pirmieji rudens pranašai miške, be vėjo skyrėsi su šakomis, klodami žemę gelsvu šilku. Būrys rengėsi pusryčiams vieni kepė blynus, dalinosi praėjusios nakties išpūdžiais, kiti, sugulę ant minkštų samanų, ilsėdamies rūkė. Mažas pilkas paukštelis, įpratęs pusryčiauti kartu su partizanais, sukinėjosi aplinkui, kraipė galvutę ir čirpsėjo rinkdamas duonos trupinėlius.

Aušra jaudinosi Kelis kartus priėjęs pakurstė ir taip gerai degančią ugnį, kelis kartus sausai nusikosėjo, nusišluostė nosinaite nuo veido prakaitą, pažiūrėjo į medžių viršūnes ir tyliai pradėjo:

- Vyrai, nuo šios dienos mano vietoje paskirkit kitą... Aš negaliu- Dievas mato, kad ne iš blogos valios tai darau. Jaučiuos per silpnas vesti būrį iki tikslo, iki laisvės...

Jo veidu srovėmis tekėjo prakaitas, rankose virpėjo gniaužoma pušies šakelė.

—Aš noriu persikelti į kitą dalinį, - dar labiau susijaudinęs kalbėjo.

Niekas neprieštaravo, niekas nelaikė, nes negalima žmogaus priversti daryti tai, ko jis nesugeba. Tik kada praėjo susijaudinimo minutės, keli pašaipūs sakiniai buvo ištarti jo adresu.

Atėjus vakarui, Aušra su šešiais kovotojais: Viksva, Mindaugu, Girėnu, Jūrininku, Gifnitinu ir Didvyriu atskilo nuo Lukšio būrio kamieno. Kiek palaukus, su juo išėję vyrai išsisklaidė po kitus dalinius. Likęs vienas Aušra jau visai nebegrįžo pas savuosius.

Būrio vado pareigas, partizanų nutarimu, perėmė Parašiutas.

1946m. birželio mėn. 15d., prasidėjo miško valymas. Vienuolika šimtų bolševikų supo mišką. Palaukės kaimuose, grioviuose, kelių kryžkelėse ir aplinkinėse sodybose knibždėte knibždėjo kulkosvaidžiais, automatais ir automatiniais šautuvais ginkluotų bolševikų būriai. Toliau nuo miško, vieškeliais, važinėjo kelios tanketės. Paštas ir kitos įstaigos turinčios telefonus buvo perimtos į kariuomenės rankas. Atlikdami žvalgybą, lėktuvai skraidė virš miško, stebėjo priešų judėjimą. Tačiau lietuvių judėjimas buvo menkas, palyginus su bolševikų judėjimu, ir lėktuvai nieko negalėjo pastebėti, nes lietuvių buvo vienas Lukšio būrys, susidedantis iš vienuolikos žmonių, o priešų... vienuolika šimtų!

Stovykla buvo Deblono miške. Dar buvo tamsu, tačiau įvairūs paukščių balsai jau skelbė ateinančią aušrą. Partizanas Gegužis stovėjo sargyboje. Kazkoks nujautimas skverbėsi į širdį. Aplinkiniuose kaimuose lojo šunys. Vieškeliais, girdėjosi, užė mašinos. Virš galvos kelis kartus praskrido lėktuvas. Ausį pasiekė garsai, kurie skyrėsi nuo paprastų mašinų ūžimo. Gegužis greitai pakėlė būrio vadą Parašiutą ir Strielčių. Kai jie nuėjo pasižvalgyti į miško pakraštį, Gegužis pažadino ir kitus kovotojus. Visų veiduose slankiojo nerimo šešėlis. Vieni, spausdami rankose ginklus, o kiti, jausdami artėjančią audrą, ėmė maskuoti stovyklą. Darbas virte virė. Kada grįžęs Parašiutas su Strelčiumi pranešė, kad kaime ir pamiškėje slankioja masės burliokų, stovyklos vaizdas jau buvo pakeistas, ir nežinančiam sunku būtų buvę atpažinti, kad čia porą savaitių stovėjo vienuolika žmonių. Visi sustojo pasitarti kokia kryptimi reikia trauktis, kad išvengus susitikimo, kuris kaip ir jau praktika parodė, kiekvieną kartą pareikalauja aukų. Tarėsi, planavo ir gal visai nepagalvojo, kad, šnipui Pakėnui susekus stovyklos vietą ir apie tai pranešus garnizonui, su granatomis rankose juos supa aplinkui raudonieji žmogūdziai Po einančio bolševikų leitenanto kojomis trekstelėjo sausa šaka. Tuo laiku partizanas Lapinas žvilgtelėjo į tą pusę ir pastebėjo jį. Lapinas priglaudė ginklą prie peties, o bolševikų leitenantas stovėjo, netekęs žado, su granata

rankoje ir tik Lapinui iššovus, - krito ant žemės su perskelta kakta. Prasidėjo kautynės. Pirmaisiais šūviais lietuviai, nukovę penkis bolševikų karius, šoko per juos pirmyn iš apsupimo žiedo. Taikliu šūviu parbloškęs ant žemės bolševikų leitenantą, jau prasiveržus pro apsupimą, Lapinas sužeistas į vidurius, nebegalėdamas toliau bėgti, pats susisprogdino. Sprogdama granata užmušė dar du bolševikus, skubėjusius prie jo. Dar kelis žingsnius pabėgus, rekošetuodama kulka sužeidė partizanui Karveliui ranką. Nežiūrint skausmo ir tekančio kraujo, partizanas bėga ir šaudo toliau, taikliomis automato serijomis sužeisdamas ir nukaudamas besivejančius raudonuosius karius.

Pasukę kita kryptimi, suklaidinę priešus, be šūvių traukėsi toliau. Bet vėl nelaimė: ėję pirmieji Klajūnas su Duobkiu užėjo ant pasalaujančios bolševikų grupės. Sugriaudė ginklai, pasipylė kulų lietus; žuvo keli bolševikai, bet žuvo ir Klajūnas su Duobkiu, patekę į kryžminę kulkosvaidžių ugnį. Likusieji metėsi atgal ir, tyliai praėję pro išsisklaidžiusius bolševikus, pateko į jau išvalytą miško barą; čia, kiek pailsėję, traukė toliau. Tik leidžiantis saulei, nustojo persekioję juos bolševikai ir tik saulei leidžiantis, pajuto, kad visą dieną nieko nevalgė ir negėrė, pajuto nuovargį.

Gerai žmonės pagirdė, pavalgydino, o minkštos samanos paklojo guolį.

1946m rugsėjo mėn. 7d. part[izanas] Barzdukas ėjo pasitikti grįžtančio iš ryšio Balsio būrio. Kadangi grįžė iš kelionės partizanai buvo labai pavargę, tai užsuko pailsėti pas Tvankstės apyl. gyventoją Savicką. Savickas buvo tikras lietuvis ir geras partizanų bičiulis. Su juo pasikalbėję, partizanai apsinakvojo klojime. Pastebėjęs tai šnipas Rutkevičius, naktį atvedė didelį būrį bolševikų. Raudonieji budeliai trim žiedais apsupo klojimą ir laukė, kol pradės aušti, nes naktį nebuvo tikri, kad visus nužudys.

Balsio būrį sudarė keturi vyrai Balsys, Riekus, Balandis, Lapelis ir viena mergaitė - Karilė. Nejausdami mirtino pavojaus, partizanai ramiausiai išmiegojo visą naktį. Rytui auštant kelių burliokų grupė puolė klojimą, norėdama čia pat vietoje nužudyti arba paimti gyvus. Prasidėjo atkakli kova. Ypatinga orientacija ir šaltu veikimu kautynėse pasižymėjo Karilė. (*Ypatinga orientacija ir šaltu veikimu kautynėse pasižymėjo Karele.* "Rusiškame tekste skamba sekančiai: *Ypatingai šioje kovoje pasižymėjo Karele.* " - red).

Kada partizanai šturmu išsiveržė iš klojimo, ji bėgdama iš pistoleto nušovė du, bandžiusius pastoti jai kelią, bolševikus ir, nutvėrusi vieno nušautojo

automatą, stipriai atsišaudydama bėgo pirmyn. Daug žuvo tą rytą bolševikų, bet žuvo ir draugai, pritrūkę šovinių. Liko ji viena tarp "stoj" klykiančios burliokų gaujos.

- Nėra pasaulyje jėgos, išskyrus mirtį, kuri mane sulaikytų!... - šaukė ji.

Iššaudžiusi automato šovinius, paėmė granatą ir bėgo toliau, vis dar tikėdama išbėgti. Jau baigė prasiveržti pro paskutinį apsupimo žiedą, kai iš griovio išsoko penki bolševikai ir pareikalavo sustoti arba šausią.

— Dar palaukit, — sušnabždėjo uždususi partizanė ir metė paskutinę granatą.

Perkūniškas trenksmas ir skeveldrų spindulys parbloškė juos ant žemės, o ji bėgo toliau. Jau buvo netoli miško, girdėjo jo tylų ir mielą ošimą, kai kulka pervėrė krūtinę, o pribėgęs budelis šautuvo buože į galvą išvadavo iš šios žemės kančią.

Ilsėkis ramybėje, didvyriškoji Karile!

1946m spalio mėn., stipriai spaudžiant bolševikams, būrio vadas Parašiu-tas, Strielčius ir Politrukas sunkiomis valandomis paliko būrį likimo valiai ir išėjo į kitus būrius, ieškodami saugumo ir... pramogų. Prie vairo stėjo parti-zanas Karvelis, pasižadėjęs vesti būrį, nebijant audrų, iki pergalės. Kritusi vyrų nuotaika ūmai pakilo, ir visi, bendromis jėgomis, su viltimi ir šypsena veiduose ėmė ruoštis 1946-47 metų žiemai Karvelio vadovaujamą būrį sudarė keturi vyrai, iskaitant ir patį vadą; Gegužis, Valstietis, Kęstutis.

1946m lapkričio mėn. 18d. Mučiūnų kaime apsistojus pailsėti Karvelio vadovaujamą grupę užpuolė apie 50 bolševikų; jų tarpe daug buvo lietuvių šunų — sribitelių. Partizanai iš anksto pastebėję priešą, ėmė trauktis, bet vis dėlto buvo pastebėti įvyko susišaudymas, kurio metu žuvo penki priešo kariai. Partizanų pusėje aukų nebuvo. Priešai persekiodami vijosi toliau, kulkos kaukė virš galvų. Bėgdamas paskui savo vyrus, part[izanas] Karvelis automato serijomis priversdavo besivejantį priešą dažnai pulti ant žemės, o tuo pasinaudodami partizanai greitai pasiekė mišką. Matydamas, kad vyrams nebegresia pavojus, dar iššovęs keletą šūvių, pasinaudodamas krūmais apau-gusia upelio pakrante, ir pats pradingo jiems iš akių.

1947m. sausio 2d. Valstietis ir Kęstutis, ryšių reikalais, nuvyko į kaimyninį Vėtros būrį, stovintį Radikonių miške. Auštant orui išgirdęs traškėjimą ir žingsnius, būrys ėmė trauktis. Nežinomųjų (priešų ar draugų) žingsniai nuti-

lo. Tada vadas, Vėtra su broliu Čempionu ir part[izanu] Dūliu nuėjo patikrinti. Tarp medžių išsidėstę bolševikai prisileido visai arti. Kelias atgal buvo užkirstas. Nors ir didvyriškai kovėsi nors ir žuvo keletas burliokų, tačiau labai nelygių jėgų kova baigėsi Vėtros, Čempiono ir Dūlio mirtimi Būriui vadovauti ėmė antras Vėtros brolis - Kariūnas.

Po kojomis girgždėjo pirmasis sniegas, dundėjo sušalusi žemė. Įvairių rūšių ginklai ardė rytmečio tylą. Kur benueisi, kur benubėgsi, aiškiausi pėdsakai atves pas tave burliokų pulkus. Visur jie tave atras, Lietuvos partizane, nes tavo mirties raudonųjų gaujos siekia labiau, negu savo laimės. Nors apkeliautų viso pasaulio kraštus, bet niekur, rodos, nerastų gražesnio ir širdžiai mielesnio reginio kaip reginį matyti tave žuvusį, paplūdusį kraujuose. Tavo ir Tavo artimųjų kančios iššaukia jų veiduose laimės šypsena, o tavo ryžtas ir drąsa — gyvulišką baimę. Ištisą dieną juos persekiojo klykiančios burliokų gaujos, ištisą dieną poškėjo šūviai Karštas prakaitas tekėjo veidais, iš nuovargio drebėjo rankos, linko kojos, bet partizanai vis ėjo ir ėjo. Baltas, švelnutis sniegas, rodos, šaukėsi poilsiui, rodos, traukte traukė į save. Bet, kad ir trumpas pusvalandis poilsio, reiškė pražūtį, nes priešų gaujos buvo visai arti Partizanai verčiau ryžosi mirti negu pasiduoti bolševikams, ir tai teikė jiems jėgų.

Tik atėjus nakčiai po įtempto dienos persekiojimo partizanai Valstietis ir Kęstutis su tuščiais šautuvais (nes šoviniai buvo iššaudyti) sugrįžo į savo dalinį.

1947m. gruodžio 30d., Karvelis ir Gegužis, maištaudami užėjo pas Rodų dvare gyvenantį partizanų bičiulį. Jiems dar bebūnant kambaryje, kažkas ėmė belsti į langą. Šeimininkui paklausus: "Kas čia?", pasigirdo rusiškas balsas: "Įleisk, nes mesiu granatą."

Buvo aišku: beldžiasi rusai ar sribai Reikėjo veikti greitai ir šaltai Šeimininkė ginčijosi — už lango stovinčiam bolševikui aiškino, kad ji naktį nieko negali leisti ir neleis. Partizanai tyliai išėjo į koridorių, rengdamiesi žūtbutinei kovai Kieme ties durimis stovėjo keli žmonės, matyt, kariškiai Partizanai, būdami tamsiam koridorių, juos matė. Paėję kelis žingsnius, rado dureles, vedančias į kamara, ar šiaip kokį kambarį, esantį kitoje koridoriaus pusėje. Tyliai įėjo į jį. Tuo laiku kieme stovėję rusai ir keli sribai kišeninėmis lemputėmis šviesdamiesi, praėjo pro juos. Kada nutilo žingsnių aidas, parti-

zanai šoko pro duris ir pasileido bėgti Naktis ir sodo medžiai paslėpė nuo priešo akių. Laimė lydėjo jų kelią: namas buvo iš trijų pusių apsuptas, nors jie tai sužinojo tik kitą dieną.

1948m vasario mėn. 2d, partizanai Valstietis, Kęstutis ir iš Trimito būrio Sakalas ir Uosis užėjo pas partizanų talkininką Krekenavos valsčiuje. Esant blogam orui, nutarė naktį praleisti klojime, kur buvo įrengtas bunkeris. Vėjas nešiojo snaiges, dejavo pastogėje. Partizanai ėjo, palenkę prieš vėją galvas, mažai dairydami. Pro šalį eidami komjaunuoliai pastebėjo juos ir tuojau grįžę į Krekenavą, apie tai pranešė vietos garnizonui. Dar nesuspėjo išaušti, o prie klojimo jau stovėjo kelios dešimtys raudonkraikių. Pirmasis juos pastebėjo savininkas, tuo laiku atėjęs į klojimą šiaudų pasiimti.

- Vyra... rusai..., - sukuždėjo, priėjęs prie durelių ir vos tik durelės užsidarė, tuojau suėję burliškai ėmė daryti krata. Iškratę, išbadę ir nieko neradę, susikvietė artimiausius gyventojus, įsakydami iš vienos klojimo pusės išnešti šiaudus. Bet ir čia nieko nerado. Dabar atėjo eilė antrajai pusei, kur buvo pasislėpę partizanai. Matydama tai šeimininko duktė, moteriai prigimtu gudrumu ir mokėjimu suvilioti vyrus, ėmė sukinėtis tarp stovinčių bolševikų, išdirbinėdama tokius veiksmus, kad atkreiptų į save jų dėmesį. Pavyzdžiui: eidama pro šalį, supainiojo kojas ir, lyg negalėdama išsilaikyti, pasviro į bolševiko ištiestas rankas, bet pasviro taip, kad ir ji, ir jos gelbėtojas gulėjo tarpduryje ant šiaudų. Bolševikams labai patiko, ir jie, pamiršę viską, lyg maži kačiukai ėmė vienas kitą ridinėti virš bunkerio, kuriame buvo jų didžiausi priešai - partizanai Žavus ir linksmas merginos juokas ir koketiški žvilgsniai užbūrė juos, nes niekas su jais taip linksmi nekalbėjo, niekas nerodė tiek meilės, dėl to jie ir nesuprato, kur tikroji meilė, o kur klasta. Ne vienas, išreiškęs jai savo meilę, nuėjo toliau, pamiršęs bunkerį ir jų žodžiais tariant, banditus. Taip drąsi lietuvaite išgelbėjo keturių partizanų gyvybę.

Kada mergaitė, rusams išėjus, pranešė, kad jau galima išlįsti, partizanai vos gyvi iššliaužė ir, sugulę ant šiaudų, lėtai ir sungiai (*gal turėtų būti "sunkiai" - red.*) gaudė orą, kurio bunkeryje buvo taip maža. Labai blogai jautėsi partizanas Uosis, kuris dar kratos metu norėjo nusišauti Visų padėkos žvilgsniai glamonėjo mergaitę, išvadavusią iš mirties nagų. O ji linksmia šypsojosi visiems, ir toje šypsenoje jautėsi tikros meilės ir pasiaukojimo jausmas.

1948m rugsėjo 6d., į Mučiūnų kaimą atvažiavo iš Krekenavos, anksčiau gyvenęs Mučiūnuose sribitelis Zakarevičius. Apsiskelbęs drąsiausiu žmogumi pasaulyje, Zakarevičius vaikščiodavo po kaimą, nepaleisdamas iš vienos rankos šautuvo, o iš antros pistoleto. Šis, sužvėrėjęs niekšas, persekiojo taikius, [...] darbą mylinčius kaimo gyventojus, apšaukdamas juos banditais ir pan. Seniai jau partizanų padarytas Karo lauko teismo nuosprendis Zakarevičiui, — seniai Bet laikas bėgo, ir vis nebuvo progos. Pagaliau lemiamoji valanda artėjo. Iš pat ryto partizanai per ryšininką sekė kiekvieną stribo žingsnį, o pavakary, sužinoję, kad jau rengiasi važiuoti atgal, aplinkiniais keliais nuskubėjo prie kelio, kuriuo turėjo grįžti į namus Mučiūnų kaimo "didvyris". Kadangi jis galėjo važiuoti dviem keliais, Karvelis su Valstiečiu atsistojo prie vieno, o Gegužis su Kęstučiu — prie kito. Neilgai reikėjo laukti Greitai tuo keliu ant kurio stovėjo Gegužis su Kęstučiu, pasirodė pažįstamas arklys ir... pažįstamas sribas. Buvo nutarta; Kęstutis turi šauti pirmas, o Gegužis, paėjęs labiau iš priekio, paskui Patekęs į kryžminę ugnį, neišvengs mirties. Vežimas artėjo. Zakarevičius važiavo su septynerių metų sūnumi Šautuvas gulėjo ant kelių. Vežimui priartėjus prie vietos, kur turėjo būti įvykdytas mirties nuosprendis, Gegužis laukė, kada pagal įsakymą šaus Kęstutis, bet, nesulaukdamas pirmojo šūvio, keturis šūvius paleido į jau pravažiuojantį stribą. Šis pamažu [...] ant šautuvo, bet rankos jo jau nebekėlė... Arklys šoko bėgti nešdamas stribą Krekenavos link.

— Važiuojant nuo Šambalionių pakalnės, žarijų puodas įlėkė į ratus ir užmušė tėvą, - pasakojo Zakarevičiaus sūnus milicijos leitenantui.

1949m birželio 15d. Mučiūnų apylinkėj, Nevėžio pakrantėj iškastam bunkerį žuvo partizanas Kęstutis. Kiek tas bunkeris buvo matęs, kiek girdėjęs linksmų, juokingų ir liūdnu pasakojimų.. Ne kartą ant jo viršaus stovėjo bolševikai ir dairėsi ar nepastebės laukais į kaimą slenkančių partizanų. Ramiai jame gyveno Karvelio būrys. Daug praėjo čia dienų, tylių ir vienodų kaip Nevėžio čiurlenimas, kuris dieną ir naktį girdėjosi.

Bangų ošimas, kaip kadaise motinos lopsinė, supo ir liūliavo, viliojo į sapnų karaliją; bangų ošimas rytais kėlė iš miego. Iš čia gražiausių minčių gijos partizanų takeliais tiesėsi vingiavo po visą Lietuvos kraštą. Čia kūrėsi įvairiausi planai ateičiai Iš čia laisvės kovotojai dvasios akimis matė tautos trispalvę vėliavą išdidžiai plevesuojančią Gedimino kalne. Tas bunkeris dar

šiandien tarp savo sienų būtų globojęs kovotojus, dar šiandien gal būtų gyvenęs Kęstutis, jei ne prakeiktojo šnipo akis.

Bunkeryje gyveno vienas Kęstutis: ant poros dienų sąjūdžio reikalais buvo išėję į kitus dalinius. Daug bolševikų, šnipui nurodžius vietą, apsupo bunkerį. Specialiai pasidirbtomis plieninėmis štangėlėmis, durtuvais ir šautuvų šampalais išbadė visą pakrantę, bet nieko nerado. Keikdamies rinktiniais rusų kalbos žodžiais, jau nustoję vilties, buvo nusiminę kai vienas dar kartą bedė. Štangelė atsitiktinai pataikė į vieną iš bunkerio išvestą oro angą. Net aukštyn pašoko iš džiaugsmo bolševikas. Susirinko visi. Šaukė pasiduoti ir šaudė į žemę. Rekošetuodamos kulkos kaukė pro jų ausis, bet jie to negirdėjo ir nepaisė, o juos buvo užvaldžiusi viena mintis: mes radome bunkerį. Bet tuo nieko negalėdami padaryti, uždegė prie tvenkinio stovėjusią gyvuliams uždaryti būdelę; gal ugnis padės?.

Matydamas, kad vistiek atras ir bijodamas, kad paskui nepaimtų gyvo, Kęstutis, pravėręs dureles, metė granatą ir pats su pistoletu rankoje iššoko iš bunkerio. Baisus riksmas ir smarkus kulų lietus pasipylė paskui jį. Tačiau partizano tai nepaveikė: jis bėgo toliau ir vis atsigręždamas šaudė iš pistoleto į besivejančią bolševikų gaują.

Partizanas Kęstutis žuvo gal dvidešimt metrų pabėgęs nuo bunkerio. Karštas širdies kraujas nutekėjo į sausą pakrantės smėlį. Jis žuvo ištikimas savo šūkiui: laisvė arba mirtis.

Paiškinimai

V.Krikščiūnas-Balandis "P.Lukšio būrio istoriją" baigė Jono Antanaičio-Kęstučio žuvimu 1949 06 15, gal nebesuspėjęs jos pratęsti, o gal manydamas, kad po to nieko pažymėtino neįvyko.

Kęstučio žuvimą jis laikė atsitiktiniu. Deja, buvo ne taip.

Nepavykus sunaikinti taip vadinamos Mučiūnų grupės, birželio mėnesį, skubiai į ją buvo pasiųstas labai patyręs MGB agentas slapyvardžiu Grigas, mučiūniečiams gerai pažįstamas kaip Trimito būrio partizanas Uosis¹.

Grigo charakteristika: MGB užverbuotas 1946m. vasarą. Prasibrovė į Ipolito Lukoševičiaus-Baublio būrį. Jo duomenimis sunaikinta 17 partizanų,

suimta 4. Nukautas ir pats Lukoševičius-Baublys. Veikė per ryšininką, savo brolių Šaržą².

Grigui buvo nurodyta; išibrauti į Mučiūnų grupę ir ne vėliau kaip iki 1949m liepos 25d. užvesti ją ant pasalos.

Liepos 13d, per savo ryšininką Šaržą, jis pranešė, kad į grupę įsiliejo ir užduotį įvykdys.

Kaip mučiūniečiams, PLukšio partizanams, pavyko išvengti šios grėsmės, kol kas nenustatyta. Kadangi Baublio būrys jau buvo visiškai likviduotas, o kitur pastoviai įsikurti nepavyko, tai agentas Grigas persikėlė į Kauną tenykščio MGB žinion. Bet širdis, matyt, traukė į buvusias vietas: atvažiuodavo į Ramygalos rajoną paplėšikauti ir už tai 1950m. buvo partizanų sušaudytas³.

Nepavykus kombinacijai su Grigu, tuoj pat, 1949m. rugpjūčio 8d. buvo užverbuotas iš vietinių gyventojų agentas Bel. Jis turėjo labai gerą galimybę iššifruoti partizanų kelius, mat, MGB pavedimu, pasiėmė "globoti" partizano Gegužio motiną Oną Petraitienę. Buvo aišku, kad ji susitikinėja su sūnumi, tad tikėtasi panaudoti ją slapta, jai nežinant.

Mučiūnų partizanų grupė buvo labai vieninga, iš vidaus niekaip MGB neprieinama. Ji turėjo daug atsidadusių draugų ir ištikimų rėmėjų.

1951m užverbuotas agentas "Obelis", tikintis pralįsti į būrį. Vėliau tuo pačiu tikslu pasiūstas agentas "Kazys". Iš artimų giminaičių užverbuotas "Volga".

Agentų eilė didėja: Dūmas, Batvinis, Bridelis, Kupčiūnas, Medis...

Lukšio būrio paieškoms ir likvidavimui sudaromos dvi žvalgybinės paieškų grupės: viena iš stribų, kita iš MVD garnizono kareivių⁴.

Ieškodami slapstymosi vietų, laksto agentai - maršrutininkai Obelis, Alus..

Į paieškas įjungiamas ir Šaržas. Dabar jau jo ir brolio slapyvardžiu Grigas išdavikišką sąžinę turėtų slėgti 61 partizano mirtis⁵.

"1952m rugpjūčio 29d, - sakoma spec. pranešime LTSR MGB ministrui generolui - majorui Kondakovui, - žvalgybinė paieškos grupė, susidedanti iš MGB garnizono 4-osios komandos 14 kareivių ir "liaudies gynėjų" būrio 10 kovotojų, vadovaujami vyr. ltn. Kalugino ir Ramygalos raj. operatyvinio įgaliotinio Kranausko (...) 9:30 šukuodama Demblonų miško 24-ąjį kvartalą, tankiuose krūmokšniuose aptiko du banditus, iš kurių vienas pasipriešino

ginklų ir buvo nukautas, o antrasis, pasinaudodamas krūmokšnių tankumu ir tuo, kad užsikirto eilinio Minino automatas, pabėgo.

Nukautas Vladas Krikščiūnas, s. Mykolo - Karvelis, arba Balandis, gim. 1922m. Mučiūnų kaime, iš valstiečių - vidutinių, gaujoje nuo 1944 metų⁶.

Žuvus Balandžiui, Trimito tėvūnijos vado Edvardo Daučiūno-Nemunėlio įsakymu, P.Lukšio būriui vadovauti buvo paskirtas Mykolas Krikščiūnas, suteikus jam Jaunučio slapyvardį⁷.

Trimito tėvūniją tuo metu sudarė Juozapavičiaus, Lukšio, Kudirkos ir Vidūno būriai, — viso 8 partizanai⁸.

Norint galutinai likviduoti partizanų pasipriešinimą Ramygalos rajone, buvo pasiūsta agentūrinė smogikų grupė, vadovaujama agento slapyvardžiu Nemunas, — buvusio partizanų vado.

1953m. rugsėjo 16d. buvo klastingai priviliotas ir sučiuptas Trimito tėvūnijos vadas (buvęs vadas Mėnesėlis žuvo 1953m. pavasarį) Alfonsas Adomaitis-Tigras ir Matas Poviliauskas-Riteris. Abu numatyti operatyviai panaudoti.

Prieš draugų klastą ginklo partizanai dar neturėjo...

"Agentūrinė "Nemuno" grupė, - skaitome spec. pranešime, - susidedanti iš agentų "Nemuno", "Mažyčio", "Beržo" ir "Tigro", per ryšininkę Petraitytę, gyvenančią Ramygalos raj. Tvankstės kaime, raštu užmezgė ryšį su "Valstiečio" banditine grupe.

Susirašinėjimo pasėkoje "Valstietis" spalio 26d. paskyrė agentūrinei grupei susitikimą Petraitytės namuose.

Į susitikimą su agentais "Valstietis" atėjo vienas. Pokalbyje su juo agentai nustatė, kad banditas "Gegužis", veikiantis kartu su juo, šiuo metu slepiasi Ramygalos rajono Sambalionių kaime gyvenančios rėmėjos Aldonos Briedelytės daržinėje įrengtame bunkeryje. Po atitinkamo pokalbio iš Petraitytės sodybos buvo išvestas ir konspiratyviai agentų sučiuptas gaujos vadeiva Mykolas Krikščiūnas-Valstietis."⁹

"Realizuojant šiuos duomenis, - skaitome spec. pranešime pulk. Martavičiui — 1953m spalio 26d., švintant, "liaudies gynėjų būrio kovotojų ir operatyvinės kareivių grupės pajėgomis buvo pravesta bandito likvidavimo operacija.

Apsupus Briedelytės vienkiemį ir išvedus gyvulius iš tvarto, kuriame buvo bunkeris, banditui buvo pasiūlyta pasiduoti nesipriešinant, bet banditas

Petraitis atsisakė ir ėmė priešintis ginklų.

Susišaudymo metu banditui pavyko iš bunkerio išeiti, ir jis bandė pabėgti, bet buvo nušautas.

Nušautasis buvo:

Jokūbas Petraitis, s.Vlado, gim 1912m., gimęs ir gyvenęs Ramygalos rajono Mučiūnų kaime, gaujoje nuo 1944 metų, eilinis, slapyvardžiu Gegužis."

"Pranešu, — raportuoja Ramygalos ra j. MVD skyriaus viršininko pavaduotojas Sadčikov, - kad LTSR MVD 4 valdybai suteikus operatyvinę pagalbą, nacionalistinių gaujų dalyviai, veikę rajono teritorijoje, visiškai likviduoti"¹⁰

Susišaudymo metu į kairę koją buvo sužeistas Ramygalos rajono MVD leitenantas A.PBielinis.

Tai buvo paskutinis taiklus Ramygalos partizanų šūvis.

Parengė Simonas Narbutas

1. Fondas 3, arch. Nr.40/15, tZ, 1.197.
2. Fondas 3, arch. Nr.64/10,1.67.
3. Ten pat, 1.67.
4. Fondas 16, 224/33,1.225.
5. Fondas 3, arch. Nr.64/10,1.67 ir 23Z
6. Ten pat 1.24.
7. Baudž. byla Mr34086/3, LI, 1.37.
8. Fondas 3, arch. 224/33,1.233.
9. Ten pat 56/43, t2,1.206.
10. Ten pat 64/10,1.150-151.

KĘSTUČIO APYGARDOS PARTIZANO BRŪKLIO DIENORAŠTIS

Kęstučio apygardos partizano Brūklio dienoraštis - tai dienoraštis doro giliai religingo Žemaitijos sūnaus, kuris savo asmeninę laimę iškeitė į kovą už Tėvynės laisvę. Tėvynės laisvė - aukščiau visko! Skaitant jo dienoraštį, galima palyginti, kaip buvo kovojama Suvalkijoje ir Žemaitijoje. Ir ten, ir čia buvo tvirtai tikima, kad pačiu artimiausiu laiku, "iki Šilinės atlaidų", Lietuva bus išlaisvinta, kad iki bolševikų išvijimo ar išėjimo beliko keliasdešimt dienų. Žemaitijos, kaip ir Suvalkijos partizanai galvoja apie Lietuvos ir savo (jei išliks gyvi) ateitį po okupantų išvijimo, ar turės jie kokias nors privilegijas kaip kovoję už laisvę, ar ne. Vieniems tai aktualu, kitiems gi tai visiškai nesvarbu - svarbu tik Tėvynės laisvė ir teisingas jos išsprendimas, ypač Vilniaus, Klaipėdos ir Rytprūsių klausimai.

Nuo partizaninio judėjimo pradžios visose apygardose svarbiausiu klausimu buvo laikomas pagrindinės spaudos leidimas ir platinimas, nes tai padėjo palaikyti tautos kovos dvasią, ryžtą ir viltį išsilaisvinti. Nepaisant pavojų ir aukų, kurias teko dėl to sudėti, šis darbas, kaip matyti iš dienoraščio, 1951 metais dar nebuvo nutrauktas.

Taigi kova už Lietuvos laisvę tiek Žemaitijoje, tiek Suvalkijoje vyko panašiai: tie patys vargai, rūpesčiai, nepritekliai, pavojai, žūtys. Partizanai buvo vienodi žmonių mylimi, remiami, saugomi, vienodai išdavinėjami. Gal kiek skiriasi Žemaitijos partizanų dvasinė nuostata, pasireiškianti broliškais tarpusavio ryšiais: kreipdamiesi vienas į kitą, jie vadinosi "broliais", ir reikia manyti, kad tai nebuvo vien formalumas. Jie jautė vienas kitam prieraišumą, artumo, pagarbos ir pasitikėjimo jausmus, kurie juos siejo ir vienių. Dvasinę jų būseną nusako ir 1955 gegužės 12 dieną surengtos vaišės, sutinkant seniai matytus kovos draugus, kuriose pakako tik keleto tuzinų alaus bokalų. O šiaip ir vieni ir kiti, partizano Brūklio žodžiais tariant, "... su karšta, Tėvynei skirta meile plakančia širdimi laukė laisvės, geresnio rytojaus. Bet jiems nebuvo daugiau skirta gyventi ir jie žuvo žengdami aušros keliu į laisvę" (psl. 195).

8-as mėnuo

Rugpjūčio 1-a

Jau kelinta diena, kaip lyja lietus, nors jis nėra toks smarkus, bet jau man pabodo, nes visą laiką tada tenka būti palapinėje, o dar, esant be jokio darbo, labai ilgu. Kad jau nebūtų taip nuobodu, vieni kortom groja, kiti pasakas pasakoja ar iš praeities gyvenimo kokių nors nuotykių ar išpūdžių laiką sutrumpina. Taip mums laikas ir praslenka.

Šįvakar jau atsiskyrė trys draugai ir išėjo į savo kraštą. Mato /.../ Stasys, Šneideris Jonas ir Jokubauskis Antanas. Palikom jau 17 kovotojų. Ne tik aš, bet ir mano draugai buvo patenkinti /.../ mažėjo mūsų dalinys. Vis tai dėl sunkios mitybos.

Trise išėjome į kaimą parnešti vakarienės ir rytojui pusryčių užsakyti Nueiname pas Kairienę, randame beskutant su sūnum bulves. Dieve, pagalvojau, kokie jie laimingi, gyvendami namuose. Rodos, kad jie nieko nejaučia, kad mes gyvenam varge, rūpestyje ir pavojuje. Ten mano namiškiai jau senokai, kai miega. O kur aš esu? Bastaus kaip šuva be namų. Viešpatie, ar ateis kada tie geri laikai, kada aš būsiu toks laimingas, galėdamas gyventi savo namuose.

Rugpjūčio 2-a

Šiandien vaikštau vienas toliau paėjęs nuo stovyklos ir galvoju, ar dar toli laisvė, ar šiais metais sulauksiu laisvės, ar ne. Taip, sulauksiu, - pats duodu sau atsakymą. Galvoju, kaip būtų gerai kad ligi Šilinių atlaidų sulaukčiau laisvės. Tada nueičiau į Šiluvą pasimelsti, išpažintį atlikčiau ir Marijai padėkočiau, kad išlikau gyvas ir sulaukiau laisvės tikrai per šv. Marijos malonę. Skaitau, kiek dar beliko dienų iki Šiluvinių atlaidų — 37 dienos. Per tas 37 dienas tai dar visko gali būti - taip aš tikiu. Nuo šios dienos pasižadėjau kiekvieną dieną melstis prie šv. Marijos, kad kaip nors iki Šiluvos /.../ būtų laisvė. Šitos mano svajonės buvo labai džiuginančios. Ir, rodos, man jau tie vargai ir pavojai paliko nebaisūs, nes laisvė jau čia pat, ir tik per Marijos malonę aš būsiu laimingas.

Laimingai praleidę vietoje tris dienas, vakare persikėlėm į Žalpių mišką.

Rugpjūčio 4-a

Vakar ir šiandien dienos apniukusios, truputį su lietumi, tokios niūrios, tamsios, nuobodžios, bet nuotaika gera.

Draugai susitiko miške vieną piliatį, kuris šiandien buvęs Nemakščiuose ir ten girdėjęs tokias kalbas, kad būk tai iš po Virtukų buvusių kautynių stambus partizanų dalinys su padvadomis persikėlė į Žalpinės mišką.

Kad Žalpinėj yra partizanų, tai yra faktų. Bet kad jie būtų atsikėlę iš kitur, daleiskim, kaip kalba, kad būk tai iš Virtukų, netiesa. Iš tų visų sprendžiant kalbų, kad būk tai esama Žalpinėj partizanų, tai yra tik paskleisti gandai Bet kad tie gandai nevirstų faktais, mes nutarėm, kad geriau Žalpinę apleisti Ir, atėjus vakarui, susirinkę visus rupštukus, tyliai nuslinkom į Katarlinės mišką.

Rugpjūčio 7-a

Katarlinės miške išbuvom tris dienas. Čia labai retas miškas, burliškai dar šiais metais nebuvo kojos įkėlę, čia būtume galėję dar ilgiau būti, kad turėtume ko pavalgyti. O nuo ko tas parein, nuo mūsų pačių. Mes norim saugiai gyventi, kad niekas nežinotų, kur mes esam Tai mes slaptai įsilendame į tankumyną ir kenčiam. Su draugais dalijamės tuo pačiu kasniu, dengiamės tais pačiais drabužiais, kad tik nereikėtų eiti priklytis.

Aloyzas Stumbrys-Keleivis

žmonėms. Be to, ir pažinčių mažai su žmonėmis turim, dar svarbiausiai, kad pasitikėjimo nėra. Štai pirmą dieną gyvenom ant duonos, persikąsdami svogūnu ir iš upelio užgerdami vandens. Bet visi buvom patenkinti, jokių murmjimų nebuvo girdėti, nes kiekvienam buvo aišku, nuo ko tas pareina

Atėjus nakčiai, persikėlėm į Upainių Pušynpelkį ir ten taip pat slapta sulindom.

Rugpjūčio 8-a

Dieną visai gerai praleidom Vakare penki draugai porai dienų įvairiais reikalais išėjo link Raudongirių miško.

Rugpjūčio 9-a

Saulutė seniai jau buvo nukeliavusi į aną pasaulį, nakties tamsuma jau apgaubė visą žemę, aplink viešpatavo begalinė tyla.

Penki maisto reikalais išeiname į kaimą. Čia einame dulkėtais keliais, per žinomas man vietas - Šapėnus, Grinius ir Krampolį. Gamta atrodo tokia įdomi ir išpūdinga. Čia matosi žaliuojantis vasarojaus laukas, toliau pageltę nenupjauti rugiai, dar kiek toliau dairomės - jau nupjauti ir į mandulius sustatyti rugiai Mat, dėl nepalankių oro sąlygų nusitęsė rugpjūtis. Rugiai jau pjaunami tai reik sakyt, kad pasirodė pirmosios rudens ražienos. Dar praeis viena kita savaitė, ir jau bus pjaunamas vasarojus, dar kiek, ir laukuose paliks tik tuštėbė. Tada vasaros džiaugsmai ir išpūdžiai liks tik prisiminimuose.

Šitoji kelionė mums labai gerai pasisekė. Maisto prisirinkom nemažai kur tuo maistu galėsim gyventi keletą dienų. Įdomiausiai tai buvo, kad teko valgyti dar pirmąkart šiais metais vyšnių ir obuolių. Dar obuolių pamešėm ir draugams.

Rugpjūčio 10-a

Štai kur prieš dvi dienas buvo išėję 5 draugai link Raudgirių, grįžo tik trys, o du pasiliko savo krašte. Dabar jau esam likę tik 15 kovotojų. Grįžusieji štai kaip mane nudžiugino su kokia naujiena Kad laisvė nebetoli! Nes būk tai taip per radiją pranešė. Kad reikia griebti jaučiui už ragų ir parblokti taip, kad jis jau nuo to smūgio niekam nebūtų pavojingas. Tai čia kalbama apie Rusiją. Kaip šitoji žinia yra gauta iš tikrų šaltinių, tai aš aiškiai tikėdamas taip

jau galvojau, kad laisvė vis tiek man jau yra nebetoli ir aš dabar jau sulauksiu jos. Bet kada?

Bet aš meldžiuosi ir prašau šv. Marijos, kad iki Šilinių toji laisvė ateitų, kad aš tada galėčiau nuvykti į Šiluvos atlaidus ir pas sopulingą Motiną ašarų išlieti ir savo skausmus išdėstyti.

Dabar skaitau, kiek dienų yra likę ligi Šilinių. 29 dienos, ne taip jau būtų daug, bet man rugsėjo 8-os dienos ilgu laukti.

Rugpjūčio 12-a

Šiandien vienas iš draugų mums įnešė rezoliuciją, kad reikia padaryti operaciją, nes bloga mūsų materialinė padėtis to reikalaujanti. Kam mes turim būti alkani, basi ir nuplyšę. Ar mes esam kokie bėdos vaikai, kad mes turim atrodyti kokiais nors vargšais. "Aš žinau, - kalbėjo toliau J/.../-, savo krašte tokių tarybinių žmonių, kurie gyvena vieno stambaus ūkininko ūkyje ir jie turi pasigriebę jo turto. Einam, - sako J/.../-, šįvakar, jeigu norit apsitaisyti ir pavalgyti". Nurodydamas vietą ir kryptį. Bet kaip man tie kraštai nežinomi, tai aš nei tos vietos neprisimenu. Tik /.../ Viduklės stotis maždaug būsią 14-15 km.

Susirinko būrelis draugų tą įneštą rezoliuciją spręsti. Po trumpo pasikalbėjimo be jokių diskusijų šitoji rezoliucija buvo priimta. Atėjus vakarui, susitarę su draugais sekančią naktį Žalpinės miške, mes, 11 draugų, ir patraukėm. Paėjus keletą kilometrų, užklupo mus smarkus lietus su stipria perkūnija ir žaibais. Taip sutemo, kad nieko nesimato, orientavomės ties po kojų jautimu, kad dar einam keliu. Apsisaugojimo priemonių nuo lietaus neturėjome, tada teko po viena palapinę palįsti 2-3. Po keliolikos minučių nustojus lyti, vėl ėjome sena tvarka. Nors avalynė buvo labai bloga, tik du draugai buvo su batais, vienas kitas su branavykais ar auliniais, aš buvau su kurpėm, o kiti tai basi, bet nei vienas nesiskundė ir niekam neparodė savo nepasitenkinimo. Rodos, kad visi yra gerai apsitaisę ir apsiaė, tik žengėme tiesiai, nevengdami pelkių ar purvo. Tik auštant laimingai pasiekėm kaimą ir apsistojom Šešuvies šlaite.

Rugpjūčio 13-a

Nors šiandien oras yra bjaurus, lyja lietus, bet nuotaika gera. Tik ne-

kantriai laukiam vakaro, nes žinojom su kuo teks turėti reikalų. Atėjus vakarui, mes ir patraukėm Tykiai priėjom, apsupom ūkį, kad niekas iš jo nepabėgtų. Bet jie jau miegojo. Vienas draugas priėjo prie lango ir subarškino:

- Kas ten? — kambaryje pasigirsta moteriškas balsas.

- Darykit duris!

Kambaryje viešpatavo tylą.

Stipriau subarškinus, sušuko Milkintas.

- Greit darykit duris!

- Kad mes nepažįstam.

Nenorėdami sukelti triukšmo, teko provokaciją panaudoti.

- Milicija, greit darykit duris!

Tuojaus atidarė duris.

- Ar nėra banditų?

- Nėra, prašom patikrinti

- Visi vyrai iškeltom rankom išeikit laukan!

Keturi vyrai baimės pagauti, lyg drugio krečiami pasirodė kieme.

- Buvo gauta žinių, kad yra apsinakvojęs stribas,-pasigesdami jo, paklausėm jų.

- Kur randasi?

- Čia jo nėra, išvyko į Viduklę.

Tais žodžiais netikėdami name buvo padaryta smulki krata. Stribo buvo nerasta. Tada buvo suvaryti į kambarį ir už gerą pasitarnavimą tarybų valdžiai gavo tam tikrą atpildą.

Mums dar esant vietoje, jau pradėjo lyti ir taip greit sutemo, kad nakties tamsa taip apgaubė žemę, kad nebuvo matyti priešais einančio draugo. Tada teko eiti palei savo einančio draugo girdimais žingsniais ar jį palytėjus ranka. Ir, kiek paėjus, taip pradėjo smarkiai lyti kad teko sprukti į pasi-taikiusią daržinę. Po valandos laiko, nušvitus, vėl pradėjom žygi. Kiek paėjus, ir vėl pradėjo lyti, bet, esant tolimai kelionei, turėjom tęsti ją toliau ir, kol pasiekėm numatytą vietą Vilkiškėse, buvom visi šlapai kaip ančiukai. Slapčia sulindę į krūmus, atsinešę truputį šapų, sumigom.

Rugpjūčio 14-a

Diena buvo graži ir aš išėjau pasivaikščioti, bet aplinkui buvo vien tik

krūmai Bijodamas juose paklysti, grįžau atgal. Tada išėjom dviese pasivaikščioti su Milkintu Stasium; jis mane nuvedė parodyti buvusį savo ūkį, kur, jiems nėjus į kariuomenę, bolševikai sudegino. Vien tik pamatai iš po didžiulių žolių kėpšo, nudraskytos tvoros, išlaužyti vaismedžiai, apžėlė jau ir takai suminti. Kadaise gražiai buvo sutvarkytas ūkis, dabar tik pelenais pavirto. Koks /.../ dabar.

Žemės jie turėjo 17 ha. Šeima didelė, bet patriotiška: 4 broliai, 3 seserys ir mama, o tėtis jau senokai buvo miręs. Šiandien visi 4 broliai stojo į partizaninį kelią atkeršyti budeliams už tas padarytas skriaudas, o seserys su mama kažkur slapstosi.

Vakare vieni nuėjome ant užsakytos vakarienės, o kiti nuėjo į Kairiškės dvaro sodą obuolių pasikrėsti. Grįžę draugai papasakojo mums, kad, dar jiems būnant sode, pro šalį link Žalpių nuėjo keliolika rusų. Spėjama, kad sekimams. Kaip tik ir mums reikia eiti į tą pusę. Tadaėjome atsargiai, atidžiai žvalgydamiesi, kad netektų susidurti, bet laimingai pasiekėm Žalpinės mišką.

Draugai randasi anapus miško, dabar nakties laike eiti jų ieškoti nepatogu, o dar ko gero gali nerasti jų, tai nutarėm pernakti ir tik rytoj dieną tada susirasim.

Rugpjūčio 15-a

Turėdami mažai ko užsikloti, mums miegas mažai lindo, teko anksti ir pakilti. Bet jau buvo išaušus. Maždaug žinodami, kur jie randasi, mes mišku ir patraukėm. Greit mes ten juos ir atradom tarp Balandžių ir Būdų miško gerai begyvenančius.

Draugai štai kokią papasakojo juokingą dalyką, kad užpereitą naktį jie susėdę šildytis, o J/.../ buvęs padėjęs ant laužo branavykus džiovinti. Tuo tarpu visai arti stovyklos pasigirdo keistas avies pamėgdžiojimo balsas: "Buri buri buri...", - klaikiai nuskambėjo miško gilumon. Greit griebėm už ginklų ir šokom žiūrėti, kas ten per žmogysta. Ogi žiūrime, kad kažkokia nepažįstama moteris. Iš karto mes nustebom, kad tokiu laiku žmonės vaikšto po mišką.

— Ko tamsta ieškai nakties laike po mišką? — paklausėm jos.

— Avių ieškau.

— O kas tokia ir iš kur būsit?

Nors mes jos nepažinom, bet pastebėjom, kad gali būti gera moteris, dar uždraudėm, kad niekam niekam nepasigirtų, ir paleidom. Ateinam prie laužo, žiūrim, kad jau ugnį vienas branavykas dega, ištraukėm iš ugnies. Padas visai jau buvo pradegęs. Varto J/.../ tarp rankų savo pradegusį branavyką ir ko neverkia vaikinai, o mums tada buvo tik skanaus juoko iš to nukentėjusio vargšo, kad jis turėjo per tą "buri, buri, buri" sudeginti branavykus.

Iš po trijų naktų tolimos kelionės keleto draugų ir mano kojos buvo suputusias ir tarpupirščiai iššutę. Nustatėm, kad tai nuo blogo oro ir dažno lietaus, kur susidarė ant neišbrendamos pelkės, visą laiką mirkdomos vandenį, jos ir suputo.

Prieš keletą dienų buvau pastebėjęs kažkokius odos išbėrimus, bet į tai nekreipiau dėmesio. Bet šiandien teko su vienu draugu įsikalbėti, kuris irgi turėjo tokį odos išbėrimą. Pasirodo, kad tiek jam, tiek man buvo pavojinga kažkokia odos liga. Teko rimtai susirūpinti jos gydymu.

Rugpjūčio 16-a

Mūsų stovykla buvo visai arti prie vieno einančio keliuko ir vienos linijos, kur nustatėm, kad čia gali būti mums pavojinga, nes gali praeiti koks nors negeras žmogus ir nuo tada gali amžinai pražudyti. Ir nutarėm persikelti į gretimą 7-ąjį kvartalą, esantį prie Orkių kaimo. Bet, esant keliems draugams išėjus į kaimą, nutarėm, kaip jie sugrįš rytoj anksti rytą ir persikelsim.

Rugpjūčio 17-a

Išaušo šaltas, niūrus rugpjūčio 17 dienos rytas. Paskui vienas kito lėtai slinko didžiuliai juodi debesys, o žiaurus vėjas draskė medžių lapus. O mes saldžiai miegam ir sapnuot nesapnuojam, kad ši diena mums atneš kai ką baisaus, kai ką žiauraus, ko mes nieko nesitikim.

Kada mes sukilom, jau buvo 10 valanda. Viską susirinkom, susidėjom į kuprines ir patraukėm mišku į 7 kvartalą. Nuėjė ten pasirinkom geresnę stovyklą vietą ir vieni statėm palapines, kiti kad minkščiau būtų miegoti nešėm kerpės bei žoles, o kiti virė pietus. Tokio didelio neturėdami katilo, kad išvirus visi galėtume pavalgyti tad nutarėm išvirus pirmąjį katilą, pavalgyti 8-iem, o antrąjį katilą — likusieji Taip ir padarėm: iš pirmojo katilo jau 8-

ni buvo pavalgę, o likusiems tik buvo užkaistas virti. O Milkintas Jonas buvo nuėjęs prie anos stovyklos paliktus baltinius plauti ir jis tuo tarpu uždusęs parbėga pasakyti mums, kad prie anos stovyklos pastebėjęs du rusus, ir jį pastebėję; tada užsivedėm šautuvus, bet šauti nešovėm, nes jis tuoj sprukęs į krūmus, ir tiek jį bematėm. Nustatėm, kad ten dar mums būnant anoj stovykloj kas nors mus pastebėjo ir pranešė rusams. Nebuvo daug ko galvoti, teko apversti užkaistą virimui katilą, rinkti savo babakus ir kuo greičiausiai reikia nešdintis. Tuo tarpu jau ant linijos pasigirdo rusiška, vos girdima komanda. Tada draugų minos jau kiek pasikeitė, bet, esant 15-ai kovotojų, baimės nebeliko. Kur eiti, kur dabar eiti, kad laimingai mums iš to miško išnirti, vienas kito klausėm, bet vienas Dievas tik težino, kur laimė, o kur nelaimė ir mirtis. Nutarėm trauktis per Gryžlaukį, Lendres į /.../ mišką. Bet kas ves? Tokiu momentu jau savanorių mažai tėra. Tai ant manęs sako draugai, geriausia mišką pažįsti, vesk. Nors mano minėlė ne kokia buvo, bet sporytis nedrįsau, ir su Milkintu Jonu einam, o pasiskleidę draugai iš paskos. Keletą šimtų metrų paėjom į rytus, paskiau metėmės per liniją į kairę — šiaurės pusę, kiek paėję, pasukom į vakarus pagal liniją atidžiai žvalgydamiesi Sako, reik eiti pažiūrėti ant linijos, ar nieko nėra, jis ir nuėjo. Atėjęs ir sako: "Mačiau linija ateina trys burliokai". Mes tada pasukom į šiaurę, kiek paėję traukėm toliau. Tik staiga iš dešinės pusės Milkintas per tokią retumą už kokio šimto metrų pastebi rusus, ir tuo momentu jie į mus iš automato ir pavienio šautuvo paleido keletą šūvių. Mes tada metėmės ant tos pačios linijos, kur buvo pastebėti tie trys rusai, ir tada užpuolėm ant linija beei-nančių rusų; jie išgirdo tratėjimą, neįsitikindami, savi ar priešai, jie mūsų užklausė slaptažodžiu "Airaga". Mes tada metėmės į kairę, kiek paėję pajuto-m per tankumyną atitratant burliokus, tada metėmės atgal ir vėl išgirdom atitratant burliokus. Matydami, kad jau negalėsime išvengti kautynių, tada nutarėm pagulti ir jiems uždeginti per kulnis. Ir buvom jau keletas draugų pagulę, bet kiti draugai nesutiko vesti kautynes, tada mes pa/.../ susijungėm su draugais. Ir kaip buvo gražu pažiūrėti į bėgančius iš paskos draugus, ten, kur jau vienas pasi/.../davo, ten jau tada visi kaip avys būriu iš paskos, pagatavi vienas antram ant kupros užsikabinti, sprukdavo. Draugai jau buvo išsilaisvinę vienas kitas iš milinės, aptrauktinio, avalynės, tos didžiosios skau-tiškos palapinės, duonos porą bakanų ir kitų dalykų, o aš tik iš klumpių ir

vienų baltinių. Dar paėję vieną kitą šimtą metrų, išnirome į miško pakraštį ties Adomaičių Leonu. Iš džiaugsmo širdis lyg didžiulis kūjis plakė mano krūtinėje, kad jau esam išnirę iš apsupto žiedo. Kaip mes išnirom iš apsupto žiedo, nebuvo kada galvoti. Nežinodamas ką daryti kreipiausi į draugus:

— Kur dabar eisim?

— Vesk Gvaizdpuį ant Butkaus Pakalniškio! - pareiškė Jagminas Bronius.

Eidami Gvaizdpuį, randame didžiules padarytas, nueitas rusų šliūžes ir po vieną ar po du nueitos į mišką. Pasiekę Žalpę ir išlipę pro Klimašauskį Bladzių į krantą, apsižvalgėm - niekur nieko nesimato. Ir didis džiaugsmas pripildė krūtinę: esame laisvi! Bet ilsėtis dar nebuvo laiko. Traukėme toliau. Laimingai pasiekę Lyksnių mišką, tada jautėmės visai saugiai...

Praslinkus vienai kitai valandai, su draugais tarp(...), kad čia ne visai saugu būti. Jeigu kas nors mus pastebėjęs praneštų arba jie patys užmatę truks ta jėga parmesti tada jau ne laikas bus kombinuoti, geriau būtų dar pasitraukti kiek toliau. Nors ir maskuotos vietos, bet atidžiai besižvalgydami dar pasitraukėm vieną kilometrą į šalį. Čia sulaukė nakties, užsukom į vieną sodybą vakarienei Užgėrę pieno, traukėm toliau.

/.../ Kur dabar eiti, kur laimė randas — niekas nežinome. Tik vienas Dievas. Svarbiausia, kad keliai miškai ir žmonės mums visai mažai pažįstami Tad nutarėm ant Dievo valios atsiduodami eiti į Baltmiškį. Dar eidami užsukom pas /.../ į Ryksnes (Lyksnes?), gavę kiek duonos ir riebalų, traukėm toliau.

Vienas kitas iš draugų buvo antra naktis kaip nemiegoję ir jiems šitoji kelionė buvo labai sunki. Einant pro Gedvilių kaimą, Milkintas Stasys staiga pasisuko iš kelio ir įpliauškęjo į pilną griovį vandens. Išlipęs su šlapiom kojom į krantą tarė:

— Tai pirmąkart taip pasitaikė mano gyvenime, kad eidamas užmigčiau!

Laimingai pasiekėm numatytą vietą, tykiai sulindom /.../. Pasitiesėm ant drėgnos žemės palapinę, sumigom, bet [miegas] nelindo, nes buvo šalta, o be to, vaidenosi praeitos dienos praleisti baisumai Ir kaip aš džiaugiaus, kad aš tą savo palatą nenumėčiau Žalpinėj. Vienu tarpu jau buvau pagalvojęs mesti bet Jagminas Bronius mane sudraudė.

Nespėjus sušilti, nuo Šylaukio stoties pusės pasigirdo daina ir ratų barške-

sys. Galvojome, kad šiaip kokie nors latrai važiuoja. Tiktai prr, prr, prr, trakšt, pakšt, pūkšt - pasigirdo šaudymas. "Viešpatie, argi mus galėjo pasekti," — pagalvojau Pravažiavę mišką, nustojo šaudyti ir ratai nuūžė link Liolių pusės. Tada atsigavo širdis. Supratome, kad sribai tyčia apšaudė miško pakraštį, bijodami, kad jiems kas nors neužgrajytų iš miško.

Rugpjūčio 18-a

Kai pabudom, jau buvo išaušę. Nustebom, kai pamatėm, kad aplink mus tokia retumą beesanti. Tada nutarėm pasikelti toliau į tankumyną. Greit susiradom patogią vietą tarp suvirtusių uosių ir didžiulių žolių ir ten pasilėpėm.

Diena buvo apniukusi, šalta. Nespėjus dar mums išsirengti, pradėjo lyti. Taip ir pratraukė net ligi pavakario. Vakare suėjom būrelis draugų pasitarti dėl paskyrimo rytdienos gyvenvietės. Nutarėm persikelti į Virtukų mišką. Kai tik sute-mo, taip ir patraukėm.

Šiandien vieną kart tik valgėm ir tuo pat /.../ to normuoto davinio, ir mes buvome pasiilę kokio skystimo. Jagminas Bronius, turėdamas savo giminaitį Burgailą Jona, gyvenantį Gevelių kaime, jis mus ir užvedė ant vakarienės. Užgėrę gardaus pieno, sočiai pasistiprinę, dar gavę ant ke-

Partizanai Stasys ir Jonas Milkintai

lionės riebalų ir duonos, šeimininkams nuoširdžiai padėkoję už dosnumą, atsisveikinome.

Naktis iš po lietaus buvo graži, šilta, aplink visur buvo ramu. Kelias pabjuręs, bet eiti smagu, teškenti purvyną. Einant vieškeliu pro Paberžės kaimą, Petkiškis /.../ iš priekinės einančios saugos pasigirdo Milkinto Jono balsas:

— Kas ten?

— N...

— Stok! Rankas aukštyn!

Pamačiau, kad pakilo iš už kapčiaus dvi žmonių figūros. Priėjom arčiau, ogi žiūrim, kad burlioks iš Paberžės kaimo pasistatęs du krepšius bulbių ir vieną obuolių.

— Iš kur dabar pareini su tais krepšiais? — paklausėm

— Iš dvaro.

Mes daugiau nieko neklausinėjom, patikėjome jo žodžiais /../ sekimus, bet tikrai grįžta savavališkai iš kur nors, prisirinkęs bulbių ir obuolių. O gal jis taip save užsimaskuodamas tyčia atsinešė bulbių ir obuolių, darė sekimus. Kad neįeisi į jo širdį ir jis nepasakys tikrą savo tiesą. O be to, asmeniškai mes jį nė vienas nepažįstam. Nejau jį nušausi, neištyręs reikalą. Tad nutarėm jį paleisti, įsakydami, kad iš tos vietos be aušros niekur nepasitrauktų.

Žygiuojame toliau man nežinomom vietovėm, vis tempu ir tempu, bijodami, kad neapauštų. Nors jau pabodo eiti, atrodo, kad aš netoli Kelmės esąs, o tik trys ar keturi kilometrai. Jau pradėjo aušti. Matydami kad negalim pasiekti numatytos vietos, nutarėm toliau nebeeiti ir įlindom į Ringės upelio pašlaitį. Padratvinio kaimo Mėlinis Povilas jau kelintą kartą ištaisydamas pistoletą paleidžia šūvį. Mums būdavo neaišku, ar jis tyčia taip padaro, ar netikėtai. Čia jau aušta, o be to, dar nežinomos vietovės ir žmonės. Teko jį subarti kad daugiau tokių šposų nepasikartotų.

Rugpjūčio 19-a

Išaušo gražus, tykus sekmadienio rytas. Pakilęs tirštas rūkas apdengė laukus ir esančias sodybas /.../ žavinga, gražu ir įdomu, nieko nesimatė.

Trečias iš eilės einu sargybą, o rūkas dar tvirtai laiko paslėpęs įdomią gamtą, kur aš dar nekart čia nesu jos matęs. Pamažu rūkas pradeda nus-

linkti Tada ikopiu į kalnelį pasižvalgyti, kaip atrodo šios nematytos apylinkės. Įdomaus nieko nesimato. Iš vienos pusės Virtukų miškas, iš kitos - krūmokšniai. Tik kiek charakteringas buvo upelio raižytas slėnis. Abipus upelį apaugę žilvičiai Toliau ant pat kranto matosi sodyba su sodo vaismedžiais. Pro ją eina vieškelis Lioliai-Lyduvėnai, o žmonės pėsti ir važiuoti traukia į Kelmės Žolinės atlaidus. Neilgai čia man tenka džiaugtis šios apylinkės gamta, nes, iškritus lietaus lašams, teko kraustytis pas draugus su pranešimu apie esantį lietaus pavojų. Vos spėjus pastatyti palapines, pradėjo lyti. Taip ir patraukė net iki pavakario.

Dieną leidau liūdnei dėl to, kad buvo blogas oras, teko visą dieną patupėti po palapine. Nebuvo man daugiau laimės, kad galėčiau pasivaikščioti grožėdamasis gamta, pasiždomauti nematytom apylinkėm.

Pradėjus dienos šviesai kiek keistis, pasiuntėm J.../.../ ir Veidą Aleksą į gretimus du ūkius, kad jie užsakytų vakarienę. Jau trečia diena, kaip gyvenam be karštimo. Sutarėm /.../ mes ateisim ant vakarienės į kambarį ir mūsų ten lauktų. Svarbiausia, kad jie pasaugotų ten žmones, kad niekas nepabėgtų. Temstant mes ir nueinam įeinam į vieną butą - tuščias. Prieš vieną kitą valandą, matyt, čia gyventa, bet dabar nėra. Kame reikalas, neįau bus pabėgę? Ištyrus reikalą, pasirodė, kad iš to buto tikrai buvo pabėgusi šeima. Mat, čia dveji /.../ gyvena /.../. Nežinomas pabėgusios šeimos tikslas sukėlė mūsų tarpe aliarmą. Lioliai netoli, tik 5 km, ar truks prisistatyti sribų gauja, bet gyvenanti gretima šeima mums užgarantavo, kad jie to nepadarys. Tada mes palikom ramūs.

Ant /.../, bet labai žmonės nuoširdūs jie pasirodė /.../ ir jie mums tokią gardžią vakarienę pateikė - grybų su bulvėm ir pienas. Mes taip gardžiai pasivalgėm, kaip niekada. Aš tuo tarpu turėjau užsiauginęs nemažą barzdą /.../ ir jų mergaitė, turinti 17 metų /.../ nors aš /.../ tik kiek daugiau /.../ ir aš jiems labai patikau, kad jie prisistoję mane šnekino, ir ta mergaitė man rodė daug simpatijos. Nuoširdžiai padėkoję už gardžią vakarienę, atsisveikinom. Lauke /.../, o aš buvau be kepurės, tai toji mergaitė padovanojo skrybėlę. Aš šita dovana buvau patenkintas, nes per sprandą jau man nebevarvėjo lietus.

Rytdienos gyvenvietė dar nebuvo numatyta, bet mes greit ją numatėm ir be ginčų nutarėm keliauti pas /.../, gyvenantį Elenavos kaime, Kelmės valsč.

Nors lietus lyja, bet keliauti man smagu. Pasiraičiau kelnes ir basas žengiau, nevengdamas purvo ar pelkių. Iš pradžių draugai, turėdami sausas kojas, vengdavo tų pelkių, bet paskiau ir jie brisdavo iki kelių per pelkes. To vandens, vandens, o tų pelkių neišbrendamų gilumas, neduok tu Dieve. Bet nei vienas dėl to nemurmėjo, nepasakė, kad aš neiškėsiu arba dėl ko ir už ką aš išėjau.

Nors lietus mums nėra pavojingas, bet kaip nuo puškelio nustojo lyti, tai mes buvom labai patenkinti, nes katras neturėjo palapinės, tam jau nugara buvo kiaurai permerkta. Padarę apie 10 km kelio, laimingai pasiekę numatytą vietą, nuo tokio blogo oro ir sunkaus kelio jautėmės kiek nuvargę ir, nieko nelaukdami, sulipom ant aukšto.

Rugpjūčio 20-a

Auštant gražiai dienos, šeimininkai paliko mus vienus už /.../ kambarį ir išėjo pjauti kviečių. Nors diena graži buvo, bet mes, būdami pastogėj, buvome labai patenkinti, nes miške visur šlapia, žemė taip įmerkta, kad jau niekur neatsisėsi. Esant ramiai vietoj, tai mes sargybos nenešėm, jautėmės kaip namie.

Laimingai praleidę dieną ir esant čia apylinkėj ramu, nutarėm šianakt toli nesikelti, eit dienvoti į Elenavoj esantį Pušynpelkį. Atėjus vakarui, nuoširdžiai padėkoję šeimininkams už kvaterą, atsisveikinome.

Pušynpelkis pasirinkta dienvojimui. Vieta atrodo kaip sala kokiam ežere, taip aptvinęs. Bet mes nutarėm iš vieno krašto pereiti į kitą Pušynpelkio kraštą. Pasiraitom iki kelių kelnes, o Jagminas Bronius, kaip jau gerai žino perėjimą vietos, tai jis mus veda, o mes einam paskui vienas kitą kaip žasiukai. Bet mūsų užsimojimai žlugo. Priėjome tokias pavojingas vietas, kad teko grįžti atgal. Bet mes vis tiek savo užsispyrimo nemetėm. Tada ėjom pakraščiu brisdami per vandenį iki pusės blauzdų, vietomis net iki kelių. Bet ir čia radosi pavojingų vietų, kur galima buvo pasinerti. Bet, einant atsargiai buvo galima to išvengti, bet ne visi atsargumo laikėsi. Štai pasuko /.../ Jonas kiek /.../, ir tik pasigirdo - pūkšt, pūkšt ir pasinėrė visas /.../ Jonas, iškilo tik burbulai. Po valandėlės kabara! kabara! išsikabaravo visas šlapias kaip ūdriukas. Nukentėjusiam niekas nereikšė užuojautos, bet visi sukliko skardžiu juoku, kad teko drausti nuo sukulto triukšmo. /.../ Jonas persis-

vėręs per petį nešė branavykus, bet kaip įpuolė į duobę, tai ten juos nukratė ir jų nakties laike išgriebti buvo neįmanoma, teko palikti rytojaus dienai. O jis, vargšelis, šlapiais rūbais turėjo migti

Rugpjūčio 21-a

Nutarėm iš to savo krašto išsikelti į Raudgirių miško apylinkes. Dabar vienas, nežinau katras iš draugų, pareiškė, kad išvykdami iš to krašto, galėtume padaryti uždavinį. Draugai tam pritarė, neatsilikau, žinoma, ir aš. Draugai greit numatė ir pasiūlė vieną esantį tarybinį Žalpių apylinkėj pilietį, kurį už aktyvumą reikia nubausti, paimant dalį mūsų gyvenimui reikalingo turto. Nors prieš 4-ias dienas Žalpinės miške vos neišprosijo burliokai mūsų bliuskas, ir mes nieko nežinome, kokia apie Žalpinės mišką yra padėtis, nei vienam nekilo tokia mintis, ar tik nebus mums pasala, o be to, dar tokios šviesios naktys, niekas apie tai nieko /.../ ir tą reikalą niekas neiškėlė. Nutarta daryt, daryt ir Bet kas dabar savanoriais eis. Tuojau atsiranda Milkintai Vincas, Stasys ir Jonas, /.../ Aleksas ir Jonas, Juškys Povilas ir Mėlinis

Iš kairės: Aleksas Veida, Albertas Norkus-Satkus, Jonas Nuobaras-Lyras

Povilas. Dabar iš tų draugų mažai kas žino kelią, tai jie prašė, kad ir aš su jais eičiau. Aš ilgai neabejojau. "Eina!" — pareiškiau draugams. Viso aštuoni draugai, o kiti vyksta link Raudgirių miško. Susitarėm su draugais po dviejų /.../ susitikti pas /.../ Kušleikių kaimą Skaudvilės valsč. Atsisveikinę su draugais, palinkėję vieni kitiems sėkmės, mes aštuoni ir patraukėm /.../.

Iš vakaro buvo labai gražu. Mėnulis buvo pats pilnatis, nors ir neaukštai iškilęs, bet šviesą davė stiprią. Tokioj gražioj nakty keliauti smagu, jeigu nejauti pavojaus. Ir mes palengviukais maskuotomis vietomis traukėm pro Kareivių kaimą, Varlupio miško, link +alpinės. Daėjus Katarlinės mišką ir Balų kaimą, nutarėm toliau nekeliauti, pasilikti Vyšniausko Klemenso bolševikų sudegintam ūky dar likusioj pirty. Taip ir padarėm.

Užkilo sunkūs, tamsūs lietaus debesys, jau apsitraukė visas dangus, ir šalto ramaus mėnulio žvilgsnio mes jau daugiau nebematėm.

Jau pradėjo lyti, ir aš buvau patenkintas, kad čia nakvosim. Pasigirdo saldžiai miegančių draugų knarkimas ir lietaus /.../ ar sienas papsėjimas. Užmigau ir aš.

Rugpjūčio 22-a

Kai pabudom, jau saulutė gan aukštokai buvo iškilusi Jos spinduliai įsiskverbė pro mažą pirties langelį, silpnai nušvietė tamsias, aprūkusias, niūrias pirties sienas, o stiprus vėjas, trindamasis pasieniais, švilpė, verždamasis pro plyšius.

Aš mažko jau kaip metai laiko bus, kaip čia esu vaikščiojęs dienos laike po šitą mišką, ir aš dabar, norėdamas pamatyti, kaip čia viskas atrodo, vaikštinėjau iš vieno galo į kitą ir, prakišęs nosį pro plyšį, atsirėmė mano žvilgsnis į apdegusį be kryžiavonės stovintį kryžių. Čia gyveno patriotas, bet ramus, taikus, besiverčiantis batsiuovyste žmogelis, Vyšniauskis Klemensas, 10-ies sudėties šeima. Jis ir po šiai dienai sau ramiai dar būtų tebegyvenęs, jeigu ne antrasis bolševikmetis. Kada pašaukė vyrus į kariuomenę ir jiems nestojus, pradėjo juos gaudyti. Tai buvo šiais metais sausio **2-a** dieną. Užplūdusi barbarų gauja patį šeimnininką žengiant į kambarį nušovė, ir jis nugriuvo palei sieną, o mergaitę sunkiai sužeidė. Tada uždegė jo ūkį. Kada ugnis apėmė visą namą, iš ugnies iššoko šeimnininkės sūnus ir /.../ vietoje nušovė. Mat jis buvo pasislėpęs skiepe. Iš degančių /.../ /abso/liutiškai nieko

neleido išnešti. Taip viskas ugny sutirpo. /.../ aiškiai dar atsimenu šito baisaus reginio tą datą. Būdamas savo tėviškėj, aš mačiau to gaisro padarinio tik dūmus ir aiškiai girdėjau skardžius šaudymo šūvius. Man jau buvo baisu būti už vieno kito kilometro. Bet kaip čia tie žmonės galėjo pernešti tada tuos sunkumus. Viešpatie! Šiurpas mane nupurtė. Bet kad šiandien už vienos kitos minutės ir mus aplankys baisūs pavojai bei mirtis, mes nieko nenujautėm, sau ramiai laiką leidom.

Milkintas Vincas lėtais žingsniais įėjo iš prieangio į pirtį ir ramiu balsu tarė:

- Velniai žino, - dar taip nusikeikė, - ar ten už medžio rusas su pilotke stovi, nesuprantu, — sako jis.

Tie jo žodžiai man buvo peilio dūris. Aš greit pašokau ir nubėgau į prieangį pažiūrėti pro langą. Tiesa, pakalnėj, už kokių 40 metrų, už storoko uosio užsilindęs, tik galvą prakišęs, aiškiai matyt, kad su pilotke, nustačiau, kad tai rusas, ir greit įbėgau į pirtį, pareikšdamas draugams:

- Vyr'ai, rusai! Greit bėkim!

Greit čiupom už ginklų, aprangos ir iššokom pro langelį laukan. Draugai bėga į vieną ir kitapus pirties ir nieko nemato. Paskiaus manęs ir klausia:

- Kokioj gi tu pusėj matei tuos rusus?

- Va ten pakalnėj, už medžio. Tik neišlįskit už /.../ jau draugus.

- Sakyk, kur turim trauktis? - kreipėsi į mane draugai — Ar čia tiesiai į girią?

- Čia negalima, nes pastebėta rusų. Geriausiai trauktis pirtim prisidengiant palei rugių manduius ir paskiau ten pasukus į dešinę įbėgti į Katarlinės aną girios kampą /.../.

Dar nebuvom aiškai nutarę kur trauktis, tik pamačiau, kad Milkintas Jonas tik pasileido per lauką tekinas, kaip sakiau ne aplink, bet tiesiog ant ano kampo girios, ir jam pabėgus nuo mūsų kokį 20 metrų, iš pakalnės pasigirdo iš automato keletas serijų- prrr prrr tratata prrr. Tik pamačiau - dulkė ant kairio šono. "Viešpatie, jau peršovė," - pagalvojau. Tik staiga pakilo, pagriebė kaire ranka /.../ ir vėl pasileido tekinas. Pamačiau dar bėgant, atsileido mano širdis. Tuoju pasileido iš paskos sekantis /.../ Aleksas. Taip pat ir jį apšaudė. Bet /.../ Aleksas pamačiau ištiesė šauti kulkosvaidį į tą pusę, iš kurios apšaudė draugus, bet nepasigirdo šūviai. Užsimetė kulkos-

vaidį ant peties ir palengviukais dėsto toliau. Matydamas drau.../.../ pasileidau ir aš į tą pusę. Kiek pabėgus, apšaudė ir mane. Ačiū Dievui, nekliudo. Dabar paskui mane bėgo Milkintas Stasys. Milkintas labai drąsus ir šaltas kovotojas. Jis prasiskina sau ir kitiems kelią, turėdamas gerą ginklą groskę, nuverčia tą burlioką, kuris buvo pasislėpęs už to uosio, ir paskui jau be jokio strioko lėtu žingsniu dėsto Milkintas Vincas ir /.../ Jonas, o dar du draugai: Juškys Povilas ir Mėlinis Povilas. Tai nemačiau, kur jie dingę.

Pasiekęs miškelį, surandu pirm manęs bėgusių draugų žolėse paliktas šliužes. Ogi žiūriu nustebęs, kad žolės ir krūmokšniai apipurkšti krauju.

Viešpatie, kaip baisu man pasidaro. Sužeisti mano draugai Sustingo mano kūnas, ir kraujas nustojo bėges gyslose.

Pasivijęs savo draugus, man didis skausmas suspaudė širdį, pamačius tokią baisų kančios paveikslą /.../.

/.../ Aleksas buvo tik dviem kulkom peršautas per blauzdą. Nors jį skausmas kankina bet jis iš veido dar gerai atrodė, ir jis dar jautėsi gan stipras, galės eiti — jo pareiškimu. O Milkintui Jonui buvo peršauta dešinė ranka, ir kraujas iš venų šmirkšte šmirkštė. Iš veido vaikiną buvo labai pasikeitęs, taip, kaip iš grabo išimtas. Iš didelio kraujo nubėgimo ir /.../ skausmo jis alpsta. Jis sako: "Aš jau neturiu jėgų, nebij/.../. Gelbėkit,

Iš dėžinės pirmas - J.Levickas-Dagys

broliai!" Ir krito į upelį ant šono, iki pusės pasinardindamas savo jėgas atgauti Milkintas, turėdamas baisia sužeistą ranką, sunkiai dejavo iš skausmo, bet tas jausmas ne mažesnį skausmą sukėlė ir mano širdyje kaip ir jam. Negalėdamas žiūrėti į tokį baisų reginį, nusigrėžiau ir veidą susiėmiau rankomis.

Suteikę reikiamą pagalbą savo nelaimingiems draugams, pradėjome atsi-traukimo žygį Katarlinės ir Šapėnų miškeliais. Išlindę iš Šapėnų miškelio, pakrašty ties Trakšelių kaimu, atidžiau apsižvalgę - nieko nesimato. Aplink atrodo ramu. Dabar galvojam, ką daryte ar pasilikti čia, ar keltis į Šimaituko mišką. Bet iki vakaro dar daug laiko, apie 8-ias valandas, ir čia tokiam mažam miškely pasilikti buvo rizikinga. Tad nutarėm keltis į Šimaituko miškelį.

Dabar palengviukais traukiam per Trakšelių kaimą. Išlipus ties Mockum, pamatėme nuo plento ateinant vieną ginkluotą ruskelį su vienu kažkokiu civiliu. Nežinau, ką jis pagalvojo, kad jis, pamatęs mus, pradėjo moti ranka. Bet mes, matydami tik jį vieną, nekreipėm dėmesio. Tada greit peršokom per vieškelį ir /../ paskiau suprato, kas mes tokie do paukščiai ir kaž/.../.

Užpakaly mūsų pasigirdo lyg mašinos ūžimas. Mes pagalvojom, ar tik ne su rusais atvažiuoja mašina, ir mes greit sprukom į krūmus. Bet iš už kalnelio išniro lėktuvas ir nuskrisdamas kartu nusinešė ir tą mūsų bereikalingą škrupulą.

Pagaliau pasiekėm Šapėnų miškelio krūmokšnius. Čia buvo mūsų pirmoji atokvėpio vieta.

Aleksui sustingo jau koja, labai sunkiai eina. Viešpatie, kas dabar daryti? Nešte toli neneši Reikia ieškoti išeičių. Nutarėm paimt iš kur nors arklį. Kaip tik po ranka mums pasitaikė. Norėjome mes jį pagauti, bet nepasisekė. Teko nuo to sumanymo atsisakyti Bet vis tik reikia ieškoti kitų išeičių, nes jis jau šita sužeista koja sunkiai bemina. Išpjoviau tokius ilgus kriukius po pažastimis pasikišus eiti, bet ir tas nieko negelbsti.

Ivairios mintys skraido kaip pabaidyti paukščiai naktį, taip liūdna, neramu. Man baisu yra pagalvoti apie tuos du savo nelaimingus sužeistus draugus. Kokios jų skausmingos yra širdys /.../ yra sužeisti, kad jie jau negali pakelti tą savo numylėtą ginklą ir drąsiai /.../ kartu žengti su mumis Tėvynės laisvės keliu.

/.../ ir neramių praslinkusių keletą valandų laiko, šiaip taip sulaukėm vakaro. Pasidarė dabar linksmiau. Dabar jau esame tikri, kad jau priešas nebeateis, nes už vienos kitos valandėlės ateina naktužėlė — mūsų brangi motinėėlė.

Kadangi Milkinto Jono ginklas lengvas yra, bet jis, turėdamas sužeistą ranką, savo ginklo negali valdyti, tai jo ginklą tada perėmė /.../ Aleksas, nes jo abi dar sveikos rankos, tik koja sužeista, ir jis valdyt ginklą yra gan pajėgus. O /.../ Alekso kulkosvaidį paslėpėm pelkėse.

Kadangi mes čia nežinodami tų kelių, paprašėm minėtos mergaitės, kad ji mus pervestų per Šimaitukų mišką iki Užmedžių kaimo. Mergaitė mielai sutiko.

Kai geroji naktis nematoma sparnais apgaubė visą žemę, viena po kitos suspindo sidabrinės žvaigždės ir geroji dausų dvasia uždegė paslaptinę žibintą - mėnulį, tada pasileidome miško gilumon.

Netrukus pasiekėme minėtą kaimą. Dabar jau mums tos vietos yra gan gerai pažįstamos. Nuoširdžiai padėkoję minėtai mergeitei už tą gerą, kad ji mus pervedė per tą paslaptinę /.../, atsisveikinome.

Suradę keliuką, pasukom pamiškiu. Čia jau baigėsi Užmedžių kaimas, ir už pusantro km randasi Pakražantis.

Milkintas Vincas pareiškė mums, kad jis Užmedžių kaime turįs gerą pažįstamą pilietį, kokiį tai /.../ ir jis sako, gal bus galima pas tą minėtą pilietį palikti tuos sužeistus. Visi tam pritarėm Milkintas, nieko nelaukęs ir patraukė. Po valandėlės sugrįžo nieko nepešęs.

Nepasisėkusių Milkinto žygiu nenusiminėm, bet traukėm toliau iki Krampolio dvaro, nes ten turim gerų pažįstamų žmonių ir ten kur nors patalpin-sim.

Pasiekę Krampolio dvarą, aš pats užėinu pas savo gerą pažįstamą pilietį /.../.

— Na, ką ponas būkit mielaširdingas, pasigailėki mūsų dviejų sužeistų brolių. Priimkit kur nors į daržinę paslėpti po šapais, - maldaujančiai pradėjau prašyti.

Savo šaltu marmuriniu veidu ir žibančiomis akimis pažvelgęs tarė:

— Ne, negaliu. Bijau. Turavoj, girdėjau, buvo įvykis, ten pilna rusų /.../, Trakšeliuos, Pakražanty. Čia jų visur pilna yra Negaliu /.../mti — purtin-

damas galvą į šalis. Kaip zuikio /.../.

Tiek to. Sudie. Pakratę rankas, patraukėme link Pabalių kaimo. Čia irgi turiu pažįstamą. Reikia užsukti Palieku draugus kiek toliau ir aš nueinu pas /.../. ir, tyliai prislinkęs, pabeldžiu į langą.

- Kas čia? — pasigirdo tylus šeimininkės balsas.
- Eikše čia prie lango, truputį pašnekėsime.

Kambary pasigirdo tylūs žingsniai, ir tuojaus prie lango pasirodė šeimininkė.

- Labas, ponია! - pakeldamas kepurę, žemai nusilenkiau. Ar negalėtumėt, brangioji ponია, čia kur nors patalpinti du mūsų sužeistus draugus?

- Viešpatie, - susidėjusi rankas sušvokštė pro dantis, - tėvas mane iš namų išvytų, — pasigirdo griežtas atsakymas.

Dar savo gražiais žodžiais mėginau paliesti josios jautriosios širdies stygas, bet buvo veltui.

Jau buvo vėlūstas laikas po nakties dvylikos. Nustoję vilties, nutarėm daugiau nebeit pas žmones malonių prašyti, su ligoniais eiti kur nors į krūmus. Bet kur dabar gali būti saugiausia vieta? Nutarėm eiti prie plento į Jauniš /.../ Pušynpelkį, tai ten ramiausiai galėsime ryt prabūti /.../ toli nuo įvykio vietos. Taip ir padarėm.

Kad ligoniams nebūtų taip šalta, nusinešėm nuo lauko pripjautų kviečių keliolika pėdų ir jiems pastatėm namuką.

Nors aš buvau išvargęs, bet miegas man nelindo. Vaizduotėje iškilo baisūs dienos vaizdai

Rugpjūčio 23-ia

Jau išaušo. Pabudęs prakrapščiau savo miegūstas akis, apsidairiau aplink, bet nieko nesimatė ir nieko nebuvo girdėtis. Miškelis buvo paskendęs mirtinoj tyloj. Tik palengviukais iš vakarų slinko juodi, sunkūs lietaus debesys. Mano vaizduotėje iškilo vakar dienos baisios tragedijos vaizdai, ir aš dar tebegulėjau tų atbudusių baisių minčių kankinamas. Tik staiga pagavo mano ausis iš visai arti jaunos piemenaitės švelnaus balselio, traukiančio kažkokią graudžią dainelę, ir įvairios įvairiausios, kokias tik ji beįstengė sukurti, melodijas. Tos visai dar jaunutės piemenaitės švelnutis balselis pasiekė mano širdies gelmes ir sužadino jausmus, kad man per skruostus

nuriedėjo kelios didžiulės ašaros. Aš tikriausiai būčiau įstengęs suvaldyti savo jausmus, bet mano mintis čia pat pa/.../ skausmuose gulinčius nelaimingus mano kovos brolius. Aš visaip /.../ vyti tas baisias mintis, bet nesisėkė. Ilgai dar /.../ kankino.

Pagaliau pradėjo lyti. Toks smarkus užkilo lietus, kaip žmonės kad sako, verčia kaip iš kibiro. Savo nelaimingiem broliam buvom iš pėdų pastatę namelį, kur lietus buvo nepavojingas. Nors mes irgi nieko neturėjome iš ko pasistatyti, nes mes viską buvom paliken pirty. Nusivilkęs savo palta, sustojom visi keturi po tankesne eglute ir virš galvos išsitempėm palta. Tik laimė buvo, kad toks trumpas lietus tebuvo, o kitaip tai mus būt gerai iškaršę.

Jau ir vakaras atėjo. Nakties tamsa apgaubė visą žemę. Kartu su nakties tamsa atėjo ir liūdnumas. Šiurpas mane krečia, kaip reikės pasiekti numatytą vietą — Kušleikių kaimą, kad iš čia menkai kelių težinom Vieškeliais, taip galvojom, bus mums pavojinga žygiuoti, tad nutarėm žygiuoti po tiesumu, palei mėnuliu.

Iš pradžių kelionė sekėsi gerai, bet kaip pasiekėm Lapgirių Pušynpelkį, patekom į keblią padėtį. Čia užjojome tokias neišbrendamas pelkes. Du kartus mūsų arklys užklimpo. Ligonį teko nešti, o arklių vilkti iš klampynės. Nors tas kelias sunkus su didžiulėmis kliūtimis, bet krypties nekeitėm, jojom palei mėnulio kryptim Galvodavom, nejaugi tokia tai yra visa Lietuva: pelkėta, /.../ turim vis tiek prijoti sausumą. Brisdami per tas durpy/.../ kokia nors sausuma. Mūsų širdis nudžiunga. Tai rodos /.../ prasidės: derlingi to krašto laukai Tik paėjus keletą žingsnių, mūsų džiaugsmas vėl virsta liūdesiu. Prieš akis - beribė pelkė. Viešpatie, kas čia mus pakusė eiti. Pradeda jau nervuotumas kilti. Taip besilaikant mėnulio krypties ir nusukom į dešinę. Išėjom per Vileikius einantį vieškelį Pakražantis-Adomaičiai. Pasirodo, kad mes iš karto buvom paėmę blogą kryptį. Na, ir pasileidome tada vieškeliu.

Netrukus ir pasiekėm Kušleikių kaimo laukus. Rytuose jau pasirodė sidabrinė aušra. Bet kaime buvo tylu, ramu. Mėnulio šviesoje pamačiau tą trobelę, kurioje buvome numatę palikti savo nelaimingus kovos brolius. Širdis iš džiaugsmo suvirpo.

Patalpinę bunkery savo nelaimingus kovos brolius, palinkėję jiems atgauti sveikatą, atsisveikinome, o patys nuėjome pas tame pačiame kaime esančius draugus.

Savo gyvenime aš dar nebuvo patyręs tiek vargo ir nebuvo turėjęs tokių baisių sielos pergyvenimų, kaip šitam žygyje. Bet su Dievo pagalba ir savo nenugalimu pasiryžimu, tvirta valia nugalėjome visas esančias kelyje kliūtis ir pasiekę šią vietą tarp savo čia/.../gų jaučiuos laimingas. Bet tik tiek yra liūdna, kad/.../ dviejų kovos brolių - Milkinto Jono ir /.../ Alekso.

Rugpjūčio 26-a

Vakar gavome linksimą žinia, kad Jono Milkinto ir Alekso /.../ sveikata yra pastovi Ūpas esąs geras. Apetitas taip pat Temperatūra tik dar aukšta.

Palei pastovią mūsų ligonių sveikatą ir geru ūpu, labai jautriai reaguoja ir mus pačius, nes tai mūsų jausmai jungia su jais. Kuo mes jiems šiandien galėtumėm padėti, jeigu jau jie patektų ant mirtino patalo? Nieko. Tikrai mes nieko negalėtum tada jiems padėti, jeigu jau mirties šmėkla pasivaidentų, nes neturim jau tam tikrų galimybių. Tai šiandien ir mums yra kiek ramu, kad ligonių padėtis yra neblogo.

Vakare persikėlėm pas Andriušką, gyvenantį tam pačiam kaime.

Rugpjūčio 27-a

Šiandien mūsų Andriušką paprašė, kad mes jam padėtum padaryti kūlių. Mes visi mielai sutikom geram žmogui padėti Po pusryčio pradėjom paskirtą kiekvienas savo darbą. Nors mes kiek ir buvom atpratę nuo tokio ūkiško darbo, kai katras ir visai nebuvo tokio darbo dirbęs. Bet /.../ vienas ir noro griebėm, tai mūsų rankose darbas virte virė.

Mes taip buvom išjusių į tą darbą, kad ir /.../ apie pavojų, vargus bei rūpesčius. Neatsimenu, kas iš mūsų tarpo sušuko:

—Vyrai, rusai!

—Ar toli? - paklausėm

—Dar toli, bet ateina ant čia.

—Ar daug matos?

—Nedaug, tik keturi, šunį vedini

Ką daryti? Pasilikti čia kiek reikalinga. Gali ateit ir patikrinti tą ūkį. Pasi-traukimui pozicija gera. Tad nutarėm trauktis. Tuojaus, daržinę prisidengdami, nusileidom į slėnį ir slėniu pasiekėm upelį ir jį iš abiejų pusių dengiančius krūmokšnius. Tada, užsilipę ant kalnelio, praskleidę krūmokšnių šakas, sekėm,

kur jie eis. Ogi šunį po pirm vedini perėjo per kiemą ir per tas mūsų pėdas ir nuėjo į gretimą ūkį. Kiek jame pabuvo, nutraukė tolyn. Praslinkus pavojui, pavakariukais grįžom atgal.

Po vakarienės susirinkom slapta pasitarimui dėl tolimesnio mūsų būvio. Dėl sunkių mūsų tolimesnio būvio susidariusių aplinkybių nutarėm be jokių diskusijų pasiskirstyti grupėmis. Gyventi ir eiti ten, kur /.../ patogiu. Pirmiausia atsiskiria trys broliai /.../ Vincas, Stasys ir Juozas, kur sudaro vieną grupę, paskiaus du Žyvatkauskiai, jau antra grupė, dabar Antanas /.../ eina vienas, o mes palikom keturi žalpiškiai: Jagminas Bronius, Veidą Aleksas, Paulauskis Bronius ir aš. Turėdamas dar žaizdotas kojas ir mažai pažindamas žmonių, kuriam laikui pas mus pasilieka dar vienas draugas, vardu Jonas.

Susiskirstę šitokiomis mažomis grupelėmis aš ir mano tos grupės draugai buvo patenkinti. Tik atsisveikinant buvo liūdna, kad visi buvome gerai susigyvenę, vienas antrą gerai pažinome, vienas antrą atjausdavom bei užtar-

Iš kairės - Vincas Skačkauskas-Regimantas, Bronius Baltrušaitis

davom. Vienu žodžiu, gyvenom kaip broliai Bet, kad padėtis mus prie to privedė susiskirstyt grupėmis.

Rugpjūčio 29-a

Štai gauname liūdną žinią, kad Milkintas Jonas kažkokiais reikalais buvo iš bunkerio išėjęs laukan, jis kažkaip sujudinęs ranką, ir pradėjo smarkiai bėgti kraujas. Jis nusilpęs sukniubo pas duris. Kraujo nutekėjimas esąs gan didelis, kad jis savo jėgomis negalėjęs 5eiti atgal į bunkerį.

Šitokia netikėta žinia mus visus smarkiai sukrėtė. Viešpatie, kas dabar daryti, kad mūsų draugas, jei kokios, gali numirti /.../. Jam padėti mes nieko negalim Tikrai baisu pasidarė. Visų veidai /.../ didelis kažkoks susirūpinimas.

77 mėnuo

Gegužės 2-a

Po 8-ių, kaip buvo numatyta žygio, vėl susitikom su draugais Regimantu ir Našlaičiu.

Štai kokią man draugai naujieną papasako/jo/. Kad apie Žalpius vaikšto 4 provokatoriai Kartu su jais eina kur š.m kovo mėn. 28 dieną Žalpių miške per kautynes yra MGB paėmę vieną iš prt. gyvą - Lakštingalą, ir žmonės juos prisiima. Draugai sakėsi padarę žygį, kad užkirst provokatoriam kelią.

Iš Lakštučio pakeistos idėjos tai aš nei kiek nesistebiu, nes jo sesuo yra ištekJusi už Žiko Vlodo, komunisto, man gerai pažįstamo, ir jo žmona esanti komjaunuolė. Tai dar tokia yra didelė laimė, kad Dovydas jo niekur nesivedė. Nors jis iš laisvės laikų daug pažino žmonių, bet žmonės apie jo dabarti/nį/ būvį nieko nežinojo. Tai jis ir ne ką laimės.

Gegužės 4-a

Pagyvenę su draugais dvi dienas, turėdami svarbių reikalų, nutarėm šįvakar vėl atsiskirti, keliauti dviese ir tik po šešių dienų vėl susitikti pas K./.../. Kai atėjo vakaras, palinkėję vieni kitiems laimės, atsisveikinome.

Gegužės 6-a

Nors pažįstami prt. visi yra geri man draugai bet Virgis užvis geriausias

draugas. Tarp mūsų niekadros nekyla kokių nors pykčių ar nemalonumų. Vienas antram esam geri, vienas antrą užjaučiam. Ir mes savo gyvenimo džiaugsmams bei išpūdžiais pasidalijam. Būdami vienminčiai, mes savo simpatijos vienas nuo antro neslepjam. Virgis tai gerai žino, kad aš turiu gan padorią pasirinkęs mergaitę, stovinčią aukščiau šioje apylinkėje už visas kitas mergaites, ir jis vis manęs prašo, kad aš jį nusivesčiau pas savo simpatijos. Aš tam, žinoma, esu priešingas, bet jam pareikšdavau, kad dabar dar nepatogu.

Šiandien sekmadienio vakaras. Ir mano mintys lyg atbudusios pavasariį plaštakės nuskrido į N./.../ pirkelę. Atbudo mano širdy jausmai ir ten ciungas traukte traukė, kur N.

- Virgi, gal šįvakar paukvatytum pasivaikščioti? -paklausiau jo.
- Tai nelabai O kur tu čia naisi?
- Užeitum pas mano simpatijos, dar kur nors.
- Na, tai einam, - pareiškė Virgis.

Pakilom ir abu per alkūnę sunėrę rankas, linksmai pasišnekučiuodamiesi patraukėm per lauką.

Netrukus pasiekėm /.../ kaimą. Toks man mielas ir brangus tas kaimas. Kaimo gale dar matėsi šviesa ir ten tyliai sugirgždėjo durys. Pajutęs mus, kaimyno šuva keletą kartų vaikštelėjo, ir kaimas vėl paskendo tyloje.

Kaskart dideliais, bet retais žingsniais atėjome prie N. pirkelės. Ir, pamatęs ją, aš pradžiugau. Mintys kilo manyje. Gal dar ji nemiega Gal laukia ateinant manęs, parimus ant langelio.

Pirkelės vidury viešpatavo begalinė tyla. Kiek dar palaukus, priėjau prie langelio ir tyliai jį pravėriau. Tuo tarpu pakilo N. ir, priėjusi prie lango, džiaugsmingai nušvitusiomis pažvelgusi akimis, tarė:

- Aš tavęs pasiilgau. Seniai jau bemačiau.
- Būdamas kiek susijaudinęs, nepratariau aš nė žodžio.
- Žinai, brangioji, aš esu ne vienas.
- Tai gerai Prašau eit į kambarį, - švelniu balsu tarė N.

Susėdę su N. ant lovos, dalijamės abu savo praeities gyvenimo džiaugsmams bei išpūdžiais.

- Na, brangioji, papasakok man iš savo kasdieninio gyvenimo kokių nors dalykų, nes man yra gan įdomu žinoti, koks jūsų gyvenimas. Kokie jus

lydi džiaugsmui ir laimė bei vargai ir rūpesčiai.

- Nieko įdomaus. Pas /../.

- Tai tekėk už jo ir būsi poni, - juokavau.

- Nereik man jo. Ženykis tu.

- Taip, brangioji Jeigu aš žinočiau, kad ištiksiąs gyvas, aš mielai sutikčiau, kad Kristus ir Marija iš altoriaus namelio palaimintų mūsų gyvenimą. O dabar mes šventai galim draugauti ir prašyti Dievą, kad mūsų norai ir troškimai išsipildytų. O aš jums savo duotą žodį nebekeisiu, nes Jūs man esat brangiausi.

- Daleiskim, kad aš numirčiau, bene tu nerastum kitą, vestum. Kiek taip būna. Greit susirand ir apsiženy.

- Taip, rasčiau, bet koks man būtų liūdnas gyvenimas be tavęs, brangioji. Nes aš žinau, kad mane nebepatenkin, kad ir linksma, graži koketė, išvis nebeprilygstanti mano jausmų aukštumo moteris, - taip pasakęs, valandėlę buvau susimąstęs.

Džiaugsmingomis ir begaline meile žibančiomis akimis žiūrėdama į mane, lyg bardama tarė:

- Kam tu mane pavergei? Kokia man dabar širdies kančia. Jeigu tu žūtum, kas /.../, - nebaigusi sakyti, nuleido galvą ant krūtinės, giliai susimąstė.

Šie žodžiai skaudžiai palietė mano širdį ir šie žodžiai sukėlė gėdos jausmą manyje, kad aš taip buvau susimąstęs, kad valandėlę nebejaučiau savęs. Tikrai, kam aš ją pamilau, kam aš ją pavergiau, kam aš tuos tuščius ir apgaulingus žodžius apie meilę turiu svaityti, kad ji yra ne man skirta, ir aš jos vesti juk negaliu, nes aš esu ne tam sutvertas ir išvis neturiu pašaukimo į šeimyninį gyvenimą. Ir jeigu aš ją vesiu, tai pagal religiniais dėsniais, o laikantis tų religinių dėsnių, aiškiai jaučiu, kad N, su manimi sukūrusi šeimą, jaustųsi nelaiminga.

Dabar tie jos pasakyti žodžiai lyg man duotų ji suprasti kad aš jaučiu ir suprantu tavo gailestingąją meilę. Bet ne, ji dar nieko nenujaučia, nesupranta, kad mano yra klastinga meilė. Ji pilnai tiki kad, jeigu ne mirtis, tai ta mudviejų meilė pasibaigs laimingomis vestuvėmis.

Taip, aš ją myliu, ir labai myliu, tik ją vieną myliu. Dėl to aš ją myliu, kad manyje dar randasi viena mažutė vilties dalelė, kad toji meilė gali pasibaigti

laimingomis vestuvėmis. Ir aš ją taip pamilau ir užimponavau, kad jau kitas negalėtų pavilioti.

Netekti N. būtų labai didelis man smūgis, bet jau pats gyvenimas pasako, kad tos laimės nebesulauksiu. Ir aiškiai pramatydamas ateitį, dabar atsakyti savo meilę N. ir neleisti toliau mane mylėti būtų baisu jaunai mergaitei nekaltai užgelti vaidentuvę ir jaudinti širdį ir jautrią sielą gąsdinti, kad paskiaus liėtų ašaras ir kančias kentėtų. "Ne, ne!- purtausi aš, — aš negaliu.. tai baisu.." Bet, Viešpatie, ką man dabar daryti?... Kas /.../ širdy ilgesys ir apatija.

Pabudęs iš tų liūdnu minčių, nedrąsiai pradėjau-

- Tą patį ir aš jaučiu. Bet aš su Jumis esu laimingas. Jeigu Jūs pageidaujate, tai galim skirtis. Jeigu Jūsų širdis kitam jau yra pažadėta ar yra kitur pasukusi, tai pasakyk man viską atvirai ir pasakyk dar sudiev.

Iš kairės: pirmas - Albertas Norkus, antras - Robertas Gedvilas-Remigijus, trečias - nežinomas, ketvirtas - Vladas Mišeikis-Tarzanas

Ilgesingomis akimis žiūrėdami vienas į antrą, buvome giliai susimąstę.

Šįvakar man N. nuostabiai atrodė graži, kad aš, niekur nenutraukdamas nuo jos akių, negalėjau atsидžiaugti jos malonaus šypsio simpatišku veiduku ir žydromis akimis, kad ji būt sugebėjusi puikuolį pažeminti ir niekšą sudrausti. Visa tai jai pareiškus, ji susijaudino ir, ant krūtinės padėjusi galvą, giliai atsiduso.

- Gal, brangioji, galėtumėt man padaryti tokį pat gera, koki praeitą rudenį kad man padarėt?

- Kokį gera? - žydriomis akimis išmeigusi į mane, paklausė.

- Užpirki mišias.

- Gerai, - švelniu balsu tarė N.

Padėjęs ant stalo 30 rb, paprašiau, kad užpirktų vienas mišias prie Panelės Švenčiausios už /.../ ir dar antra intencija už /.../.

Jau aušo. O mes tuo pačiu taku skubiai žengėm atgal ant nakvynės. O vieversėliai, patys jau pirmieji sukilę padangėje, linksmi čireno.

Gegužės 7-a

Š.m. žiemos pabaigoj mūsų sąjūdį aplankė kelios baisios nelaimės. Po šitų baisių nelaimių šiaip taip mūsų sąjūdį pavyko atstatyti į reikiamą padėtį, bet vis dar jaučiam didelių trūkumų. Tikimasi, kad greitai laiku pavyks tuos trūkumus pašalinti. Reikalinga tik noro ir Dievo pagalbos.

Kaip tik dėl tų esančių trūkumų sąjūdžio reikalais nutarėm su Virgiu pažygiuoti link savo tėviškės. Kiek pasvyravę, mes atsidūrėme /.../ kaime, pas /.../.

- Sakyk, kas nauja po tą kraštą? - vos peržengę slenkstį, paklausėm šeimininką.

- Nekas gero. Taip dabar visų moralė smukusi, tokia slegianti atmosfera, kaip 1943m, kada po Stalingradu sudaužė šeštąją vokiečių diviziją. Palikome visai be vilties. Čia taip tuos savo vyrus saugojom, kaip višta savo viščiukus, kaip reik praleidę žiemą, ir žuvo 5 geriausi mūsų broliai. Kartu žuvo ir mūsų viltis, gyvenimo pagrindas, kad atėjus laisvei, dabar jau nebus kas pasakytų, įvertintų, kad mes visi iš idėjos juos šelpėm, rėmėm ir padėjom, kuo tik galėjom.

Dar, sako, girdėjau, kad du išlikę gyvi, Labutis ir Žvangutis, bet jų dabar

niekur negirdėtis, o kur jie dingo, tai nežinau.

- Žvangutis gyvs? — nustebę paklausėm

- Gyvs, gyvs, Žvangutis tikrai gyvs, - įtikinančiai pareiškė šeimininkas.

Žmonių kalbų aš negaliu supaisyti. Labutis savo laiške rašė taip, kad Žvangutis tikrai yra žuvęs. Su penkiais ir Lakštingals esąs gyvas paimtas.

- O tiesa ar ne. Mes girdėjome, kad Lakštingals esąs papuolęs gyvs ir dabar einas su provokatoriais.

- Netiesa. Lakštingals yra žuvęs ant Šukaičio kiemo, o kiti ant jo lauko, visai prie pat miško. O provokatoriai, tai čia sakė man tikras žmogus, kad kažkur pasirodė.

- O raštuotų (areštuotų) dabar yra?

- Yra, daug yra. Tik ne nuo to įvykio, bet nuo pernai rudens. Kaip Tryčių nušovė, tai čia burliškai savaitę guli sėdi guli sėdi. Ir žinai, tas vadžioja, kur pas jus buvo prt. "Remigijus", tai jis čia stojo visiems į akis. Surinko jų ar aštuonis: Danusą, Gedminą, Jonutį, Klapatauskiene, Petravyčiuką, Milkintą ir Toliuką. Visi jau yra po teismo, tik nežinau, po kiek nuteisė.

O Viešpatie, kiek daug. Keletą jų yra buvę mano bendradarbiai, kurie dirbo OS. Kaip man pasakė, tai aš, lyg apstulbęs, valandėlę nebejaučiau savęs. Kad čia dabar taip pasidarė, tai mūsų kelionės tikslas yra nepasiektas.

Gegužės 8-a

Štai prieš išvykstant mums į žygį, ką tik gavome žinia, jog tikrai Žvangutis išlikęs gyvas. Turįs peršautą ranką. Bet kur jis šiuo metu randasi nėra žinių.

Šitoji žinia mus labai nudžiugino, ir mes, jau atėję į tą kraštą, nutarėm jį susirasti.

Dabar nutarėm nueit apžiūrėti tos žuvusių draugų vietos.

Po valandos žygyje laiko mes jau buvome tos baisios ištiktos tragedijos vietoje. Netikėtai susitikę vieną gerą pilietį, kuris mums ir parodė tas žuvimo vietas.

Žuvimo vieta randasi nuo Šukaičio ūkio apie 100 m ir nuo miško apie 20 m, ir į pietus nuo majako apie 150 m Tame tarpe. Čia žuvo trys: Dovydas, Ramunė ir Ažuoliukas. O Lakštingalas iš tos vietos nušliaužęs į Šukaičio

daržinę ir, būdamas daržinėj, dar iššovęs tris šūvius. Bet dideliame esant priešo spaudimui, prisidengdamas pastatais, bėgęs į pakalnę. Besileidžiant jam į pakalnę per sodą, automato šūviais buvęs sužeistas į galvą, nes čia toje vietoje buvo rasta kiaušto kaulų. Dar buvęs nubėgęs virš 10 metrų ir už sodo esančių eglaičių sukniubo. Bet tiek dar buvo nuostabu, kad pačioj pakalnėj buvo nušautas rusas. Manoma, kad jis dar galėjo turėti sąmonę ir tą rusą jis nušovė.

Pasirodo, kad čia nė vienam nebuvo vilties išsigelbėti, nes aplink buvo masė rusų.

Lakštingalas tikrai karžygiškai krito kovos lauke. Mes jį laikėm ne visai aiškiu žmogumi, bet štai, pasirodo, kokia aukšta buvusi kovingumo dvasia. Tegu būna tau lengva, karžygy, ši mylima tavo Tėvynės žemelė, už kurią tu žuvai.

Šiandien jau nieko negalima suprasti kokios yra dvasios žmogus. Štai Lakštingalas garbingai žuvo, kovodamas už geresnę ateitį, o jo sesuo yra komjaunuolė ir yra išteklėjusi už žymaus komunisto Žiko. Tai didelė motinos blogo auklėjimo kaltė, kad savo dukrą blogai išauklėjo. Gėda pačiai tautai, turint tokių motinų.

Žalpinės mišką mes laikėme laimingiausiu, kad iki šiol dar nebuvo žuvę nė vienas prt, o rusų bent keletas. Bet štai šis laimingas miškelis 1951m kovo 28 dieną penkių žuvusių nelaimingų kovos brolių yra krauju nulaistytas, ir ant tos vietos dabar išaugs gražus ir didingas jiems paminklas.

Amžinąjį atilsį duok mirusiems, Viešpatie. Abu giliai atsidusę ir pasimastę, pasukome pamiškiu. Netrukus pasiekėm numatytą dienavojimui vietą.

Gegužės 9-a

Reikalas buvo toks /.../ miškely paslėpti randasi 4 ginklai kur aš tik juos težinau vienas. Tai mes su Virgiu nutarėm tuos ginklus iš ten perkelti į kitą kur nors vietą ir perduoti kokio nors piliečio žiniai Bet dar čia reikėjo vienai tada dienai pasilikti.

Kai atėjo vakaras, dėl nepalankių gamtos sąlygų ir vidujinis kažkoks balsas lyg sakyte sakė kažką baisaus, ko aš nieko, rodos, nesitikiu, ir man jau išvis nebuvo čia noro pasilikti, bet, Virgio patariamasis, pasilikau.

Gegužės 10-a

Rytas vaiskus. Bet miškely linksmai čiulba paukšteliai Tolujoj gegutė kukuoja. Pasiklausyti tų linksmai čiulbančių paukštelių ir pakvėpuoti gaiviu pavasario oru išėjome į miškelį.

Praslinkus kelioms dešimtims minučių, gauname liūdną žinią, kad gretimaj sodyboj pastebėta būrys burliokų su šunim. Apie tą čia jų pasirodymą smulkesnių žinių negauta. Spėjama, kad tai yra operacinė grupė.

Aplink atrodo ramu. Šunų lojimo niekur negirdėti. Atrodytų, kad čia nebūtų didelio pavojaus. Bet tas toks ankstybas jų pasirodymas yra kiek įtartinas. Nejaugi čia kas nors mus galėjo pastebėti? Dėl visko nueinam į antrapus miškelio pakraštį pasižvalgyti. Čia nieko įtartino nesimatė. Nejausdami tikro pavojaus, nutarėm eiti atgal. Priėjus netoli sodybos, kieme pasigirdo keletas vyriškų balsų. Neįsitikindami, kokia čia padėtis, priėjė arčiau, praskleidę krūmokšnių šakas, pamačiau du ginkluotus asmenis. Nieko nelaukęs, šokau atgal pas draugą. Supratome, kad čia gali būti gan rimtas reikalas. Reikia ieškoti išeičių. Nieko nelaukę, susiradom tankesnę eglę ir sulipom.

Kaime vienas po kito pradėjo loti šunes. Supratome, kad jie iš eilės eina tikrindami sodybas. Taip ir nutolo.

Dviejuose gretimuose kaimuose nesimatė jokio įtartino judėjimo.

Po kiek laiko, aplink esant ramu, nenujausdami jokio pavojaus, išlipom.

Netrukus gauname žinią, kad būta MGB 11-os operacinės grupės ka-reivių. Iš eilės paviršutiniškai ėję tikrindami sodybas, o per krūmus niekur nėję. Dabar jie nuėjė link /.../ kaimo.

Pavojų reikia laikyti praslinkusiu. Bet mes dar ne visai jaučiamės ramiai, nes žino vienas ne visai aiškus pilietis. Ir mes ne visai esam tikri, kad gali nepranešti Tad nutarėm persikelti į Žalpinę.

Netrukus mes pasiekėme Žalpinės miško pakraščius. Paukšteliai nenusakomais balsais čiulbėjo. Miškas pasipuošęs žalumynais. Bet mus čia niekas nežavėjo ir nelinksmino. Sėdėjom giliai susimąstę. Abu, matyt, pagavo liūdnos mintys prisiminus čia žuvusius kovos brolius.

- Ar toli tas bunkeris, kur gyveno Dovydas?
- Trečiam kvartale. Bene nori nait pažiūrėt, kad teiraujies, - pareiškiau.
- Neblogai būtų. Bet toli, rūgštelė.

- Norėčiau naiti ir aš, bet jaučiuos pavargęs.

Virgis, apkabinęs kelius, sėdėjo giliai susimąstęs.

- Jeigu prt. dabar negalvotų, kad, atėjus laisvei, negausią jokių tarnybų, neturėsią jokių teisių bei privilegijų, tai šiandien pasiryžėlių nebūtų daug.
- Ar Virgis taip manot, kad šiandien kiekvienas prt to tik tesiekia?
- Taip, aš manau, kad kiekvienas, nes esu pats patyręs.
- Bet tamsta mano siekimų tai tikrai nežinot.
- Tai jūsų nežinau ko siekiat.
- Tamsta juk žinai, kad aš tik pasirašyti moku. Tai ką aš galiu galvoti apie kokią šiltą užėmimo vietą. Bet tamstai tai galit palei savo profesiją užimti bet kokią vietą, nes ir jums tai bus suteiktos įvairios teisės bei privilegijos..
- Žinoma, aš anksčiau jau esu mokytojavęs ir dabar galiu grįžti prie to paties darbo. Bet aš galvoju kur nors dar studijuoti. O pats, žinoma, grįši ant savo ūkės.
- Negalvoju grįžti ant savo ūkės, nes per mani yra nukentėjen mano namiškiai. Nors gal ir taip nebūtų iki šiol išgyvenen, būtų juos išvežen. Bet dabar per mani kaip yra nukentėjen, tai man skaudu yra širdžiai. Tai aš meldžiu Dievo, kad tik laimingai sugrįžtų Pranas ir tada tegul jis sau gyveny ant tos ūkės. O aš tikiu, jeigu išliksiu gyvas, susirasti kitą gyvenimo šaltinį. Ne kokios vietos ieškoti bet gyventi savistoviai. Užsiimti bizniu.

Būdamas prietaringas, pasakęs čia tuos paskutinius žodžius, aš gailėjau-si. Kam man galvoti apie ateitį ir kurti ateities gyvenimo planus, kad aš dar su gyvenimu ir mirtim kovoju.

- Tikrai juk mano namiškiai irgi yra nukentėjen. Savo tėvukams, jeigu jie sugrįžtų, norėčiau duoti jiems gerą gyvenimą, nors senatvėje nejaustų jokių vargų bei rūpesčių ir kad jau jiems nerūpėtų duonos kšnis.

Tyla.

- Gal einam į didmiškį. Čia šalta. Ten susikursim ugnį, - pareiškė Virgis.
- Einam Paskiaus naisim apžiūrėti draugų bunkerį.

Abu pakilom ir pasikalbėdami patraukėm miškan.

Netrukus pasiekėm 7-ą kvartalą, kuriame gyveno draugai. Po trumpo ieškojimo atradome ir tą jų gyventą vietą.

Pamatėme liūdną vaizdą. Bunkeris sudegintas. Tik dar tebestovi apdege

kampiniai stulpai ir aplink dar yra po dvi esančias pusiau apdegusias lentas, kurios yra iš šonų apipiltos žemėmis ir ant kurių buvo padėti narai, kaladės. Viduj matosi keletą apdegusių šeimininkės įrankių. Bunkeris nedidelis buvęs - 3x3. Kieme irgi matosi sulaužytų ir sudaužytų jų gyvenimui reikalingų dalykų. Ir krūva /.../ pripjaustyta malkų. Tokios trumpos, per sprinduką. Matyt, kad dar ilgai galvoję gyventi.

Atsirėmęs į eglutę, giliai būdamas susimąstęs, ilgai žiūrėjau į tą baisų reginį. Čia mintimis aplėkiau jų praleistas dienas ir valandas, kokios jos buvo džiaugsmingos ir įdomios. Su ilgesiu širdy jie laukė žavingo pavasario ir džiaugsmingos vasaros. Su karšta tėvynei skirta meile plakančia širdimi laukė laisvės, geresnio rytojaus. Bet jiems nebuvo daugiau skirta gyventi, ir jie žuvo, žengdami aušros keliu į laisvę.

Statau sau klausimą, bet atsakyti negaliu. Viešpatie, kodėl jie žuvo?, Juk jiems vakare jų talkininkas pranešė, kad Paupio miške vienas esąs paimtas gyvas, nes iš paupiškių partizanų vienas kitas žinojo, kad čia, Žalpinėj, gyvena, o be to, tą dieną, kada Paupio miške buvo kautynės, vienas iš kareivių vienam piliečiui išsitaręs, kad dar esą Žalpinėj keletas prt. ir juos ten eisiau paimti Šitokias žinias buvo gavę Dovydo vyrai Ir kodėl jie nepasitraukė, kodėl jie negalėjo patikėti, daleiskim gandais. Kaip sako, kad Dovydas numojęs ranka ir tam savo talkininkui sakęs: "Eik tu namo, čia mūsų negąsdinęs. Atnešk tik mums valgyti, nes rytojui mažai teturim."

Jau pavakarys. Nakties tamsa pamažu pradėjo gaubti šitą paslaptingą ir klaikų mišką. Nutilo per dieną linksmai čiulbėję paukšteliai, ir gegutės jau nebegirdėtis. Nors aplink tylu, ramu, bet klaiku, liūdna ir niūru.

Sukalbėjęs už juos rožančių, pasileidom miško gilumon.

Šįvakar /.../ kaime pas uošvį buvo numatyta su draugais susitikti — Regimantu ir Našlaičiu. Kaip tik sutemo, mes ir patraukėm. Netrukus mes pasiekėm numatytą vietą. Čia jau radom draugus besivaišinančius štukorka /.../.

Po trumpo pasikalbėjimo su draugais į miškelį nuėjom pailsėti.

Gegužės 11-a

Šįvakar pas mus į svečius turi atvykti Valeras su keliais savo vyrais, taip pat ir Paukštys. Šis paskirtas pasimatymas yra išspręsti svarbius organizacinius

klausimus.

Vakare aš ir Virgis patraukėm į numatytą susitikimo vietą, palaukti jų.

Kelyje jau susitikom Paukštį su keliais jo draugais: Žydrūnu, Genučiu ir /.../. Susitikę broliškai pasisveikinome.

Susitikę Paukštį, mes nudžiugome ir, linksmi pasišnekučiuodami, dalydamiesi kelionių išpūdžiais, nuėjome į kambarį palaukti Valero.

Kiek palaukus, prasivėrė prieangio durys ir į kambarį įžengė džiaugsmu nušvitusiais veidais ir žydromis akimis trys karžygiai - Valeras, Budrys ir Keleivis.

- Labas vakaras, labas vakaras,-
vienas po kito tarė.

- Labas, labas,- atsakėm.

Susitikę, iš džiaugsmo padavę vienas kitam rankas, broliškai pasisveikinome.

Valeras, sveikindamas mane, tarė:

- Sveikas, tu laimingasis broli.

Ant suolo abu susėdome greta ir pradėjome vienas kitam pasakoti įvairius savo laimingojo ilgamečio partizaninio gyvenimo nuotykius.

- Juk tik mudu du esam likę dar gyvi iš pirmųjų dienų? — pareiškė Valeras.

- Taip, du.

Tikrai baisu yra pagalvoti apie tuos nelaimingus kovos brolius, kurių mūsų tarpe jau nebėra. Iš 20 kovotojų tik du partizanaujam, 6 yra papuolę gyvi, o kiti yra žuvę.

- Ot šiemet skaudžios buvo Velykos. Kad tą pačią savaitę žuvo Dagys ir jo draugą gyvą paėmė. Kiek anksčiau žuvo Aktorius su dviem draugais - pradėjo pasakoti Valeras.

- Kas, Dagys su Aktorium žuvo?— nustebęs paklausiau Valero.

Aleksas Jurkūnas-Valeras

- Taip, Dagys ir Aktorius.
- Amžinąjį atilsį duok mirusiems, Viešpatie,- sušnibždėjo mano lūpos. Ir valandėlę buvau susimąstęs.

- Valerai, papasakok, kaip ten buvo.

- Dagys ir 5 draugai gyveno /.../ miške bunkery. Ten, Žemaitijoje, /.../ valsčių 4 draugai buvo išėję į kaimą, o pasiliken buvo tik Dagys su vienu draugu. Dagys žiemą buvo smarkiai pašalęs kojas, kad jis eit menkai galėjo. Ir kada juos užpuolė, tai Dagys nusišovė, o jo draugas pasidavė gyvas. Ir jis pareiškė rusams, kad dar turi pareiti 4 draugai. Tai rusai jo laukė. Parėjo, bet laimingai pasitraukė.

Nežuvo nė vienas.

- O kada Dagys žuvo?- paklausiau.

- Š.m. kovo mėn. 30 dieną.

Dagys, tiesa, jis anksčiau vadinosi Aurimas, nuo pat pirmųjų dienų kaip partizanavo. Ir kiek yra turėjęs žiaurių kautynių, kiek jis turėjo įvairių įvairių nuotykių, negalima apipasakoti nei aprašyti.

Gaila, tikrai gaila man Dagio. Koks jis buvo gabus vyras, ką tik paimdavo į savo rankas, tą jis padarydavo. Labai geras buvo mechanikas. Kokių jis padarydavo gerų ginklų. Taip kaip iš fabriko būtų išleisti. Iš rusiško pusautomatžio būdavo

Birutės rinktinės štabo viršininkas Budrys, 1949m. liepos mėn. 4d.

paimtos visos dalys. Ir jis būdavo patogus tuo, kad trumpas. Svarbiausia, kad veikdavo pavieniai ir automatiniai. Į apkabą galima buvo pakrauti apie 30 šovinių. Pramušamoji jėga būdavo gan didelė, nors kovos šoviniais yra šaudomi Jie vadinasi "štucieriais".

- Kada žuvo Aktorius?- paklausiau Valero.

— Žuvo š.m kovo mėn. 10 dieną.

— O kur jis žuvo?

— Irgi ten, Žemaitijoje.

- O kaip ten buvo, kad jis žuvo?

- Aktorius dar su dviem draugais sodyboj turėjo pasidaręs bunkerį. Šeimininkas, sako, jis pats išdavęs. Tą dieną jis buvo išvažiavęs į miestą ir parsivedęs rusus. Tuo laiku Aktorius kambary valgęs pusryčius ir jis pamatęs, kad jau rusai ateina supdami ūkį, ir jis įlindo į bunkerį. Rusai atidarė angą. Tuo tarpu jie iš bunkerio išsiveržė lauku. Aktorius su draugu išsoko iš namo ir pasileido bėgti. Buvo gan tolokai nubėgę, bet abu žuvo. O tretysis buvęs labai bailus ir jis su jais nebėgęs, bet įlindo į spintą. Šeimininkas, pamatęs, kad tretysis įlindo į spintą, ir jis pasakė rusams. Tada rusas patraukęs iš automato į spintą, ir tas žuvs.

Aktorius irgi man buvo gerai pažįstamas žmogelis. Jis buvo įstojęs į partizanų gretas 1948 metų pavasarį. Bet likimas jam neleido sulaukti laisvės, ateities, ramaus gyvenimo, dėl kurios jis bekovodamas žuvo.

Į šitą sąskrydį yra susirinkę tik 11 kovotojų. Kur prieš dvejus-trejus metus susirinkdavo apie 20-30, prie reikalo ir 40 kovotojų.

Štai ką padarė toks ilgas partizanavimo laikas.

Esant tokiam šaltam orui nutarėm būti kambary ir apsistojome tam pačiam kaime pas /.../.

Gegužės 12-a

Šiandien man džiaugsminga diena buvo tuo, kad teko susitikti savo senus draugus. Su kai kuriais daugiau kaip /.../ metus buvau matėsis.

Laikas mums slinko nenuobodžiai nes turėjome įvairių pasikalbėjimų. Norėdami tą laiką dar linksmiau praleisti, nutarėm pavaišinti savo draugus. Tuojau buvo pargabenta keletas tuzinų alaus bonkų. Ir, susėdę prie stalo, prasidėjo linksmoji dalis, viena po kitos tuštyti bonkas, traukti dainas bei

krėsti šposus.

Bet čia man sėdėti tarp linksmai gyvenančių draugų liūdna, neramu, nes tą man liūdesį sukėlė tos gražiosios dainos. Taip jau man yra, kad daina bei muzika mane nepralinksmina, bet priešingai: kad sukėlė jausmus širdyje, ir tada ne vieną ašarą nubraukdavau.

Jau naktis.

Mūsų svečiai jau pasiruošė žygiui

Būdami vienas kitam artimi ir broliškai brangūs, atsisveikindami linkėjome laimingos ateities.

Valeras, mano seniausias draugas, būdamas kiek susijaudinęs, atsisveikindamas man tarė:

- Linkiu aš tau, brangus broli, daug laimės kovoje, kad mes vėl tokie būtum laimingi, susitiktum kada nors.

- Ačiū, brangusis. Už tai prašykim Dievą, kad palaimintų mūsų žygius.

Svečiai pasuko iš kiemo ir dingo nakties tamsoje, o aš palikau bestovįs giliai susimąstęs. Viešpatie, ar ateis kada nors laiminga diena, kad aš vėl galėsiu susitikti su tais pačiais draugais, visi sveiki ir gyvi.

Šįvakar vėl keliom dienom atsisveikinome su Regimantu ir palikom dviese su Virgiu.

Gegužės 16-a

Šįvakar pas Jovarą turėjome susitikti su srities viršininku Klajūnu ir jo pavaduotoju Genium Atėjus vakarui, mes ir patraukėm.

Netrukus ir atėjo Klajūnas su Genium, kurie buvo sunkiai apsikrovę.

- Tegul jį šimtas, kad įsiveikėm, kol atėjom,- patamsy suradęs kėdę klektelėjęs atsидuso Klajūnas.

- Ką taip sunkiai nešėt?- paklausėm

- Atnešėm jums spaustuve. Galėsite dabar leisti spaudą.

Tuojaus mes ir perėmėm nuo jų spaustuve. Ir man buvo džiugu, kad turėsime galimybę leisti spaudą, nes žmonės dabar, negaudami spaudos nei jokių žinių apie politiką, moraliai yra smukę.

- Kas naujo pas jus?- paklausėm

- Gerai pakol kas,- atsakė Klajūnas.

Vėl kalba nutrūko, bet po valandėlės Klajūnas pradėjo pasakoti apie

Kęstučio apygardos štabas. Iš kairės: V.Mišekis-Tarzanas, Kęstučio apyg. vadas Antanas Bakšys-Klajūnas, Int. Kazimieras Ruibys-Inžinierius, Jonas Rupšaitis-Zilius, Juozas Kisielius-Genius, Vytautas Slapšinskas

Butageidžio Rinktinės sąjūdžio didelių nuostolių, kurių žuvę yra virš 20 pr. Bendrai jau visų mūsų apygardų per šešis partizanavimo metus, neskaitant jau per š.m. pirmąją ketvirtį žuvusių, žuvo apie 500 pr. O iš viso mūsų apygardų nuo pirmų partizanavimo dienų, paėmus ir šiuos metus, jau yra žuvę apie 10 000 pr. Tai jau labai didelis skaičius. Per daug brangiai kainuos lietuvių tautai laisvė. Taip man pasakė, aš labai nustebau.

- Įdomu, kiek dar šiuo metu mūsų sąjūdyje randasi po ginklų pr?— paklausiau Klajūno.

- Apie pusantą tūkstantį.

- Tai, rūgštelė, nedaug beliko.

- Įdomu, kiek pirmaisiais metais galėjo būti pr?-paklausiau.

- Maždaug apie 14 000. Matot, daug yra papuolę, daug legalizavos ir t.t. Katrie yra išėję į partizanus 1944 metais dar sudaro 95 proc. senų pr. 1950 metais visa Vaidoto Rinktinė priešui gyvąją jėgą padarė nuostolių apie 500

įvairių asmenų, o paėmus visoj mūsų apygardoj per pereitus metus priešui padarytus nuostolius bus apie 800 įvairių asmenų, o savų per pm netekom virš 100 prt.

Štai kokią dar mums Klajūnas džiugią naujieną papasakojo. Kad Vilniaus klausimas yra jau išsisprendęs. Vilnius priklauso mums, ir dėl jo jau nebereikės kraują lieti. Tik dar dėl Rytprūsių neišsisprendė reikalas. Šitos žinios yra gautos iš vakarų p.m. Visų emigrantinių vyriausybių buvusios konferencijos pranešimų. Lietuvos emigrantinė vyriausybė reiškia pretenzijų dėl viso Rytprūsių krašto, o štai mūsų sąjūdis tik pageidauja dalį Rytprūsių. Tą kraštą, kuris yra buvęs lietuviais apgyventas, tik šiandien jie yra suvokietinti Kaip miesteliai Ragainė, Gumbinė, Įsrutis ir kiti paeiliui yra buvę grynai lietuviais apgyventa. O visas Rytprūsių kraštas negali lietuviams priklausyti, nes lenkai juk nestupys, kur jiems irgi kaip nukentėjusiai šaliai, turės kiek priklausyti.

Pasirodžius vienam piliečiui, tas įdomus mūsų pasikalbėjimas ir nutrūko.

Gegužės 19-a

Laimingai /.../ miške ly prabuvę dvi dienas, persikėlėm į /.../ miškelį. Čia radom kitus bedienavojančius prt; Butageidžio rinktinės viršininką Lyrą, prie mūsų apygardos priskirtą Inžinierių ir dar vieną jų draugą Vytautą.

Iš dešinės: Vytautas Slapšinskas, Jonas Rupšaitis-Žilius

Kiek pralaukus, atėjo dar 3 prt; Žilius, Simas ir Algirdas. /.../

Šitas sušauktas aukštųjų viršininkų sąskrydis mūsų sąjūdžiui turėjo didelę reikšmę, nes buvo aptarta tolimesni jų /.../.

Šitas sąskrydis man sudarė daug rūpesčio dėl jo įvykimo, nes per tokius dažniausiai susitikimus būna išdavimų iš pačių prt tarpo. Bet ačiū Dievui, laimingai praėjo.

Kiek teko iškalbėti su tais atvykusiais svečiais apie politiką, jie irgi nieko įdomaus nepasako. Jie reiškia savo nuomonę, kad palei tokią aukštą politinę atmosferą šiais metais turėtų būti kas nors. Žilius pats girdėjęs per radiją komentuojant Amerikos pranešimus, reikia griebtis tam priemonių, kad kuo greičiausiai reikia užbaigti karą Korėjoj. Reikia užblokuoti Kiniją, kad nepristatytų jokių jėgų į Korėją, nes kitaip karas galis išsižiebtį į pasaulinį karą. Ir dabar būk tai eina Baltuosiuose Rūmuose apie šitą reikalą pasitarimai. Jeigu šitaip amerikiečiai padarytų, tada mums eitų į naudą, bet aš nenorėčiau tikėti, kad amerikiečiai imtųsi tokių priemonių ir šiais metais dar kas nors būtų. Mano nuomone, kad amerikiečiai dar nėra kaip reikiant pasiruošę, kad jie šiandien galėtų pradėti pilnai vesti karą su komunistinėmis šalimis. Dar yra tokia viltis, kad rusai tik gali pradėti karą vesti /.../ matydami, kad karas jau neišvengiamas. Tai rusai gali pulti iš pasalų.

Nuo šios dienos Inžinierius pereina dirbti pas mus į apygardą, kartu perimdamas jau jam pavestas organizacines pareigas.

Atėjus vakarui, atsisveikinome su svečiais ir jau 3 — Virgis, Inžinierius ir aš patraukėm reikiama kryptim.

Netrukus pasiekėm /.../ kaimą ir jame apsistojom

Gegužės 20-a

Lygiai po aštuonių dienų ir vėl šįvakar susitikom Regimantą ir Našlaitį.

Praeitą penktadienį draugai turėjo baisų pergyvenimą. Jie apsistojo /.../ kaime. Š....k ir saulei tekant gavę liūdną žinią, kad minėtam kaime po 9-20 ir 30 burliokų susideda būriai po ūkius ir krūmokšnius daro smulkias kratas. Spėjama, kad jų čia gali būti virš 110. "Mes, - sako Našlaitis Š...p, - pradėjome palengva trauktis, ir iš paskos mūsų apie 10 maskolių už kelių šimtų metrų ėjen. Ir kaip mes ten galėjom prasiraityti pro tas burliokų mases, tai neaišku. Vakare gavom iš ten žinias, kad visi nuėjo link /.../ ir ten taip tuos

Kęstučio apygardos štabo narys Kazimieras Ruibys-Inžinierius

krūmokšnius išpurтино, kad skersai ir išilgai perėjan."

Gegužės 21-a

Virgis priėjo prie manęs ir tarė:

- Aš šįvakar su tavim atsiskirsiu iki gegužės 30d. vakaro. Išeisim mes trise, eisiu su Regimantu ir Našlaičiu. Turėsiu tolimą kelionę. Reikės susitikti su /.../ ir jam perduoti BIRn* pareigas, o pats čia pasilikęs su Inžinierium susirasi gyvenvietę, visą statybinių medžiagą ir, kai aš grįšiu, tada padarysim bunkerį, ir Inžinierius su Regimantu galės leisti spaudą, o mudu paskiaus susirasim kur nors kitur vietos

Nieko tam neprieštaraudamas, - "gerai",- atsakiau jam.

Dabar man buvo didelis rūpestis, kur susirasti saugią ir patogią vietelę. Kiek pagalvojęs, greit numačiau saugią ir gan patogią vietelę /../ ir čia, kaip man atrodė, kad jie sutiks leisti mums pasidaryti bunkerį.

Vakare atsisveikinęs su draugais aš ir Inžinierius, kaip jau labai geras specas bunkerių darytojas, ir nueinam į tą numatytą vietelę.

Šeimininkė, kaip jau labai mums nuoširdi moteris, paklausė:

- Gal valgyti norit?

- Ne, ačiū, nenorime. Dar svarbesnis objektas yra kaip valgyti,- pareiškiau.

- Tai gal miegoti?

- Ir ne. Šiandien tik mums kilo nauja mintis,- kalbėjau aš,- kurią mes norim įgyvendinti, tik, žinoma, tas dalykas dabar turės priklausyti nuo tamsių. Kaip jau mūsų posakis kad sako: "Nors jau laisvė ne už kalnų, bet ruoškis

* Birutės rinktinė.

bunkerius". Tai ir mes čia pas jus norėjome pasidaryti kokią bunkeriuoką, kad gyvendami saugiai ir ramiai galėtume sulaukti geresnės ateities.

- Kodėl ne, galit pasidaryti,- nė kiek negalvodami, vienas po kito pareiškė iš namiškių.

Išgirdęs tokius sutikimo žodžius, mano veidas nušvito džiaugsmu, ir aš tariau:

- Tai kad nė vienas iš jūsų mums neprotestuojat, leidžiat čia mums pasidaryti bunkerį, tai aš tariu milijoną syk ačiū.

Dabar mes pasiėmėm užkodus ir nuėjom ant tvarto poilsui ir ryt dieną nutarėm apžiūrėti dirbimui vietą.

Gegužės 22-a

Atnešusi šeimininkė mums pietus, štai ką pareiškė:

- Kaip bus, kaip ne, bet aš jus, vyručiai, priimti negaliu, jums leisti pasidaryti bunkerį. Aš turiu labai silpną širdį, pairusius nervus, aš, kad tik biškį, tuojau sergu, tik blog, blog darosi ant širdies. Iš to sribai gali ir suprasti, tada jūs galit nukentėti ir mes. Ne, negaliu, negaliu, - purtindama galva, tokiu kietu balsu, sunkiai liežuvį apversdama, lyg koks būtų tikras ligonis, rinko įvairias priežastis.

- Tai poni, matyt, neįsivaizduojat, kaip mes padarysim tą bunkerį. Jeigu mes...— nutraukdama mano žodžius, pradėjo vėl savo oracijas vesti.

- Kitkum mes viskum viskum galim jums padėti Galit ateit ir pernaktuoti, ir baltinius jums galim išplauti, ir dar ką nors padėti, bet jau tum tai negaliu. Dovanokit, neįsižeiskit, jau nesupykit, kad aš jau jums atsakau.

Matydamas jau jos taip staigiai pasikeitusią nuomonę, jau nebemėginau daugiau jos kokių malonių prašyti Bet viltis dar kai kokia manyje pasirodė. Ir aš dar galvojau vakare jos pačias jautriausias stygas paliesti, bet irgi buvo veltui.

Gegužės 27-a

Nenustodamas vilties, kiekvieną naktį ir dar dienomis ėjau ir ėjau, ieškodamas bunkeriu vietos. Keletą numatęs apėjau vietų, kol galų gale teko surasti gan patogią ir saugią vietelę, kuri randasi /.../ kaime pas /.../. /..., kad jis iš karto sutiko. Man tai buvo kiek stebėtinas čia reikalas, kad taip

nieko negalvodamas pasakė, kad galit kastis. Pirmoj vietoj irgi greitai buvo sutikę šeimininkai. Čia irgi taip pat Bet jis jau anksčiau galvą sukdavęs, kur ir kaip čia reikia padaryti bunkerį. "Tai mano galva neišneša,"— sako šeimininkas. "A, man išneš,"— pareiškiau jam "Gerai Tai darysim,"- atsako man.

Svarbiausias man buvo objektas - surasti bunkerui vietą, o kitkas tai buvo smulkmena. Dabar jau turiu ir visą statybinę bunkerui medžiagą, ir dar, kas reikalinga. Belieka tik laukti savo grįžtant draugų ir, kaip tik sugrįš, pradėti darbą.

Šiandien pas mane atėjo viena mergaitė su tokia naujiena /.../, kad nuo Žalpių kokio tai prt mama ieško savo sūnaus, vardu Antanuko, kuris gyvenęs su tais, kur žuvo 7 prt Ji jau žinanti kad jos sūnus esąs likęs iš to dalinio gyvas, bet norinti jį labai susitikti ir svarbiai pasikalbėti Minėta prt mama dvi ar tris dienas būsianti pas vieno buvusio stribo žmonos. Tik per tą stribo žmoną galima iššaukti tą mamą.

Šitokios netikėtos naujienos aš buvau labai nustebintas. Aš tikiu, kad taip tikrai gali būti, nes čia yra mano matušė. Bet kadangi ji veda tokius reikalus su tokiais visai nepatikimais žmonėmis, tai aš išvis negalvojau skirti pasimatymo su vadinama mano matuše. O antra, gali būti pasivadynusi prt. mama ir nori mane įtraukti į tas pinkles, nes dabar MVD griebėsi įvairių metodų prt sužvejoti.

Aš tai mergaitei neprisidaviau, kad tai aš esu tos mamos paieškomas. Pareikšdamas jai, kad jeigu toji mama taip tikrai žino, kad jos sūnus gyvas, tai ji gali būti rami. O tas jos sūnus geriau žino, kur ir per ką ieškoti ir jis susiras kaip jam reikės, o tik ne per tokius pavojingus žmones daryti pasimatymus.

Vakare išėjęs į kaimą, labai padori ir religinga mergaitė man padovanojo rožančių. Šitos mergaitės tokia kukli dovana man buvo labai brangi Aš, gavęs tą dovaną, labai pradžiugau. Ir aš už tai buvau labai dėkingas.

Prieš keturis metus aš buvau pametęs rožančių, ir iki šiol man nebuvo laimės įsitaisyti. Aš poterius kalbėdavau skaičiuodamas tik ant pirštų. Kaip buvau pripratęs, tai būdavo gerai.

Gegužės 29-a

Dabar neprisimenu, kurį tik vakarą buvau aplankęs savo mylimąją N. Aš

ją radau giliai susimąsčiusią.

- Kas tau yra, brangioji?- susirūpinęs paklausiau jos.
- Kas čia jau bus. Niekas,- kiek šyptelėjusi švelniai atsako man, bet jos

veidas liūdesy paskendo.

- Bet aš matau, brangioji, kad tavo širdy kažkas slepiasi.

Pažvelgusi pilnomis gailesčio į mane akimis, tarė:

- Kam tu mane pavergei Kam tu mane pamilai Juk mudviem nėra lemta gyventi- lyg prikaišiodama pareiškė N.

Man šie žodžiai įstrigo, ir aš daugiau nieko negirdėjau. Man vis skambėjo: "Kam tu mane pavergei Kam tu mane pamilai Juk mudviem nelemta gyventi"- Aš nuleidau akis ir nedrįsau pažvelgti į N., kad savo širdy jaučiau jos sielos baisias kančias. Apleidau N. pirkele, bet mano širdy vis skambėjo N. žodžiai todėl nežinojau, ką daryti Norėjau vis pabėgti nuo tų persekiojančių baisių minčių, bet mane ir čia pasivijo tie N. žodžiai: "Kam tu mane pavergei Kam tu mane pamilai Juk mudviem nėra lemta gyventi". Tuos pačius žodžius aš girdžiu kiekvienam žingsny ir palaimintoj tyloj. Nepajutau, kaip aš vakar pavakary susmukau ant žemės kaip ažuolas vėtros išverstas ir rankomis susiėmiau veidą. Ir mano lūpos nuolat šnibždėjo: "Viešpatie, tikrai, kam aš ją pavergiau! Kam aš ją pamilau, nes man tikrai nėra lemta sukurti su ja šeimos židinį". Prikaišiojo man sąžinę. Bet, Viešpatie, ką man dabar daryti? Kokių dabar kelių man pasukti kad tas visas klaidas atitaisyti Mano vaizduotė neišneša, o sąžinė kaip koks pasiutęs kirminas griaužia ir griaužia. Gana jau man bus vesti tokią veidmainingą politiką. Eisiu šįvakar pas savo N. ir išdėstysiu jai savo mintis. Bet prie ko tas galų gale prives mano N, kai aš savo mintis išdėstysiu. Ne, negaliu, man tai baisu yra pagalvojus. Jos jautrioje širdy ir jautrioje sieloje sukelti didžias kančias, sielvartą ir ašaras. Kur man dėtis, kur dingti? O, kaip baisu. Mane šiurpas supurtė. Aš užsidengiau veidą rankomis, tarsi norėdamas pasislėpti nuo mane persekiojančio likimo. Galvoj užė mintys, kunkuliavo, bet išeities nesiūlė. Vis dėl to aš kiek pasvyravęs atsidūriau su savo naujais planais pas mylimą N. Bet aš taip pat ir šįvakar ją radau kaip ir kitais sykais laukiančią, žydinčią ir pasiilgusią. Ir ji lyg vaikas po ilgo klajojimo ištiesus abi rankas, pribėgusi prie manęs tarė džiaugsmingu balsu.

- Aš tavęs pasiilgau. Neateini tu manęs aplankyti Matyt, pamiršai,- ir

švelniu, lieкну kūnu dar labiau prisiglaudė prie manęs.

Pamatęs tokią ilgesingą savo N., susijaudinęs stovėjau kaip kokia mumija, kad aš nežinojau, ką daryti: ar bėgti, ar stovėti. Ir mano liežuvis nebeįstengė praverti dviejų vartų ir pulti prieš ją ant kelių, apkabinus jos kojas bučiuoti, prašyti atleidimo, o širdy manyje sukilo baisūs skausmai. Valandėlę buvau giliai susimąstęs. Pabudęs iš to svaigulio, mano lūpos tada sušnibždėjo:

- Viešpatie, prie ko tas galų gale prives!

Karštai paspaudęs ranką, maloniai atsisveikinęs, būdamas giliai susimąstęs, liūdnų ir baisių minčių buvau kankinamas, kad negalėjau tos savo paslapties atidengti, grįžau pas draugą.

Atsiguliau, bet miegas ilgai nelindo. Mintimis atgal nusikėliau į N. pirkele, ir baisūs skausmai sukilo mano sieloj, kurių aš čia niekaip negaliu aprašyti.

Gegužės 30-a

Praeitą naktį aš buvau prašęs savo N, kad ji rytojaus dieną popiet pas mane apsilankytų. Ir aš nerimaudamas, kelis kartus praskleisdamas krūmokšnių šakas, su liūdesiu širdy žiūrėjau į tą pusę ar nepasirodys mano N. Nesulaukdamas nuėjau rašyti dienoraštį, bet nuolat mano mintis gaudė N.

— Labą dieną!— pasigirdo švelnus pažįstamas balsas.

Pamatęs N, aš labai pradžiugau, bet lyg adatos dūriu kas būt pervėręs man širdį. "Kam tu mane pavergei Kam tu mane paviliojai Juk mudviem nėra lemta sukurti šeimos židinį". Pasigirdo vėl žodžiai palaimintoj tyloj...

- Prašau sėsti, brangioji.

Matyt, kiek drovėdamasi mano draugo, dar pasiraginusi, prisėdo šalia manęs.

— Ką tu čia veikei? Bene knygą skaitai?- maloniai paklausė N.

— Ne, dienoraštį rašiau.

Norėjau aš juos paslėpti, bet N. suspėjo pačiuoti

— Negaliu tau, brangioji, duoti skaityti tų dienoraščių, nes čia daug yra parašyta apie tave, brangioji

- Tai kam tu rašai apie mane?

- Kad man įdomu. O be to, čia parašiau apie mūsų esamą draugystę,

kur jau man aiškiai gyvenimas parodo ką kita, negu kad tu ir aš, N., įsivaizduojam.

— Tai duok man paskaityti,— taip meiliai prašo N.

— Negaliu, brangioji, duoti Dėl to aš bijau, kad ta mūsų meilė neatneštų tau kančių, ašarų ir sielvarto.

— Kaip tai? Nesuprantu,- kiek nustebusi paklausė N.

— Aš dar šiandien ir nenoriu, kad tu, brangioji suprastum Aš noriu taip, kad savaime toji mūsų meilė išsivystytų ir kad tau netektų patirti tų kančių ir ašarų lieti Jeigu aš būčiau be sąžinės ir be jokios valios žmogus, ieškas laimės po savo gyvenimo tyrumus "tos ugnies aistrai", tai aš tik numočiau ranka ir vėl su žvėriškumo geiduliais žengčiau ir toliau per gyvenimą, gaudydamas niekuo nekaltas gašlumo aukas. Man tavęs, brangioji, gaila, ir aš to padaryti negaliu, atsakyti tau meile ir neleisti tau toliau mane mylėti, ką jau šiandien tą patį gyvenimas parodo, — nenorėdamas, kad ji jau aiškiai suprastų- Tiek to, - pareiškiau. - Kalbėkim ką nors apie kitą dalyką.

N., būdama kiek susijaudinusi, susimąstė.

Tyla.

— Žinot ką, brangioji aš radau, beskaitydamas moterų žurnale parašyta žodžio reikšmė "tu". Kreipimasis sakant "tu" reiškia artimumą, nuoširdumą, prisirišimą. Tai aš nuo šiandien tave vadinsiu "tu".

N. tik truputį šyptelėjo, bet nieko neatsakė. Kažką galvodama, ji vartė rankose dienoraščio lapus, tik praleisdama juos akimis, ir tarė:

— Tai kad greitai skaitau.

Ir vėl užviešpatavo mirtina tylą.

— Na, gana bus pas tavęs viešėti Einu namo, - pareiškė N.

Ir buvo jau pakilusi eiti bet aš pagriebiau ją perpus ir pasodinau šalia savęs pridurdamas:

— Paliksi mane vieną, man bus liūdna be tavęs, brangioji.

— Tai kad negaliu būti. Turiu eiti vakarienę virti nes išeidama niekam nieko nesakiau.

Susitiko abiejų žvilgsniai. Jos akyse mirgėjo džiaugsmas, ir ji, kiek susijaudinusi tarė:

— Kaip dabar būtų gerai kad tu būtum laisvas.

— Taip, aš tikiu, kad būtų gerai ypatingai man. Bet, kad aš būčiau buvęs

Iš kairės: V.Skačkauskas-Regimantas, A.Bakšys-Klajūnas, K.Labanauskas-Justas, A.Narbutas-Apolinaras. 1950m. liepos mėn. 19d.

laisvas, tai aš tave, brangioji, nebūčiau juk pažinęs.

Ji nieko nesakė, tik žemai nuleido galvą, veidas rodė lyg kokį rūpestį. Taip valandėlę buvo kažko susimąsčiusi. Ir staiga pakėlė galvą, pažvelgė į mane ašarom pasruvusiom akimis, tarė:

- Aš taip begaliniai myliu!

Ir padėjusi galvą ant mano peties, pradėjo verkti. N. ašaros kiek ir mane sujaudino. N. man pasidarė labai gaila, kad ji verkia, kad jai neateis toji laimė, kurios ašaromis maldauja. Ir aš jau nedrįsau jaudinti tais dalykais jos širdį, ką man sąžinė prikašiojo, ir aš ją pradėjau raminti.

- N.! Brangioji! Neverk.. Nusiramink.. Juk tu gerai žinai, kad aš tave labai myliu... Aš tave neatstumsiu nuo savęs, nes tu man esi brangiausia... Aš tau galiu viską paaugoti, aš galiu pasikeisti... Tikrai nusiramink — neverk.

Ji nurimo.

Man vėl linksma pasidarė, bet neilgam Ji staiga pakilo ir tekina nubėgo į namus.

Dabar palikau vienas bestovįs, giliai susimąstęs. Pasidarė taip liūdna, ilgu, neramu. Mano mintys nusekė paskui N. "Kodėl ji nubėgo? Kodėl ji dar negalėjo pabūti valandėlę?"

Mano lūpos tyliai sušnibždėjo:

- O, brangioji N., tu palikai mane vieną liūdesy pa/.../, bet tu nors sapne pasirodyk ir nuramink, paguosk mane!

Ši vakar mes turėjome susitikti su savo draugais - Virgiu, Regimantu ir Našlaičiu. Kai atėjo vakaras, aš su Inžinierium ir patraukiau.

Netrukus mes pasiekėm numatytą vietą ir čia jau ką tik radome savo draugus Virgį ir Regimantą, o Našlaitį sakė palikę kitam dalinį. Ten jis ir gyvens.

Eidami su Virgiu šiaip sau šnekučiajomės apie kelionės išpūdžius ir man štai ką jis papasakojo apie to drąsaulio kauniško piliečio, kuriam š.m. balandžio 22 dieną buvau paskolinęs savo pistoletą dėl svarbaus uždavinio įvykdymo ir dar dviejų jo draugų nepasisėkusių žygi. Virgis sako: "Per tavo blogus šovinius mažne jie papuolė. Būtų paėmę 30 000 rb, visus dokumentus /.../ blankas."

- Tai kaip ten jiems buvo? - nustebęs paklausiau.

- Jie dviese įėjo į kokią tai įstaigą, ginkluoti mano pistoletu, ir antrą turėję septintuką be šovinių, o tretysis pasiliko sargyboj ant gatvės be ginklo. Radę 8 tarnautojus, tuojaus juos ir sugulden. Jie pradėjo spragyti pistoletą, iššoko lauku. Vienas, matydamas neveikiantį pistoletą, iššoko lauku. Ir ten kieme keletas neginkluotų milicininkų žaidė futbolą ir sukėlė aliarmą. Negalėdami paimti tuos pinigus ir dokumentus, metėsi ir jie lauku. Tuo tarpu vienas milicininkas jau buvo uždaręs vartus, bet laimė, kad dar veikė vienas šūvis, tai jie paleido į tą milicininką ir jį sužeidė per petį. Tada jie išspruko į gatvę. Vienam šoferiui, esančiam su "Pabieda", pakišo pistoletą ir pareikalavo kuo greičiausiai juos vežti, ir tuojaus sėdo į mašiną ir visu greičiu pasileido reikiama kryptim. Tuo tarpu iš paskos trys lengvosios MVD mašinos pradėjo juos vytis. Dar jų šoferis paklausęs: "Su kokiomis mašinomis vežasi?" "Su "Molotov" firmos." "Tai be baimės. Mus nepavys." - pareiškė šoferis. Ir, važiuojant jiems per sankasą, vos neapvirten. Jau buven ne per toli pasiviję, apie 110 metrų, bet MVD mašinai važiuojant pro tą pačią sankasą, davė ant šono į griovį. Tuo tarpu jie laimingai paspruken.

Šitą jų tokią nepavykusią operaciją aš labai apsigailinau. Bet čia jau matosi didelė jų pačių kaltė. Per didelis buvo pasikarščiavimas. Aš taip tai jau nebūčiau daręs durnai. Pirmiausia aš būčiau apsiginklavęs, po du pistoletus, tai tada jau jeigu ne vienas, tai kitas veiks, o tokiam dideliame mieste galimybių tai buvo, o dabar eiti su vienu pistoletu, ir antru visai neveikiančiu, tai jau jie padarė šitą žygį virš drąsumo.

Virgis dar man papasakojo apie Lapligių mokykloje praeitą savaitę buvusį įvykį. Minėtoje mokykloje poilsiui buvo apsistojusi kražiškių stribų grupė, ir nežinia kokių ten tikslų atsirado Riešutas su Šarūnu, ir sargybinis, pamatęs jau kieme prt, pabaidęs į langą, o pats sprukęs kažkur. Tuo tarpu prieangy subrazdėjo ir prasivėrė durys. Tada prt, nieko nelaukę, brūkštelėjo į praviras duris ir patys laimingai pasitraukė. Rezultatai buvę tokie vienas buvęs nušautas ir du sužeisti. Ir po to, matyt ne ryšium su tuo buvusiu įvykiu, bet kaip jau daugiausiai, Kražių valsčių gula. Tai visam Kražių valsčių buvo siautimai.

— Šįvakar,— sako Virgis,— pas S. buvau nurodęs su Apolinaru susitikimo vietą ir ten pastačiau,— sako Virgis,— stiprią sargybą, kad sektų, ar Apolinaras vienas atvažiuos, ar su MVD apsauga.

Toliaus Virgis sako, kad S. kalbėjo su Apolinaru ir Apolinaras sakęs S, kad važiuosias susitikti su vyrais ir, sakęs Apolinaras, kad jie kaip nori, taip tegul padaro su manim, bet aš esu nekaltas, jeigu jie mane kaltina, jog aš esu išdavęs savo du brolius, tai aš būsiu trečia auka dėl tėvynės,— rimtai pareiškęs Apolinaras.

Išgirdęs tokius Apolinaro pareikštus žodžius, aš buvau tik sukompromituotas, gal kartais teisybę ir nekaltas būti. Čia dabar tik vienas Dievas nežino kaip buvo, kas kaltas.

Gegužės 31-a diena

Prieš kelias dienas gavau žinių, kad Tilžėje yra foto aparatas. Labai geras objektyvo stiprumas 1:1,8, tai su tokiu aparatu galima paveiksluoti už kilometrą, gausi visai ryškų vaizdą. Formatas irgi geras - 6-9, bet kaina tai aukšta - 1450 rb, o kišenėje teturiu 850 rb, bet turiu galimybių susirasti reikiamą pinigų sumą.

Virgis man buvo davęs įsakymą surasti kur nors radijo punkto mazgą.

Guli iš kairės; pirmas - Antanas Bakšys-Klajūnas; antras - Jonas Rupšaitis-Žilius; trečias - Juozas Kisielius-Genius. Stovi iš kairės pirmas Vl.Mišėikis-Tarzanas; trečias - Vytautas Slapšinskas

Aš tam dėjau pastangų, bet buvo veltui, o jau šiandien paskutinė diena.

- Kur esu numatęs vieną pilietį dėl radijo punkto mazgo sudarymo, tai norint šiandien tą pilietį galima čia išsikviesti,- pareiškiau Virgiui

- Tai gerai pasirūpink!

Aš tuojaus, nieko nelaukęs, numečiau viršutinius rūbus ir pasileidau į kaimą. Nuėjęs pas gerą savo bičiulį, paprašiau, kad jis man čia pakviestų tokį tai tokį pilietį, nes tai turiu su juo pakalbėti labai svarbų reikalą. Mano tas gerasis bičiulis prašymą įvykdė. Po valandėlės sulaukiau tą reikiamą pilietį.

- Labai ačiū, kad tamsta mano kviečiamas atvykot, nepasididžiavot, nes turėjau labai svarbų reikalą, - pareiškiau jam- Gal tamsta sutiktumėt visuomenės gerbūviui pasidaruoti?

- Gera! Sutinku,- pareiškė pilietis.

Sutaręs su juo slaptą korespondencijos pasikeitimo vietą ir parody-

damas jam dėkingumą bei atlygindamas išpaudžiau bučinį. Ir, nieko negaišdamas, pasileidau toliau.

Netrukus pasiekiau savo mėgstamiausio ir brangiausio kaimo ribas ir, įkopus į kalnelį, prie jauno beržynėlio valandėlę stabtelėjau. Čia jauno beržynėlio šakos skleidė stipraus kvapo versmes. Saulė dažė gėles auksine spalva, lengvučio vėjelio sparnu paliesti šlamėjo beržynėliai, zvimbė bitės. Kartais atitrūkęs nuo medžio baltas drugelis kildavo aukštyn, tarytum nukirstoji gėlė. Žemiau po kojomis driekėsi Šaltuonos upės slėnia Šaltuona didinga upė kaip žaltys raitosi per placiausias pievas. Upės /.../ apaugę tankiais žilvičiais. Tat yra charakteringa Šaltuonos upė. Čia dabar gieda šimtai lakštingalų. Ir čia palei upę eina eile /.../ kaimo sodybos. Tai yra labai graži panorama. Galvoju, kad turėčiau foto aparatą, nuimčiau keletą šios dienos išpūdžiams atsiminti pozų.

Nebuvo kada čia man ilgai grožėtis šitais gražiais gamtovaizdžiais ir dūmoti, bet reikalas vertė mane keliauti toliau. O jau ir ne per toliausiai saulėlydis. Nuo beržynėlio pasukau parugiu per lauką.

Einant su aro sparnais mane vėl pasivijo ilgesys. Čia aplink matosi neapsakomas gražumas. Tiesiasi neužmatomi beribiai laukai, kurie prasideda nuo /.../ ir eina į pietus ir šiaurės vakarus. Čia stūkso sodybos su gražiais žydinčiais sodais, kur ne kur tarp jų krūmokšniai, ir visa darė tokį malonų, jaukų ir ramų vaizdą, ir toks džiaugsmingas išpūdis gali, rodos, paveikti kad ir kiečiausią žmogaus širdį, kurioje degtų kerštas ir neapykanta.

Netrukus pasiekiau pirmąją numatytą vietą. Čia žmogelis beturįs sutaisęs man pinigų 400 rb., kuris buvo pardavęs mano rugius, ir dar skolos grąžino 30 rb. Dabar jau man nebedaug betrūksta ligi 1450 rb. — tik 170. Žadėjo man Virgis paskolyti iš kas, tai aš ir galvoju prašyti.

Taip laimingai suvaikščiojęs grįžau pas draugus.

Jau buvo vakaras.

Šiandien Inžinierius su Regimantu pasikeitė slapyvardėm. Inžinierius dabar vadinsis Kirviu, o Regimantas - Vidas. /.../

(Dienoraščio originalas - privačiame archyve. Rengiant spaudai, teksto kalba neredaguota - ištaisytos tik skyrybos ir rašybos klaidos. Neįskaitomos ar trūkstamos teksto vietos žymimos tritaškiu laužtiniuose skliaustuose. -red)

SLAPYVARDŽIŲ-PAVARDŽIU RODYKLĖ

A

Agentas-Antanina Krušinskienė.

28, 35, 39

Aidas-Kazys Kazakevičius, g. 1926m Bačkininkų km, Pakuonio 83 valse, Kauno apskr. Buvo aktyvus partizanų rėmėjas, pasyvus kovotojas. 1949m. pradžioje įstojo į Tauro apygardos Geležinio Vilko rinktinės 51 kuopos partizanų gretas.

Žuvo 1949 03 26 Kudirkų km, Pakuonio valse, Prienų apskr. Jį keršto sumetimais išdavė sodybos, kurios bunkeryje jis slėpėsi, šeimininkas. 1950m rudenį, po mirties, buvo apdovanotas III laipsnio Laisvės Kovos Kryžiumi (su kardais).

Aktorius-Kostas Norvilas, g. 1919m. Varnių valsč. Telšių apskr. 196,198 Kęstučio ap. partizanas nuo 1947m Žuvo Kelmės valsč. Daukantiškių km.

Algirdas-Vitalius Bielys, g. 1922m. Radziškių km, Punsko valsč. 11,12,13 Seinų apskr. 1945m. įstojo į Perkūno rinktinės 4 kuopos partizanų gretas. 1946m birželio mėn, rinktinę išformavus, pervestas į Tauro apygardos Vytauto rinktinės 4 kuopą. 1947m vasarą paskirtas II būrio vadu. Jam suteiktas grandinio laipsnis, apdovanotas juostele už uolumą. Baigus mokomąją kuopą, vasarą suteiktas jaunesniojo puskarininkio laipsnis. Žuvo 1948 02 13 Būdviečių km, Liubavo valsč, Marijampolės apskr. 1951 02 04 po mirties apdovanotas Laisvės Kovos Kryžiaus I rūšies Pasirūpinimo lapu.

Algirdas-Jonas Vilčinskas, g. 1930m. Paantvardžio km. Jurbarko 202 valsč. iki 1949m dirbo mokytoju Šakių raj. Nuo 1952m - Kęstučio apygardos vadas. Žuvo 1953 09 18.

Andriuška

184

Anupras Jonas Šiugždinis, g.1923m Alksniakiemio km, Prienų valsč, Marijampolės apskr. Nuo 1945m. pradžios iki 1947m vasa- 54-57, 59, 60, 62-68, 70-73, ros buvo partizanų atskirame, savarankiškai veikiančiame būryje 75, 76, 78, 82- Prienų valsčiuje prie Nemuno. 1946 05 24 buvo paskirtas skyriaus 87 vadu Perėjus į Tauro apygardos Geležinio Vilko rinktinės sudėtį, 1948 01 18 patvirtintas 51 kuopos 1 būrio vadu, 04 09 - jam suteiktas grandinio laipsnis, o 06 22 - paskirtas 51 kuopos vadu. Organizavus tėvūnijas, 1949 07 01, paskirtas DLK Gedimino tėvūnijos vadu. 1950 07 12 jam suteiktas jaunesniojo puskarininkio, o vėliau - puskarininkio laipsnis. Žuvo išduotas 1952 06 22 Bagrėnų km, Prienų raj, Zagurskienės sodyboje esančiame bunkeryje.

Apolinaras-Stasys Narbutas, g. 1926m Galkaičių km Raseinių 209, 211 apskr. Nuo 1945m. partizanų ryšininkas, nuo 1948m. - Dubysos rajono partizanas; 1949m. pradžioje paskirtas į Birutės rinkt.štabą nuo 1950 06 - Dubysos rajono vadas. Suimtas 1951 01 Klaipėdoje.

Aras-Kurtas Šleideris, g,1927m. Rytprūsioose. Gyveno Vizginu 86 km, Kruonio valsč, Kauno apskr. | partizanus išėjo 1949 04 01. Tolimesnis likimas nežinomas

Aras - neišaiškintas.

149

Audra-Modestas Puziniauskas, g,1925m. Kaune. 1948 01 18 įstojo 78 į Tauro apygardos Geležinio Vilko rinktinės 51 kuopos partizanų gretas.

Žuvo išduotas 1948 02 26 Ašmintos km, Prienų valsč. ir apskr. 1950m rudenį. Po mirties buvo apdovanotas III laipsnio Laisvės Kovos Kryžiumi (su kardais).

Audrelė-Agota Klimavičiūtė-Bataitienė, g. 1925m Sarapinų km, 21, 23, 27, 40 Jankų valsč, Šakių apskr. Baigusi Kaune buhalterių kursus. Nuo 1945m partizanų rėmėja, nuo 1948m. gegužės mėn. Tauro apygardos Žalgirio rinktinės štabo ryšininkė. 1948 12 04 už pasiaukojantį darbą jai pareikšta rinktinės vado padėka. 1949 05 26 buvo suimta, užverbuota ir paleista su užduotimi išduoti rinktinės vadą Saidoką ir jo štabą. Prisipažinusi Saidokui esanti užverbuota, buvo jo išsiųsta į Žemaitiją su fiktyviais dokumentais Aldonos Urbaitytės

vardą Dirbo Kretingoje. 1957m. ištekęjo. Vėliau persikėlė į Skuodą, dirbo prekių žinove ir revizore. Paskutiniu metu gyveno Jurbarkė. Mirė 199211 11.

Aušra-Kazys Astrauskas, g. Šaubalionių km, Krekenavos valsč. 148,150,151, Žuvo 1946 metais 152

Ateitis (dar buvo vadinamas Žebriu, Žebriuku)-Vincas Gurevičius, g. 1928m. Giluišių km. Sangrūdų valsč, Lazdijų apskr. 10,11,12,13
Buvęs gimnazistas. Nuo 1946m. Vytauto rinktinės 4 kuopos partizanas, kuopos raštvedys Žuvo išduotas 1947 06 12 Menkupių km, Kalvarijos valsč, Marijampolės apskr. kuopos štabo bunkeryje "Baltieji rūmai". 195011 03 apdovanotas Laisvės Kovos Kryžiaus 11 rūšies Pasižymėjimo lapu (po mirties).

Ažuoliukas-Benevičius, Kęstučio ap. partizanas, suimtas 1952m. 191
liepos 22d. Gailių km. Tytuvėnų valsč.

'A.B.C.-partizanas skruzdėlė' - A.B.C. tai trys broliai Šiugždiniai: 58, 61 Povilas, Jonas ir Justinas, kurie 1944m, pradėjus rusams gaudyti vyrus į Raudonąją armiją, turėjo slapstytis ir sudarė partizanų būrio branduolį. Jų būrio partizanai ant rankovės nešiojo trikampį trispalvės skydelį su užrašu "Skruzdė".

B

Bajoras - partizanų rėmėjas. 1950 06 23 apdovanotas Laisvės 38 Kovos Kryžiumi III laipsnio.

"Bakūžėlė" - taip partizanai vadino A.Štreimikienės gyvenamąjį 16 namą Gulbiniškių km, Liudvinavo valsč, Marijampolės apskr, kuriame po grindimis 1946m. rudenį buvo įrengtas Tauro apygardos Vytauto rinktinės štabo bunkeris "Seklyčia", sunaikintas 1947 04 27.

Balandis-Jurgis Bortkevičius, g.1929m Ašmintos km, Prienų valsč, 5, 6, 78, 79 Marijampolės apskr. 1948 02 26 jų sodyboje informatoriaus Čeką parodymu buvo rastas bunkeris, kuriame žuvo septyni partizanai.

Kartu žuvo sodybos šeimininkė Bortkevičienė ir jos dukra, partizanų ryšininkė, Bortkevičiūtė. Sūnus Jurgis pabėgo ir 1948 02 29 įstojo į Tauro apygardos Geležinio Vilko rinktinės 51 kuopos partizanų gretas, slapyvardžiu Balandis.

Žuvo 1948 03 09 Pociūnų kaimo apylinkėse Prienų valsč. ir apskr.

Balandis-(buvęs Karvelis) Vladas Krikščiūnas, buvęs P. Lukšio 102, 124, 143, būrio vadas. Žuvęs 1952 08 29. 145, 147, 153, 158,160

Balsys - neišaiškintas. 153

"Baltieji rūmai" - Tauro apygardos, Vytauto rinktinės 4 kuopos 10,13 štabo bunkeris, pastatytas 1946m. lapkričio mėn. Menkupių km, Kalvarijos valsč, Marijampolės apskr. pas Joną Pupką klojime. 1947 06 12 po išdavystės bunkeris kareivių buvo surastas ir sunaikintas. Jame buvę partizanai Ateitis ir Apuokas nusišovė, Balandis buvo paimtas gyvas. Jonas Pupka, g. 1892m. suimtas ir nuteistas I Om. lagerio. Duktė Marija, g. 1927m. ir sūnus Julius, g. 1923m. nuteisti po 5 m. kalėti. Prokurorui užprotestavus byla buvo peržiūrėta ir nuteisti po I Om lagerio.

Beržas-Jonas Rušinskas, g.1926m. 1947m. pavasarį stojo į Tauro 70 apygardos Geležinio Vilko rinktinės 51 kuopos I būrį.

Žuvo 1947 09 30 Vangų km, Pakuonio valsč, Prienų apskr. 1950m. rudenį buvo apdovanotas Laisvės Kovos Kryžiaus Pasižymėjimo lapu (po mirties).

Berželis-Jonas Leckas, g.1922m. Voseliūnų km, Jiezno valsč, 37, 70 Alytaus apskr. Partizanų ryšininkas ir rėmėjas, Dainavos apygardos Dzūkų rinktinės Margio grupės rezervistas, dalyvaudavo partizanų atliekamose operacijose. 1948m. rugpjūčio mėn, po išdavimo, buvo suimtas ir nuteistas 10 m lagerio. 1958m. pavasarį iš įkalinimo vietos paleistas.

Bijūnas, g.1916m Prienų valsč, Marijampolės apskr. Tauro apygardos Geležinio Vilko rinktinės partizanas nuo 1948m. gegužės mėn.

Žuvo 1948 07 17 Rūdūpio km., Prienų valsč. ir apskr. 1950m. rudenį, po mirties, buvo apdovanotas Laisvės Kovos Kryžiaus Pasirymėjimo lapą

Bitinas-Povilas Šiugždinis, g.1925m. Alksniakiemio km, Prienų 55-65 valsč, Marijampolės apskr. Nuo 1945m. pradžios iki 1947m. vasaros vadovavo atskiram, savarankiškai veikiančiam partizanų būriui Prienų valsčiuje prie Nemuno. Perėjus į Tauro apygardos Geležinio Vilko rinktinės 4 kuopą, buvo paskirtas darbui į rinktinės štabą. Gerai kalbėjo vokiškai.

Žuvo išduotas 1947 07 17 bunkeryje Ašmintos km., Prienų valsč ir apskr. 1950m. lapkričio mėn. buvo apdovanotas Laisvės Kovos Kryžiaus Pasirymėjimo lapą

Brakonierius-Barkauskas Antanas, Vyčio apygardos Vyturio būrio 138 partizanas nuo 1944m Žuvo 1951m kovo 14d.

Barzdukas-Jurgis Grinkas, g. (Jžliausių km Krekenavos valsč. 153 Žuvo 1946m. Trankstės km. pas Savką su Šeduvos grupe.

Baublys-Ipolitas Lukoševičius, g. Glitėnų km Krekenavos valsč. 158,159 Būrio vadas. Žuvo 1948m.

Brolukas-Jonas Žukauskas, g.1928m. Prienų valsč, Marijampolės 70 apskr. 1947m. stojo į Tauro apygardos Geležinio Vilko rinktinės 51 kuopos I būrį.

Žuvo 1947 09 30 Vangų km, Pakuonio valsč, Prienų apskr. 1950m rudenį buvo apdovanotas Laisvės Kovos Kryžiaus Pasirymėjimo lapu (po mirties).

Bruklys - neišaiškintas. 162

Budrys-Vytautas Kybartas, g. 1922m. Kaspariškės km. Kelmės 149,150,196, valsč. partizanas nuo 1945m Žuvo 1956m. liepos 10d. netoli Liolių. 197

Burgaila Jonas 172

Č

Čempionas-Jonas Valenta, g. 1914 m. Trakiškių km, Marijampolės 87 valsč. ir apskr. 1944 m. rudenį stojo į besikuriančių partizanų gretas. Vadovavo būriui. 1946 m. pabaigoje buvo apdovanotas juostele už narsumą. 1947 m. pavasarį paskirtas Tauro apygardos Geležinio Vilko rinktinės rikiuotės skyriaus viršininku, o po metų jam buvo pavesta laikinai eiti rinktinės ūkio skyriaus viršininko pareigas. 1948 m. vasarą buvo paskirtas mokomosios kuopos antros laidos puskarininkių egzaminų komisijos pirmininku. 1949 m. pavasarį perkeltas į Vytauto rinktinę žvalgybos skyriaus viršininko pareigoms, tačiau, žuvus Geležinio Vilko rinktinės vadui Tigrui, gąžintas atgal ir paskirtas rinktinės vadu.

Žuvo išduotas 1949 11 14 Prankiškės km, Šilavoto valsč, Prienų apskr, rinktinės štabo bukeryje.

Čempionas-Anicetas Vazonis, g. Palivarko km. Ramygalos valsč. 155 Žuvo 1947 01 06.

D

Dagys (Aurimas)-Kazimieras Levickas, g. 1925 m. Kęstučio apy- 179, 196, 197 gardos Eimučio būrio vadas. Žuvo 1951 m. prie Eržvilko, Sakviečio km.

Danusas - neišaiškintas 191

Darius-Boleslovas Jurgelaitis, g. 1922 m. 1947 m. pabaigoje įstojo į 78 Tauro apygardos Geležinio Vilko rinktinės 51 kuopos partizanų gretas.

Žuvo išduotas 1948 02 26 Ašmintos km, Prienų valsč. ir apskr. 1950 m. rudenį. Po mirties buvo apdovanotas III laipsnio Laisvės Kovos Kryžiumi (su kardais).

Dezertyras - neišaiškintas. 15

Dédé - neišaiškintas. 38

Didvyris - neišaiškintas

152

Direktorius-Bronius Juospaitis, g. Rimaisų k. Ramygalos valsč. 135, 136, 140,
Būrio vadas 1951m. suimtas sunkiai sužeistas

142

Dovydas - žr. Juozas Milkintas

186,191,193,
195

Dragūnas-Jonas Merkevičius, g. 1916m Lietuvos kariuomenės 10 viršila. Buvęs policininkas. Vokiečių okupacijos metais tarnavo savisaugos batalione, kovojo Rytų fronte. Likviduojant Kuršo grupotę prie Liepojos pateko į rusų nelaisvę, iš kurios pabėgo. 1946m pabaigoje įstojo į Tauro apygardos Vytauto rinktinės 3 kuopą. 1947m. pradžioje paskirtas II būrio vadu. Po poros savaičių paskirtas laikinai eiti 1 kuopos vado pareigas, kuriose gegužės mėn. 20d. patvirtintas. Žuvo išduotas 1947 09 09 Žydronių km, Marijampolės valsč. ir apskr. 1950 11 03 apdovanotas Laisvės Kovos Kryžiaus III rūšies Pasižymėjimo lapu (po mirties).

Dragūnas-Pranas Šiugždinis, g.1929m. Sokonių km, Jiezno valsč, 81, 82, 83 Alytaus apskr. 1948m, po V.Mažeikos-Mindaugo suėmimo, jų sodyboje buvęs bunkeris, kuriame po sužeidimo gydėsi Mindaugas, buvo kareivių surastas. Išvengęs suėmimo, Pranas išėjo į partizanus ir birželio 30d. buvo priimtas į Tauro apygardos Geležinio Vilko rinktinės 51 kuopos I būrį.

Žuvo 1949 02 24 Buktos km, Birštono valsč, Prienų apskr.

Jo sesuo Domicėlė, g.1925m, taip pat išvengusi suėmimo, slapstėsi. Palaikė tarp būrių ryšį, padėjo partizanams apsirūpinti maistu, virė valgyti, skalbė rūbus ir atliko kitus patarnavimus 1949 02 01 ji su grupe partizanų buvo apsistojusi pas Moniką Klimaitę Gudakalnio km, Birštono valsč, Prienų apskr. Užėjus rusams, partizanams pavyko pasislėpti, o Domicėlė besitraukdama už poros kilometrų buvo nušauta

Duobkis-Danieius Grinkas, g. Užliaušių km, Krekenavos valsč. 149,150,153
Žuvo 1946 06 15 Tauragalos miške.

Dūlis - neišaiškintas

155

220

Dūmas-Pranas Bastys, g. 1933m Plokščiuose, Šakių apskr. Nuo 27, 36, 37 1945m. pavasario Tauro apygardos, Stirnos (vėliau Žalgirio) rinktinės partizanas. 1948m pradžioje buvo paskirtas 36 kuopos I būrio vadu, o rugsėjo mėn. - kuopos vado pavaduotoju. 1949m. vasarą paskirtas Žalgirio rinktinės štabo aprūpinimo poskyrio viršininką 1950m. pavasarį paskirtas rinktinės štabo ūkio skyriaus viršininku ir apdovanotas Laisvės Kovos Kryžiaus Pasižymėjimo lapu. Rugsėjo mėn. jam buvo suteiktas puskarininkio laipsnis. Žuvo 1951 02 02 Endrikių km, Šakių valsč. ir apskr. kartu su apygardos vadu Saidoku ir kitais štabo pareigūnais.

E, Ė

Elzė, Dolitlis-Jadviga Žardinskaitė, g. 1924m Ramygalos valsč. 135,136,142 Vytenio būrio partizanė, gydytoja. Suimta 1951m. kovo 14d.

Ėglis-Jonas Čiupas, gyveno Būdų km, Birštono valsč, Alytaus 73 apskr. Dainavos apygardos Dzūkų rinktinės Margio grupės I būrio partizanas.

Žuvo 1948 03 10 Jundiliškių km, Jiezno valsč, Prienų apskr.

F

Faustas-Aleksandras Grybinas, g. 1920m. Lukšiuose (Šakių apskr.), 27, 32 mokytojo šeimoje. Baigęs Marijampolės mokytojų seminariją mokytojavo. Nuo 1945m. vasaros Tauro apygardos Žalgirio rinktinės partizanas. 1947 05 12 paskirtas rinktinės žvalgybos skyriaus viršininką 1948 05 04 paskirtas rinktinės štabo viršininku, o spalio mėn. - Tauro apygardos vadu. 1949m pradžioje dalyvavo visos Lietuvos partizanų apygardų vadų suvažiavime Žemaitijoje. 1949 02 16 jam suteiktas partizanų kapitono laipsnis ir apdovanotas II laipsnio Laisvės Kovos Kryžiumi (su kardais). 1949 09 28, po išdavystės, užėjęs ant pasalos, Šunkarių miške netoli savo bunkerio buvo sužeistas ir nusišovė.

Filosofas - neišaiškintas.

17

Gabrys-Feliksas Totoris, g. Žydelių km. Krekenavos valsč. Žuvo 149
1947 05 07.

Gaudenis - 1949m. vasarą stojo į Tauro apygardos Geležinio Vilko 54, 85, 86
rinktinės 51 kuopos 1 būrį. 1950 06 05 Apušoto km, Prienų rajone,
po išdavimo sužeistas susisprogdino. 1950m rudenį buvo apdo-
vanotas Laisvės Kovos Kryžiaus Pasižymėjimo lapu (po mirties).

Gefongenas-Boleslovas Krikščiūnas, Vyčio apygardos partizanas, 148,150,151
žuvęs 1945m.

Gegužis-Jokūbas Petraitis, iš Šambalionių km Žuvo 1953 07 14. 102, 124, 148,
149, 152, 154,
155, 157, 159,
160,161

Gelbeta-Ona Mozūrienė, g. 1893m Rūdūpio km, Prienų valsč, 48, 50, 53, 54,
Marijampolės apskr. Povas gyveno pas Mozūrus jų globojamas 55, 84
nuo 1944 08 iki 1946 06.

Genius-Juozas Kisieliūsis, g. 1913m Pavidaujo km. Eržvilko valsč. 200, 212
Priklausė apygardos štabo spaudos ir informacijos skyriui
1948-49m. Žuvo 1953 03 Kartupių km

Genys - neišaiškintas 23, 38

Genys-Vladas Kučiauskas, g. 1922m. Kausiu km, Vilkaviškio valsč. 9
ir apskr. Vytauto rinktinės partizanas nuo 1945m pradžios 1947m
pavasarį perkeltas į prie apygardos štabo įsteigtą Maironio vardo
kuopą. Žuvo 1947 07 10.

Genys-Jonas Geležius, g. 1915m. Menkupių km. Kalvarijos valsč, 11
Marijampolės apskr. Gyveno Naujienėlės km, Kalvarijos valsč.

Užėjus rusams stojo į Perkūno rinktinės 4 kuopos rezervistų
būrį. 1946m. birželio mėn, rinktinę išformavus, perkeltas į Tauro
apygardos Vytauto rinktinės 4 kuopą.

1948m. vasarą įsigijęs fiktyvius dokumentus, iš organizacijos pasitraukė ir apsigyveno pradžioje Klaipėdoje, vėliau Gaižiūnuose Jonavos rajone. 1952 01 20 buvo suimtas ir nuteistas 25m. lagerio. 1956m. iš įkalinimo vietos buvo paleistas.

Genutis-A.Novickas, Kęstučio apygardos, Dubysos rajono ūkio 196 dalies viršininkas.

Gifnitas - neišaiškintas. 148,152

Girėnas - neišaiškintas. 148,152

Grafas (buvęs Krivaitis)-Justinas Lelešius, g. 1917m Navasadu 18 km., Ivaravo (vėliau Igliskėlių) valsč, Marijampolės apskr. 1943m. baigė Vilkaviškio kunigų seminariją. 1945m paskirtas į Alvito valsč, Vilkaviškio apskr. Lankeliškių parapiją. Metų pabaigoje suimtas ir užverbuotas dirbti saugumui informatoriumi slapyvardžiu Kiškis. Paleistas išėjo į partizanus ir 1946 03 01 paskirtas Tauro apygardos kapelionu. Apdovanotas juostelėmis už uolumą ir narsumą.

Žuvo kartu su penkiais štabo pareigūnais bei partizanais 1947 09 24 Birutės rinktinės štabo bunkeryje prie Veiverių, kurį tardymo metu nurodė suimtas rinktinės štabo viršininkas S.Jakštavičius-Katinas 1950 08 07 apdovanotas II laipsnio Laisvės Kovos Kryžiumi (po mirties).

Grenadierius-Juozas Misevičius, g. 1913rru JAV. Vokiečių oku- 11,12 pači jos metais tarnavo savisaugos daliniuose. Užėjus rusams suimtas. Pabėgęs 1947m. balandžio mėn išstojo į Tauro apygardos Vytauto rinktinės 43 kuopą. Žuvo 1948 02 13 Būdviečių km, Liubavo valsč, Marijampolės apskr. 1951 02 04 apdovanotas Laisvės Kovos Kryžiaus I rūšies Pasiryzėjimo lapu (po mirties).

"Gintaras" - Vlodo Vaikšnio, gyv. Vazatkiemio km, Prienų valsč. ir 73, 74, 78 apskr, sodyba.

I

Inžinierius-Kazimieras Ruibys, g. 1911m. Eržvilko valsč. Ruibynės km. 200, 201, 202,

Kęstučio ap. Lydžio-Butageidžio rinkt partizanas nuo 1946m. Dirbo apy- 203, 210, 213
gardos štabe. Suimtas 1951ra, mirė Komi ASSR lageriuose.

"Imperija" - taip buvo Povo pavadinta ir vėliau partizanų vadinama 67, 70, 72, 79,
kairiajame Nemuno krante, prie Vangų kaimo, Prienų valsčiuje 82, 84, 88
miškinga aukštuma, kurioje buvo 51 kuopos bunkeriai.

J

Jaunius-Bronius Janušaitis, g.1925m. Gražiškių km ir valsč., 9
Vilkaviškio apskr. Vokiečių okupacijos metais tarnavo policijoje,
vėliau - Vermachto speckomandoje. Frontui artėjant pasitraukė į
Vokietiją, tačiau, nepavykus patekti į amerikiečių zoną, 1945m
rudenį slapta grįžo į Lietuvą. 1946 06 10 priimtas į Tauro apygar-
dos Vytauto rinktinės 1 kuopos II būrį. 1947m. pradžioje - patvirtin-
tas 2 kuopos II būrio vadu. Vasarą baigė mokomosios kuopos
pirmąją laidą ir gavo jaunesniojo puskarininkio laipsnį.

Žuvo 1947 12 19 prie Virbalio, Mažučių km, besitraukdamas
nuo persekiojančių kareivių.

Jagminas Bronius 171,172,175,185

"Jeruzalė" - 4 kuopos II būrio bunkeris, pastatytas 1946 12 Kalvių 11,13
km, Kalvarijos valsč, Marijampolės apskr, pas Feliksą Grigaitį. Po
išdavystės, 1947 0613 bunkeris kareivių buvo surastas ir sunaikin-
tas. Feliksas Grigaitis buvo nuteistas 10m. lagerio.

Jokubauskas Antanas 163

Jovaras-Dainelis Krizostomas, g. 1915m. Žūkų km, Jankų valsč, 24
Šakių apskr. Nuo 1947 05 22 Tauro apygardos Žalgirio rinktinės
Vyčio (vėliau 34) kuopos partizanas. Pasidavęs gyvas, Jovaras
buvo nuteistas 25m. lagerio. Į Lietuvą grįžo 1957m Mirė 1986m.
Šeduvoje. Danelis Krizostomas tardymo metu nurodė Liepalotų
miške esantį bunkerį, kuriame 1949 03 10 žuvo trys partizanai:
Valentinas Dainelis (Krizostomo brolis)-Jūrininkas, g. Žūkų km,
Jankų valsč, Šakių apskr. Nuo 1947 05 22 Tauro apygardos Žal-
girio rinktinės Vyčio (vėliau 34) kuopos partizanas.

Jovaras - neišaiškintas.

199

Jušky Povilas, g. Ažuolynės km. Viduklės valsč. Žuvo kartu su broliu Juozu Klaipėdos krašte. 176,177,179

Jūrininkas - neišaiškintas.

152

K

Kaimas "X" - Ašmintos km, Prienų valsč. ir apskr.

63, 64, 66

Kairienė

163

Kairys-Petras Mockapetris, g.1925m Cepeliškių km, Prienų valsč, 85, 87, 88 Marijampolės apskr. 1944m. pabaigoje stojo į partizanų gretas. 1946m. pabaigoje paskirtas Tauro apygardos Geležinio Vilko rinktinės štabo ūkio skyriaus globos poskyrio viršininku ir apdovanojamas juostele už uolumą. 1947m. pradžioje paskirtas 3 kuopos II būrio vadu, o pavasarį - šios kuopos vada 1948m pabaigoje, baigus II mokomosios kuopos kursą, jam buvo suteiktas jaunesniojo puskarininkio laipsnis. 1949m. vasarą buvo paskirtas Vyčio tėvūnijos vadu. Partizanavimo pradžioje, puolant Šilavotą, buvo sunkiai sužeistas. 1949 11 12 Naujo Klebiškio km, Šilavoto valsč, Prienų apskr, nusižengė partizanų Drausmės Statuto nuostatams, čekistų užverbuoto rėmėjo buvo išduotas ir klastos būdu suimtas. 1951 01 26 buvo nuteistas sušaudyti. Kadangi tardymo metu išdavė daug partizanų bunkerių, rėmėjų ir ryšininkų, 1950 03 25 apygardos įsakymu Nr.6, buvo atiduotas partizanų Karo Lauko Teismui.

Povo teiginys dienoraštyje, kad Kairio išduoti bunkeryje žuvo septyni partizanai yra neteisingas. Kairio išduoti žuvo tik Geležinio Vilko rinktinės vadas Jonas Valenta-Čempionas ir kitame bunkeryje - Povilas Petraitis-Gerutis ir Henrikas Jakinevičius-Kirvis.

Kantras-Andrius Mozūras, g.1896m. Šiauliškių km, Prienų valsč, 50, 51, 52, 53 Marijampolės apskr. Gyveno Rūdūpio km, Prienų valsč.

Kardas-Jonas Valatka, g.1926m. Voseliūnų km, Jiezno valsč, 85 Alytaus apskr. Alytaus apskr. Jiezno valsč. Kisieliškių apylinkės

sekretorius. 1946m pavasarį stojo į Tauro apygardos Geležinio Vilko rinktinės partizanų gretas. Buvo paskirtas 4 kuopos II būrio I skyriaus skyrininku. 1947m. pradžioje apdovanotas juostele už uolumą o vėliau paskirtas I būrio vadu.

Žuvo 1949 12 20 Julijanavos km, Jiezno valsč, Prienų apskr. 1950m rudenį, po mirties, buvo apdovanotas Laisvės Kovos Kryžiaus Pasižymėjimo lapu.

Kaributas-Juozas Boruta, g. 1917m, Kampinių km, Jonavos (vėliau 16,17 Kalvarijos) valsč, Marijampolės apskr. Tarnavo Lietuvos kariuomenėje, buvo šaulys. 1945m, gresiant išvežimui, stojo į partizanų gretas. 1946m rudenį paskirtas Tauro apygardos štabo ūkio skyriaus viršininku. 1947m. vasarą iš pareigų atleistas ir metų pabaigoje paskirtas Vytauto rinktinės 43 kuopos I būrio vadu ir kuopos vado pavaduotoja Apdovanotas juostele už uolumą. 1948m. pradžioje paskirtas Brolių teismo nariu.

Žuvo 1948 09 16 Gintautų km, Kalvarijos valsč, Marijampolės apskr. LDegučio sodyboje su kovos draugu Justinu Butanavičiumi-Baliniu, Gegužiu. 1950 09 02 apdovanotas III laipsnio Laisvės Kovos Kryžiumi (su kardais) (po mirties).

Karilė - neišaiškintas.

153, 154

Kariūnas-Rapolas Vaznonis (Vėtros ir Čempiono brolis), g. Pali- 155 varko km. Ramygalos valsč. Žuvo 1950m.

Karvelis-Feliksas Čereška, g. 1912m Brazavo km, Kalvarijos valsč, 10,11,13 Marijampolės apskr. Buvęs policininkas 1944m vasarą, užėjus rusams stojo į besikuriantį partizanų būrį. 1945m pabaigoje paskirtas Tauro apygardos Perkūno rinktinės 4 kuopos II būrio vadu. 1946m birželio mėn, rinktinę išformavus, perkeltas į Vytauto rinktinę. 1947m pavasarį apdovanotas juostele už uolumą vasarą - paskirtas Kalvarijos rajono žvalgybos viršininku, o metų pabaigoje -44 kuopos vadu. 1948 02 09 Žaliosios miške Liudvinavo valsč, Marijampolės apskr, kautynių metu sužeistas nušalo kojas ir buvo atleistas iš kuopos vado pareigų. 1949m. pabaigoje paskirtas Vytauto rinktinės Gedimino tėvūnijos II grandies vadu. 1950m. pa-

baigoje jam suteiktas jaunesniojo puskarininkio laipsnis. 1951 04 02 apdovanotas Laisvės Kovos Kryžiaus I rūšies Pasižymėjimo lapu. Gegužės mėn. paskirtas į rinktinės štabą Visuomeninės dalies (VA) viršininku, vėliau ėjo štabo viršininko pareigas.

Žuvo išduotas 1952 01 21 Patilčių km., Vilkaviškio raj. kartu su rinktinės vadu ir trimis štabo pareigūnais.

Kaštonas-Vincas Kalinauskas, g. 1919m. Liubavo valsč. Marijam- 12 polės apskr. 1945m. įstojo į Liubavo liaudies gynėjų eiles. 1946m. pabaigoje, Tauro apygardos Vytauto rinktinės 4 kuopos III būrio vado Pempės užverbuotas specagentu. 1947 06 06, po išdavimo, suimtas ir 1947 08 08 nuteistas 10m. lagerio.

Katytė-Janina Stankevičiūtė.

134,139,143

Kastytis, g.1924m. Kaune. 1946m pabaigoje stojo į partizanų 70, 78 gretas. Buvo paskirtas Tauro apygardos Geležinio Vilko rinktinės 4 kuopos I būrio būrininku.

Žuvo 1948 02 26 Ašmintos km., Prienų valsč. ir apskr. 1950m rudenį (po mirties) buvo apdovanotas III laipsnio Laisvės Kovos Kryžiumi (su kardais).

Keleivis-Aloyzas Stumbrys, g. Kelmėje. Partizanavo nuo 1948m. 164,196 Butageidžio rinktinės štabo narys. Žuvo 1952m. liepos 1d. Raseinių raj.

Kelmas (vėliau Vytenis)-Juozas Milinkevičius, g. 1919m Trum- 12 palio km., Punsco valsč., Seinų apskr. Nuo 1946m. pradžios Perkūno rinktinės partizanas. Birželio mėn, išformavus rinktinę, pervestas į Tauro apygardos Vytauto rinktinę. 1947m. rudenį apdovanotas juostele už uolumą. 1949m rudenį paskirtas komiteto nariu kovai su alkoholizmu, o metų pabaigoje - Gedimino tėvūnijos vado pavaduotoja 1950m. vasarą jam suteiktas grandinio laipsnis. Rug- sėjo mėn. 11d po išdavystės, surastas slėptuvėje Girgontų km, Bartininkų valsč., Vilkaviškio apskr. su dviem kovos draugais - Vytautu Sinkevičium-Bėgūnu, Rimantu ir Juozu Černiumi - susi- sprogdino. Metų pabaigoje apdovanotas Laisvės Kovos Kryžiaus I rūšies Pasižymėjimo lapu (po mirties).

Kęstutis-Jonas Antanaitis , žuvo 1949m.	138, 143, 148, 150, 154, 155, 156,157,158
--	---

Kęstutis-Kęstutis Valenta, g.1925m. Padvariškių km, Igliskėlių valsč, Marijampolės apskr. Nuo 1945m. pradžios iki 1947m. vasaros buvo partizanu atskirame, savarankiškai veikiančiame būryje Prienų valsčiuje prie Nemuno. Perėjus į Tauro apygardos Geležinio Vilko rinktinės sudėtį, 1947 12 15 buvo paskirtas laikinai eiti 51 kuopos vado pareigas, iš kurių 1948 06 22 buvo atleistas ir 07 02 laikinai paskirtas eiti kuopos žvalgą 1948 10 28 patvirtintas kuopos žvalgą Buvo tarnavęs Lietuvos kariuomenėje, todėl, šalia tiesioginių pareigų, vadovavo partizanų kariniam apmokymui.

Žuvo išduotas 1950 11 17 Kalvių miške, bunkeryje (Prienų raj.).

Klajūnas-Antanas Bakšys , g. 1923m Raseiniuose. 1944m. Vietinė Rinktinės savanoris, mokytojas Partizanas nuo 1947m. - Kęstučio apygardos, nuo 1951m. - Jūros sr. vadas. Žuvo 1953 01 17 Kelmės raj.	199, 200, 201, 209, 212
--	----------------------------

Klajūnas-Kazakevičius, g.1928m. Pakuonio valsč, Kauno apskr. 1947m. vasarą įstojo į Tauro apygardos Geležinio Vilko rinktinės 51 kuopos partizanų gretas. Žuvo 1948 04 14.

Klajūnas-Ipolitas Petraitis , iš Mučiūnų km. Žuvo 1946m.	146,148,153
---	-------------

Klemensas Vyšniauskis	177
------------------------------	-----

Klevas -neišaiškintas.	142
-------------------------------	-----

Klimašauskis Bladzius	171
------------------------------	-----

L

Labutis - neišaiškintas.	190,191
---------------------------------	---------

Lakštingala - neišaiškintas.	186,191,192
-------------------------------------	-------------

Lakštingala-Motiejus Jaruševičius, g.1920m. Plastapninkų km, 73
Butrimonių valsč., Alytaus apskr. Dainavos apygardos Dzūkų rink-
tinės Margio grupės I būrio, o vėliau grupės vadas.

Žuvo 195102 15 po išdavimo Jaunionių km, Butrimonių valsč,
Alytaus apskr.

Lapelis, žuvo 1953m.

153

Lapinas-Adolfas Krikščiūnas, g. Mučiūnų km Krekenavos valsč. 152,153
Žuvo 1946m

Lapinas, g.1926m 1945m stojo į partizanų gretas. Buvo paskirtas 69, 70
į Tauro apygardos Geležinio Vilko rinktinės 4 kuopos I būrį.

Žuvo 1947 09 30 Vangų km, Pakuonio valsč, Prienų apskr.
1950m. pabaigoje apdovanotas Laisvės Kovos Kryžiaus Pasižymėji-
mo lapu (po mirties).

Liepsna-Pranas Aglinskas, g.1918m. Girininkų km, Prienų valsč, 70
Marijampolės apskr. Lietuvos kariuomenėje tarnavo artilerijos pulke.
1945m pavasarį stojo į partizanų gretas. Buvo paskirtas Tauro
apygardos Geležinio Vilko rinktinės 4 kuopos II būrio vada 1946m.
pabaigoje jam buvo suteiktas grandinio laipsnis, apdovanotas juos-
tele už narumą. 1947m. vasarą paskirtas laikinai eiti 4 kuopos
vado pareigas, bet už nusižengimą Drausmės Statuto nuostatams,
rudenį buvo iš šių pareigų atleistas.

Žuvo išduotas 1948 07 26 Pamoterio km, Pakuonio valsč,
Prienų apskr.

Linas - dvylikto (Liubavo) rajono žvalgybos viršininkas.

13

Lyras, Laimutis-Jonas Nuobaras, g. Ožnugario km. Batakių valsč. 176, 201
1949-50m. Butageidžio rinkt, vadas. 1950m. suimtas, užverbuotas
(specagentas Šiaurys).

Lubinas-Julius Mielkus, g. 1923m. Vaitokiemo km, Punsko valsč, 12,13
Seinų apskr. 1945m pradžioje įstojo į Perkūno rinktinės partizanų
4 kuopą, paskirtas būrininku. 1946m birželio mėn, rinktinę išfor-
mavus, pervestas į Vytauto rinktinę ir metų pabaigoje paskirtas 4

kuopos II būrio vado pavaduotoju, o gegužės mėn. - būrio vadu.
Apdovanotas juostele už narsumą.

1947 06 10 bunkeris "Paneriai" Gintautų km, Kalvarijos valsč, Marijampolės apskr., kuriame Lubinas slaugė sužeistą kuopos vadą Špoką, buvo kareivių užpultas. Kuopos vadas žuvo, o Lubinas buvo kontūzytas, paimtas gyvas ir nuteistas 25m. lagerio. Grįžęs gyvena Naujamiestyje Panevėžio raj.

"Lietuvaite" (buvusi "Lakštutė") - Antano Šiugždinio-Lietuvaicio, 74, 78, 79, 80 g.1889m, gyvenančio Vazatkiemio km, Prienų valsč. ir apskr, sodybos pavadinimas. 1947 09 sodyboje buvo įrengtas bunkeris, kuriame iki 1948 05 slepiasi partizanai. 1948m birželio mėn. pabaigoje buvo suimto partizano V.Mažeikos tardymo metu išduotas ir čekistų likviduotas. Operacijos metu sūnus Algimantas, g.1930m, bandė pabėgti, buvo sunkiai sužeistas ir paguldytas į Prienų, vėliau Alytaus ligoninę, kur iki liepos mėn. 14d. gydėsi. Šeimininkas Antanas Šiugždinis ir šeimos nariai buvo suimti ir nuteisti po 10 metų lagerio. 1950 09 15 Antanas Šiugždinis buvo apdovanotas Laisvės Kovos Kryžiaus Pasirymėjimo lapu. Mirė 1952 06 19 Dubravlage.

M

Malona-Adelė Francaitė, g.1913m. Rūdupio km, Prienų valsč, 48, 49, 50, 51, Marijampolės apskr. Gyveno Birštone. Apklausos metu neprisi- 52, 53 pažino Povą pažįstanti ar su juo bendravusi.

Marytė

136

Marytė-Marijona Kavaliauskaitė, Anupro sužadėtinė, g.1922m 56, 57, 64, 65 Kampiškių km, Prienų valsč, Marijampolės apskr. Vokiečių okupacijos metais dirbo Vokietijoje. Nuo 1945m. vasaros - partizanų ryšininkė, slapyvardžiu Ramunė. 1947 05 saugumo susekta, buvo tardoma ir užverbuota dirbti agente slapyvardžiu Petronė. Perėjusi į nelegalią padėtį, 1949 12 13 buvo suimta ir nuteista 10m lagerio. 1958m pavasarį iš įkalinimo vietos paleista.

Merkys (buvęs Vermachtas)-Algirdas Juodis, g.1924m Keblišio 65 km, Pakuonio valsč, Kauno apskr. 1945m. pradžioje stojo į parti-

zanų gretas. 1946m. pavasarį buvo paskirtas Mindaugo būrio partizanų vadu, vėliau Tauro apygardos Geležinio Vilko rinktinės 5 kuopos (vėliau pavadintos "Žiedo kuopa") vadu.

Žuvo išduotas 1947 07 17 bunkeryje Ašmintos km., Prienų valsč. ir apskr.

Meteoras-Vincas Prajera, g.1923m Pavasakės km, Iglirkėlių valsč, 65 Marijampolės apskr. 1945m. stojo į partizanų gretas. Buvo paskirtas į Tauro apygardos Geležinio Vilko rinktinės 4 kuopos I būrį skyrininku, o vėliau būrininku. 1947m. pradžioje jam suteiktas grandinio laipsnis

Žuvo išduotas 1947 07 17 bunkeryje, Ašmintos km, Prienų valsč. ir apskr. 1950m rudenį apdovanotas Laisvės Kovos Kryžiaus Pasivymėjimo lapu (po mirties).

Mėlinis Povilas 173,176,179

Mėnesėlis-Henrikas Markauskas, g. 1913m. Mučiūnų k. Žuvo 160 1951m. kovo 14d.

Migla-Kazys Gervė, g.1926m. Pakuonio valsč, Kauno apskr. 1946m. 78 pabaigoje įstojo į Tauro apygardos Geležinio Vilko rinktinės 4 kuopą ir paskirtas II būrio būrininku. 1948m. pavasarį buvo suteiktas grandinio laipsnis.

Žuvo išduotas 1948 02 26 Ašmintos km, Prienų valsč. ir apskr. 1950m. rudenį, po mirties apdovanotas III laipsnio Laisvės Kovos Kryžiumi (su kardais).

Milkintas Jonas, g. 1918m. Nemakščių valsč. Žuvo 1945m. prie 170, 172, 173, Balsės 176, 178, 179, 180, 181, 184, 186

Milkintas Stasys, g. 1919m Nemakščių valsč. Daukanto būrio 168,171,172,179 Birutės rinkt apsaugos eilinis Žuvo 1951m sausio 24d. Kelmės raj. bunkeryje.

Milkintas Vincas, g. 1905m. Nemakščių valsč. Partizanas nuo 178,179,181

1944m Žuvo 1947 12 25 Bargailių km. Kelmės raj.

Mindaugas-Augustas Astrauskas, g. Saubalionių km. Krekenavos valsč. Žuvo 1948m. 152

Mindaugas-Vincas Mažeika, g.1919m. Gustaičių km, Marijampolės valsč. ir apskr. Baigęs Marijampolės mokytojų seminariją mokytoju Prienuose. 1948 09 24 buvo saugumo leitenanto Govėdos užverbuotas informatoriumi slapyvardžiu Stumbras nenorėdamas būti išdaviku, vieno susitikimo metu Govėdą nušovė ir 1947 10 13 stojo į Tauro apygardos Geležinio Vilko rinktinės 51 kuopos partizanų gretas. Išgijęs po sužeidimo 1948 04 01 perėjo į Dainavos apygardos Dzūkų rinktinės Margio būrį. 1948 06 28 Vaitiškių km, Birštono valsč, Prienų apskr, pas Juliją Bendaravičienę buvo rusų užkluptas ir bėgant sužeistas. Bandydamas nusišauti, sunkiai sužeidė ir be sąmonės buvo suimtas. Tardymo metu išdavė daug bunkerių, ryšininkų ir rėmėjų. Kartu su juo 1949 01 15 buvo nuteistais 30 asmenų. Mindaugas buvo nuteistas 25m lagerio. Mirė 1949 05 23 Vorkutoje, lageryje Riečlag.

Mockus 180

N

Naktibalda-Vitalija Juselytė, g. 1924m. Balzupių km, Šunskų 10 valsč, Marijampolės apskr. 1946m gruodžio mėn. Vytauto rinktinės vado Vampyro užverbuota štabo ryšininke su 4 kuopos štabu. Apdovanota juostele už uolumą. 1947m. birželio mėn. suimta. 1948 02 14 nuteista 25m. lagerio.

Našlaitis-Pranas Jurgelevičius, g.1928m. Prienuose. 1947m. 70,78 pradžioje įstojo į Tauro apygardos Geležinio Vilko rinktinės 51 kuopos I būrio partizanų gretas.

Žuvo 1948 02 26 Ašmintos km, Prienų valsč. ir apskr. 1950m. rudenį, po mirties, buvo apdovanotas III laipsnio Laisvės Kovos Kryžiumi (su kardais).

Našlaitis-Jonas Petraitis, g. 1927m. Graužų km. Viduklės valsč. 186, 195, 202, 232

Partizanas nuo 1948m. (buvo suimtas, užverbuotas, 1948 03 06 203, 210 pabėgo ir tapo partizanu). Suimtas 1950 11. 1952m. liepos 22d, perspėjęs provokuojamus partizanus, žuvo.

Neužmirštuolė - neišaiškinta.

137

Nykštukas-Stasys Gurevičius, g. 1918m. Senabūdžio km, Liuba- 10 vo valsč, Marijampolės apskr. Vytauto rinktinės IV kuopos partizanas. 1947m. gegužės mėn. vadovavo J.Lukšos-Kęstučio ir J.Krikščiūno-Vytauto perėjimui į Lenkiją. Birželio mėn. paskirtas rinktinės IV kuopos I būrio ir Lenkijoje esančio partizanų būrio vadu. Rugsėjo 20d. apdovanotas juostele už uolumą. 194712 15 su grupe partizanų lydėjo J.Lukšą-Skrajūną ir K.Pyplį-Audronį į užsienį. Į Lietuvą grįžo 1948 02 12.

Žuvo 1951m. Augustavo apylinkėse, Lenkijoje. 1951 02 04 apdovanotas Laisvės Kovos Kryžiaus I rūšies Pasižymėjimo lapu.

O

Oželis-Albinas Ratkelis, g. 1920m Žydronių km, Marijampolės 7,12 valsč. ir apskr. 1944m. vasarą, užėjus rusams, su V.Gavėnu suorganizavo partizanų būrį, vėliau išaugusį į Vytauto rinktinę. Energingai dalyvavo Tauro apygardos kūrime, pirmajame jos štabe užėmė propagandos skyriaus viršininko postą. 1945 08 20 paskirtas Vytauto rinktinės štabo komplektavimo skyriaus viršininku, o po mėnesio - rinktinės žvalgybos skyriaus viršininku. Šiose pareigose dirbo iki žuvimo.

Žlugus pirmajam Tauro apygardos štabui ir "Laisvės Žvalgo" redakcijai, daug prisidėjo prie jos atkūrimo ir laikraščio leidyklos atnaujinimo.

1946 09 01 paskirtas apygardos Karo Lauko Teismo nariu, o mėnesio pabaigoje suteiktas grandinio laipsnis, apdovanotas juostele už uolumą, paskirtas laikinai eiti rinktinės štabo ūkio skyriaus viršininko pareigas, iš kurių metų pabaigoje atleistas. 1947m. pradžioje apdovanotas juostele už narumą. Vasarą, labai gerai baigus puskarininkių ruošimo kursus, apdovanotas vardiniu laikrodžiu, pagyrimo raštu ir pakeltas į jaunesniojo puskarininkio laipsnį. Rugpjūčio mėn, atleidus iš Vytauto rinktinės vado pareigų V.Gavėną-

Vampyrą ir paskyrus rinktinės vadu K.Grebliką-Sakalą, Oželis, kurio nuomonė dėl vadovavimo rinktinei, kovos vedimo ir žvalgybinio darbo nesutiko su Sakalo nuomone, padavė apygardos vadui Žvejui raportą, prašydamas atleisti jį iš pareigų, perkeliančią kitą pavaldumą. Žvejys patenkino Oželio ir kovotojų Dainiaus, Šalmo, Klaido, Vyturio ir Viesulo, kurie taip pat buvo nepatenkinti Sakalo vadovavimu, raportus ir atleido juos nuo rugsėjo 22d. iš pareigų su teise pasirinkti tolimesnę tarnybos vietą pagal jų pageidavimą.

1947m. spalio mėn. 25d, suimtas buvęs 3-ios kuopos vadas J.Valaitis-Viesulas tardymo metu nurodė Marijampolės rajono žvalgybos viršininko V.Gvozdaičio-Vytūrio slėpimosi vietą, kuris suimtas parodė kur slepiasi Oželis Tą pačią (25-a) dieną, užpulti slėptuvėje Meškučių km, Marijampolės valsč. ir apskr, pas Garnatkevičių, Oželis, Vytauto rinktinės adjutantas Albinas Salinka-Dainius ir pasyvus laisvės kovotojas Albinas Garnatkevičius-Vilkas pasiūlymą pasiduoti atmetė ir, neturėdami galimybės gintis, susisprogdino.

P

Paneriai - Tauro apygardos Vytauto rinktinės sanitarinis bunkeris, 14,15 pastatytas 1946m. pabaigoje 4-os kuopos teritorijoje Gintautų km, Kalvarijos valsč, Marijampolės apskr. pas Bronių Zavecką. Jame buvo gydomi sužeisti ar sergantys partizanai. 1947 06 10 po išdavystės bunkeris buvo surastas ir sunaikintas. Bronius Zaveckas, jo žmona Marija ir sūnus Albinas slapyvardžiu Neris buvo nuteisti po 10m. lagerio.

Parašiuotas-Alfonsas Vaičiūnas, iš Ickūnų km. Krekenavos valsč, 149,152,154 suimtas 1948m.

Pasienietis-Stasys Kubelda, g. 1920m Kalvarijoje. 1940m. Sovietų Sąjungai okupavus Lietuvą, stojo į komjaunimą ir dirbo Liubavo komjaunimo organizacijos sekretoriumi. Vokiečių okupacijos metu slapstėsi. 1944m užėjus rusams, nuo spalio mėn. dirbo Liubavo milicijos apylinkės igaliojiniu. Jam suteiktas vyresniojo puskarininkio laipsnis. 1947m. gegužės mėn, Tauro apygardos Vytauto rinktinės žvalgybos skyriaus viršininko Oželio buvo užverbuotas

specagentu. Rudenį po išdavimo suimtas ir 1948 05 06 nuteistas 10m. lagerio.

Patėvis - neišaiškintas.

17

Paukštelis-Jonas Vepštas, g. Petriškių km. Ramygalos valsč. Žu- 135, 137, 140,
vęs 1951 03 14. 142

Paukštys-Aleksas Laucius, g. 1918m Kupriškių km. Kelmės raj. 195,196
Partizanas nuo 1945m Žuvo Gailių km. Kelmės raj.

Paulauskis Bronius, Raseinių apylinkėse veikęs Kęstučio apygar- 185
dos partizanas.

Pavasaris-Juozas Batutis, g.1921m Pagaršvio km, Prienų valsč, 65, 87
Marijampolės apskr. 1945m. pradžioje stojo į partizanų gretas ir
buvo paskirtas į Tauro apygardos Geležinio Vilko rinktinės 4 kuo-
pos I būrį, vėliau paskirtas šio būrio vada 1947m. pradžioje jam
suteiktas grandinio laipsnis, paskirtas 4 kuopos kuopininku.
Žuvo išduotas 1947 07 17 bunkeryje, Ašmintos km, Prienų
valsč. ir apskr. 1950m rudenį apdovanotas Laisvės Kovos Kryžiaus
Pasižymėjimo lapu (po mirties).

'Pelių karalystė' - 4 kuopos 3 būrio bunkeris Liubavo valsčiuje. 13

Pempė (valiau Mindaugas)-Vytautas Matulevičius, g. 1921m. 12, 13
Kazlavo km, Liubavo valsč, Marijampolės apskr. Nuo 1945m.
Perkūno rinktinės partizanas. 1946m. vasarą paskirtas 4 kuopos III
būrio vadu. Išformavus rinktinę, 1946m birželio mėn. perkeltas į
Vytauto rinktinę ir metų gale jam suteiktas grandinio laipsnis.
1947m. pradžioje apdovanotas juostele už uolumą, o liepos mėn.
paskirtas rajono žvalgybos viršininku, 1948m pavasarį, šalia tiesio-
ginių pareigų, paskirtas 4 kuopos II būrio vadu. 1949m. rugsėjo
mėn. perkeltas į Kęstučio tėvūniją ir paskirtas tėvūnijos vado
pavaduotoju. Pakeitė slapyvardį į Mindaugas. Spalio mėn. 13d,
slėpdamasis vandenyje nuo grupę užpuolusių kareivių, persišaldė,
susirgo plaučių uždegimu ir 1950 01 05 mirė. Palaidotas Trilaukio
km, Pajavonio valsč, Vilkaviškio apskr. miškelyje. 1992 07 25

perlaidotas į Kalvarijos kapines - bendrą partizanų kapą. Apdovano-
tas Laisvės Kovos Kryžiaus I rūšies Pasižymėjimo lapu (po mirties).

Pinavijas-Albinas Samsonas, g. 1923m. Valavičių km., Keturva- 9
lakių valsč, Vilkaviškio apskr. 194610 20 įstojo į Vytauto rinktinės
2 kuopos partizanų gretas. Žuvo 1948 03 01 Baltrakio km, Gižų
valsč, Vilkaviškio apskr.

Plunksna-Mykolas Žilionis, g. 1917m. Šilavoto km, Liudvinavo 10,17
valsč, Marijampolės apskr. Išsilavinimas aukštasis. Į Tauro apy-
gardos Vytauto rinktinės partizanų gretas įstojo 1946m. vasarą.
Paskirtas rinktinės adjutantu. Metų pabaigoje, šalia tiesioginių pa-
reigų, paskirtas laikinai eiti ūkio skyriaus viršininko pareigas. 1947m.
pradžioje suteiktas jaunesnio puskarininkio laipsnis ir apdovano-
tas juostele už uolumą. Balandžio mėn. 28d. iš ūkio skyriaus viršinin-
ko pareigų atleistas ir paskirtas rinktinės štabo viršininku. Brolių
Teismo pirmininkas. 1947 08 20 perkeltas į apygardos štabą ir
paskirtas apygardos štabo ūkio skyriaus viršininku.

Žuvo išduotas 1947 09 04 Avikilų km, Liudvinavo valsč, Mari-
jampolės apskr. Vytauto rinktinės štabe. Rugsėjo mėn. 15d. apdo-
vanotas juostele už narsumą (po mirties).

Politrukas-Karolis Grinkas, iš (Jžliaušių km. Krekenavos valsč, 154
žuvo 1946m. Traukštės km.

Povas-Heinrich Rossman 5, 6, 41, 43, 54,
56, 58, 65, 70,
77, 88, 89

"**Pranukas**" - neišaiškintas rėmėjas. 72, 79

R

Ramunė-Liuda Semelevičiūtė-Drangienė, ryšininkė. 1947m. jos 191
namuose įvyko KA partizanų suvažiavimas. Buvo areštuota.

Regimantas, Trimitas-Vincas Skačkauskas, g. Kražiuose, Kelmės 185, 186, 195,
valsč. Iki 1951m. birželio mėn. - eilinis Birutės rinktinės partizanas, 199, 202, 203,

vėliau - KA ūkio skyriaus viršininkas. Žuvo 1951 10 05. 209, 210, 213

Remigijus-Robertas Gedvilas, g. 1921m. Kelmėje. Mokytojas. 189,191
1948m. pab.-1949m. I-oje pusėje - Kėstučio apygardos štabo viršininkas. Suimtas 1949m. birželio mėn.

Rėčkus - neišaiškintas.

Riešutas - neišaiškintas 211

Rimvydas-Jurgis Krikščiūnas, g. 1919m. Gorkyje, gyveno Kaune 7, 8, 9,10
Panemunėje. Baigus Karo mokyklos aspirantūrą jam buvo suteiktas atsargos jaunesniojo leitenanto laipsnis. Mokėsi universitete, kurio nebaigęs, 1945m. pabaigoje, stojo į partizanų gretas. 1946m. vasarą buvo Mindaugo kuopos vadu Dainavos apygardoje, vėliau žvalgybos skyriaus viršininku, apygardos štabo organizavimo skyriaus viršininką 1947m. gegužės mėn. viduryje su Juozu Lukša-Skirmantu perėjo į Lenkiją atstatyti nutrūkusių ryšių su Vakarais. Grįžus, liepos mėn. paskirtas Dainavos apygardos štabo viršininku.

Antrą kartą išėjo į Lenkiją 1949m. tikslu išvykti į Vakarus pas J.Lukšą-Skrajūną ryšių reikalais. Belaukiant kol bus organizuotas naujas išvykimas, buvo išduotas ir 1949m gruodžio mėn. 15d. Šlynakiemio km., Punsko valsč., žuvo. 1949 02 16 aktu Nr.4 jam suteiktas laisvės kovotojo, partizanų kapitono laipsnis, 1950m. LLKS Prezidiumo nutarimu Nr5 apdovanotas I laipsnio Laisvės Kovos Kryžiumi (su kardais) kartu suteikiant Laisvės Kovotojo Karžygio garbės vardą.

Riteris-Matas Povilauskas, suimtas 1953 09 16. 160

Rymantas- Jonas Aleščikas, g. 1917m. Minkiškių km, Rudaminos 8,15,16
valsč, Seinų apskr. Buvęs šaulys, Lietuvos kariuomenės leitenantas. 1941m. pasitraukė į Lenkiją ir tarnavo vokiečių kariuomenėje. 1945-1946m. buvo Algimanto rinktinės vadas Dzūkijoje, vėliau Pietų Lietuvos srities vado adjutantas, 1946m. rudenį perkeltas į Tauro apygardos štabą, pakeitė slapyvardį į Margis (ankstesni slapyvardžiai: Gediminas, Gintautas) ir paskirtas apygardos adjutantu ir Karo Lauko Teismo prokuroru. Metų pabaigoje iš apygardos

dos adjutanto pareigų atleistas ir paskirtas štabo rikiuotės skyriaus viršininku. Slapyvardį Margis pakeitė į Rymantas. 1947m vasarą, organizuojant partizanų apmokymą puskarininkio laipsniui gauti, paskirtas apygardos štabo organizacinio skyriaus viršininku ir egzaminų komisijos pirmininku. Rugsėjo mėn. pabaigoją žuvus Birutės rinktinės vadovybei, paskirtas Birutės rinktinės vadu, o žuvus apygardos vadui Žvejui, 1948 04 04 perėmė vadovavimą apygardai kartu eidamas ir rinktinės vado pareigas.

Žuvo 1948 08 10 Jonučiuose prie Garliavos Birutės rinktinės štabo būstinėje kartu su dviem rinktinės štabo pareigūnais.

Rytis-Pranas Kleiza, g.1927m Pakampiškių km., Prienų valsč., 69, 82 Marijampolės apskr. Nuo 1946m rudens Tauro apygardos Geležinio Vilko rinktinės 3 kuopos partizanas 1947 08 14 patvirtintas kuopos kuopininku, po mėnesio paskirtas apygardos štabo žvalgybos skyriaus sekretoriumi kuopos vado teisėmis, spalio mėn. suteiktas grandinio laipsnis. 1948m. vasarą paskirtas Geležinio Vilko rinktinės adjutantu, o rudenį, be šių pareigų - spaudos ir informacijos skyriaus viršininkas Baigės II mokomosios kuopos laida, 1948 11 23 pakeltas į jaunesniojo puskarininkio laipsnį. 1949 05 28 paskirtas rinktinės štabo viršininku, o rudenį skiriamas laikinai eiti rinktinės vado pareigas 1949 12 26 buvo klastos būdu suimtas ir 1951 01 26 nuteistas sušaudyti.

"Rambynas" - 4 kuopos 3 būrio bunkeris Liubavo valsčiuje. 11,13

"Ramybė" - neišaiškintas bunkeris 63

S

Saidokas (vėliau Karijotas)-Viktoras Vitkauskas, g. 1920m Vencloviškių km, Čekiškės valsč, Kauno apskr. Buhalteris. Čekistams verčiant jį užsiverbuoti saugumo agentu, 1946m išėjo į partizanus. 1948m. vasarą buvo paskirtas Žalgirio rinktinės vadu. Prieš tai dirbo rinktinės adjutantu ir žvalgybos skyriaus viršininku. 1949m. pavasarį paskirtas Tauro apygardos štabo viršininku, o rudenį - Tauro apygardos vada 1949 05 05 jam buvo suteiktas partizanų leitenanto laipsnis Gruodžio mėn. apdovanotas II laipsnio Laisvės

Kovos Kryžiumi. 1950m. vasarą buvo paskirtas Pietų Lietuvos Srities vado pirmuoju pavaduotoju.

Žuvo išduotas 1951 02 02, užvažiavęs su grupe štabo pareigūnų ant pasalos Endrikių km, Šakių valsč. ir apskr. 1951 02 16 jam po mirties buvo suteiktas partizanų kapitono laipsnis.

Sakalas-Apolinaras Klėris, žuvęs 1952 03 12 138,143,156

Saulutė-Marcelė Laurinaitytė, g. 1927m. Ardzijauskų km, Jankų valsč, Šakių apskr. Nuo 1947m. rudens partizanų rėmėja, Tauro apygardos Žalgirio rinktinės 33 kuopos ryšininkė, užverbuota rinktinės štabo žvalgybos skyriaus viršininko Viktoro Vitkausko-Saidoko. Palaikė ryšį tarp rinktinių ir su Dainavos apygarda. 1948 12 04 už pasiaukojantį darbą jai buvo pareikšta rinktinės vado padėka. 1949 03, po išdavimo buvo suimta ir nuteista 10m. lagerio. Iš įkalinimo vietos paleista 1956m balandžio mėn.

Serbentas-Bronius Simonaitis, g. 1921m. Mauručių km, Veiverių valsč, Marijampolės apskr. 1945m. vasarą stojo į partizanų gretas, buvo paskirtas Tauro apygardos Geležinio Vilko rinktinės 4 kuopos I būrio vadu. 1946m. buvo pakeltas į viršilas ir apdovanotas juostelėmis už uolumą ir narsumą.

Žuvo išduotas 1947 07 17, bunkeryje Ašmintos km, Prienų valsč. ir apskr.

Signalas - neišaiškintas. 23

Simas-Juozas Palubeckas, g. 1915m. Pavidaujo km. Jurbarko raj. 202 Kęstučio apygardos štabo narys apie 1951-52m. Suimtas 1953 05, sušaudytas Butyrkų kalėjime 1954 12 02

Skirmantas-Juozas, Albinas Lukša, g. 1921m. Juodbūdžio km, Veiverių valsč, Marijampolės apskr. Kauno Vytauto Didžiojo universiteto architektūros fakulteto studentas. Į partizaninį judėjimą įsijungė 1945m. pavasarį. Slapyvardžiai: Juodis - partizanų sąjūdžio organizacinio skyriaus viršininkas, Kazimieras - Vyriausio Ginkluotųjų Pajėgų Štabo (VGPS) Vilniuje adjutantas (1945m), Vytis - Geležinio Vilko rinktinės spaudos ir propagandos skyriaus viršininkas.

kas, "Laisvės žvalgo" redaktorius (1946m), Arminas - VGPS adjutantas Tauro apygardoje (1947m.), Skirmantas -Tauro apygardos Birutės rinktinės vadas, apygardos štabo žvalgybos skyriaus viršininkas (1947m.), Kęstutis -ekspedicijos į Lenkiją ryšio atstatymui su užsieniu vadovas (1947m.), Skrajūnas - Lietuvos partizanų BDPS Prezidiumo pasiuntinys-įgaliotinis Vakaruose (1948-1950m.), Daurmantas -Vakaruose parašytos knygos "Partizanai už geležinės uždangos" autorius, S.Mykolaitis - grįžus į Lietuvą iki žuvimo.

1946m pradžioje paskirtas Geležinio Vilko rinktinės spaudos ir propagandos skyriaus viršininku, vasarą -"Laisvės žvalgo" redaktorium. 1947 01 12 paskirtas naujai įkurtos Birutės rinktinės vadu. Balandžio mėn. 27d. iš pareigų atleistas ryšium su išvykimu į Lenkiją. Vasario mėn. 16d. buvo suteiktas jaunesnio puskarininkio, rugpjūčio mėn. 15d. - puskarininkio, o lapkričio mėn. 15d. - viršilos laipsnis. Apdovanotas juostelėmis už uolumą ir narsumą.

Grįžęs iš Lenkijos, 1947 06 25 pradėjo eiti rinktinės vado pareigas, iš kurių rugpjūčio mėn. 20d. atleistas ir paskirtas apygardos štabo žvalgybos skyriaus viršininku. Metų pabaigoj išvyko į Vakarus kaip BDPS įgaliotinis užsieniui.

1949 10 14 LLKS Prezidiumo aktu Nr.16 jam suteiktas Laisvės Kovotojo, partizano kapitono laipsnis ir paskirtas LLKS VD politinio skyriaus viršininku apygardos vado teisėmis ir LLKS atstovu užsieniui. 1950m. spalio mėn. pradžioje grįžo į Lietuvą ir lapkričio mėn. 25d. paskirtas laikinai eiti Vyriausio Ginkluotų Pajėgų (LA) štabo žvalgybos skyriaus viršininko pareigas. Gruodžio mėn. 31d. LLKS Prezidiumo nutarimu Nr. 5 apdovanotas I laipsnio Laisvės Kovos Kryžiumi (su kardais), suteikiant Laisvės Kovotojo Karžygio garbės vardą. 1951m vasario mėn. 16d. nutarimu Nr.6 jam suteiktas Laisvės Kovotojo, partizano majoro laipsnis.

1951m. rugpjūčio mėn. atvyko iš Dzūkijos į Tauro apygardos Geležinio Vilko rinktinę, turėdamas tikslą padedant Tauro apygardos vadovybei įkurti čia žvalgybos centrą.

Žuvo išduotas naktį į 5-ą rugsėjo Veiverių valsč., prie Pažėrų (Kauno raj.).

Skydas (vėliau Algimantas)-Jurgis Vasiliauskas, g. 1913m. Trak- 14,15,16,18 iškių km, Kalvarijos valsč, Marijampolės apskr. Lietuvos kariuomenės jaunesnysis puskarininkis, baigęs III artilerijos pulko moko-

mają kuopą buvęs policininkas, šaulių būrio vadas. Nuo 1946m pradžios - Vytauto rinktinės partizanas, pavasarį paskirtas 2 kuopos vadu. Apdovanotas juostele už uolumą vasarą paskirtas rinktinės Karo Lauko Teismo pirmininku. 1947m. pradžioje paskirtas rinktinės rikiuotės skyriaus viršininku. Pravedant partizanų apmokymą puskarininkio laipsniui gauti, dirbo lektoriumi. Slapyvardį pakeitė į Algimantas. 1948m. vasario mėn., šalia tiesioginių pareigų paskirtas Vytauto rinktinės štabo ūkio skyriaus viršininku, o vasarą - rinktinės štabo viršininku. Birželio mėnesį jam suteiktas puskarininkio laipsnis.

Žuvo išduotas 1949 01 20 Liepynų km, Marijampolės valsč. ir apskr, rinktinės štabo bunkeryje kartu su rinktinės vadu ir ūkio skyriaus viršininku.

Spindulys-Bronius Rimkevičius, g. 1924m, Gižų mokyklos mokytojas (Vilkaviškio apskr.) 8, 9

Stirna-Veličkaitė Elena-Samuolienė-Puskunigienė, g. 1922m. 27 Kviesių km, Vilkijos valsč, Kauno apskr. 1944m, užėjus rusams, slapstėsi ir dirbo ryšininke tarp Vilkijos valsčiuje veikusių partizanų ir Kauno pagrindininkų. 1946m. rudenį buvo priimta į Tauro apygardos Žalgirio rinktinės 36 kuopos I būrį partizane. 1948m rudenį ištekojo už 36 kuopos vado Stasio Puskunigio-Tarzano.

1949 03 13, po išdavystės, buvo suimta ir nuteista 25-eriems metams lagerio.

Strielčius-Albinas Pakulevičius, iš Trankstės km. Žuvo 1947m. 149,152,154

Stulginskis - neišaiškintas

149

Stulpinas-Marijona Ruseckaitė, g.1908m Kalvių km, Prienų valsč, 81 Marijampolės apskr. Nuo 1946m vasaros partizanų ryšininkė ir rėmėja 1950 0915 apdovanota Laisvės Kovos Kryžiaus Pasirūpinimo lapu. 1951 03 10 po išdavimo buvo suimta. Tardymo, akistatų ir teismo metu neprisipažino, kad yra buvusi ryšininkė ir rėmėja ir nieko neišdavė. 1951 07 20 buvo nuteista 25m. lagerio. 1955 04 01 bausmė jai buvo sumažinta iki 5 metų, ir ji iš įkalinimo vietos paleista.

Š

Šalna-Juozas Žiugžda, g. 1909m. Liudvinave. Vienuolikto (Liudvi- 17,19
navo valsč.) žvalgybos rajono viršininkas. Nuo 1930m. buvęs šau-
lys. 1945m. rudenį partizano Juozo Rašytinio-Šarvo užverbuotas
rinkti ir perdavinėti juos dominančias žinias. Šalia žvalgybinio dar-
bo buvo partizanų rėmėjas.

1947m spalio pabaigoje po išdavimo suimtas ir 1948 04 08
nuteistas 10m. lagerio. 195710 iš įkalinimo vietos paleistas

Šapas-Būblys, gyv. Kampiškių km, Prienų valsč, Marijampolės 84
apskr. Nuo 1945m - partizanų rėmėjas. 1946m. rudenį jo sodyboje
buvo įrengtas bunkeris su išėjimu per orkaitę. Jame Anupras,
Žvirblis, Bitinas ir Povas slapstėsi iki 1947m. pavasario.

Šarkis-Bronius Vaičiūnas, Ičiūnų km. Krekenavos valsč. Žuvo 150
1945m

Šarūnas - neišaiškintas. 138, 211

Šarūnas-Vytautas Juodis, g.1922m. Kebliškių km, Pakuonio valsč, 65
Kauno apskr. 1945m. pradžioje stojo į partizanų gretas. 1946m.
rudenį buvo paskirtas Tauro apygardos Geležinio Vilko rinktinės 4
kuopos vadu. Metų pabaigoje apdovanotas juostelėmis už uolumą
ir narsumą, suteiktas grandinio laipsnis.

Žuvo išduotas 1947 07 17 bunkeryje, Ašmintos km, Prienų
valsč. ir apskr.

Šarūnas-Bronius Šarėnas, g.1921m I Tauro apygardos Geležinio 78
Vilko rinktinės 51 kuopą įstojo 1948 01 18.

Žuvo išduotas 1948 02 26 Ašmintos km, Prienų valsč. ir apskr.
1950m. rudenį, po mirties, buvo apdovanotas III laipsnio Laisvės
Kovos Kryžiumi (su kardais).

Šarūnas - Ipolitas Nemeikštis, iš Žydelių km. Ramygalos valsč. 138
Žuvo 1948m 11 20.

Šarūnaitė-Nemeikštytė 139

Šermukšnis-Kazys Grajauskas, g.1925m. Gervėnų km, 65

A.Panemunės valsč., Kauno apskr. 1946m. pavasarį stojo į partizanų gretas ir buvo paskirtas į Tauro apygardos Geležinio Vilko rinktinės 4 kuopos I būrį. 1947m. pavasarį perkeltas į 3 kuopą.

Žuvo išduotas 1947 07 17 bunkeryje, Ašmintos km, Prienų valsč. ir apskr. 1950m. rudenį apdovanotas Laisvės Kovos Kryžiaus Pasižymėjimo lapu (po mirties).

Šešupė-Antanas Jakštaitis, g. 1928m. Kalvarijoje, Marijampolės 12
apskr.

1944m. užėjus rusams, dirbo fronto MVD kontržvalgyboje, vėliau perėjo į liaudies gynėjus. 1945m. kovo mėn. įstojo į komjaunimą. 1947m. gegužės mėn. Tauro apygardos Vytauto rinktinės žvalgybos skyriaus viršininko Oželio užverbuotas specagentu. Perdavinėjo partizanams juos dominančią informaciją. Įtarus, 1947m. rugsėjo mėn. iš MVD eilių atleistas ir sekamas. 1948 02 04 suimtas ir nuteistas 10m. lagerio.

Šneideris Jonas

163

Špokas-Sergiejus Bendaravičius, g. 1918m. Pasuduonio km. Jona- 10,11,14,15

vos (vėliau Kalvarijos) valsč., Marijampolės apskr. Buvęs pasienio policininkas. Partizanas nuo 1944m. vasaros, vienas iš Perkūno rinktinės organizatorių, rinktinės tiekimo skyriaus viršininkas. Nuo 1945m. rudens Gedimino rinktinės IV kuopos kuopininkas. 1946m. birželio mėn. išformavus rinktinę, perkeltas į Vytauto rinktinę ir metų pabaigoje paskirtas kuopos kulkosvaidininku. 1947m. pradžioje jam suteiktas puskarininkio laipsnis ir apdovanotas juostele už uolumą. Kovo mėn. pradžioje, žuvus kuopos vadui, paskirtas 4 kuopos vadu.

Žuvo išduotas 1947 06 10, besigydydamas po sužeidimo, sanitarijame bunkeryje "Paneriai" Gintautų km, Kalvarijos valsč., Marijampolės apskr. 1950 11 02 apdovanotas III laipsnio Laisvės Kovos Kryžiumi (su kardais).

Švyturys-Antanas Sienikas, g.1910m. Mačiūnų km, Prienų valsč., 70, 80, 81, 82,

Marijampolės apskr. Jo sodyboje, partizanų pavadintoje "Rytas", 83

buvo įrengtas bunkeris, kuriame susitikinėjo 51, 52 ir 53 kuopų

partizanai ir vadai. 1948m pavasarį Švyturys buvo paskirtas 51 kuopos I būrio II skyriaus skyrininku ir jam suteiktas grandinio laipsnis. Metų pabaigoje patvirtintas I būrio būrininku, o 1949m. pradžioje buvo paskirtas II būrio vadu, suteikiant vyresniojo puskarininkio laipsnį.

Žuvo 1949 03 26 Kudirkų km, Pakuonio valsč, Prienų apskr. Jį keršto sumetimais išdavė sodybos, kurios bunkeryje jis slėpėsi, šeimininkas. 1950m rudenį, po mirties, buvo apdovanotas III laipsnio Laisvės Kovos Kryžiumi (su kardais).

"Šeimininkas" - neišaiškintas rėmėjas. 72

T

Tarzanas-Puskunigis Stasys, g. 1918m Sirvydų km. Lekėčių valsč, 24, 25, 27, 30, Šakių apskr. Baigė Vilkijos progimnaziją. Nuo 1946m. vasaros 31, 37 Tauro apygardos Žalgirio rinktinės partizanas. Rudenį paskirtas 36 kuopos I būrio vadu. 1948m. pradžioje buvo paskirtas kuopos žvalgybininku ir kuopos vado pavaduotoju, o rudenį - 36 kuopos vadu. 1948 12 28 pakeltas į viršilas. 1949 03 13, po išdavimo, kareiviams apsupus bunkerį, su trimis savo kuopos partizanais pasidavė. Buvo nuteistas 25-eriems metams lagerio. Grįžo į Lietuvą 1954m. Gyvena Kulautuvoje.

Tarzanas - neišaiškintas 149

Tėvas, Senelis, Majoras-Motiejus Šiugždinis, Anupro ir Žvirbliu 71, 72 tėvas, g.1889m Alksniakiemio km, Ašmintos (vėliau Prienų) valsč, Marijampolės apskr. | Tauro apygardos Geležinio Vilko rinktinės Gedimino tėvūniją įstojo 1950m. pradžioje.

Žuvo tardymo metu išduotas suimto kovos draugo Povo, 1951 04 09 Daktariškių miške, bunkeryje prie Darsūniškio, Kaišiadorių raj, kartu su sūnumi Justinu-Žvirbliu. Supratę, kad yra išduoti, nusišovė.

Tarzanas-Vladas Mišeikis. 189, 200, 212

Tigras - neišaiškintas 43

Tigras-Juozas Baltrušaitis, g. 1926m. Mikalinės km, Prienų valsč., 69, 82, 85, 87
Marijampolės apskr. 1945m. pavasarį įstojo į Tauro apygardos Geležinio Vilko rinktinės partizanų gretas. 1946m pavasarį buvo paskirtas Algirdo grupės partizanų vadu, 1947 04 10 perkeltas į Maironio vardo kuopą įkurtą prie apygardos štabo, o vasarą paskirtas apygardos štabo ryšių poskyrio viršininku. Baigus mokomąją kuopą jam buvo suteiktas jaunesniojo puskarininkio laipsnis 1948m. pavasarį buvo gražintas į Geležinio Vilko rinktinę ir paskirtas jos vadu. Metų pabaigoje pakeltas į puskarininkius, o 1949m. pradžioje jam suteiktas laisvės kovotojo-partizano leitenanto laipsnis
Žuvo išduotas 1949 07 22 Kuprių km. Veiverių valsč., Kauno apskr.

Tigras-Feliksas Žindžius, g. 1912m. Tamošbūdžio km, Jankų valsč., 27, 29, 36, 37, Šakių apskr. Lietuvos kariuomenėje baigė mokomąją kuopą. Į 40
atsargą išėjo turėdamas puskarininkio laipsnį. Buvo Jankų šaulių būrio vadas. Nuo 1945m. pavasario Stirnos (vėliau Žalgirio) rinktinės partizanas 1947m. pavasarį paskirtas Basanavičiaus (vėliau 36) kuopos I būrio vadu, o metų pabaigoje - šios kuopos vadu. 1948m pabaigoje paskirtas Žalgirio rinktinės štabo viršininku, o 1950m pradžioje - rinktinės vadu. 1949m. vasarą jam buvo suteiktas partizanų leitenanto laipsnis. Žuvo po išdavimo 1950 09 27 Ardžijauskų km, Jankų valsč., Šakių apskr.

Tigro žmona-Tigrienė-Marcelė Grybauskaitė-Žindžiuvienė, g. 29,35
1915m. Meškučių km, Jankų valsč., Šakių apskr. 1945m. pradžioje, vyrui išėjus į partizanus, buvo čekistų persekiojama ir įstojo į vyro vadovaujamą partizanų būrį.
1951 05 20, po išdavimo, kareiviams apsupus bunkerį, kuriame ji slėpėsi su keturiais kovos draugais, nusišovė.

Tigras-Aleksas Keleris (Lietuvos vokiečiai), g. 1921m Vaitokiemo 10 km, Punsco valsč., Seinų apskr. 1928m žiemą persikėlė gyventi į Lietuvą Liubavo valsč., Marijampolės apskr.

1940m, Sovietų Sąjungai okupavus Lietuvą už aktyvią visuomeninę veiklą Nepriklausomoje Lietuvoje suimtas ir įkalintas IX forte. Užėjus vokiečiams, įstojo į savisaugos batalioną, kovojo Rytų fronte, buvo sužeistas. 1945m. pavasarį pateko į anglų-ameri-

kiečių nelaisvę, užsiverbavo į žvalgybos mokyklą kurią baigus, per klaidą išmestas Lenkijos teritorijoje. 1945m. pabaigoje perėjo į Lietuvą ir įstojo į Perkūno rinktinės 4 kuopos II būrį. 1946m. birželio mėn., rinktinę išformavus, perkeltas į Vytauto rinktinę. 1947m. vasarą 4 kuopos I būrio vadui Nykštukui perėjus į Lenkiją, laikinai ėjo I būrio vado pareigas. Dalyvavo operacijose pervedant į Lietuvą Vakarų pasiuntinius, išvedant iš Lietuvos lenkų šeimas, lydėjo į Lenkiją ir atgal J.Lukšą-Skirmantą ir J.Krikščiūną-Rimvydą. 1947m. vasarą susirgo plaučių uždegimu, gydėsi bunkeryje Saulėgražų km, Liubavo valsč., Marijampolės apskr., kur liepos mėn. 31d. surastas, suimtas ir metų pabaigoje nuteistas 25m. lagerio.

"Tėviškė" - 51 kuopos bunkeris, įrengtas 1947m. gruodžio mėn., 67, 76, 79 pas rėmėją Nibrių km., Jiezno valsč., Prienų apskr.

U

"Ukraina" - Tauro apygardos Vytauto rinktinės 4 kuopos štabo 14 bunkeris Janaukos km., Kalvarijos valsč., Marijampolės apskr., pas Praną Ūkelį, įrengtas 1946m rugsėjo mėn. 1947m. sodyboje įrengti dar du bunkeriai. Vasarą bunkeriai buvo išduoti, kareivių surasti tušti ir likviduoti. Pranas Ūkelis, g. 1898m. suimtas ir nuteistas 10m. lagerio. Sūnus Antanas, g. 1924m. - 5 m. lagerio, sūnus Sergijus, g. 1926m. birželio 25d. buvo priimtas į Vytauto rinktinės 43 kuopą partizanų slapyvardžiu Saliamonas. Duktė Birutė pradėjo slapstyti, dirbo partizanų ryšininke slapyvardžiu Virginija. 1951m. gegužės mėn., besitraukdama nuo persekiojančių kareivių, buvo sužeista, suimta ir nuteista 10m lagerio. Saliamonas žuvo 19491013 Juodelių km, Kalvarijos valsč., Marijampolės apskr. Motiną išvežė į Sibirą.

Antanas grįžo iš įkalinimo vietos 1950m. pavasarį ir įstojo į Vytauto rinktinės Ažuolo tėvūnijos partizanų gretas. Žuvo 1951 02 06 Trobiškių km, Liudvinavo valsč., Marijampolė apskr.

Uosis-MGB agentas Grigas, užverbuotas 1950m	138, 139, 143,
	156,158

Uraganas-Jonas Plečkauskas, Tauro apygardos Geležinio Vilko 70

rinktinės 51 kuopos partizanas. 1948m pavasarį buvo paskirtas kuopos žvalgu, tačiau už nusizengimus drausmei liepos mėn. pradžioje iš šių pareigų atleistas ir iš partizanų gretų pasitraukė, už tai buvo atiduotas Partizanų Karo Lauko teismui. Tolimesnis jo likimas nežinomas.

V

Valeras-Aleksas Jurkūnas, Jūros sr. štabo viršininkas, žuvo 1953 195, 196, 197, 01 17 Pakužų km Kelmės valsč. 198,199

Valstietis-Mykolas Krikščiūnas, nuteistas ir sušaudytas 1955 01 93, 97,102,110, 03. 124, 144, 146, 150, 154, 155, 156,157,160

Vampyras(vėliaus Granitas)-Vitalius, Vytautas Gavėnas, g. 7,8,9,10,11,15, 1922m Ožkasvilių km, Marijampolės valsč. ir apskr. Sovietų Są- 17,18 jungai okupavus Lietuvą 1940m pabaigoj įstojo į pagrindinę organizaciją "Lietuvos apsaugos gvardija". Turėjo slapyvardį Rambynas. Dirbo organizaciniam štabe. 1941m gegužės mėn. pabaigoje, pereinant Vokietijos-Lietuvos sieną buvo suimtas. Prasidėjus karui, išsilaisvinęs iš kalėjimo, dirbo Vyriausiame Lietuvos ginkluotų pajėgų štabe, vėliau Aktyvistų fronto štabe. 1942m. gegužės mėn. perėjo į nelegalią padėtį, turėjo ginklą ir vykdė kovinės organizacijos užduotis. 1944m vasarą, užėjus rusams, pradėjo organizuoti partizanų būrius. Kuriant pirmąją apygardos štabą buvo paskirtas baudžiamojo skyriaus viršininku. Rugpjūčio mėn. 15d. paskirtas Vytauto rinktinės vada 1946m liepos mėn. jam suteiktas jaunesnio puskarininkio, o po mėnesio - puskarininkio laipsnis. Metų pabaigoj buvo pakeltas į viršilas.

Po nesėkmių rinktinėje, 1947 08 20 nuo pareigų nušalintas ir perkeltas į Žalgirio rinktinę, iš kur spalio mėn. perkeltas į apygardos štabą eiti specialiu bei ypatingų pareigų rinktinės vado teisėmis. 1949 0115, šalia einamų pareigų, jam pavesta atstatyti Vytauto rinktinėje pašlijusią padėtį. 1949m. gegužės mėn iš apygardos štabo, kaip specpareigūnas, atleistas ir patvirtintas Vytauto rinktinės vadu. Slapyvardį Vampyras pakeitė į Granitas.

1949 05 05 BDPS Prezidiumo aktu jam suteiktas Laisvės kovotojo, partizano leitenanto laipsnis

Žuvo 1950 03 09 Vižaidų km., Gižų valsč., Vilkaviškio apskr. kartu su kitais dviem rinktinės štabo pareigūnais.

Vaidotas-Kazys Kavaliauskas, g.1908m. Pakuonio valsč., Kauno 70, 80 apskr. 1947m. pavasarį stojo į Tauro apygardos Geležinio Vilko rinktinės 4 kuopos I būrį.

Žuvo 1948 07 17 Rūdupio km., Prienų valsč. ir apskr. 1950m rudenį buvo apdovanotas Laisvės Kovos Kryžiaus Pasirūpinimo lapu (po mirties).

Vasaris-Kazys Bortkevičius, g.1926m Ašmintos km, Prienų valsč., 79 Marijampolės apskr. Į Tauro apygardos Geležinio Vilko rinktinės 51 kuopą įstojo 1948 02 29.

Žuvo 1948 04 14.

Vėjas-Pranas Karalius, g.1922m. Bagrėnų km, Prienų valsč., Marijampolės apskr. 1945m. pavasarį stojo į besikuriantį Geležinio Vilko partizanų junginį. Buvo paskirtas 4 kuopos II būrio būrininku. 1947m pradžioje jam suteiktas grandinio laipsnis, apdovanotas juostele už uolumą, o rudenį paskirtas 51 kuopos vadu.

Žuvo 1947 11 19 Kašonių km., Jiezo valsč, Prienų apskr., nuo išdaviko rankos

Vėtra-Kazys Vazonis, iš Palivarko km.Ramygalos valsč. Žuvo 136, 142, 154, 1947 01 06. 155

Vidginas-Vytautas Didvalis, g. 1926m. Kaune. Gyveno Marijampolėje Nuo 1947m. pradžios Vytauto rinktinės 4 kuopos III būrio partizanas

Žuvo kautynėse su NKVD kariuomene 1948 02 13 Būdviečių km, Liubavo valsč, Marijampolės apskr. kartu su kitais šešiais kuopos partizanais

Viksva-Antanas Astrauskas, iš Šaubalionių km. Krekenavos valsč. 152 Žuvo 1948m

Virgis - neišaiškintas.

186, 187, 190,
192, 194, 196,
199, 202, 203,
210-213

Vytas-Vytautas Slapšinskas, g. 1921m Openiškės km. Skaud- 200, 201, 212
vilės valsč. Partizanas nuo 1944m Kęstučio apygardos štabo ap-
saugos būrio partizanas. Suimtas 1952m.

Vytautas-Juozas Ulčickas, g.1923m. Alytaus valsč. ir apskr. 1947m. 9,10
pabaigoje įstojo į Tauro apygardos Geležinio Vilko rinktinės 51
kuopos partizanų gretas.
Žuvo 1948 04 14.

Vytenis-Vytautas Čepulionis, g.1924m. Žuvinto km, Pakuonio 79
valsč, Kauno apskr. 1946m. pavasarį stojo į partizanų gretas. Buvo
paskirtas Tauro apygardos Geležinio Vilko rinktinės 4 kuopos I
būrio skyrininku.

Žuvo 1948 04 14 Sokonių km, Kruonio valsč, Kauno apskr.
1948m. vasarą apdovanotas juostelėmis už uolumą ir narsumą (po
mirties).

Vytis-Algirdas Leonavičius, g. 1926m Šilosėdų dvare, Šėtos valsč, 70, 79
Kėdainių apskr. Vytauto Didžiojo universiteto studentas. Į Tauro
apygardos Vytauto rinktinės partizanų gretas įstojo 1945m pa-
baigoje. 1946m rugsėjo mėn. apdovanotas juoste už uolumą,
metų pabaigoje paskirtas 2 kuopos būrio vadu, o 1947m pradžio-
je - tos kuopos vadu. Balandžio mėn. iš kuopos vado pareigų
atleistas ir paskirtas rinktinės apginklavimo ir susisiekimo po-
skyrio viršininku, tačiau palikti kuopos nesutiko ir už įsakymo
nevykdymą paskirtas į ūkio būrį. Iki naujo kuopos vado paskyri-
mo šias pareigas ėjo toliau.

Žuvo išduotas 1948 09 01 Veisbūniškių km, Bartininkų valsč,
Vilkaviškio apskr.

Vyturėlis-Algimantas Jančiauskas, g. 1928m Brazavo km, Kal- 11,12
varijos valsč, Marijampolės apskr. Baigęs gimnaziją, 1946 09 25
suimtas kaip priklausantis partizanų-"teroristų" grupei, bet rugsėjo

30d. tardymo metu pabėgo ir įstojo į Tauro apygardos Vytauto rinktinės 4 kuopą.

1948 10 04 suimtas ir 1949 02 05 nuteistas 25m lagerio.
Lageryje 1950 02 17 mirė.

Vyturys-Vytautas Gvozdaitis, g. 1923m. Marijampolėje. 1942m 8, 9,10 iš septintos gimnazijos klasės vokiečių mobilizuotas į darbo batalioną, dirbo Vokietijoje, vėliau Baltarusijoje iš ten 1944m. vasarą pabėgo. 1944m. rudenį mobilizuotas į Raudonąją armiją ir pasiųstas į jaunesniųjų leitenantų kursus.

1945m pabaigoje demobilizuotas, dirbo Marijampolėje buhalteriu. 1947m. pavasarį, gresiant suėmimui, perėjo į pogrindį ir kovo mėn. pabaigoje priimtas į Tauro apygardos Vytauto rinktinės žvalgybos skyrių raštininku. Ėjo rinktinės adjutanto pareigas. 1947 07 01 paskirtas Marijampolės rajono žvalgybos skyriaus viršininku. Spalio mėn. 25d, suimto kuopos vado J.Valaičio-Viesulo tardymo metu išduotas, surastas, suimtas ir nuteistas 25m. lagerio.

Voverė-Vitalius Skroblas, g. 1925m. Buktos km, Liudvinavo valsč, 10,11 Marijampolės apskr. 1945 09 - Kalvarijos MVD darbuotojas 1946m. pabaigoje Vytauto rinktinės štabo žvalgybos skyriaus viršininko Oželio užverbuotas specagentu perdavinėjo partizanams juos dominančią informaciją.

1947 06 04 suimtas ir nuteistas 10m lagerio.

"Valstybė" - neišaiškintas bunkeris.

67, 71

Z

Zylė-Jonas Čiuplys, g. 1919m Marijampolėje. Gyveno Trakėnų 13 km, Kalvarijos valsč, Marijampolės apskr. Partizanauti pradėjo 1945m pradžioje Perkūno rinktinėje. 1946m. birželio mėn, išformavus rinktinę, perkeltas į Tauro apygardos Vytauto rinktinės 4-ąją kuopą būrininku, vėliau paskirtas II būrio vadu. 1947m. pradžioje apdovanotas juoste už uolumą, o liepos mėn. paskirtas III būrio vada Žuvo 1947 12 25 Smalnyčėnų km, Kalvarijos valsč, Marijampolės apskr. 1950 11 03 apdovanotas Laisvės Kovos Kryžiaus I rūšies Pasižymėjimo lapu (po mirties).

Zylutė-Zylė-Albina Navickaitė, g. 1926m. Sarapinų km, Jankų valsč, Sakių apskr. Nuo 1945m. partizanų rėmėja ir Tauro apygardos Žalgirio rinktinės Basanavičiaus (vėliau 36) kuopos ryšininkė, užverbuota būrio vado Beržo-Petro Jurkšaičio. 1949 03, po išdavimo, buvo suimta ir nuteista 10m. lagerio. Iš įkalinimo vietos paleista 1956m. gegužės mėn. 28, 30

Ž

Žalgirio rinktinė - Žalgirio rinktinė - įėjo į Tauro apygardos sudėtį. Įkurta 1945m. pavasarį Lietuvos kariuomenės leitenanto Vytauto Bacevičiaus-Vygando Kazlų Rūdos ir Jankų miškuose. Pradžioje vadinosi Stirnos, o nuo 1946m. pradžios - Žalgirio rinktinė. Apėmė Sakių apskritį ir dalį Kauno, Marijampolės ir Vilkaviškio apskričių. 18, 21, 23, 25, 27, 31, 34, 37, 40, 42

Žarija - neišaiškintas

78

Žemukas-Norbertas Mikuckas, g. 1903m. Lekėčių km. ir valsč, 31 Sakių apskr. Miškininkas. Nuo 1946m. pavasario Tauro apygardos Žalgirio rinktinės partizanas. 1947 06 10 paskirtas Basanavičiaus (vėliau 36) kuopos II būrio I skyriaus skyrininku, o rugpjūčio mėn. iš pareigų atleistas

Žuvo 1949 03 14. 1950 07 15 pristatytas apdovanojimui Laisvės Kovos Kryžiumi III laipsnio (su kardais).

Žiedas, g. 1928m. Į partizanų gretas įstojo 1947m. pradžioje ir buvo paskirtas į Tauro apygardos Geležinio Vilko rinktinės 51 kuopos I būrį. 70, 77

Povas savo dienoraštyje rašo, kad jis žuvo 1948 01 naktį iš 17 į 18 dieną. Partizanų įsakyme Nr3 rašoma, kad žuvo 1948 01 21 Alksniakiemio km, Prienų valsč. ir apskr. Ši data nurodoma ir Prienų MGB akte.

Žikas Vladas

186, 192

Žilas-Veida Aleksas, g. 1916m. Linkučių km. Kelmės valsč. Daukanto būrio vadas. Žuvo 1950 05 15 Kražių valsč. Skromblinės km. 174, 176, 185

Žilvinas-Algirdas Šermukšnis, g.1926m. Kaune. Gimnazistas. 1946 70, 84, 85, 86 11 11 stojo į Tauro apygardos Geležinio Vilko rinktinės 4 kuopą. 1947 10 10 paskirtas 51 kuopos kuopininku. 1948 04 09 jam suteiktas grandinio laipsnis. 1950 06 01 paskirtas Gedimino tėvūnijos adjutantu. 1952 04 02 perkeltas į Pietų Lietuvos srities štabą ir paskirtas žvalgybos skyriaus viršininku, suteikiant jaunesniojo puskarininkio laipsnį, o 06 29 - puskarininkio laipsnį. 1952 07 20 gražintas į Geležinio Vilko rinktinę ir paskirtas laikinai eiti rinktinės vado pareigas. 1953 04 10 saugumo užverbuotų Dainavos apygardos partizanų įvilietas į sąstus ir suimtas. Užverbavus jį vidaus agentu (agentas, veikiantis partizanų gretose), slapyvardžiu Vacys, buvo naudojamas partizanų priviliojimui ir sunaikinimui. Vykdydamas saugumo užduotį, 1953 06 13, susitikimo metu, nušovė V.Kuzmicką-Sūkuri, o naktį į liepos 4d, nusiviliojęs į Bačkininkų mišką Prienų rajone, nušovė A.Gudyną-Speigą ir K.Stačioką-Klėmensą 1955 07 21, paskyręs susitikimą Prienlaukio km, Prienų raj, nušovė paskutinius Geležinio Vilko rinktinės partizanus K.Ulecką-Vakarą ir B.Petkevičių-Pipirą. Tolimesnis jo likimas nežinomas.

Žilius-Jonas Rupšaitis, 1902m. Paparčių km. Šimkaičių valsč. 200, 201, 202, Partizanas nuo 1945m. Lydzio rinktinės, Kęstučio ap. Jūros sr. 212 štabų apsaugos būrio partizanas. Suimtas 1954m. Mirė Mordovijos Sosnovkos lageryje apie 1962m.

Žilvitis-Vincas Gruodis, g.1925m Kulingės km, Igliskėlių valsč, 70, 74, 75 Marijampolės apskr. 1945m rudenį stojo į partizanų gretas. Buvo paskirtas Tauro apygardos Geležinio Vilko rinktinės 4 kuopos I būrio I skyriaus skyrininku. 1947m pabaigoje paskirtas I būrio vadu. 1948m. vasarą apdovanotas juostelėmis už uolumą ir narsumą
1947 11 19 Kašonių km, Jiezno valsč, Prienų apskr, buvo išdaviko sunkiai sužeistas. Atvežtas į vieną Kauno ligoninę, lapkričio 20d. mirė.

Žydrūnas

196

Žydrūolis-Vytautas Grabauskas, g.1927m. Girininkų km, Pakuonio valsč, Kauno apskr. Buvo aktyvus partizanų rėmėjas, pasyvus
252

kovotojas, dalyvaudavo partizanų atliekamose operacijose. 1949m pradžioje stojo į Tauro apygardos Geležinio Vilko rinktinės 51 kuopos partizanų gretas.

Žuvo 1949 03 26 Kudirkų km, Pakuonio valsč, Prienų apskr. Jį keršto sumetimais išdavė sodybos, kurios bunkeryje jis slėpėsi, šeimininkas 1950m rudenį, po mirties, buvo apdovanotas III laipsnio Laisvės Kovos Kryžiumi (su kardais).

Žyvatkauskiai 185

Žvangutis - neišaiškintas 190,191

Žvirblis (buvęs Šperlingas)-Justinas Šiugždinis, g.1924m Alk- 54-56, 59, 60, sniakiemio km, Prienų valsč, Marijampolės apskr. Nuo 1945m 62, 64-68, 70- pradžios iki 1947m. vasaros buvo partizanų atskirame, savarankiš- 79, 82-84, 86, kai veikiančiame Prienų valsčiuje prie Nemuno būryje Perėjus į 87 Tauro apygardos Geležinio Vilko rinktinės sudėtį, 1948 0612 paskirtas laikinai eiti 51 kuopos I būrio vado pareigas, kuriose 11 02 buvo patvirtintas. 1950 06 01 buvo patvirtintas Gedimino tėvūnijos grandies vadu. 1950 07 25 jam buvo suteiktas grandinio laipsnis.

Žuvo išduotas suimto kovos draugo Povo 1951 04 09 kartu su savo tėvu, partizanų Seneliu-Majoru, bunkeryje Daktariškių miške, prie Darsūniškio, Kaišiadorių raj.

TURINYS

Ivadas	5
Tauro apygardos Vytauto rinktinės žvalgybos skyriaus viršininko Albino Ratkelio-Oželio dienoraštis.....	7
Tauro apygardos Žalgirio rinktinės ryšininkės A.Klimavičiūtės-Audrelės dienoraštis	21
Suimto partizano H.Rossemann-Povo dienoraštis	41
Kelias į Laisvę /Iš prisiminimų/.Valstietis - Mykolas Krikščiūnas.....	93
P.Lukšio būrio istorija. Vladas Krikščiūnas-Balandis	147
Kęstučio apygardos partizano Brūklio dienoraštis	162
Slapyvardžių-pavardžių rodyklė	214

Tada, kai žuvom dėl Tėvynės.
("Laisvės kovų archyvo" priedas)
Vyr. redaktorė *D.Kuodytė*

SL 176.1996 11 11. Tiražas 2000 egz. Užsakymas Nr. 1460
Leidėjas – Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjunga,
Laisvės al. 39, 3000 Kaunas.
Spausdino valst "Aušros" spaustuvė,
Vytauto pr. 23, 3000 Kaunas.